TC.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI
COĞRAFYA BİLİM DALI

YUNANİSTAN EKONOMİSİNDE TURİZMİN YERİ VE ÖNEMİ

Yüksek Lisans Tezi

HALİL İBRAHİM SARI

İstanbul, 2017

TC.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI
COĞRAFYA BİLİM DALI

YUNANİSTAN EKONOMİSİNDE TURİZMİN YERİ VE ÖNEMİ

Yüksek Lisans Tezi

HALİL İBRAHİM SARI

Danışman: YRD. DOÇ. DR. HALİL KURT

İstanbul, 2017

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

COĞRAFYA Anabilim Dalı COĞRAFYA Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi HALİL İBRAHİM SARI'nın YUNANİSTAN EKONOMİSİNDE TURİZMİN YERİ VE ÖNEMİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 15.05.2017 tarih ve 2017-11/23 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi ..29../..05../..2017

Öğretim Üyesi Adı Soyadı			**İmzası**
1.	Tez Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. HALİL KURT	
2.	Jüri Üyesi	Prof. Dr. HAMZA AKENGİN	
3.	Jüri Üyesi	Doç. Dr. ADNAN ESKİKURT	

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

İÇİNDEKİLER ..... **i**
ÖZET ..... **viii**
ABSTRACT ..... **ix**
ÖNSÖZ ..... **x**
ŞEKİL LİSTESİ ..... **xi**
TABLO LİSTESİ ..... **xii**
FOTOĞRAF LİSTESİ ..... **xiii**
GİRİŞ **1**
1. YUNANİSTAN'IN GENEL COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ **4**
1.1. Yunanistan'ın Genel Fiziki Coğrafya Özellikleri 4
1.2. Yunanistan'ın Genel Beşerî Coğrafya Özellikleri 10
1.3. Yunanistan'ın Genel Ekonomik Coğrafya Özellikleri 17
2. YUNANİSTAN'DA TURİZMİN YERİ VE ÖNEMİ **26**
2.1. ATİNA VE ANTİK YUNAN **45**
2.1.1. Atina'nın Genel Coğrafi Özellikleri 45
2.1.2. Atina'nın Tarihsel Gelişimi 46
2.1.3. Atina'nın Turizm Çekicilikleri 47
2.1.3.1. Doğal Çekicilikler 48
2.1.3.2. Tarihi ve Kültürel Yapılar 49
2.1.3.2.1. Atina Akropolisi 49
2.1.3.2.2. Partheon Tapınağı 50
2.1.3.2.3. Erechtheion Tapınağı 52
2.1.3.2.4. Athena Nike Tapınağı 53
2.1.3.2.5. Dionysos Tiyatrosu 54
2.1.3.2.6. Herodes Atticus Odeonu 54
2.1.3.2.7. Hephaistos Tapınağı 55

2.1.3.2.8. Attalos Stoa 56
2.1.3.2.9. Panathinaiko Stadyumu 57
2.1.3.2.10. Osmanlı Dönemi Eserleri 58
2.1.3.2.10.1. Fethiye Cami 58
2.1.3.2.10.2. Mustafa Ağa Cami 59
2.2. YUNANİSTAN MAKEDONYASI VE BATI TRAKYA 60
2.2.1. SELANİK 61
2.2.1.1. Selanik'in Genel Coğrafi Özellikleri 61
2.2.1.2. Selanik'in Tarihsel Gelişimi 62
2.2.1.3. Selanik'in Turizm Çekicilikleri 63
2.2.1.3.1. Doğal Çekicilikler 63
2.2.1.3.2. Tarihi ve Kültürel Yapılar 64
2.2.1.3.2.1. Roma Forumu 65
2.2.1.3.2.2. Galerius'un Zafer Kemeri 66
2.2.1.3.2.3. Osmanlı Dönemi Eserleri 66
2.2.1.3.2.3.1. Alaca İmaret Cami 67
2.2.1.3.2.3.2. Yedi Kule Kalesi 68
2.2.1.3.2.3.3. Bey Hamamı 69
2.2.1.3.2.3.4. Hamza Bey (Hafsa Hatun) Cami 70
2.2.1.3.2.3.5.Beyaz Kule 71
2.2.1.3.2.3.6. Yeni (Hamidiye) Cami 72
2.2.1.3.2.3.7. Hortacı Süleyman Efendi (Sinan Paşa) Cami 73
2.2.1.3.2.3.8.Selanik Bedesteni 74
2.2.1.3.3. Kültürel Olaylar ve Etkinlikler 75
2.2.2. SEREZ 76
2.2.2.1. Serez'in Tarihsel Gelişimi 76

2.2.2.2. Serez'in Turizm Çekicilikleri 77
2.2.2.2.1. Doğal Çekicilikler 77
2.2.2.2.2. Tarihi ve Kültürel Yapıları 78
2.2.2.2.2.1. Selçuk Sultan (Zincirli) Cami 79
2.2.2.2.2.2. Çandarlı İbrahim Paşa Bedesteni 80
2.2.2.2.2.3. Mehmed Bey Cami 80
2.2.2.2.2.4. Mustafa Bey Cami 81
2.2.3. KAVALA 82
2.2.3.1. Kavala'nın Tarihsel Gelişimi 83
2.2.3.2. Kavala'nın Turizm Çekicilikleri 84
2.2.3.2.1. Doğal Çekicilikler 84
2.2.3.2.2. Tarihi ve Kültür Yapılar 85
2.2.3.2.2.1. Philippi Arkeolojik Alanı 85
2.2.3.2.2.2. Kavala Kalesi 86
2.2.3.2.2.3. Osmanlı Dönemi Eserleri 87
2.2.3.2.2.3.1. Kavalalı Mehmed Ali Paşa Külliyesi 87
2.2.3.2.2.3.2. Kavalalı Mehmed Ali Paşa Konağı 89
2.2.3.2.2.3.3. Kanuni Sultan Süleyman Su Kemeri 90
2.2.3.2.2.3.4. İbrahim Paşa Külliyesi 91
2.2.3.2.3. Kültürel Olaylar ve Etkinlikler 92
2.2.4. İSKEÇE 93
2.2.4.1. İskeçe'nin Tarihsel Gelişimi 93
2.2.4.2. İskeçe'nin Turizm Çekicilikleri 94
2.2.4.2.1. Doğal Çekicilikler 94
2.2.4.2.2. Tarihi ve Kültürel Yapılar 95
2.2.4.2.2.1. Avdira Arkeolojik Alanı 95

2.2.4.2.2.2. Tütün Depoları 96
2.2.4.2.2.3. Osmanlı Dönemi Eserleri 97
2.2.4.2.2.3.1. Çınar Cami 97
2.2.4.2.2.3.2. Saat Kulesi 98
2.2.4.2.2.3.3. Hamidiye Köprüsü 99
2.2.4.2.3.Kültürel Olaylar ve Etkinlikler 99
2.2.5. GÜMÜLCİNE 100
2.2.5.1. Gümülcine'nin Tarihsel Gelişimi 100
2.2.5.2. Gümülcine'nin Turizm Çekicilikleri 101
2.2.5.2.1. Doğal Çekicilikler 101
2.2.5.2.2. Tarihi ve Kültürel Yapılar 102
2.2.5.2.2.1. Gümülcine Kalesi ve Bizans Surları 102
2.2.5.2.2.2. Osmanlı Dönemi Eserleri 103
2.2.5.2.2.2.1. Gazi Evrenos Bey İmareti ve Camisi 103
2.2.5.2.2.2.2. Yeni Cami 105
2.2.5.2.2.2.3. Eski Cami 106
2.2.5.2.2.2.4. Saat Kulesi 107
2.2.5.2.2.2.5. Şehreküstü Cami 107
2.2.5.2.2.2.6. Tekke Cami 108
2.2.5.2.2.2.7. Kayalı Cami ve Medresesi 109
2.2.5.2.2.2.8. İdadiye Mektebi 109
2.2.6. DEDEAĞAÇ 110
2.2.6.1. Dedeağaç'ın Tarihsel Gelişimi 110
2.2.6.2. Dedeağaç'ın Turizm Çekicilikleri 111
2.2.6.2.1. Doğal Çekicilikler 112
2.2.6.2.2. Tarihi ve Kültürel Yapılar 113

2.2.6.2.2.1. Deniz Feneri 113
2.2.6.2.2.2. Dedeağaç Cami 113
2.3. EGE ADALARI VE GİRİT 114
2.3.1. RODOS 115
2.3.1.1. Rodos'un Genel Coğrafi Özellikleri 116
2.3.1.2. Rodos'un Tarihsel Gelişimi 117
2.3.1.3. Rodos'un Turizm Çekicilikleri 118
2.3.1.3.1. Doğal Çekicilikler 118
2.3.1.3.2. Tarihi ve Kültürel Yapılar 119
2.3.1.3.2.1. Rodos Kalesi ve Eski Şehir 119
2.3.1.3.2.2. Rodos Akropolisi 120
2.3.1.3.2.3. Panagia Tou Kastrou Kilisesi 121
2.3.1.3.2.4. Kahal Shalom Sinagogu 121
2.3.1.3.2.5. Osmanlı Dönemi Eserleri 122
2.3.1.3.2.5.1. Süleymaniye (Kanuni Sultan Süleyman) Cami 122
2.3.1.3.2.5.2. İbrahim Paşa Cami 123
2.3.1.3.2.5.3. Murad Reis Külliyesi 124
2.3.1.3.2.5.4. Murad Reis Cami 125
2.3.1.3.2.5.5. Murad Reis Türbesi 126
2.3.1.3.2.5.6. Murad Reis Tekkesi 126
2.3.1.3.2.5.7. Sultan Mustafa Cami 127
2.3.1.3.2.5.8. Recep Paşa Cami 128
2.3.1.3.2.5.9. Ağa Cami 129
2.3.1.3.2.5.10. Sultan Mustafa Hamamı 130
2.3.1.3.2.5.11. Hafız Ahmed Ağa Kütüphanesi 131
2.3.1.3.2.5.12. Fethi Paşa Rüştiyesi 132

2.3.1.3.2.5.13. Fethi Paşa Saat Kulesi 133
2.3.2. İSTANKÖY 133
2.3.2.1. İstanköy'ün Tarihsel Gelişimi 134
2.3.2.2 İstanköy'ün Turizm Çekicilikleri 135
2.3.2.2.1. Doğal Çekicilikler 135
2.3.2.2.2. Tarihi ve Kültürel Yapılar 136
2.3.2.2.2.1. Nerantzia Kalesi 136
2.3.2.2.2.2. Roma Odeonu 137
2.3.2.2.2.3. Asklepion 137
2.3.2.2.2.4. Osmanlı Dönemi Eserleri 138
2.3.2.2.2.4.1. Cezayirli Gazi Hasan Paşa (Lonca) Cami 138
2.3.2.2.2.4.2. Defterdar (Hacı İbrahim Efendi) Cami 139
2.3.2.2.2.4.3. Atik Cami 140
2.3.2.2.2.4.4. Germe Gazi Hasan Paşa Cami 141
2.3.2.2.2.4.5. Moruk Cami 141
2.3.2.2.3. Kültürel Olaylar ve Etkinlikler 142
2.3.3. GİRİT 142
2.3.3.1. Girit'in Genel Coğrafi Özellikleri 143
2.3.3.2. Girit'in Tarihsel Gelişimi 144
2.3.3.3. Girit'in Turizm Çekicilikleri 145
2.3.3.3.1. Doğal Çekicilikleri 145
2.3.3.3.2. Tarihi ve Kültürel Yapılar 146
2.3.3.3.2.1. KANDİYE 147
2.3.3.3.2.1.1. Venedik Kalesi 147
2.3.3.3.2.1.2. Knossos Sarayı 148
2.3.3.3.2.1.3. Osmanlı Dönemi Eserleri 148

2.3.3.3.2.1.3.1. Fazıl Ahmet Paşa Cami 149
2.3.3.3.2.2. HANYA..... 149
2.3.3.3.2.2.1. İzzeddin Kalesi 150
2.3.3.3.2.2.2. Küçük Hasan Paşa Cami..... 150
2.3.3.3.2.2.3. Hünkâr (Sultan İbrahim) Cami 151
2.3.3.3.2.2.4. Yusuf Paşa Cami (Müzesi) 152
2.3.3.3.2.3. RESMO..... 152
2.3.3.3.2.3.1. Deli Hüseyin Paşa Cami 152
2.3.3.3.2.3.2. Sultan İbrahim Cami..... 153
2.3.3.3.2.3.3. Valide Sultan Cami..... 154
2.3.3.3.2.3.4. Kara Musa Paşa Cami..... 154
2.3.3.3.2.3.5. Veli Paşa Cami (Müzesi)..... 154
2.3.3.3.3. Kültürel Olaylar ve Etkinlikler 155
SONUÇ..... 155
KAYNAKÇA 158

ÖZET

Dünya'da 1950'den sonra hızlı bir gelişme gösteren turizm sektörü Yunanistan'da özellikle 2000 yılından itibaren önemli bir ilerleme kaydetmiştir. Öyle ki, ülke ekonomisinin % 25 ile % 30'una doğrudan ya da dolaylı bir şekilde etki eden turizm ülkenin en önemli ekonomik gelir kalemini oluşturmaktadır. 2008 yılında meydana gelen ekonomik krizden en çok etkilenen ülkelerin başında gelen Yunanistan, bugün dahi krizin etkilerinden tam anlamı ile kurtulmuş değildir. Ancak turizm Yunan ekonomisinin krizden önce olduğu gibi krizden sonra da kurtarıcısı olmaya devam etmektedir.

Bu çalışmada Yunanistan'ın coğrafyası, ekonomisi ve turizm potansiyeli üzerinde durulmaktadır. Çalışma iki ana başlık altında ele alınmış olup, birinci bölümde Yunanistan'ın genel fiziki, beşerî ve ekonomik coğrafya özelliklerine değinilmiştir. İkinci bölümde ise; Yunanistan'ın turizm faaliyetleri, Atina ve Antik Yunan, Yunanistan Makedonyası, Ege Adaları ve Girit olmak üzere üç ana başlık altında değerlendirilmiştir.

Atina ve Antik Yunan turizmi, Atina'nın tarihi, coğrafyası, doğal ve beşerî turizm çekicilikleri üzerinde durularak şehirde yer alan tarihi eserler hakkında malumatlar verilerek değerlendirilmiştir. Yunanistan Makedonyası'nın turizmi ise bölgenin önemli beş şehri olan Selanik, Serez, Kavala, İskeçe ve Gümülcine üzerinden aktarılmıştır. Üçüncü olarak ise Ege Adaları ve Girit bölümünde Rodos, İstanköy ve Girit üzerinden Ege Adalarının turizmi açıklanmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Yunanistan coğrafyasında hükmettiği 400 yıllık zaman diliminin sonucunda birçoğu günümüzde tahrip edilmiş, değiştirilmiş ya da tamamen yok edilmiş olsalar dahi geride kalan birçok önemli ve çoğu Yunanistan kültür turizminin bel kemiğini oluşturan Osmanlı eserleri de bu çalışmada yer almaktadır.

ABSTRACT

The tourism sector, which developed rapidly after 1950 in the world, has made considerable progress in Greece, especially since 2000. Such that, the tourism sector which affects the twenty-five percent to thirty percent of the economy is the most important economic item of the country. Greece, one of the countries most affected by the economic crisis that took place in 2008, is not completely freed from the effects of the crisis even today. However, tourism continues to be a savior for the Greek economy after the crisis, just as it was before.

This study focuses on Greece's geography, economy and tourism potential. The study is addressed under two main headings, and in the first part the physical, human and economic geography of Greece are mentioned. In the second part, Greece's tourism activities are evaluated under three main titles: Athens and Ancient Greek, Greece Macedonia, Aegean Islands and Cretan.

Athens and Ancient Greek tourism have been assessed with a focus on the historical, geographical and natural tourism attractions of Athens and by giving information about the historical monuments in the city. The tourism of Greece Macedonia has been narrated through the five major cities of the region: Thessaloniki, Serres, Kavala, Xanthi and Komotini. Thirdly, in Aegean Islands and Cretan part, tourism of Aegean Islands are explained via Rhodes, Kos and Cretan.

Many important Ottoman monuments of the 400-year timeframe that the Ottoman Empire ruled Greece and most of which constitute the backbone of the cultural tourism in Greece are also included in this study even though many of them have been demolished, modified or completely destroyed today.

ÖNSÖZ

Yunanistan ekonomisinin 2000 yılından sonraki göstermiş olduğu gelişmeleri ve bu gelişmelerde turizmin etkisinin ele alındığı bu çalışmada, 2008 yılından önceki ve sonraki dönemde ekonominin nasıl olduğu, turizmin Yunanistan ekonomisi için ne ifade ettiği ve bölgelere göre Yunanistan turizmi ele alınmıştır. Özellikle 2008 yılına kadar çok iyi giden bir ekonomiye sahip olan Yunanistan'da 2008 ekonomik krizinden sonra tepetaklak olan bir ekonomi ve ülkenin batma noktasına geldiği görülmektedir. Ancak bunun yanında turizm sektörü ise ülke turizmine katılan turist sayısı, turizmin istihdam oluşturması ve dış ticaret açığının daha fazla açılmaması için istikrarlı bir şekilde artmaya devam etmektedir.

Antik çağlardan beri yerleşim alanı olan ve birçok devletin hüküm sürdüğü Yunanistan toprakları doğal çekicilikleri olan deniz, kum, güneş turizmi ve kültür turizmi potansiyeli ile ülkeye gelen turist sayısını her yıl biraz daha arttırmaktadır. Büyük çoğunluğu Avrupa kıtasından gelen turistlerin yanı sıra Yunanistan üzerinde var olan ecdat yadigarı eserler bizler için önem arz etmektedir.

Bu tez çalışmasının ilk aşaması olan konu seçiminden başlayarak her aşamasında kıymetli görüş ve önerilerini benden eksik etmeyerek çalışmamı sahiplenen kıymetli hocam Yrd. Doç. Dr. Halil Kurt'a, İngilizce çevirilerinde yardımlarını eksik etmeyen Özden Aras Kaya'ya, her zaman maddi ve manevi anlamda en zor anlarımda çalışmamın devamı için beni teşvik eden Seda Karakaş'a ve beni her daim destekleyen aileme teşekkürü bir borç bilirim.

İstanbul, 2017 Halil İbrahim SARI

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Yunanistan Siyasi Haritası 2
Şekil 2. Yunanistan'ın Yüzey Şekilleri Haritası 4
Şekil 3. Yıllara Göre Atina İstasyonu'nun Sıcaklık ve Yağış Değerleri 6
Şekil 4. Yıllara Göre Selanik İstasyonu'nun Sıcaklık ve Yağış Değerleri 7
Şekil 5. Yıllara Göre Rodos İstasyonu'nun Sıcaklık ve Yağış Değerleri 8
Şekil 6. Yıllara Göre Kandiye (Girit) İstasyonu'nun Sıcaklık ve Yağış Değerleri 9
Şekil 7. Yıllara Göre Yunanistan'ın Nüfus Değişim Grafiği 13
Şekil 8. 2011 Nüfus Sayımına Göre Yunanistan'ın Nüfus Piramidi 16
Şekil 9. Yunanistan'ın Yıllara Göre Gayri Safi Yurtiçi Hasılası (Milyar-Dolar) 21
Şekil 10. Yunanistan Gayri Safi Yurtiçi Hasılasının Yıllara Göre Büyüme Oranları 22
Şekil 11. Yunanistan'ın Kişi Başına Düşen Gayri Safi Yurtiçi Hasılası (Bin-Dolar) 23
Şekil 12. Yunanistan'ın Yıllara Göre Toplam Kamu Borcu (Milyar-Euro) 23
Şekil 13. Yunanistan'ın Yıllara Göre İthalat ve İhracat Rakamları (Milyar-Dolar) 23
Şekil 14. 2010-2015 Yılları Arasında Kıta Bazında Yunanistan'a Gelen Turist Sayısı 29
Şekil 15. 2014 Yılında Aylara Göre Yunanistan'a Gelen Turist Sayısı 31
Şekil 16. 2015 Yılında Yunanistan'a Gelen Turistlerin Kullandığı Ulaşım Yolları 31
Şekil 17. Yıllara Göre Yunanistan Limanlarına Gelen Kruvaziyer Gemi Sayısı 32
Şekil 18. Yıllara Göre Yunanistan Limanlarına Gelen Kruvaziyer Yolcu Sayısı 33
Şekil 19. 2016 Yılında Yunanistan'a Gelen Kruvaziyer Gemi Yolcularının Ülkelere Oranı 35
Şekil 20. Menteşe Adaları (Oniki Ada) 116
Şekil 21. Girit Haritası 143

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Yıllara Göre Yunanistan'ın Nüfusu ve Nüfusun Değişimi 12
Tablo 2. Yunanistan'ın 2011 Yılı Bölgelere ve Cinsiyete Göre Nüfus Dağılımı 14
Tablo 3. Yunanistan'ın En Kalabalık Şehirleri 15
Tablo 4. Yunanistan Nüfusunun Yaş ve Cinsiyet Gruplarına Dağılımı 15
Tablo 5. Yunanistan'ın Tarımsal Verileri 18
Tablo 6. Hayvancılık İşletmeleri ve Hayvan Sayıları 18
Tablo 7. Yunanistan'ın Bölgelerinin GSYİH'ye Etkileri 25
Tablo 8. Yunanistan'da Önemli Turistik Yerler ve İlgi Alanları 27
Tablo 9. Yıllara Göre Yunanistan'a Gelen Turist Sayısı ve Turizm Gelirleri 27
Tablo 10. Yunanistan'a Gelen Turistlerin Kişi Başı Harcamaları (Euro) 28
Tablo 11. 2010-2015 Yılları arasında Yunanistan'a En Çok Turist Gönderen İlk 10 Ülke 29
Tablo 12. Yunanistan'a Gerçekleştirilen Ziyaretlerin Amacı ve Harcamalar (Milyon Euro) 30
Tablo 13. Yıllara Göre Yunanistan'a Gelen Kruvaziyer Gemi ve Yolcu Sayısı 32
Tablo 14. Yıllara Göre Yunanistan Limanlarına Gelen Kruvaziyer Gemi Sayısı 33
Tablo 15. Yıllara Göre Yunanistan Limanlarına Gelen Kruvaziyer Yolcu Sayısı 34
Tablo 16. 2015 Yılında Yunanistan'da Otel ve Kamp Alanı Sayı İle Doluluk Oranları 36
Tablo 17. 2015 Yılında Bölgelere Göre Otel Sayısı ve Otellerin Nitelikleri 37
Tablo 18. 2015 Yılında Bölgelere Göre Otellerde Kalan Turist Sayısı 38
Tablo 19. Aylara Göre Yerli ve Yabancı Turistlerin Konaklama Türleri 39
Tablo 20. Yunanistan'da En Az 4 Gece Konaklayan Turistlerin Sayısı 40
Tablo 21. Yıllara Göre Yerli Turistlerin Cinsiyet ve Yaş Yapısı 40
Tablo 22. Yıllara Göre Yerli Turistlerin Kişisel Seyahat İstatistikleri 41
Tablo 23. Yerli Turistlerin Cinsiyet ve Yaş Yapısına Göre Gezi Harcamaları (Euro) 42
Tablo 24. Seyahat Amaçlarına Göre Yerli Turistlerin Sayısı ve Harcamaları 43
Tablo 25. Seyahat Amaçlarına Göre Yerli Turistlerin Gezi Sayısı ve Gecelemeleri 43

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1. Likavittos Tepesinden Atina Akropolisi ve Şehrin Görünümü 46
Fotoğraf 2. Parthenon Tapınağı..... 51
Fotoğraf 3. Karyatidler Sundurması ve Erechtheion Tapınağı..... 52
Fotoğraf 4. Atena Nike Tapınağı 53
Fotoğraf 5. Dionysos Tiyatrosu..... 54
Fotoğraf 6. Herodes Atticus Odeonu 55
Fotoğraf 7. Hephaistos Tapınağı 56
Fotoğraf 8. Attalos Stoa ve Atina Havariler Kilisesi 57
Fotoğraf 9. Panathinaiko Stadyumu..... 58
Fotoğraf 10. Fethiye Cami 59
Fotoğraf 11. Mustafa Ağa Cami..... 60
Fotoğraf 12. Ano Poli'den Selanik Şehrinin Görünümü 61
Fotoğraf 13. Nea Paralia Kıyı Parkı..... 64
Fotoğraf 14. Selanik'teki Roma Forumu 65
Fotoğraf 15. Galerius'un Zafer Kemeri 66
Fotoğraf 16. Alaca İmaret Cami..... 67
Fotoğraf 17. Yedi Kule 68
Fotoğraf 18. Bey Hamamı..... 69
Fotoğraf 19. Hamza Bey Cami..... 70
Fotoğraf 20. Beyaz Kule 71
Fotoğraf 21. Yeni (Hamidiye) Cami 72
Fotoğraf 22. Hortacı Süleyman Efendi (Sinan Paşa) Cami..... 74
Fotoğraf 23. Selanik Bedesteni 75
Fotoğraf 24. Selçuk Sultan (Zincirli) Cami..... 79
Fotoğraf 25. Çandarlı İbrahim Paşa Bedesteni (Arkeoloji Müzesi)..... 80
Fotoğraf 26. Mehmed Bey Cami..... 81
Fotoğraf 27. Mustafa Bey Cami..... 82
Fotoğraf 28. Kavala Şehrinden Bir Görünüm..... 82
Fotoğraf 29. Philippi Arkeolojik Alanının Bir Kısmı 86
Fotoğraf 30. Kavala Kalesi 87
Fotoğraf 31. Mehmed Ali Paşa Külliyesi..... 88
Fotoğraf 32. Mehmed Ali Paşa Külliyesinin İç Kısmı ve Cami 89
Fotoğraf 33. Kavalalı Mehmed Ali Paşa Konağı 89

Fotoğraf 34. Kavala'daki Su Kemeri 90
Fotoğraf 35. İbrahim Paşa Cami (Agios Nikolaos Kilisesi) 91
Fotoğraf 36. Vistonida Gölü 95
Fotoğraf 37. Avdira Arkeolojik Alanı 96
Fotoğraf 38. Tütün Depoları 96
Fotoğraf 39. İskeçe Çınar Cami 97
Fotoğraf 40. İskeçe Meydanı ve Saat Kulesi 98
Fotoğraf 41. Hamidiye Köprüsü 99
Fotoğraf 42. Gümülcine Surları 102
Fotoğraf 43. Gazi Evrenos İmareti 104
Fotoğraf 44. Yeni Cami 105
Fotoğraf 45. Eski Cami 106
Fotoğraf 46. Yeni Cami Minaresi ve Saat Kulesi 107
Fotoğraf 47. Şehreküstü Mahalle Cami 108
Fotoğraf 48. Tekke Cami 108
Fotoğraf 49. Kayalı Cami 109
Fotoğraf 50. İdadiye Mektebi 110
Fotoğraf 51. Dedeağaç Deniz Feneri 113
Fotoğraf 52. Dedeağaç Cami 114
Fotoğraf 53. Rodos Kalesi 120
Fotoğraf 54. Rodos Akropolisi'nde Yer Alan Stadyum 120
Fotoğraf 55. Panagia Tou Kastrou Kilisesi 121
Fotoğraf 56. Rodos Süleymaniye Cami 123
Fotoğraf 57. İbrahim Paşa Cami 124
Fotoğraf 58. Murad Reis Külliyesi 124
Fotoğraf 59. Murad Reis Cami ve Haziresi 125
Fotoğraf 60. Murad Reis Türbesi 126
Fotoğraf 61. Sultan Mustafa Cami 127
Fotoğraf 62. Recep Paşa Cami 128
Fotoğraf 63. Ağa Cami 129
Fotoğraf 64. Sultan Mustafa Hamamı Girişi 130
Fotoğraf 65. Hafız Ahmed Ağa Kütüphanesi 131
Fotoğraf 66. Fethi Paşa Rüştiyesi 132
Fotoğraf 67. Fethi Paşa Saat Kulesi ve Süleymaniye Cami ve Minaresi 133

Fotoğraf 68. Nerantzia Kalesi 136
Fotoğraf 69. Roma Odeonu 137
Fotoğraf 70. Asklepion Antik Alanı 138
Fotoğraf 71. Cezayirli Gazi Hasan Paşa Cami 139
Fotoğraf 72. Defterdar Cami 140
Fotoğraf 73. Atik Cami 140
Fotoğraf 74. Germe Hasan Paşa Cami 141
Fotoğraf 75. Moruk Cami 142
Fotoğraf 76. Kandiye Kalesi ve Kandiye Şehri 147
Fotoğraf 77. Knossos Sarayı'nın Bir Kalıntısı 148
Fotoğraf 78. Fazıl Ahmed Paşa Cami 149
Fotoğraf 79. Küçük Hasan Paşa Cami 151
Fotoğraf 80. Hünkar Cami 151
Fotoğraf 81. Deli Hüseyin Paşa Cami 153
Fotoğraf 82. Sultan İbrahim Cami 153
Fotoğraf 83. Veli Paşa Cami (Müzesi) 154

GİRİŞ

En sade tanımı ile "zevk için yapılan geziler" olarak ifade edebileceğimiz turizm, Fransızca kökenli bir kelime olup, dinlenme, yeni yerler görme, değişik alanlar ve insanlarla tanışma, çeşitli sportif faaliyetlerde bulunma ve bu spor faaliyetlerini izlemek için yapılan günü birlik veya daha uzun süreli seyahatlere verilen isimdir (Doğanay ve Zaman, 2013, s.1).

21. yüzyılda artış gösteren turizm faaliyetleri, turizm potansiyeline sahip ülkeler açısından ekonomik getirisi göz önünde bulundurularak gerek ülke ekonomisine yaptığı katkılar gerekse istihdam imkanları oluşturması nedeniyle çok rekabetçi bir ekonomik sektör olarak karşımıza çıkmaktadır (Pak, 2007, s.1). Özellikle turizm dışındaki ekonomik faaliyet alanları fazla gelişmemiş ülkelerde turizm potansiyelinin varlığı ve turizmden elde edilecek gelirler, o ülke ekonomisi için bazen kurtarıcı olabilmektedir.

Ancak bir ülkenin her alanda güçlü olabilmesi için ülkede yaşayan insanların milli birlik ve beraberlik içinde yaşamalarının yanında, sanayi, hizmet sektörü, turizm, tarım ve hayvancılık, ulaşım vb. sektörlerin de bir bütün halinde gelişmiş olması gereklidir (Koday, 2005, s.1). Lakin günümüzde bir ülke için, sanayi ve hizmet sektörü ne kadar önemli ise turizm sektöründen elde edilecek gelir de bir o kadar önemlidir.

Ekonomisinin temelinde hizmet sektörü yer alan Yunanistan'da, tarım ve sanayi sektörleri çok gelişmemiştir. Özellikle gemi taşımacılığı, turizm ve bankacılık sektörlerinin gelişmiş olduğu Yunanistan'da, hizmet sektörünün GSYİH içindeki payı 2015 yılında % 82 civarındadır. 2015 yılında sanayi ürünlerinin % 80'ini ithal eden, tarım sektöründeki firmaları küçük aile şirketlerinden oluşan Yunanistan'da, gemi taşımacılığı hayati öneme sahiptir. Ülkede önemli yer tutan gemi taşımacılığında yaklaşık olarak 200.000 kişi istihdam edilmektedir. Dünya ticaret filosunun 2013 yılında % 16'sı Yunanistan'ın elinde bulunmaktaydı. Turizm sektörü ise tam anlamıyla ülke ekonomisinin can simidi konumundadır. Ülke hasılasının 2015 yılında yaklaşık % 16'sını oluşturan turizm sektöründe, 657 bin kişi istihdam edilmektedir.

Dünya turizm örgütünün yayınladığı 2015 yılında en çok turist çeken ülkelerin yer aldığı tabloda ilk 10 ülkenin 7'si Avrupa bölgesi içinde bulunmaktadır. Dünya

turizminde 2015 yılında kıtalar arasındaki değerlendirmede % 51 ile en çok turist sayısına sahip olan Avrupa kıtasıdır. Avrupa kıtasında yer alan Yunanistan'da ise 2015 yılı turist sayısı ülke nüfusunun iki katından fazla olarak 23,5 milyon civarındadır (UNWTO, 2016, s.2-6).

Balkan yarımadasında yer alan Yunanistan, tarihi ve kültürünün meydana getirdiği, kültür turizmine imkân sağlayan unsurlarıyla, adaları ve sahillerinin deniz, kum, güneş turizmine elverişli olması sebebiyle Antik Yunan, Roma ve Osmanlı gibi değişik medeniyetleri yüzyıllarca bünyesinde barındırmıştır. Bu medeniyetlerin miras bıraktığı çeşitli şehirler, kiliseler, camiler, antik şehirler, müzeler vb. değişik özellikteki tarihi yapılarının varlığı sebebiyle, Almanya ve İngiltere başta olmak üzere Avrupa kıtasında yer alan ülkelerden çok rağbet görmektedir.

ÇALIŞMA ALANI, YERİ VE SINIRLARI

Şekil 1. Yunanistan Siyasi Haritası
Kaynak: http://www.sosyalokulu.com/ulkeharita/yunanistan.gif

Yunanistan, doğuda Türkiye, kuzeyde Bulgaristan ve Makedonya, kuzeybatıdan Arnavutluk, güneydoğudan Adalar Denizi, güneyden Akdeniz ve batıdan İyon Denizi ile

sınırları çevrilidir (Özey, 2016, s.361). Yunanistan 35° - 41° kuzey enlemleri, 19° - 22° doğu boylamları arasında yer almaktadır (Atasoy, 2010, s.136). Balkan Yarımadası üzerine kurulu olan ülke, Akdeniz ve Avrupa ülkesidir (Özey, 2010a, s.202). Ülkenin toplam yüz ölçümü 131,957 km²dir. % 80'i dağlık olan Yunanistan'ın 2000'e yakın adası mevcut olup, bu adalardan 200 tanesinde yerleşim vardır. 100 km^2 ve üstünde alana sahip ada sayısı 24'tür. En yüksek noktasını Olympos Dağı oluşturmaktadır (Ceylan, 2004, s.2).

ÇALIŞMANIN AMACI

Çalışmanın amacı, Yunanistan ekonomisinde turizmin yerini, önemini ve ülkeye olan katkısını daha önceden yapılmış çalışmalar, güncel veriler ve araştırmalar ışığında ortaya koymaktır. Dünya genelinde etkisi hissedilen 2008 ekonomik krizinin Yunanistan ekonomisindeki etkilerini ortaya koyarak, turizmin Yunanistan için önemine vurgu yapmaktır.

ÇALIŞMANIN KONUSU VE METODOLOJİSİ

Çalışma Yunanistan ve adalarının turizmini kapsamaktadır. Yunanistan turizmi temel olarak 3 başlıkta incelenmektedir. 1- Atina ve Antik Yunan 2- Yunanistan Makedonyası ve Batı Trakya 3- Ege adaları ve Girit başlıkları altında değinilmiştir. Tezin başında Yunanistan'ın fiziki, beşerî ve ekonomik coğrafyası hakkında genel bilgilere yer verilmiştir. Veri toplama yöntemi olarak literatür taraması yapılmış olup, arazi çalışması ne yazık ki bu tezde gerçekleştirilememiştir.

1. YUNANİSTAN'IN GENEL COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

1.1. Yunanistan'ın Genel Fiziki Coğrafya Özellikleri

Şekil 2. Yunanistan'ın Yüzey Şekilleri Haritası
Kaynak: http://www.200stran.ru/images/maps/1334330180_63b201.jpg

Günümüzde Yunanistan'ın üzerinde yer aldığı arazi, 3. jeolojik zamanın sonlarına kadar Anadolu ile birleşikti. Ancak 3. jeolojik zamanın sonu ve 4. jeolojik zamanın başlarında Egeit karasının bu dönemde meydana gelen faylanma hareketleri sonucu çökmesiyle bugünkü Ege Denizi meydana gelmiştir. Ege Denizindeki adalar bu faylanmanın sonucunda ortaya çıkmıştır (Atalay, 2001, s.36). Alp orojeni içerisinde yer alan Yunanistan, Afrika levhasının, Avrupa levhasının altına dalması sonucu meydana gelmiştir. Bu dalma hareketi günümüzde de devam etmektedir (Güney, 2013, s.397).

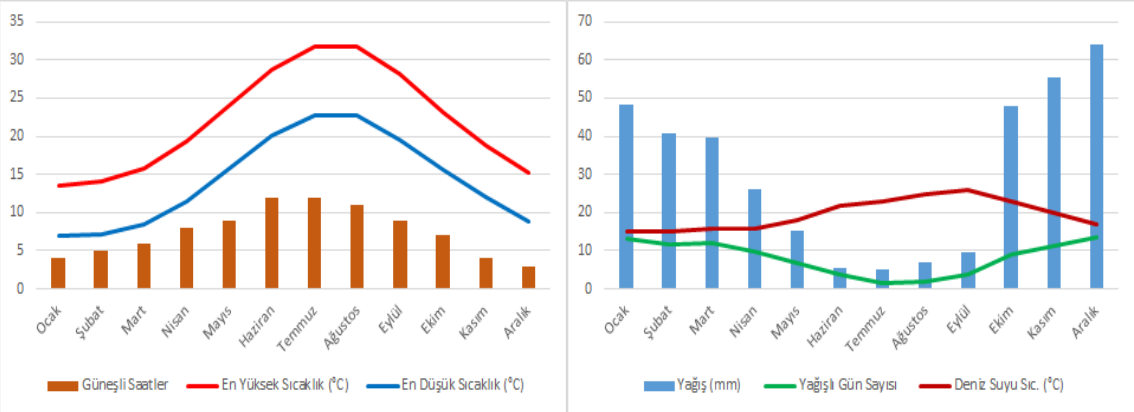
Ülkenin dörtte üçü dağlarla kaplıdır. Şekil 2'de de görüldüğü üzere ülkenin kıyı kuşaklarından iç kesimlere doğru gittikçe yükselti ve dağlık alanlar artmaktadır. Yunanistan'da uzanan Pindus Dağları, Alp Dağlarının bir koludur. 2.000 metreyi geçen

bir yükseltiye sahip olan Pindus Dağlarının güneyinde ve Korint Körfezinin kuzeyinde Parnassos ve Giona Dağları yer alır (Atasoy, 2010, s.142). Pindus Dağında yer alan Vikos Gorge Kanyonu ise Yunanistan'ın dünya çapında tanınmış alanlarından birisidir. Dünyanın en derin kanyonlarından biri olarak Guinness Rekorlar kitabında adı geçen alan 20 km uzunluğundadır (Despoina, 2005, s.11). Vikos Gorge Kanyonundan başka özellikle turistik doğa gezileri ve doğa yürüyüşleri için önemli alanların başında gelen bazı kanyon, vadi ve geçitler bulunmaktadır. Bunlar Girit Kanyonu, Kissano Vadisi, Kleisoura Kanyonu, Kotsifou Vadisi, Nedonas Vadisi, Pantavrechi Geçiti, Topolia Vadisi ve Vouraikos Vadisi yer alır.

Yunanistan anakarası derin koy ve körfezlerden oluşur. Bunun yanı sıra sayıları 2000'i bulan ve genelde dağlık bir görünüm arz eden, Ege Denizi üzerinde yerleşmiş çeşitli adalara sahiptir. Bu adaların en önemlileri; Eğriboz, Taşoz, Limni, Girit, Midilli, Sisam, İstanköy, Sakız, Rodos ve Karpatos'tur (Kurt, 2013, s.584). Yunanistan'ın ovaları dağlar ile kıyılar arasında dar bir şerit şeklinde yapılanmıştır. Bu ovalar Yunanistan'ın üçte birini oluşturmakta ve tarım için en elverişli ortamı sunmaktadır. En önemli ovaları; Teselye, Selanik, Serez, Drama ve Meriç ovalarıdır (Güner ve Ertürk, 2006, s.40).

Yunanistan'ın iklimi, yüzey şekillerinden kaynaklı olarak, bazı bölgelerinde farklılıklar meydana gelse de temelde Akdeniz iklimi hâkimdir. Akdeniz ikliminin genel bir özelliği olarak, yağışlar kış aylarında düşmektedir. Kış aylarında Kuzey Atlantik'ten gelen ılık ve nemli rüzgârlar İyon kıyılarının gerisindeki dağlara çarpar ve bu bölgeye bol yağış bırakmaktadır (Anabritanicca Yunanistan, 2004, s.499). Yunanistan'da Akdeniz ikliminden ötürü yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlı geçmektedir. Temmuz ayı sıcaklık ortalaması 26-28°C arasında iken, Ocak ayı ortalaması 4°C civarındadır (Gümüş, 2006, s.78). Yunanistan anakarası ve adalarda bitki örtüsü olarak Akdeniz ikliminin tipik bitki örtüsü olan makiler ile birlikte meşe, defne, zakkum, ardıç, zeytin gibi çeşitli ağaç türleri görülmektedir (Gözenç, 1998, s.133). Ülkenin kuzey kesiminde yoğunlukta olan orman alanlarında yabankedisi, karaca, boz ayı, yaban domuzu, kurt ve vaşak gibi hayvanlar yaşamaktadır. Ayrıca ülkede kutan, kırlangıç, leylek gibi kuş türlerini de görmek mümkündür (Güney, 2013, s.400).

Yunanistan Meteoroloji Kurumunun ülke genelinde sıcaklık ve yağış ölçümleri yaptığı istasyonlardan her biri farklı bölgelerde yer alan dört istasyonun yağış ve sıcaklık grafikleri aşağıdaki gibidir. Atina, Selanik, Rodos ve Kandiye (Girit) İstasyonlarının ele alındığı bu grafiklerden ülke genelinin bölgelere göre değişik iklim koşullarına sahip olduğu görülmektedir. Bu değişik iklim koşulları da turizm faaliyetlerinin bölgelere ya da şehirlere göre farklı olmasına da neden olmaktadır.

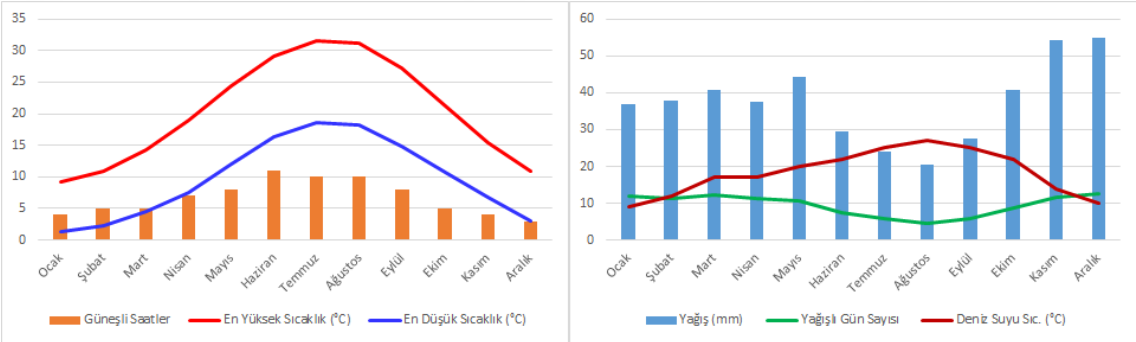

Şekil 3. Yıllara Göre Atina İstasyonu'nun Sıcaklık ve Yağış Değerleri
Kaynak: Yunanistan Ulusal Meteoroloji Servisi, www.weatheronline.com

İlk olarak ülkenin başkenti ve en gelişmiş şehri olan Atina'nın yıllık ortalama sıcaklık ve yağış değerlerini görmekteyiz. Buna göre yıl içinde en yüksek sıcaklık (32 °C) değerlerinin görüldüğü aylar Temmuz ve Ağustostur. Ocak ve Şubat ayları ise Atina istasyonu verilerine göre en düşük sıcaklık (6 °C) değerlerine sahip aylardır. Güneşlenme süresinin (Saat) sıcaklık değerleri ile paralellik gösterdiği görülmektedir. En fazla güneşlenme süresi Haziran ve Temmuz aylarında 12 saat olarak gerçekleşmektedir. En az güneşlenme süresi ise 3 saat ile Aralık ayında yaşanmaktadır. Bu durum Atina'yı ziyaret edecek turistlerin yaz aylarında gelmesine neden olmaktadır. Çünkü turistlerin büyük bir kısmı Almanya, İngiltere, Fransa gibi nispeten yıl boyunca güneşlenme süresi az olan ülkelerden geldiği için güneşlenme süresi turistlerin tercihlerini etkilemektedir.

Atina istasyonunun yağış grafiğine baktığımızda ise tipik bir Akdeniz iklimi etkisi görülmektedir. Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında sıcakların en fazla olduğu yağışların ise en düşük seviyelerde seyrettiği görülmektedir. Aralık ayı 60 mm'nin üzerinde yağış alarak en yağışlı ay olurken Temmuz ayı en düşük yağış değerlerine sahip

aydır. Yıllık yağış miktarı ise 390 mm civarındadır. Yağışlı gün sayısında ise Aralık ayı 13 gün ile en fazla yağışlı güne sahip iken Haziran ayı ise yalnızca 1 günlük bir yağış istatistiğine sahiptir. Yıllık deniz suyu sıcaklığının 15 °C'nin altına düşmediği görülen Atina'da Haziran ayından başlayarak Ekim hatta Kasım ayında bile denize girmek mümkündür. Denizlerin geç ısınması ve karalara göre geç soğuması sonucu Eylül ayı deniz suyu sıcaklığında en yüksek değerlere sahip aydır. Eylül ayında 26 °C olan deniz suyu sıcaklığı Ocak ve Şubat aylarında en düşük değer olan 15 °C dolaylarına düşmektedir. Bu iki grafikten Atina ve çevresinin yağışın az, güneşlenme süresinin fazla olduğu yaz aylarında turistlerin Atina'yı tercih ettiklerini söylemek yanlış olmayacaktır.

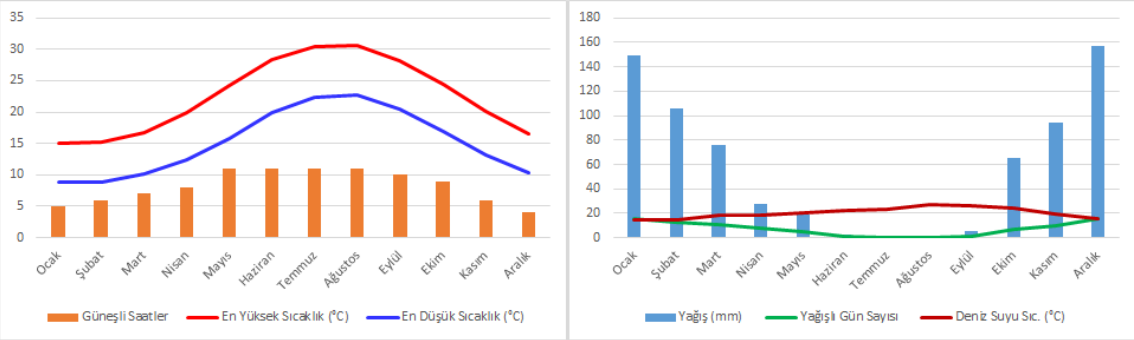

Şekil 4. Yıllara Göre Selanik İstasyonu'nun Sıcaklık ve Yağış Değerleri
Kaynak: Yunanistan Ulusal Meteoroloji Servisi, www.weatheronline.com

İkinci olarak ise ülkenin en büyük ikinci şehri olan Selanik'in sıcaklık ve yağış grafikleri şekil 4'te görülmektedir. Atina'nın aksine Selanik'in daha kuzeyde yer alması ve bulunduğu konum itibari ile en düşük sıcaklık değerlerinin ocak ayında 1 °C'lere kadar düştüğü görülmektedir. En yüksek sıcaklık değerlerinde ise yine Atina'da olduğu gibi Temmuz ve Ağustos aylarında 30 °C civarında seyretmektedir. Selanik şehrinin enlem olarak daha kuzeyde yer alması güneşlenme sürelerinin Atina gibi daha güneyde yer alan şehirlerden az olmasına neden olmaktadır. Öyle ki şehirde en fazla Haziran ayında günlük 11 saatlik güneşlenme süresi görülmektedir. Bunun yanında Aralık ayı günlük güneşlenme süresinde 3 saat ile en az değere sahip olan aydır.

Yağış grafiğine baktığımızda ise yağışların Atina'dan daha fazla olduğu görülmektedir. Atina'da olduğu gibi çok belirgin olmasa da Selanik'te de Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında yağışlar düşüktür. 60 mm'lere yaklaşan bir değerde Kasım ayı en fazla yağışın düştüğü aydır. 20 mm ile ağustos ayı ise en az yağışın düştüğü aydır.

Yıllık ortalama 450 mm yağış alan Selanik şehrinde en fazla yağışlı geçen ay 14 gün ile Aralık ayıdır. Ağustos ayı ise yağışlı geçen 4 gün ile en az değere sahiptir. Atina'nın aksine deniz suyu sıcaklıkları Mayıs ayında 20 °C'den başlayan Selanik'te ancak Ekim ayına kadar denize girilebilmektedir. En yüksek deniz suyu sıcaklığı Ağustos ayında 27 °C iken en düşük değer ise Ocak ayında 9 °C olarak gerçekleşmektedir. Atina'da olduğu gibi Selanik'in de yaz döneminde sıcaklıkların fazla, deniz suyu sıcaklıklarının uygun olduğu yağışların ise nispeten düşük olduğu dönemde turistler tarafından tercih edileceği görülebilmektedir.

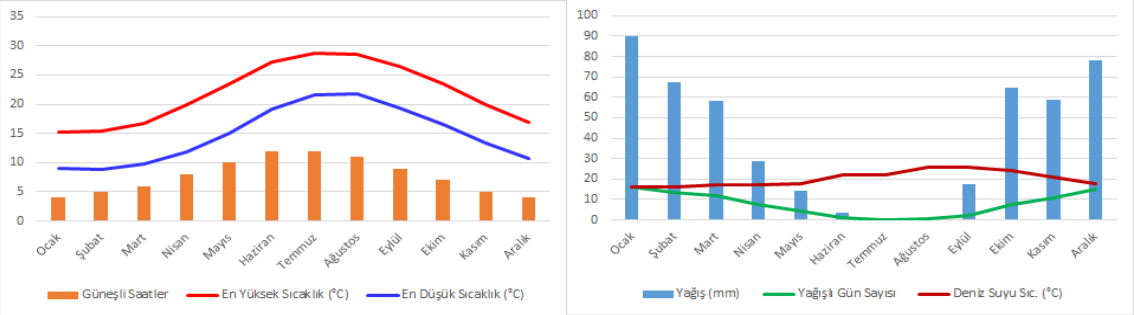

Şekil 5. Yıllara Göre Rodos İstasyonu'nun Sıcaklık ve Yağış Değerleri
Kaynak: Yunanistan Ulusal Meteoroloji Servisi, www.weatheronline.com

Ülkenin en önemli deniz, kum ve güneş turizmi alanlarından biri olan Rodos'ta yer alan meteoroloji istasyonunun sıcaklık ve yağış verileri Şekil 5'te görülmektedir. Atina ve Selanik'e göre daha güneyde yer alan Rodos şehri yaz aylarındaki güneşlenme süresi ve ortalama sıcaklık değerleri ile farklılık arz etmektedir. En düşük sıcaklık 10 °C ile Ocak ve Şubat aylarında görülmektedir. Atina'dan 2 °C ve Selanik'ten 4 °C daha fazla bir sıcaklık değerine sahiptir. En yüksek sıcaklık değerleri ise Temmuz ve Ağustos aylarında 29 °C'dir. Diğer iki istasyondan daha güneyde yer almasından dolayı güneşlenme süresinde Mayıs ile Eylül ayları arasında günlük 10 saatin üzerinde değerlere sahiptir. En yüksek güneşlenme süresi ise günlük 11 saat ile Mayıs, Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarıdır. En az güneşlenme süresi ise günlük 4 saat ile Aralık ayıdır. Yıl boyu yüksek sıcaklık değerlerine sahip olan Rodos'un deniz, kum ve güneş turizminde neden bu denli önemli bir merkez olduğu görülebilmektedir.

Yağış grafiğine baktığımızda ise Rodos adasının Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında hiç yağış almadığı görülmektedir. Yağışlı gün sayısı da haliyle 0'dır. Bu adı

geçen üç ay Rodos'ta ki en kurak aylardır. Atina ve Selanik'e göre Rodos'a en fazla yağışın düştüğü ay Ocak ayıdır. 180 mm'ye yakın bir yağışın düştüğü ayı ise 160 mm'lik bir yağış değeri ile Aralık ayı izlemektedir. Bunun yanı sıra Ocak ayının 14 günü yağışlı geçerken Aralık ayının ise 15 günü yağışlı geçmektedir. Yıllık yağış miktarı ise 750 mm civarındadır. Deniz suyu sıcaklıklarının 15 °C'nin altına düşmediği Rodos'ta en düşük değerler Ocak ve Şubat aylarında görülmektedir. En yüksek deniz suyu sıcaklığı ise 27 °C ile Ağustos ve 26 °C ile Eylül ayında görülmektedir. Rodos'ta yılın en az 6-7 ayı denize girilebilecek kadar deniz suyu sıcaklığının uygun olduğu grafikten görülebilmektedir.

Şekil 6. Yıllara Göre Kandiye (Girit) İstasyonu'nun Sıcaklık ve Yağış Değerleri
Kaynak: Yunanistan Ulusal Meteoroloji Servisi, www.weatheronline.com

En son olarak ise Girit'in bir şehri olan Kandiye istasyonunun sıcaklık ve yağış verileri şekil 6'da görülmektedir. Girit adasının merkezi kuzey kesiminde yer alan Kandiye'de en düşük sıcaklıklar Şubat ayında 8 °C olarak kayda geçmektedir. En yüksek sıcaklık değerleri ise Temmuz ve Ağustos aylarında 28 °C olarak görülmektedir. Yıl boyunca sıcaklık değerlerinin yüksek olduğu adanın genelde yaz dönemi olmak üzere yıl boyunca ziyaretçileri bulunmaktadır. Rodos gibi deniz, kum ve güneş turizminin en önemli alanlarından birisi de Girit'tir. Güneşlenme süresi Haziran ve Temmuz aylarında gün içinde 12 saate kadar çıkarken Aralık ve Ocak aylarında 4 saate kadar düşmektedir.

Kandiye istasyonunun yağış grafiğine baktığımızda ise Akdeniz ikliminin tipik yağış grafiği karşımıza çıkmaktadır. Yazların kurak geçtiği ve Haziran, Temmuz, Ağustos aylarında yağışlı gün sayısının 0 ya da 1'e düştüğü görülmektedir. Bunun aksine özellikle sonbahar ve kış yağışlarının fazla olduğu bu dönemler içerisinde de Kasım, Aralık ve Ocak aylarının her birinde yaklaşık 90 mm'lik bir yağışın şehre düştüğü görülmektedir. Yıllık yağış miktarı ise 530 mm civarındadır. Yağışlı gün sayısının en

fazla olduğu Aralık ve Ocak ayları içerisindeki 15 günlük dönem yağışlı geçmektedir. Bunun yanında Temmuz ayı hiç yağış almayarak en az yağışlı güne sahip aydır. En düşük Ocak ayında olmak üzere deniz suyu sıcaklıkları 16 °C'nin altına düşmeyen Kandiye'de Rodos'ta olduğu gibi yılın en az 6-7 ayı denize girilebilmektedir. Ağustos ve Eylül ayları 26 °C ile deniz suyu sıcaklıklarının en fazla olduğu aylardır. En düşük olduğu aylar ise Ocak ve Şubattır.

Yunanistan'ın dört farklı bölgesinden dört farklı meteoroloji istasyonu verisini inceliğimizde enlemin, karasallık ve denizellik gibi özel konum şartlarının da etkisiyle ülkenin kuzeyinden güneyine doğru indikçe sıcaklıkların arttığı, yağışların nispeten azaldığı görülmektedir. Genel olarak Akdeniz iklimi etkisinde bulunan bölgelerin deniz suyu sıcaklıklarının güneydeki şehirlerde (Rodos ve Kandiye) daha fazla olduğu ve bu bölgelerin deniz, kum ve güneş turizmi için daha elverişli olduğu görülmektedir. Dört istasyonda da sıcaklık değerlerinin yıl boyunca 0 derecenin altına düşmemiş olması yaz turizmi faaliyetleri için iklimin uygun olduğunu bize göstermiştir. Bunun yanında bu bölgelerin kış turizminde fazla önemli bir rol oynayamayacağını da söylemek mümkündür.

Yunanistan akarsularının rejimleri düzensiz, boyları kısa ve yaz aylarında kurumaktadır. Bu yüzden akarsular denge profiline ulaşamamıştır. En önemli diyebileceğimiz akarsuları Pindus Dağı'nın zirvelerinden doğmaktadır. Bu akarsulardan Aliacmon, Kalamas, Arahthos, Pinios ve Acheloos önemli akarsularıdır. Bunların yanı sıra Struma, Vardar, Mesta ve Meriç nehirleri vardır (Özey, 2010b, s.167-168). Yunanistan'daki başlıca göller şunlardır: Triknonis, Volvi, Vegoritis, Mikra, Doiranis, Kastoria (Atasoy, 2010, s.137).

1.2. Yunanistan'ın Genel Beşerî Coğrafya Özellikleri

Resmi adı Helen Cumhuriyeti olan günümüzdeki modern Yunanistan, her ne kadar 1829 yılında bağımsızlığını kazanmış olsa da tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Yunan kabilelerinin Balkanlar'a göç etmesiyle başlayan tarihi, insanlık tarihinin neredeyse her alanında kendisine yer bulmuştur.

Helenlerin, milattan önce II. bin yılda başlayan kabileler halindeki göçü, Yunanistan topraklarında kabile devletlerinin kurulmasına neden olmuştur. Bu kabile devletleri soyluların güç kazanmaları ve toprak köleliğinin artmasıyla devam etmiştir. Hızlı nüfus artışı ve ekonomik sıkıntıların baş göstermesi, Yunanlıların Akdeniz bölgesine büyük göçü ile devam etmiştir. Önceleri yerel bir üretim tarzını benimseyen Yunanlılar Lidyalıların parayı bulması ile ticaretin gelişmesine ve kolonizasyon faaliyetlerin hızlanmasını sağlamışlardır. Atina ve Sparta gibi önemli şehir devletleri bu dönemlerde ortaya çıktı. Birbirleri ile çekişme halinde olan şehir devletlerinden Atina ve Sparta arasında, MÖ 431-404 yılları arasında Peloponnes[1] savaşı gerçekleşti. Savaş Sparta'nın üstünlüğü ile sonuçlansa da bu üstünlük fazla sürmedi. Bunun üzerine Büyük İskender'in öncülüğündeki Makedonya birlikleri Sparta'yı da içine alarak Hindistan sınırlarına kadar hâkimiyetini ilan etti. Bu dönemde Anadolu'da klasik Yunan kültürü önemli şehirlerin kurulması ile boy göstermeye başladı. Ancak milattan önce 323'de Büyük İskender'in ölümü sonucunda parçalanan Makedonya devleti Roma İmparatorluğu'nun himayesine geçmiştir (Hacısalihoğlu, 2013, s.586).

Uzun yıllar boyunca Roma İmparatorluğu idaresinde kalan Yunanistan, zaman zaman Romalılara karşı bağımsızlık mücadelesi vermeye çalışsa da pek başarılı olamadılar. Roma İmparatorluğu'nun batı kanadının MS 476'da parçalanması ile Yunanistan Bizans İmparatorluğu'nun himayesine girmiştir. 1453 yılına kadar Bizans hâkimiyetinde olan Yunanistan, Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethetmesi ile ardından 400 yıl sürecek Osmanlı egemenliğine girmiştir (Temel Britannica Yunanistan, 1993, s.208). Yunanlılar hiç şüphe yok ki Osmanlı Devleti egemenliğinde 400 yıl boyunca hem dini hem ekonomik hem de kültürel anlamda çok iyi bir yaşam sürdüler. Lakin Fransız İhtilali'nin etkisi ve Avrupa'nın da desteğiyle zor günler geçiren Osmanlı Devleti'nin güçsüzlüğünden de yararlanarak Eflak-Boğdan ve Mora'da 1821 yılında Yunan isyanı başladı. 1825 yılında Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın oğlu olan İbrahim Paşa Mora'daki isyanı sert bir şekilde bastırdı. İsyanın batırılmasında Osmanlı Devleti'nin katliam yaptığı gerekçesiyle önce 4 Nisan 1826'da İngiltere ve Rusya Saint Petersburg Protokolü'nü daha sonra ise 6 Temmuz 1827'de İngiltere, Fransa ve Rusya Londra

[1] Peloponnes: Antik Çağda Mora Yarımadasının adıdır.

Protokolü'nü imzalayarak Yunanistan'ın yıllık vergisini veren bir beylik olmasını kararlaştırmışlardır. Ancak Osmanlı Devleti'nin bu protokolleri kabul etmemesi üzerine 20 Ekim 1827'de Avrupalı müttefik devletlerin donanmaları Navarin'de Osmanlı ve Mısır donanmalarını imha etmiştir. Rusya, Osmanlı Devleti'ne karşı savaş ilan edip Edirne'ye kadar ilerlemiş ve Edirne'yi ele geçirmiştir. Osmanlı Devleti'nin savaşı kaybetmesi üzerine de 14 Eylül 1829 yılında Edirne Antlaşması imzalanmıştır. Daha sonra ise Londra'da Fransa, İngiltere ve Rusya öncülüğünde bir konferans gerçekleştirilmiştir. Konferans neticesinde 3 Şubat 1830 yılında imzalanan Londra Protokolü ile de bağımsız Yunanistan devleti kurulmuştur. Osmanlı devleti de 24 Nisan 1830 yılında Yunanistan Devleti'nin bağımsızlığını tanımıştır (Saray, 2006, s.23; Hacısalihoğlu, 2013, s.588).

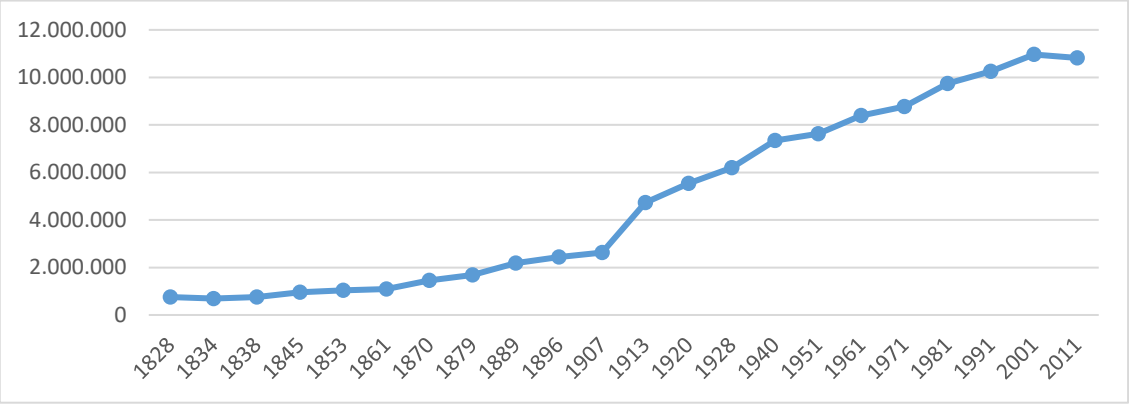
1923 yılına kadar Balkan Savaşları, 1. Dünya Savaşı ve iç karışıklıklarla uğraşan Yunanistan, Avrupalıların desteğini arkasına alarak İzmir'i işgal etti. Ezelden beri Megalo İdea ve Helen İmparatorluğu'nu yeniden canlandırma hayalleri içinde olan Yunanlılar, girdikleri Batı Anadolu'dan mağlup ayrıldılar. Bu yenilginin ardından iç karışıklıkların gölgesinde Cumhuriyet'i ilan eden Yunanistan, 1926 yılında General Theodoros Pangalos tarafından diktatörlükle 1935 yılında monarşik idare tekrar ortaya çıkana kadar yönetildi. II. Dünya Savaşı'nda Alman, İtalyan ve Bulgarlar tarafından işgal edilen Yunanistan, savaştan sonra II. George, I. Paul, Karamanlis hükümeti, Albay Papadopoulos ve General Demetrius tarafından sırasıyla 1974 yılındaki Türk ordusunun Kıbrıs Barış Harekâtına kadar ülkeyi yönettiler. Harekât sonucunda Karamanlis hükümeti iş başına geldi ve tekrardan Cumhuriyet ilan edildi. 1981 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğuna katıldı (Yeni Rehber Ansiklopedisi Yunanistan, 1994, s.264).

Tablo 1
Yıllara Göre Yunanistan'ın Nüfusu ve Nüfusun Değişimi

Yıllar	Nüfus	Değişim (%)	Yıllar	Nüfus	Değişim (%)	Yıllar	Nüfus	Değişim (%)
1828	753.400	-	**1889**	2.187.208	23,21	**1961**	8.388.553	9,01
1834	693.592	-8,62	**1896**	2.433.806	10,13	**1971**	8.768.641	4,33
1838	752.077	7,78	**1907**	2.631.952	7,53	**1981**	9.740.417	9,98
1845	960.236	21,68	**1913**	4.734.990	44,41	**1991**	10.258.364	5,05
1853	1.035.527	7,27	**1920**	5.531.474	14,40	**2001**	10.964.020	6,44
1861	1.096.810	5,59	**1928**	6.204.684	10,85	**2011**	10.815.197	-1,38
1870	1.457.894	24,77	**1940**	7.344.860	15,52			
1879	1.679.470	13,19	**1951**	7.632.801	3,77			

Kaynak: Hellenic Statistical Authority

Yunanistan'da yapılan ilk nüfus sayımı 1828 senesinde yapılmıştır. 1828 yılından 2011 yılına kadar da 28 adet nüfus sayımı gerçekleştirilmiştir. 1828 yılında 753.400 nüfusa sahip olan Yunanistan'ın daha sonra 1834 yılında yapılan sayımda ise % -8,62'lik bir değişimle nüfusu 693.592'e gerilemiştir. Bu dönemden itibaren yapılan bütün nüfus sayımlarında (2011 hariç) Yunanistan'ın nüfusu artış göstermiştir. 1951 senesinden sonra Yunanistan'da nüfus sayımları 10 yılda bir yapılmaya başlanmıştır. Yunanistan'da gerçekleştirilen toplam 28 nüfus sayımı içerisinde bazı nüfus sayımların önemli kırılma noktaları mevcuttur. Bunlardan ilki 1870 sayımıdır. 1864 yılında İyon adalarının Birleşik Krallık tarafından Yunanistan'a bağışlanması sonucu 1861 sayımına göre 1870 yılındaki sayımda % 24,77'lik bir artış görülmektedir. İkinci kırılma ise; 1889 nüfus sayımında kendisini göstermektedir. Teselya'nın 1881 yılında Osmanlı'dan Yunanistan'a geçmesi ile nüfus 507.738 kişi artmıştır. Üçüncü kırılma alanı ise; 1913 nüfus sayımıdır. Bu sayımdan önce meydana gelen Balkan Savaşları ve Makedonya, Epirus, Girit ve Doğu Ege Adaları'nın (Oniki Ada hariç) Yunanistan idaresine geçmesi ile 1907 yılında yapılan sayıma göre nüfusa 2.103.038 kişi daha katılmıştır. Dördüncü kırılma noktası olan 1920 nüfus sayımıdır. Bu sayım dönemi öncesinde Batı ve Doğu Trakya birleştirilmesi ile İzmir'in işgal edilmesi 1920 nüfus sayımında bir önceki sayıma göre nüfusun artmasına sebep olmuştur. Beşinci önemli kırılma noktası ise; 1928 nüfus sayımında gerçekleşmiştir. Bu sayımdan önce meydana gelen İzmir ve Doğu Trakya'nın kaybı ve yapılan Lozan Antlaşması sonucu Türkiye ile gerçekleştirilen nüfus mübadelesi 1928 nüfus sayımını etkileşmiştir. En son olarak ise 1947'de kurulan Oniki Adalar 1951 nüfus sayımının kırılma noktası olmuştur.

Şekil 7. Yıllara Göre Yunanistan'ın Nüfus Değişim Grafiği
Kaynak: Hellenic Statistical Authority

1828 yılındaki ilk nüfus sayımından 2011 yılına kadar geçen 180 yıllık dönemde yalnızca 10 milyonluk bir nüfus artışı sağlayabilen Yunanistan'da, sadece 1834 ve 2011 nüfus sayımlarındaki nüfus miktarı bir önceki yıla göre azalma göstermiş ve en fazla nüfus artışı 1907 ile 1913 dönemleri arasında gerçekleşmiştir. 2011 yılında da nüfusun düşüşe geçtiği görülmektedir.

Tablo 2
Yunanistan'ın 2011 Yılı Bölgelere ve Cinsiyete Göre Nüfus Dağılımı

Bölgeler	Toplamlar			Yüzde Payı	
	Toplam	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Doğu Makedonya ve Trakya	608.182	299.643	308.539	49,3	50,7
Merkezi Makedonya	1.882.108	912.693	969.415	48,5	51,5
Batı Makedonya	283.689	141.779	141.910	50	50
Epir	336.856	165.775	171.081	49,2	50,8
Teselya	732.762	362.194	370.568	49,4	50,6
Merkezi Yunanistan	547.390	277.475	269.915	50,7	49,3
İyon Adaları	207.855	102.400	105.455	49,3	50,7
Batı Yunanistan	679.796	339.310	340.486	49,9	50,1
Mora	577.903	291.777	286.126	50,5	49,5
Attika	3.828.434	1.845.663	1.982.771	48,2	51,8
Kuzey Ege	199.231	99.984	99.247	50,2	49,8
Güney Ege	309.015	155.865	153.150	50,4	49,6
Girit	623.065	308.665	314.400	49,5	50,5
Yunanistan, Toplam	**10.816.286**	**5.303.223**	**5.513.063**	**49**	**51**

Kaynak: Hellenic Statistical Authority

2011 nüfus sayımına göre düzenlenmiş olan Tablo 2'de Yunanistan'ın 13 bölgesindeki nüfus sayısı ve nüfusun cinsiyetlere göre dağılımı verilmiştir. Buna göre en fazla nüfusa sahip olan ilk 3 bölgeye bakacak olursak, Attika bölgesi 3.828.434 kişi ile Yunanistan'ın en kalabalık bölgesidir. Bunda başkent Atina ve çevresindeki nüfuslanma etkilidir. Merkezi Makedonya bölgesi ise 1.882.108 kişi ile ikincidir. Merkezi Makedonya'nın bu kadar nüfuslanmasında ise Selanik ve çevresinin oluşturduğu nüfus etkili olmaktadır. Teselya bölgesi ise 732.762 kişi ile en kalabalık 3. bölgedir. Nüfusun cinsiyetlere göre dağılımına baktığımızda ise ülkede genel olarak kadın erkek nüfusunun eşit dağıldığı görülmektedir. Sadece Attika ve Merkezi Makedonya bölgelerinde diğer bölgelere nazaran cinsiyet dağılımı % 1-2 oranında kadın nüfusu lehine olduğu görülmektedir.

Tablo 3
Yunanistan'ın En Kalabalık Şehirleri

Şehirler	Bölge	Nüfus (2011)
Atina	Attika	3.090.508
Selanik	Orta Makedonya	788.952
Patras	Batı Yunanistan	213.984
Kandiye	Girit	173.993
Pire	Attika	163.688
Larissa	Teselya	162.591
Volos	Teselya	144.449
Peristeri	Attika	139.981
Rodos	Güney Ege	115.490
Yanya	Epir	112.486
Hanya	Girit	108.642
Kalsis	Orta Yunanistan	102.223

Kaynak: Hellenic Statistical Authority

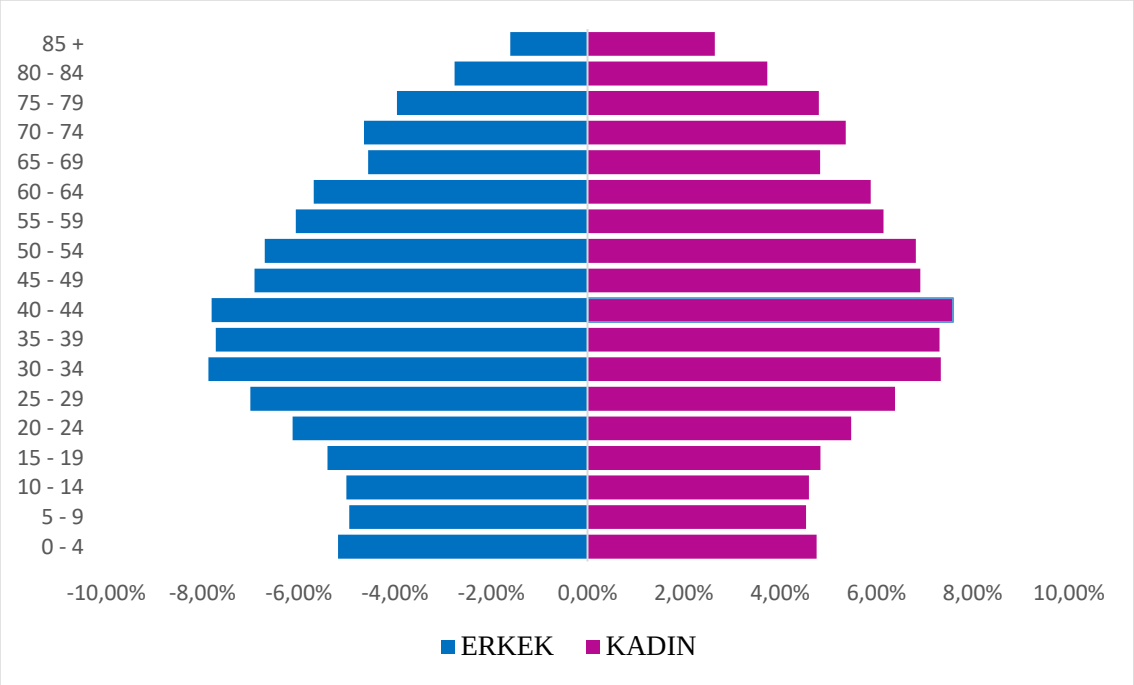
Yunanistan'ın 100 binin üzerinde nüfusa sahip en büyük şehirlerinin sıralandığı Tablo 3'e baktığımızda Atina, Selanik ve Patras'ın en kalabalık şehirler olduğu görülmektedir. Atina ve Selanik ülkenin en kalabalık 2 şehrini oluşturmaktadır. 11 milyona yakın nüfusu bulunan ülkenin 4 milyonluk bir kısmı yalnızca iki şehirde yaşamakta ve Atina ile Selanik en büyük metropolitan kentlerini oluşturmaktadır.

Tablo 4
Yunanistan Nüfusunun Yaş ve Cinsiyet Gruplarına Dağılımı

YAŞ	NÜFUS (2011)	ERKEK	KADIN
0 - 14	1.569.268	803.007	766.261
15 - 29	1.904.144	983.130	921.014
30 - 49	3.216.399	1.608.654	1.607.745
50 - 64	2.017.623	978.607	1.039.016
65 - 84	1.877.891	844.534	1.033.357
85+	230.961	85.291	145.670
TOPLAM	**10.816.286**	**5.303.223**	**5.513.063**

Kaynak: Eurostat

Yunanistan'da nüfusun yaş gruplarına dağılımını gösteren Tablo 4'e baktığımızda 0-85 yaş arasında verilen yaş aralıklarına nüfusun düzensiz dağıldığı ve yaşlanan bir nüfusun olduğu görülmektedir. Kadın ile erkek nüfusunun dengeli ve birbirine eşit olduğu görülen tabloda, 10.8 milyon nüfusa sahip Yunanistan'da 30 yaşın altında 3.4 milyon kişi yer alırken 30 yaşın üstünde ise 7.5 milyon kişi bulunmaktadır. Nüfus artış hızı durağanlaşan ve nüfusu gerilemeye başlayan ülkede 30 ile 65 yaş arasındaki grupta 5.2 milyon kişi yer almaktadır.

Şekil 8. 2011 Nüfus Sayımına Göre Yunanistan'ın Nüfus Piramidi
Kaynak: Eurostat

2011 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre oluşturulmuş olan nüfus piramidinden de görüldüğü üzere, Yunanistan nüfusu taban kısmında dar, orta kısmında geniş ve üst kısmında ise tabana benzer bir görüntü sergilemektedir. Nüfusu durağanlaşan ülkenin 0-14 yaş aralığındaki bağımlı nüfusu 1.5 milyon civarında iken ülke ekonomisine katkı sağlayacak olan 15-29 yaş aralığındaki nüfus ise 1.9 milyon civarındadır. Buna karşın 50-64 yaş aralığında emekli olacak 1.8 milyon kişi yer almaktadır. 50 yaşın üstünde bulunan 4 milyon kişi ülke ekonomisine yük durumundadır. Bu koşullarda gitmesi durumunda ülkenin 2050 yılında nüfusunun 9.5 milyona düşeceği, 0-15 yaş aralığındaki nüfusun iyice azalırken piramidin üst kısmının daha da belirgin hale gelerek yaşlı nüfusun ağırlığının hissedilir düzeye geleceği ön görülmektedir. Bu durumda okul ihtiyacından çok sağlık hizmeti ihtiyacının artacağı ve yatırımların o tarafa doğru kayacağını göstermektedir.

2011 nüfus sayımına göre ülke nüfusunda yer alan 4.227.476 kişi bekar iken 5.364.763 kişi ise evlidir. 820.449 kişi dul ve 331.686 kişi de boşanmıştır. Ayrıca 2001 nüfus sayımına göre ülkenin % 98'i Ortodoks Hristiyan iken, % 1.3'ü Müslüman ve % 0.7'si ise diğer dinlere mensuptur. Halkın üçte ikisi şehirlerde yaşayan Yunanistan'da

birçok azınlık grup yaşamaktadır. Türklerin de dahil olduğu azınlık gruplar şunlardır; Makedonlar, Arnavutlar, Ulahlar, Rumlar, Türkler, Pomaklar, Araplar, Farslar ve Afrikalılar.

8 Haziran 1959 yılında AET'nin kurulmasının üzerinden 2 yıl geçmiş iken topluluğa katılma isteğinde bulunan Yunanistan ile 2 yıl süren müzakereler sonucu 9 Temmuz 1961'de Atina Anlaşması imzalanmıştır. Daha sonraki dönemlerde Yunanistan'ın gerekli şartları yerine getirmesi beklenirken 1967 yılında Yunan Ordusunun yönetime el koyması sonucu ilişkiler durmuştur. 1974'de ise ordunun yönetimden ayrılması ve siyasi hayatın normale dönmesi ile ilişkilere devam etme kararı alınmıştır. 1975'de tam üyelik için resmi başvuru yapan Yunanistan, 27 Temmuz 1976'da Brüksel'de AET ile müzakerelere başlamıştır. Yaklaşık 6 yıl süren müzakereler ve Yunanistan'ın birçok eksiği olmasına rağmen 1 Ocak 1981 yılında resmen AB'ye üye olmuştur (Demiral, 2009, s.64-73). Yunanistan, Avrupa Birliği dışında NATO, BM, AGİT, Avrupa Konseyi, KEİ, OECD, ICAO, IMO, DTÖ gibi birçok uluslararası kuruluşa üyedir.

1.3. Yunanistan'ın Genel Ekonomik Coğrafya Özellikleri

Yunanistan'da tarım, ülke yüzölçümünün üçte birini oluşturan ova ve düzlüklerdeki çiftliklerde yapılmaktadır. Bu alanlar da tütün, pirinç, Antep fıstığı, incir, badem, domates, karpuz, tahıl, zeytin gibi ürünler yetiştirilir (Atlaslı Coğrafya Ansiklopedisi, 1991, s.122). 2000 yılında 817.060 olan tarımsal işletme sayısı 2010 yılına gelindiğinde % -11.5 azalarak 723.010'a gerilemiştir. Buna rağmen Yunanistan, AB ülkeleri içinde en fazla tarım işletmesine sahip ülkelerden birisidir. 2010 verilerine göre ülke nüfusunun % 12.4'ü tarımda istihdam edilmektedir. GSYİH'ye katkıda bulunma açısından ise tarım 2015 yılında % 3.9 değere sahiptir. Ülkedeki en zengin tarım alanı Selanik Ovası'dır.

2000 yılı ile 2010 yılları arasında kullanılan tarım alanı, işletme sayısı ve tarımda çalışan kişi sayısının bölgelere göre olan değerlerini Tablo 5'ten görmekteyiz. Buna göre Yunanistan'da kullanılan tarım alanı 2000 yılında 3.5 milyon hektar iken 2010 yılında 3.4 milyon hektara gerilemiştir. Bunun yanı sıra 2000 yılında tarımda çalışan iş gücü 1.4

milyon kişi iken 2010 yılında bu sayı 1.2 milyona düşmüş olmasına rağmen, 2010 yılında AB ülkeleri içinde tarımda çalışan aktif nüfus oranı en yüksek ülkelerden birisi olmaya devam etmiştir. Yunanistan genelinde tarımsal işletme sayısı ise 2000 yılında 817.060'dan 2010 yılında 723.010'a düşmüştür. Bu düşüşte 2008 yılında yaşanan ekonomik krizin payı büyüktür. Bölge bazında baktığımızda ise 2010 yılında en fazla tarımsal işletmeye sahip bölge 101.200 işletme sayısı ile Orta Makedonya bölgesidir. Orta Makedonya bölgesi ayrıca Yunanistan'da toplam kullanılan tarımsal alan bakımından da ilk sırada yer almaktadır. Bölgede 641.670 hektar alan tarımda kullanılmaktadır. Tarımda çalışan aktif insan sayısı bakımından da Orta Makedonya bölgesi birinci sıradadır. 171.740 kişi bölgede aktif olarak tarım da çalışmaktadır.

Tablo 5
Yunanistan'ın Tarımsal Verileri

BÖLGELER	İşletme Sayısı		KTA (Ha)*		Çalışan Sayısı	
	2000	2010	2000	2010	2000	2010
Doğu Makedonya ve Trakya	64.570	53.160	354.890	346.760	120.080	96.040
Orta Makedonya	116.840	101.200	635.100	641.670	213.590	171.740
Batı Makedonya	29.600	24.230	207.690	222.760	50.550	42.110
Teselya	79.480	63.510	411.020	392.200	143.200	107.060
Epir	42.950	33.520	124.310	104.140	70.900	53.780
İyon Adaları	31.530	29.040	85.040	77.000	51.170	46.530
Batı Yunanistan	92.260	88.390	316.770	298.450	165.700	142.000
Orta Yunanistan	79.760	70.460	350.640	334.580	137.250	117.200
Mora Yarımadası	103.480	94.150	382.590	338.210	182.650	158.900
Attika	26.220	23.380	53.950	46.970	39.650	42.260
Kuzey Ege	32.510	30.270	156.150	164.870	51.980	48.020
Güney Ege	23.860	21.490	108.360	99.180	36.520	36.480
Girit	94.010	90.220	396.670	411.130	168.010	150.600
Toplam	817.060	723.010	3.583.190	3.477.930	1.431.250	1.212.720

Kaynak: Eurostat
* KTA: Kullanılan Tarımsal Alan

Tablo 6
Hayvancılık İşletmeleri ve Hayvan Sayıları

Yunanistan	2000	2010
Hayvancılık İşletme Sayısı	392.950	273.160
Toplam Sığır Sayısı	463.660	465.220
Toplam Koyun Sayısı	875.270	915.680
Toplam Keçi Sayısı	532.720	421.320
Toplam Domuz Sayısı	244.620	243.700

Kaynak: Eurostat

Ülkede hayvancılık istenilen düzeyde değildir. Bunun en büyük sebebi gerekli otlak ve düzlüklerin yetersiz olmasıdır. Genelde çiftlik hayvancılığı yaygındır. 2000 yılında bütün hayvan türlerinde toplam sayı 2.540.110 iken 2010 yılında % -5.3 azalarak 2.406.520'ye düşmüştür. Aynı dönemler içinde ise nüfus miktarı % 3.5 artış göstermiştir. Et ihtiyacını kendisi karşılayamayan Yunanistan, dışarıdan et ithal etmektedir. Ülke de balıkçılık ise diğer hayvancılık türlerine göre gelişmiştir. Açık deniz balıkçılığı yapılmakta, deniz filoları ve soğutucuları bulunan özel tekneler ülkenin balık ihtiyacını karşılamaktadır. 2007 yılı verilerine göre AB ülkeleri içinde Akdeniz kıyılarında balıkçılık avının % 19'unu tek başına gerçekleştiren Yunanistan, 85.493 ton balık avı ile AB'nin en büyük 3. balık avcısı konumundadır. Ayrıca ülke Akdeniz'de AB ülkeleri içinde balıkçı teknesi sayısı bakımından ilk sırada yer almaktadır.

Yunanistan'da hayvan işletmelerinin sayısı da tarım işletmelerinde olduğu gibi 2000 yılından 2010 yılına gelene kadar azalma göstermiştir. 2000 yılında 392.950 olan hayvan işletmeleri sayısı, 2010 yılına gelindiğinde 273.160'a gerilemiştir. İki dönem arasında % 30'luk bir azalma söz konusudur. 2008 yılında ülkede yaşanan ekonomik krizin tarım ve hayvancılık üzerinde etkili olduğundan söz edilebilmektedir. Ülkede 2010 yılında 915.680 baş koyun yer alırken, 421.320 baş keçi bulunmaktadır. Bunların yanı sıra 465.600 baş sığır ve 243.700 baş domuz bulunmaktadır. Bölgesel olarak baktığımızda ise sığır sayısının en çok Orta Makedonya bölgesinde yer aldığı görülürken, koyun sayısının ise Batı Yunanistan ve Teselya bölgelerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Yunanistan'ın çok gelişmiş bir sanayisi olmamakla birlikte gemi taşımacılığı ve onarımının yanında kimyevi maddedeler, tekstil, gıda ve çimento gibi imalat sanayisi mevcuttur. Sanayi tesisleri ülkenin en büyük iki şehri olan Atina ve Selanik'te yoğunlaşmıştır. 2015 yılı verilerine göre sanayi sektörünün GSYİH içindeki payı % 13.3'tür. 2009 ve sonrasında sanayi sektöründeki üretim miktarları sürekli gerileyen ülkede 2010 yılında % -6.1, 2011 yılında % -5.8, 2012 yılında % -2.1, 2013 yılında % -3.2 ve 2014 yılında ise % -2.0 oranında üretim değerleri görülmektedir. Ülkede sanayi sektöründe istihdamın en yüksek olduğu sektörlerin başında imalat sanayi (407.000), inşaat sektörü (305.000) ve madencilik (14.000) gelmektedir. Ülkede yeraltı kaynakları

bulunmasına rağmen bunların sanayiye katkısı çok azdır. Bulunan önemli yeraltı kaynakları, krom, demir, linyit, nikel ve az miktarda da olsa petroldür.

Yunanistan'da deniz taşımacılığı çok eski zamanlardan beri geleneksel bir yer edinmiş önemli bir sektördür. 2013 yılı verilerine göre 3.695 adet gemi ile dünyanın en büyük 4. ticaret filosuna sahiptir. 2012 yılında dünyadaki tanker gemilerinin % 22.6'sı ve Dünya'daki yük gemilerinin ise % 16.1'i Yunan şirketlerinin elinde bulunmaktadır. 2011 yılında taşımacılık Yunan GSYİH'sinin % 6'sını oluşturmaktadır. 2011 yılında yaklaşık olarak 160 bin kişi taşımacılık sektöründe istihdam edilmektedir. Taşımacılık sektöründe dünya önemli bir noktada yer alan Yunanistan, kendi ekonomik getirileri göz önüne alındığında da taşımacılıktan önemli gelirler elde etmektedir.

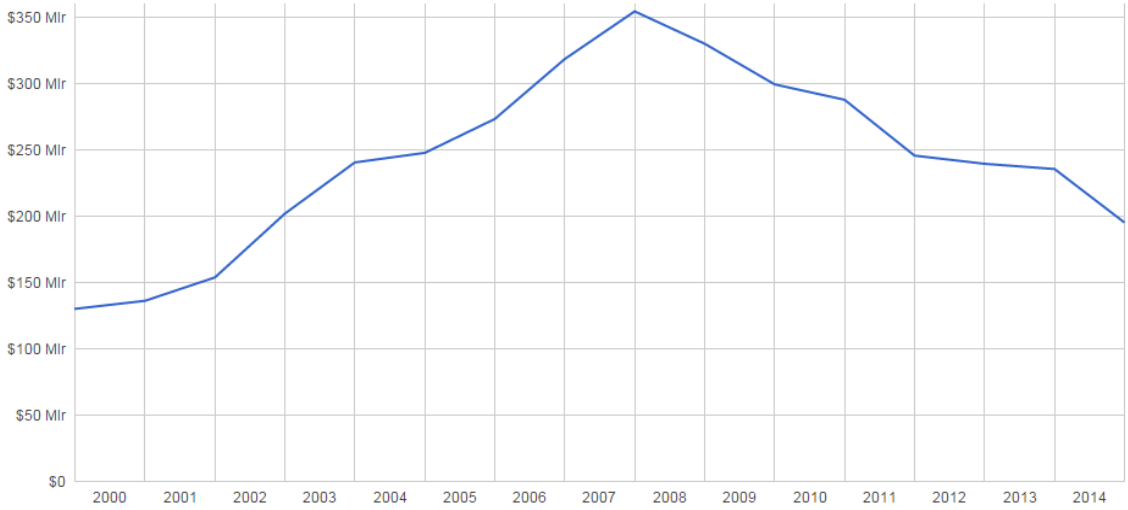
Ulaşım sektöründe 2012 yılı itibariyle 82 havaalanına sahip olan Yunanistan'da bu havaalanlarından 67 tanesi asfaltlanmış ve 6 tanesi de 3.047 metreden daha uzun pistlere sahiptir. İki tanesi uluslararası statüye sahip olan havaalanlarının yanında ülkenin havacılık sektörü Aegean Airlines ve onun yan kuruluşu olan Olympic Air tarafından domine edilmiştir. Yunanistan'da var olan yol ağı 116.986 km ulaşmıştır. 2016 yılında karayolu 1.863 km'ye ulaşırken dünyada da Yunanistan kara yolu bakımından 24. sırada yer almaktadır. Yunanistan, karayolu taşımacılığında 500 milyon ton ile 2007 yılında AB içerisinde 8. sırada yer almıştır. 2.548 km'lik bir demiryolu ağı bulunan ülkede Makedonya, Bulgaristan ve Türkiye gibi ülkelerle demiryolu bağlantısı bulunmaktadır. Atina, Selanik ve Patras şehirlerinde metro ulaşım ağları yer almaktadır. Deniz yolu taşımacılığında en önemli limanları Ağyoi Theodoroi, Selanik, Pire ve Eleusis limanlarıdır. 2013'te dünyanın en hızlı büyüyen limanı olarak gösterilen Pire limanı Çinli lojistik firmalarının yatırımları ile Akdeniz'in en büyük üçüncü limanı konumuna gelmiştir.

Ekonomisinin büyük çoğunluğu hizmet sektöründen oluşan Yunanistan'da, gemi taşımacılığı, bankacılık ve turizm dışındaki alanlar, diğer ülke ekonomileri ile pek rekabet edebilir konumda değildir. Bu saydığımız alanlar içerisinde de turizm faaliyetleri ülkenin ekonomik anlamda en önemli kalemini oluşturmaktadır. 2008 yılında Amerika'da başlayıp bütün dünyayı etkisi altına alan ekonomik krizden, en çok etkilenen ülkelerden

birisi Yunanistan diyebiliriz. AB'nin yardımları ile krizi atlatmaya çalışsa da hâlâ krizin etkilerinden tam anlamı ile kurtulmuş değildir.

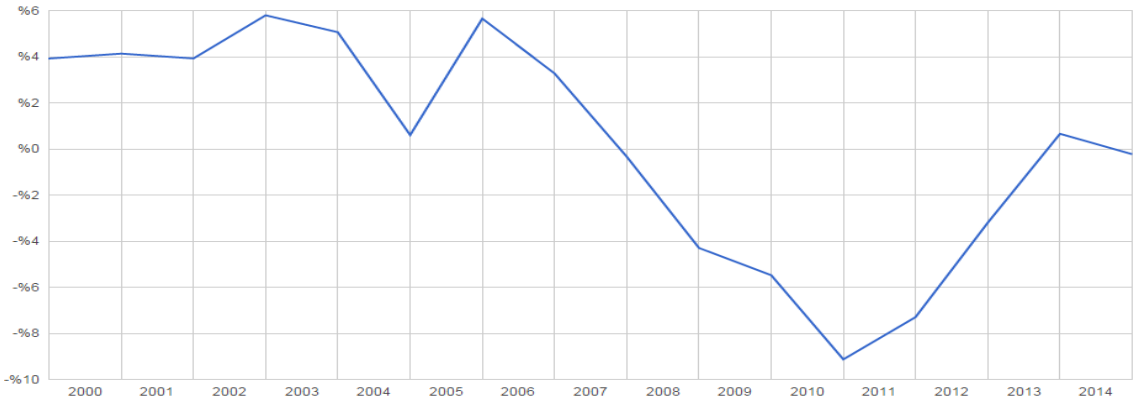
Yunanistan'da enerji kaynaklarının görümüne bakacak olursak, ülkedeki enerji üretiminin % 80'lere varan oranlarda üretimi Public Power Corporation (DEI) adlı devlet kontrollü şirket tarafından gerçekleştirilmektedir. DEI kaynaklı olarak üretilen enerjinin neredeyse % 50'si linyit kullanılarak üretilmektedir. Geri kalanı ise % 12 oranında hidroelektrik ve % 20 doğalgaz kullanılmaktadır. 2008 yılında yenilebilir enerji ülke tüketimin sadece % 8'ini oluşturmaktaydı. Bu yenilenebilir enerji içerisinde en yüksek payı güneş enerjisi, biyokütle ve atık geri dönüşümleri sağlamaktadır. Ülkede 2012 yılında kanıtlanmış 10 milyon varil petrol rezervi bulunmaktadır. Ancak Yunanistan'ın ihtiyacını karşılamaktan uzak olan bu değerler, Yunanistan'ın petrolde dışa bağımlı olmasına neden olmaktadır. 2013 yılında petrol ithalatında Dünyada 25. sırada yer almaktadır.

Yunanistan'daki ekonomik krizin nedenlerinde 3 başlık karşımıza çıkmaktadır. Krizin sebeplerinden ilki bütçe açıkları ve kamu borç stoklarının artık altından kalkılamayacak dereceye ulaşmış olmasıdır. İkinci sebep ise küresel finans piyasalarındaki belirsizliklerin mortgage krizi sonrası artmasıdır. Üçüncü sebep olarak ise Yunanistan ekonomisine karşı uluslarası kredi derecelenme kuruluşlarının verdiği olumsuz notların etkisi gösterilmektedir (Türk ve Erarslan, 2016, s.283-284).

Şekil 9. Yunanistan'ın Yıllara Göre Gayri Safi Yurtiçi Hasılası (Milyar-Dolar)
Kaynak: Dünya Bankası, http://www.worldbank.org

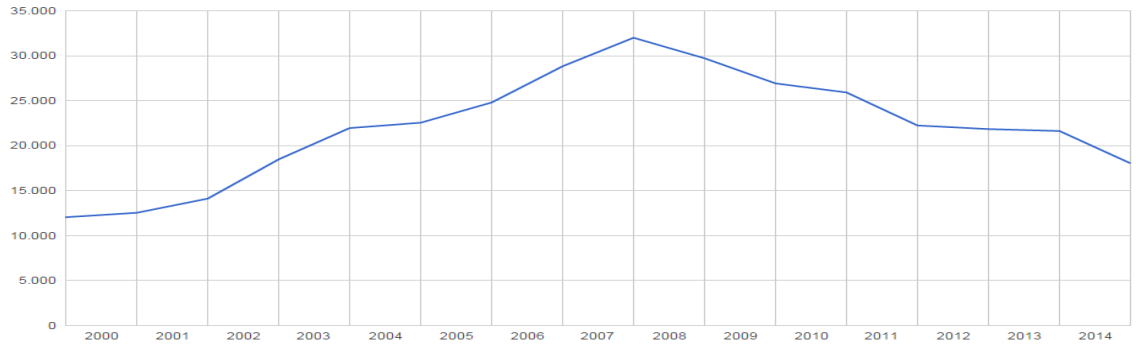
Şekil 9'da 2000 yılından başlayarak 2015 yılına kadar Yunanistan'ın GSYİH'sini görmekteyiz. Grafikten de açık bir şekilde görüldüğü üzere ülkenin 2008 yılında 354 milyar dolar ile en yüksek noktaya ulaştığı sürece kadar sürekli bir artış eğiliminde olan Gayri Safi Yurtiçi Hasılası, 2008 yılından itibaren ise sürekli bir şekilde azalma eğiliminde olmuş ve 2015 yılında 195 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu verilerden ülke ekonomisinin 2008 yılında başlayan ekonomik kriz ile birlikte 10 yıl öncesinin ekonomik verilerine gerilediği görülmektedir.

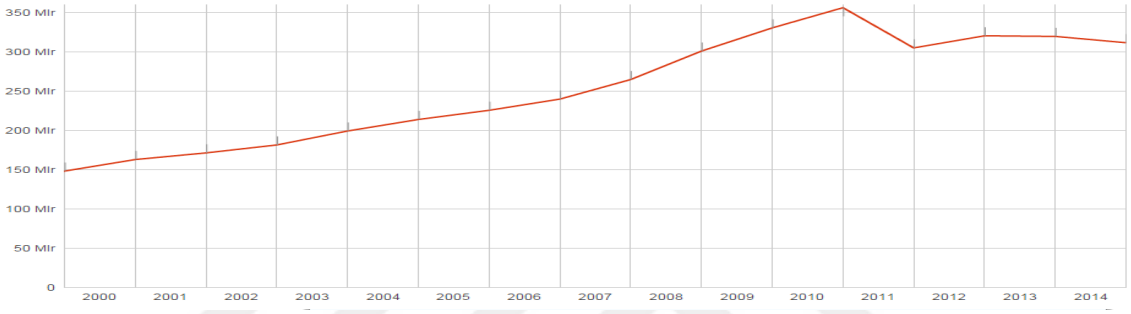
Şekil 10. Yunanistan Gayri Safi Yurtiçi Hasılasının Yıllara Göre Büyüme Oranları
Kaynak: Dünya Bankası, http://www.worldbank.org

Şekil 10'da ise Yunanistan GSYİH'sinin 2000 yılından itibaren büyüme oranları ve krizin oluşturduğu ekonomik sıkıntı net bir şekilde görülmektedir. 2000-2007 yılları arasında yıllık ortalama % 4 olarak gerçekleşen Yunanistan GSYİH'sinin büyüme oranları, 2008-2014 yılları arasında en düşüğü % -9,13 olan ve eksili değerlerde kalan büyüme oranlarına sahiptir. 6 yıllık sıkıntılı sürecin sonunda ilk defa 2014 yılında büyüme oranı artılı seviyelere çıkarak % 0,65 olarak gerçekleşmiştir. Ancak 2015 yılına gelindiğinde büyüme oranları tekrar eksili hanelere geçerek azalma eğilimine girmiştir. Bu da Yunanistan ekonomisinin hala o derin çıkmazdan kurtulamadığını göstermektedir.

Kişi başına düşen GSYİH'sinin gösterildiği Şekil 11'de ise 2000 yılında kişi başı gelirin 12 bin dolar civarında olduğu görülürken, 2008 yılında en yüksek seviye olan 32 bin dolar seviyesine geldiği görülmektedir. Krizin etkisi ile 2008'den sonra azalmaya başlayan kişi başına düşen milli gelir, 2015 yılında 18 bin dolar civarındadır. Yunanistan halkının krizinin etkisi ile fakirleştiği, alım gücünün neredeyse 2003 yılındaki değerlere gerilediği görülmektedir.

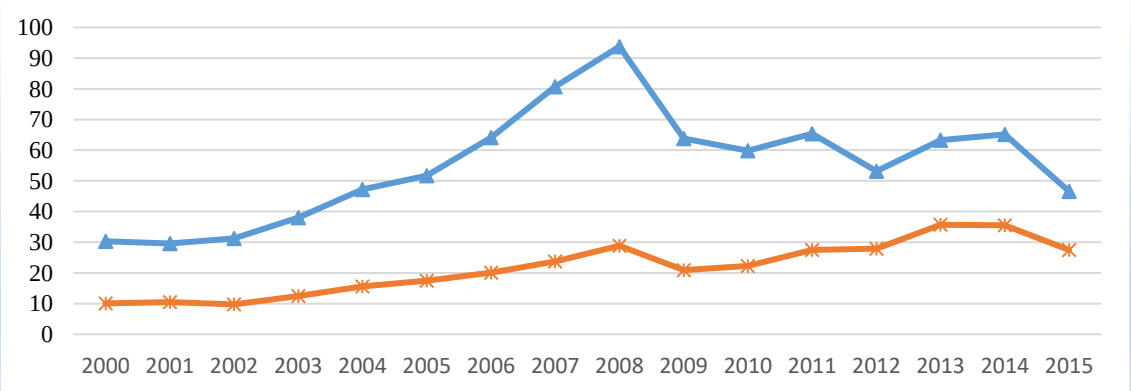

Şekil 11. Yunanistan'ın Kişi Başına Düşen Gayri Safi Yurtiçi Hasılası (Bin-Dolar)
Kaynak: Dünya Bankası, http://www.worldbank.org

Şekil 12. Yunanistan'ın Yıllara Göre Toplam Kamu Borcu (Milyar-Euro)
Kaynak: Dünya Bankası, http://www.worldbank.org

Yunanistan'ın toplam kamu borcu 2015 yılında 311 milyar Euro'dur. Şekil 12 incelendiğinde 2000 yılında 100 milyar Euro olan kamu borcu 2000 yılından 2015 yılına kadar sürekli artmıştır. 2011 yılında en fazla değere ulaşarak 356 milyar Euro'ya ulaşmıştır. Yunanistan'ın borcunun büyük bir kesimi Euro bölgesinedir. Daha sonra devlet tahvilleri, İMF, Yunan ve yabancı bankalar ile Avrupa Merkez Bankası gelmektedir.

Şekil 13. Yunanistan'ın Yıllara Göre İthalat ve İhracat Rakamları (Milyar-Dolar)
Kaynak: wits.worldbank.org

Yunanistan ekonomisinin son 15 yıllık ekonomik durumunu gösteren grafikleri incelendiğinde ekonomisinin son dönemlerde derin bir çıkmaza girdiği görülmektedir. Bunun yanı sıra Şekil 13'te 2000 yılından sonraki ithalat ve ihracat rakamlarının gösterildiği tabloya baktığımızda 2003 yılı hariç ihracatın 2008 yılına kadar sürekli artığını görmekteyiz. Ancak 2008 yılından sonraki 4 yıl boyunca azalan ihracat rakamları 2013 ve 2014 yıllarında 35 milyar dolar ile en düşük seviyelerine ulaşmıştır. İthalat rakamları ise 2001 yılı hariç 2008 yılına kadar düzenli olarak artmıştır. 2008 yılında 93 milyar dolar ile en yüksek seviyeyi gören ithalat rakamları ilerleyen yıllarda düşerek 2015 yılında 46 milyar dolar seviyesine gerilemiştir. Grafikten görüldüğü üzere son 15 yıllık dönemde Yunanistan'ın dış ticareti hep açık vermiştir. Dış ticaret açığının en yüksek olduğu dönem 2008 yılında -64 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde dış ticaret hacmi de 122 milyar dolar olmuştur. 2015 yılında ise dış ticaret açığı 19 milyar dolara gerilerken ticaret hacmi de 74 milyar dolara düşmüştür.

Yunanistan'ın 2014 yılına göre ihracat yaptığı en önemli ülkeler arasında başta Türkiye (% 12) gelmektedir. Daha sonra ise İtalya (% 9), Almanya (% 7), Bulgaristan (% 5), Kıbrıs (% 5), Birleşik Krallık (%4) ve ABD (% 3) gelmektedir. Yunanistan'ın ihraç ettiği başlıca ürünler içerisinde yiyecek ve içecekler, endüstriyel ürünler, petrol ürünleri ve kimyasal ürünler yer almaktadır. Avrupa Birliğine yapılan ihracatın % 48'lere ulaştığı Yunanistan'da en önemli ihracat ortağı AB'dir.

2014 yılında Yunanistan'ın yaptığı ithalat değerlerinde yine başı AB çekmektedir. AB Yunanistan'ın hem ihracat hem de ithalat anlamında en büyük ortağı konumundadır. Ülke bazında bakıldığında ise Rusya (% 10), Almanya (% 10), Irak (% 8), İtalya (% 8), Çin (% 5), Kazakistan (% 5) ve Hollanda (% 5) sırasıyla en çok ithalat yapılan ülkelerdir. Yunanistan'ın ithal ettiği ürünlerin başında makine, nakliye araçları, yakıt, kimyasal ürünler ve gıda sektörü gelmektedir.

Bölgesel bazda Yunanistan'ın ekonomisine en çok katkıyı yapan bölgelere baktığımızda ilk sırada yer alan bölge Attika daha sonra ise Orta Makedonya bölgesidir. Bunların en önemli nedeni Attika bölgesinde yer alan Başkent Atina ve Orta Makedonya'nın merkezi olan ve ülkenin en büyük ikinci şehri olan Selanik'tir. Sanayinin, turizmin, hizmet sektörlerinin ağırlıkta olduğu iki bölge 2014 yılında ülke GSYİH'sinin

toplam % 61'ini oluşturmaktadır. Yunanistan'ın GSYİH'sine Attika bölgesi 85 milyar Euro ve Orta Makedonya bölgesi ise 23 milyar Euro'luk bir katkı sunmaktadır. GSYİH'ye yaptığı katkı açısından Attika bölgesi diğer bölgelerin neredeyse toplamına eşit durumda yer almaktadır. Ülkenin GSYİH'sine en az katkıyı ise Kuzey Ege ve İyon Adaları yapmaktadır. Bunun yanı sıra kişi başına düşen milli gelirde Attika bölgesi (22.200 €) birinci sırada yer alırken, Güney Ege (18.000 €) ikinci ve İyon Adaları (15.100 €) üçüncü sıradadır.

Tablo 7
Yunanistan'ın Bölgelerinin GSYİH'ye Etkileri

SIRA	BÖLGE	GSYİH (MİLYAR €)	GSYİH (%)	GSYİH YILLIK BÜYÜME (%)	KİŞİ BAŞI GSYİH (€)
1	Attika	85.579	48.20	-1.72	22.200
2	Orta Makedonya	23.859	13.44	-2.90	12.500
3	Teselya	9.085	5.12	-4.25	12.300
4	Girit	8.934	5.03	-0.18	14.100
5	Batı Yunanistan	8.181	4.61	-5.87	12.100
6	Orta Yunanistan	7.734	4.36	-3.00	13.800
7	Mora	7.611	4.29	-5.23	13.000
8	Doğu Makedonya ve Trakya	6.820	3.84	-8.04	11.200
9	Güney Ege	6.045	3.40	0.92	18.000
10	Batı Makedonya	4.125	2.32	3.83	14.800
11	Epirüs	3.904	2.20	-9.52	11.400
12	İyon Adaları	3.137	1.77	-3.39	15.100
13	Kuzey Ege	2.545	1.43	-6.19	12.800

Kaynak: www.en.wikipedia.org/wiki/Economy_of_Greece

İşsizlik oranlarında 2009 yılında % 9 ile % 11 arasında değerlere sahip olan Yunanistan, 2013 yılında % 28 ve 2015 yılında % 24 oranlarını görmüştür. 2008 ekonomik krizinden sonra meydana gelen istihdamın yetersiz kalması ve üretimin azalması ülkedeki işsizliği arttırmıştır. Ekonomik krizin etkilerini azaltmak için seyredilen kemer sıkma politikaları sonucu 2015 yılında aşırı yoksulluk içinde yaşayanların oranı % 15'lere dayanmıştır. Nüfusunun dörtte biri işsiz olan Yunanistan'ın 25 yaş altındaki gençlerinde bu oran % 50'lere ulaşmış durumdadır. Ekonomik krizin etkilediği Yunanistan halkı, 2008 ile 2013 yılları arasındaki dönemde ortalama olarak % 40 daha fakir hale gelmiştir. 2014 yılında harcanabilir hanehalkı gelirleri 2003 yılının da altına düşmüştür. Şanslı olup iş bulabilen Yunanlılar ise OECD ülkeleri içinde 2012 yılında ortalama 2034 saat çalışma ile üçüncü en yüksek değere ulaşmışlardır.

Dış ticaret açığını kapatmak için Yunanistan'ın elinde bulunan en önemli gelir kapısı turizmdir. SETE'nin hazırladığı 2013-2014 yılına ait verilerin kullanıldığı raporda, Yunan GSYİH'sine turizmin 2013 yılında direkt katkısının 14,989 milyar Euro (% 8,2) ve 2014 yılında ise 16,642 milyar Euro (% 9,3) olduğu tespit edilmiştir. Direkt ve dolaylı yollardan turizmin GSYİH'ye toplam katkısı ise 2013 yılı için 39,722 milyar Euro (% 21,8) ve 2014 yılında ise 44,101 milyar Euro (% 24,6) olduğu görülmektedir (Aris, 2015, s.9). Turizmin Yunan ekonomisindeki istihdam değerlerini gösteren başka bir rapora göre, 2014 yılında Yunanistan'da direkt olarak 350.500 kişi (Toplam istihdamın % 9,4'i) ve 2015 yılında 353.000 kişi (Toplam istihdamın % 9,5'i) turizmde istihdam edilmiştir. Direkt ve dolaylı olarak turizmde istihdam edilenlerin toplamı ise 2014 yılında 700.000 kişi (Toplam istihdamın % 19,4'ü) ve 2015 yılında 727.000 kişi (Toplam istihdamın % 19,7'si) olarak gerçekleşmiştir (World Travel & Tourism Council, 2015, s.4).

Turizmin ülke ekonomisine hem istihdam hem de doğrudan gelir olarak katkısı hiç azımsanamayacak değerlerde olduğu görülmektedir. Bu yüzden Yunanistan ekonomisinde turizmin yeri ve önemi çok hayati bir noktadadır. Yunan ekonomisinin hala ayakta kalmasını sağlayan en önemli unsurların başında turizm gelmektedir.

2. YUNANİSTAN'DA TURİZMİN YERİ VE ÖNEMİ

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren meydana gelen ekonomik, kültürel, çevresel ve psikolojik etkilerin bir sonucu olarak ortaya çıkan turizm, günümüzde birçok gelişmekte olan ülke ile dış ticaret açığını kapatmak, ülkeye giren döviz miktarını artırmak ve var olan turizm potansiyelinden en üst seviyede yararlanmak isteyen birçok ülkenin önemli gelir kaynaklarından biri olmaktadır (Bayer, 1992; Gökdeniz vd., 2009, s.217).

Yunanistan doğal çekicilikleri ve kültürel zenginlikleriyle turizm potansiyeline, ekonomide ise hizmet sektörü ağırlıklı bir ekonomiye sahip olmasından dolayı özellikle 2000 yılından itibaren turizm sektörüne önemli yatırımlar yapmıştır. Ülke turizmi birçok adanın varlığından ötürü temelde deniz, kum, güneş turizmi üzerine kurulu olsa da çok çeşitli turizm faaliyetlerine de imkân sağlamaktadır. Yunanistan'da bir turist, kültür

faaliyetleri, gece hayatı, plaj, sanat, tiyatro, mimari eserler, müze, yelken, doğa yürüyüşü ve alışveriş gibi birçok farklı aktiviteyi bir arada yapabilmektedir.

Tablo 8
Yunanistan'da Önemli Turistik Yerler ve İlgi Alanları

Turistik Yerler	İlgi Alanları
Atina	İlkçağ, Athena, Müze, Tiyatro, Tapınak
Selanik	Aristoteles, Kilise, Müze, Alışveriş, Büyük İskender
Rodos	Plaj, Gündüz Kelebeği, Su Parkı, İlk Çağ, Rüzgâr Sörfü
İstanköy	Plaj, Su parkı, Rüzgâr Sörfü, Yelken, Uçurtma Sörfü
Santorini	Yanardağ, Plaj, Yelken, Şarap, Kilise
Korfu	Plaj, yelken, Su Parkı, Saray, Manastır
Mikonos	Plaj, Pelikan, Yelken, Kilise, Manastır
Zakintos	Plaj, Kaplumbağa, Su Parkı, Mağara, Sini Kaplumbağası
Sisam	Plaj, Şarap, Yelken, Manastır, Rüzgâr Sörfü
Kandiye	Müze, Alışveriş, Plaj, Pazar, Kilise
Hanya	Plaj, Alışveriş, Manastır, Deniz Feneri, Müze
Samaria Geçidi	Kanyon, Doğa Yürüyüşü, Yürüme, Park
Parga	Plaj, Kale, Nehir, Manastır, Kilise
Olimpiya	Zeus, Antik Yunan, Arkeolojik Sit, Tapınak, Müze
Milos	Plaj, Yanardağ, Yelken, Liman, Rüzgâr Sörfü

Kaynak: www.tripadvisor.com.tr

Tablo 9
Yıllara Göre Yunanistan'a Gelen Turist Sayısı ve Turizm Gelirleri

Yıllar	Gelen Turist (Milyon Kişi)	Turizm Geliri (Milyar Dolar)
2000	13,096	9,262
2001	14,057	9,216
2002	14,181	9,741
2003	13,969	10,701
2004	13,313	12,872
2005	14,765	13,731
2006	16,039	14,259
2007	17,518	15,513
2008	15,939	17,114
2009	14,915	14,506
2010	15,007	12,742
2011	16,427	14,623
2012	15,518	13,417
2013	17,919	16,139
2014	22,033	17,793
2015	23,599	15,673

Kaynak: UNTWO, Dünya Turizm Örgütü

Yunanistan'a gelen turistlerin son 15 yıllık verileri incelendiğinde ülkedeki turist sayısının ortalama 10 milyon arttığı görülmektedir. Özellikle 2014 ve 2015 yılında büyük sıçrama yapan Yunanistan'a 2015 yılında 23.5 milyon turist gelmiştir. Turizm gelirlerinde ise 2000 yılından 2015 yılına kadar toplam 6.5 milyar dolar gelir artışı sağlanmıştır. En yüksek gelirin 2014 yılında 17.7 milyar dolar olarak kaydedildiği görülmektedir. Son 15 yılda turist sayılarında nisbi bir artış gözlenmekle beraber turizm gelirlerinde kayda değer bir artış olmamıştır. Yıllara göre farklılıklar arz eden turist sayıları ve gelirleri her zaman birbirine paralel artışlar ya da azalışlar göstermemektedir. Turist sayısının önemli miktarlarda arttığı son yıllara bakacak olursak gelirlerin aynı şekilde artmadığı ve aksine azaldığı dikkati çekmektedir.

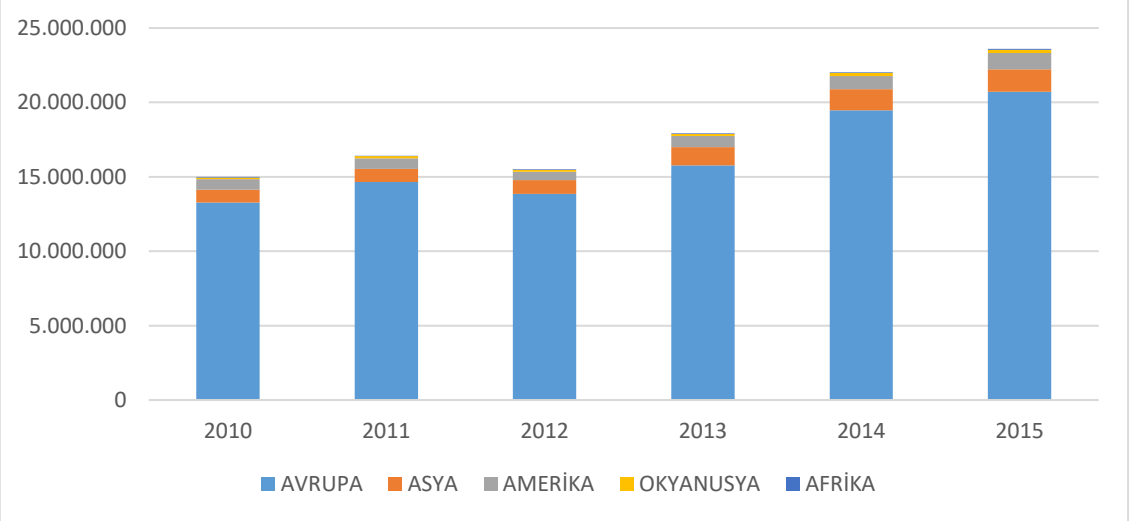
Tablo 10
Yunanistan'a Gelen Turistlerin Kişi Başı Harcamaları (Euro)

ÜLKELER	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
AB Ülkeleri	**656,9**	**662,1**	**670,0**	**682,1**	**622,1**	**628,0**	**528,4**
Hollanda	840,7	750,7	652,9	706,3	661,2	686,5	623,7
Almanya	796,5	820,5	784,5	838,1	811,0	798,7	678,0
Birleşik Krallık	690,4	685,6	739,0	733,7	743,1	842,4	671,7
İspanya	644,5	871,7	713,9	755,8	569,8	709,7	636,1
Belçika	728,0	731,2	794,9	822,1	762,1	773,3	679,9
Fransa	738,4	730,5	781,6	785,9	771,7	784,6	676,7
Avusturya	816,6	822,9	822,6	898,1	860,7	918,6	699,9
Kıbrıs	653,0	686,9	658,4	617,8	569,5	530,1	476,2
Danimarka	572,1	588,1	636,9	574,9	610,3	598,3	549,3
İtalya	641,9	668,2	640,4	622,7	630,0	614,4	520,7
Diğer Ülkeler	**605,3**	**596,9**	**604,6**	**612,3**	**542,1**	**495,7**	**481,6**
Avustralya	1.357,1	1.420,4	1.327,3	1.369,6	1.305,0	1.295,0	1.075,6
ABD	1.202,0	1.098,6	1.139,3	1.218,8	1.106,8	1.257,4	934,9
Kanada	1.185,1	1.207,1	1.281,3	1.388,3	1.125,3	1.221,7	925,3
Rusya	1.099,1	1.005,5	1.079,0	989,4	925,2	821,6	732,3
Arnavutluk	323,1	297,4	314,0	330,6	293,5	298,9	235,6
Kruvaziyer	-	-	292,2	203,1	173,3	177,6	139,8
Toplam	**640,4**	**639,5**	**616,2**	**604,2**	**551,8**	**540,9**	**470,5**

Kaynak: Eurobank

Yunanistan'a gelen turistlerin kişi başı harcamalarını gösteren Tablo 10'a baktığımızda kişi başı harcamaların genel olarak sürekli azaldığı gözlemlenmektedir. AB ülkeleri, diğer ülkeler ve kruvaziyer yolcuların kişi başı harcamaları 2013 yılından sonra sürekli düşüş göstermektedir. Günü birlik seyahate uygun olan komşu ülkelerden (Türkiye, Makedonya, Arnavutluk vb.) gelen turistlerin yaptığı harcamalar ile daha

uzaktaki ülkelerden (ABD, Rusya, Kanada, Avustralya, İngiltere, Almanya vb.) gelen turistlerin yaptığı harcamalar birbirinden çok farklıdır. ABD, Rusya, Avustralya, Almanya, İngiltere ve Kanada gibi Yunanistan'a konum olarak daha uzakta bulunan ülkelerden gelen turistlerin daha fazla harcama yaptığı görülmektedir. Söz edilen yıllar içerisinde turistlerin sayısında önemli artışlar meydana geldiği Tablo 9'da görülmektedir. Kişi başı harcamaların düşmesinin en önemli nedeni olarak ise Yunan hükümetinin KDV oranlarını artırması sonucu vergi kaçırmaların artması gösterilebilir. İkinci bir neden olarak ise gelen turistlerin geceleme sayılarının azalması, Yunanistan'da geçirdikleri zamanın kısalması ya da Yunanistan'daki fiyatların düşüş göstermiş olması etkili olabilir.

Şekil 14. 2010-2015 Yılları Arasında Kıta Bazında Yunanistan'a Gelen Turist Sayısı
Kaynak: ELSTAT, Yunanistan İstatistik Kurumu

Tablo 11
2010-2015 Yılları arasında Yunanistan'a En Çok Turist Gönderen İlk 10 Ülke

ÜLKELER	YILAR					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Makedonya	-	-	1.300.000	-	2.346.580	3.023.059
Almanya	2.038.871	2.240.481	2.108.787	2.267.546	2.459.228	2.810.350
Birleşik Krallık	1.802.203	1.758.093	1.920.794	1.846.333	2.089.529	2.397.169
Bulgaristan	664.389	686.209	599.110	691.874	1.534.565	1.900.642
Fransa	868.346	1.149.388	977.376	1.152.217	1.463.157	1.522.100
İtalya	843.613	938.232	848.073	964.314	1.117.712	1.355.327
Türkiye	561.198	552.090	602.306	831.113	976.758	1.153.046
Polonya	402.170	450.618	254.682	385.474	588.712	754.402
ABD	498.301	484.708	373.831	466.520	591.853	750.250
Sırbistan	706.635	692.059	620.450	778.765	985.661	727.831

Kaynak: ELSTAT, Yunanistan İstatistik Kurumu

2010 ile 2015 yılları arasında Yunanistan'ı ziyaret eden turistlerin kıta ve ülke bazında gösterildiği Tablo 11 ve Şekil 14'e baktığımızda, Avrupa kıtası ve ülkelerinin Yunanistan turizminin turist sayısı bakımından bel kemiğini oluşturduğunu görmekteyiz. 2010 yılında Yunanistan'a 13.2 milyon turist gönderen Avrupa kıtası 2015 yılına gelindiğinde ise 20.7 milyon turist göndermiştir. Son yıllarda özellikle Asya ve Amerika kıtasından gelen turistlerin sayılarında artışlar olduğu görülmektedir. Avrupa ülkeleri içinde ise 2010 yılından beri başta Almanya ve Birleşik Krallık Yunanistan'a gelen turist sayılarında başı çekmektedir. Ancak özellikle 2015 yılında Makedonya'dan Yunanistan'a 3 milyon turist gelmiştir. Bu rakam Avrupa kıtası dışından gelen ülkelerin toplamından daha fazladır. Ancak bir diğer önemli hususta Makedonya'nın son sayımlara göre nüfusunun 2 milyon civarında olmasıdır. Bu da Makedonyalıların sadece turistik faaliyet için değil ticaret ya da çalışmak içinde Yunanistan'a geldiğini göstermektedir. 2010 yılında Asya kıtası 869 bin turist gönderirken 2015 yılında 1.5 milyon turist sayısına ulaşmıştır. Asya kıtası içerisinde değerlendirilen Türkiye'nin Yunanistan'a gönderdiği turist sayısı ise 2010 yılında 561 binden başlayıp 2015 yılında 1.1 milyona kadar çıkmıştır. Turist sayısında en önemli artış ise Bulgaristan'da görülmektedir. 2010 yılında 664 bin turistin geldiği Bulgaristan'dan 2015 yılında ise 1.9 milyon turist gelmiştir.

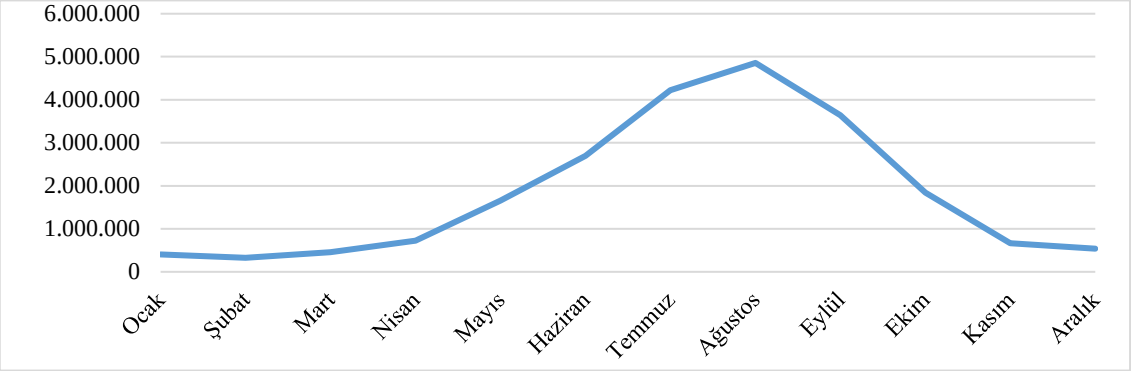
Tablo 12
Yunanistan'a Gerçekleştirilen Ziyaretlerin Amacı ve Harcamalar (Milyon Euro)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
KİŞİSEL İHTİYAÇ	**8.865,7**	**9.791,3**	**9.859,9**	**11.517,9**	**12.616,9**	**13.343,9**	**12.406,0**
- Boş zaman	7.461,8	8.446,7	8.605,3	10.258,5	11.290,6	11.876,7	11.225,9
- Çalışma	282,1	223,9	193,3	190,4	180,6	170,6	175,9
- Sağlık	29,8	35,2	27,4	20,3	29,6	37,3	35,4
- Aile Ziyareti	471,6	489,5	431,7	409,1	511,7	553,5	696,7
- Diğer	620,4	596,1	602,2	639,5	604,3	705,7	272,2
İŞ AMAÇLI GEZİ	**745,6**	**713,4**	**582,6**	**634,4**	**776,2**	**782,0**	**800,8**
TOPLAM	**9.611,3**	**10.504,7**	**10.442,5**	**12.152,2**	**13.393,0**	**14.125,8**	**13.206,8**

Kaynak: Eurobank

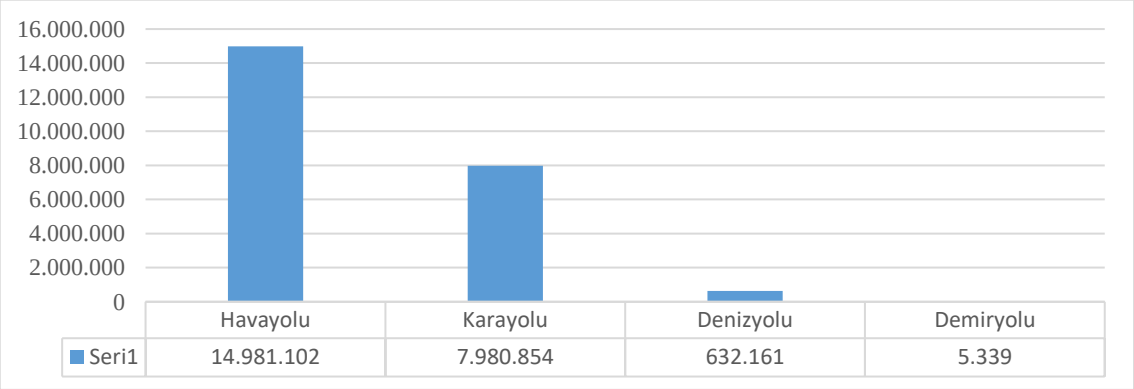
2010 yılından 2016 yılına kadar turistlerin Yunanistan'ı ziyaret etme amaçlarına baktığımızda kişisel ihtiyaçların ve iş amaçlı gezilerin ön plana çıktığı görülmektedir. Kişisel ihtiyaçların ise en başında boş zaman yani tatil yapma ihtiyacı gelmektedir. Aile ziyareti, çalışmak ya da sağlık ile ilgili problemlerde gerçekleştirilen ziyaretler turistlerin kişisel ihtiyaçları çerçevesinde Yunanistan'ı ziyaret etme amaçlarındandır. Yunanistan'ı

ziyaret eden turistlerin en önemli harcama yaptıkları alan tatil amaçlı yapılan gezilerdir. Bu alanda 2016 yılında 12.4 milyon Euro'luk bir harcama yapılmıştır. Daha sonra iş amaçlı geziler ve aile ziyaretlerinde yapılan harcamalar gelmektedir.

Şekil 15. 2014 Yılında Aylara Göre Yunanistan'a Gelen Turist Sayısı
Kaynak: SETE Intelligence, 2015

Yunanistan turizminin deniz, kum ve güneşe dayalı olduğu bilinmektedir. 2014 yılında turistlerin Yunanistan'ı ziyaret ettikleri aylara şekil 15'ten baktığımızda bunu çok net olarak görmekteyiz. Özellikle Haziran ile Eylül dönemleri arasında turist sayılarında önemli artışlar görülmektedir. Haziran ile Eylül ayları arasındaki 4 aylık dönemde Yunanistan'a gelen toplam turist sayısı 15.4 milyondur. En az turistin geldiği aylar ise Aralık ile Şubat arasındaki dönemdir. Yunanistan'a gelen turistlerin aylara göre dağılımında 4.8 milyon kişi ile Ağustos ayı ve 4.2 milyon kişi ile de Temmuz ayı en fazla turist çeken aylardır.

Şekil 16. 2015 Yılında Yunanistan'a Gelen Turistlerin Kullandığı Ulaşım Yolları
Kaynak: ELSTAT, Yunanistan İstatistik Kurumu

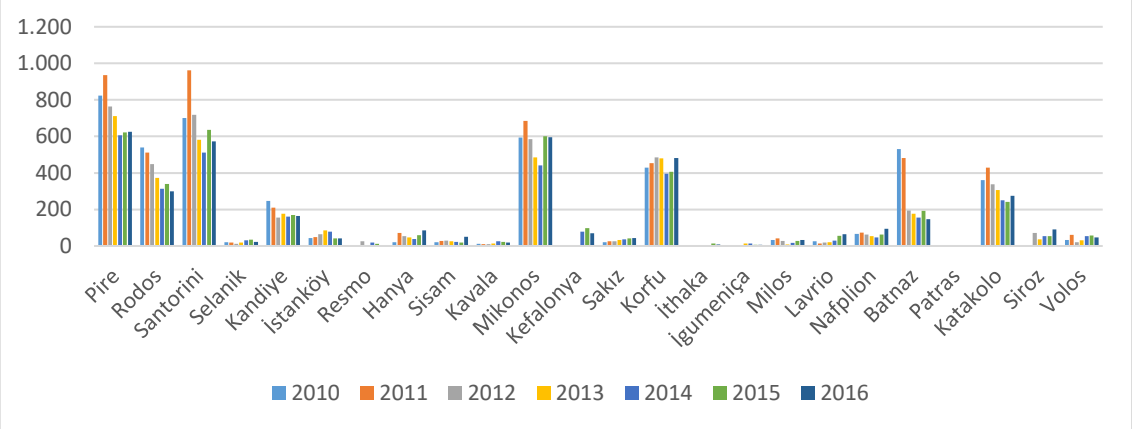
Yunanistan'a gelen turistlerin kullandıkları ulaşım türlerine bakacak olursak havayolu ulaşımını kullanarak gelen turistlerin sayısının diğer ulaşım türlerini kullananlara göre çok fazla olduğu görülmektedir. 2015 yılında gelen toplam 23,5 milyon kişinin 14,9 milyonu havayolunu kullanmıştır. İkinci olarak en fazla kullanılan ulaşım türü ise 7,9 milyon kişi ile karayolu ulaşımıdır. Daha sonra ise 632,161 kişi ile denizyolu ve en son da 5,339 kişi demiryolu ulaşımı gelmektedir.

Tablo 13
Yıllara Göre Yunanistan'a Gelen Kruvaziyer Gemi ve Yolcu Sayısı

	2013		2014		2015		2016	
	Gemi Sayısı	**Yolcu Sayısı**	**Gemi Sayısı**	**Yolcu Sayısı**	**Gemi Sayısı**	**Yolcu Sayısı**	**Gemi Sayısı**	**Yolcu Sayısı**
Toplam	4.288	5.661.889	3.826	4.932.373	4.281	4.957.743	4.290	5.197.118
Değişim	-	-	% -10,80	% -12,9	% 11,9	% 0,5	% 0,2	% 4,8
Gemi Başına Yolcu Sayısı	1.320		1.289		1.158		1.211	

Kaynak: SETE Intelligence, 2017

Yunanistan turizm pastasının önemli bir kısmını oluşturan kruvaziyer turizmi, 2013 ile 2016 yıllarında bir azalış göstermektedir. 2013 yılında 4.288 adet kruvaziyer gemisi ile Yunanistan'a 5.6 milyon turistin geldiği görülmektedir. Gemi başına 1.320 turistin düştüğü 2013 yılından sonraki yıllarda özellikle doğu Akdeniz'deki olumsuz gelişmeler ve Suriyeli mültecilerin Yunan adaları üzerinden Avrupa'ya geçmek istemesi sonucu kruvaziyer turizm önemli oranda etkilenmiştir. 2014 yılında % -12,9 oranında bir azalmanın görüldüğü turist sayısında 2015 yılında ise bir önceki yıla göre % 0,5'lik bir artış kaydedilmiştir. 2016 yılında ise 2014 yılına göre % 4,8'lik artış ile 5.1 milyon gemi turisti Yunanistan'ı ziyaret etmiştir.

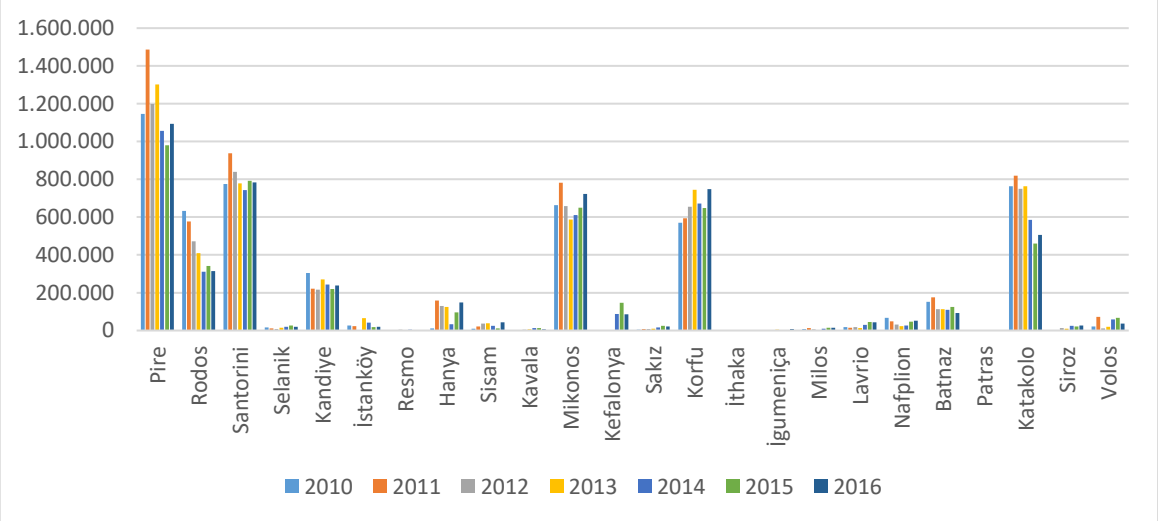

Şekil 17. Yıllara Göre Yunanistan Limanlarına Gelen Kruvaziyer Gemi Sayısı
Kaynak: www.greekcruise.gr

Tablo 14
Yıllara Göre Yunanistan Limanlarına Gelen Kruvaziyer Gemi Sayısı

LİMANLAR	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Pire	823	936	763	711	606	621	625
Rodos	539	511	448	373	314	340	299
Santorini	700	962	718	582	512	636	572
Selanik	20	19	11	18	31	35	23
Kandiye	247	209	156	177	160	170	165
İstanköy	44	48	64	86	79	41	41
Resmo	-	-	25	5	18	11	3
Hanya	21	72	54	47	38	59	86
Sisam	21	28	29	25	23	19	51
Kavala	11	10	10	14	26	22	19
Mikonos	594	684	585	485	441	600	596
Kefalonya	-	-	-	-	79	98	69
Sakız	20	25	25	33	36	42	43
Korfu	429	453	485	480	395	407	481
İthaka	-	-	-	-	-	14	8
İgumeniça	1	1	4	14	13	6	7
Milos	33	42	27	9	17	28	32
Lavrio	25	14	19	20	30	55	65
Nafplion	66	74	63	54	46	62	94
Batnaz	531	481	194	177	156	192	147
Patras	4	3	3	2	2	3	2
Katakolo	360	429	337	307	251	242	274
Siroz	-	-	71	37	53	53	90
Volos	33	61	21	31	53	57	46

Kaynak: www.greekcruise.gr

Şekil 18. Yıllara Göre Yunanistan Limanlarına Gelen Kruvaziyer Yolcu Sayısı
Kaynak: www.greekcruise.gr

Tablo 15
Yıllara Göre Yunanistan Limanlarına Gelen Kruvaziyer Yolcu Sayısı

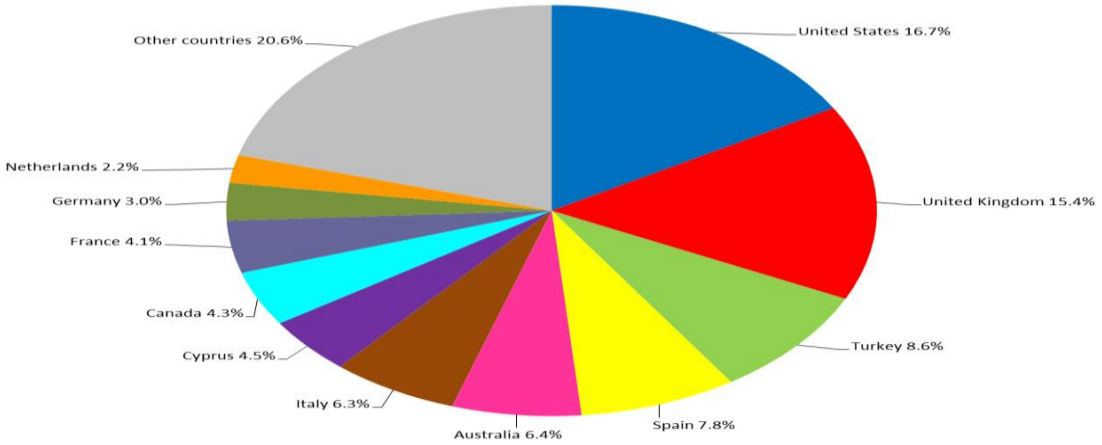
LİMANLAR	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Pire	1.145.402	1.485.828	1.198.047	1.302.581	1.055.556	980.149	1.094.135
Rodos	632.117	576.399	472.308	409.991	311.182	342.063	314.689
Santorini	775.512	938.291	838.875	778.057	742.553	791.927	783.893
Selanik	16.029	11.519	8.014	14.585	19.720	26.356	18.876
Kandiye	305.000	221.562	215.700	270.020	242.951	219.805	238.780
İstanköy	26.252	23.473	411.71	64.756	42.040	18.277	19.222
Resmo	-	-	3.825	1.336	4.220	1.076	400
Hanya	11.509	158.118	129.087	124.205	33.304	96.612	147.915
Sisam	10.053	21.725	37.374	38.676	24.865	10.893	43.659
Kavala	2.358	2.708	4.323	6.995	13.087	12.783	6.042
Mikonos	663.371	782.365	657.511	587.501	610.207	649.914	722.517
Kefalonya	-	-	-	-	88.032	147.517	85.094
Sakız	5.183	8.487	8.349	9.924	16.963	25.229	21.933
Korfu	569.400	594.228	655.764	744.673	672.368	647.347	748.916
İthaka	-	-	-	-	-	1.710	369
İgumeniça	123	156	1.827	4.650	3.096	3.090	7.623
Milos	8.023	12.342	6.272	2.962	10.362	15.394	14.735
Lavrio	17.221	14.670	17.339	13.504	30.493	44.815	43.236
Nafplion	66.779	49.188	30.868	23.732	26.050	46.075	51.551
Batnaz	151.864	176.212	112.587	113.339	109.429	124.476	91.875
Patras	2.118	2.287	374	1.278	745	1.090	743
Katakolo	763.861	819.943	749.892	763.966	584.879	459.882	505.111
Siroz	-	-	12.944	9.396	24.012	21.986	26.403
Volos	21.455	72.796	11.926	20.227	57.825	67.096	37.445

Kaynak: www.greekcruise.gr

2010 ile 2016 yılları arasındaki dönemde Yunanistan limanlarına gelen kruvaziyer yolcu sayısı ve kruvaziyer gemi sayısının gösterildiği tablo 14 ile 15 ve şekil 17 ile 18'e baktığımızda ülkenin en önemli limanlarının başında Pire limanı gelmektedir. Gösterilen bütün yıllarda Pire limanı en fazla yolcu sayısına sahip olduğu görülmektedir. Yıllar içerisinde Pire limanının en düşük yolcu sayısı 2015 yılında 980.149 kişi iken en yüksek yolcu sayısı ise 1.485.828 kişi ile 2011 yılıdır. Başkent Atina'ya yakın bir konuma sahip olan Pire limanı konumunun uygunluğu ve ana karaya yakınlığı sebebiyle bu kadar çok turist tarafından tercih edilmektedir. İkinci olarak ise Kiklad Adalar topluluğu içerisinde yer alan Yunanistan'ın en önemli turizm alanlarından birisi olan Santorini limanı yer almaktadır. Santorini limanı yıllık ortalama 750-800 bin kruvaziyer yolcusunu kendisine çekmektedir. Aynı Pire'de olduğu gibi en yüksek yolcu sayısına 2011 yılında ulaşmış olan Santorini'ye 938.291 kruvaziyer yolcusu gelmiştir. En az yolcu ise 742.553 kişi 2014 yılında gelmiştir. Şekil 17'ye bakıldığında

gelen yolcu sayısı bakımından en fazla yolcuya sahip olan yedi liman dikkati çekmektedir. Bunlar; Pire, Santorini, Rodos, Kandiye, Mikonos, Korfu ve Katakolo'dur. Bunların dışında kalan limanlar kruvaziyer turistleri tarafından daha az tercih edilmektedir. Ayrıca grafikte ilk sırada görülen limanlar kruvaziyer turizminde Akdeniz'in en önemli limanları arasında kendilerine yer bulmaktadırlar.

Yolcu sayısında olduğu gibi Pire limanı gelen kruvaziyer gemi sayısı bakımından da ilk sırada yer almaktadır. Pire limanı yıllık 600'ün üzerinde kruvaziyer gemi trafiğine sahiptir. 2011 yılında 936 kruvaziyer gemisine ev sahipliği yapan limanda en az geminin geldiği sene ise 606 gemi ile 2014 yılıdır. Pire limanına gelen kruvaziyer gemilerinin sayısı 2010 yılından 2016 yılına kadar dalgalı bir seyir izlemektedir. Ancak 2010 yılına göre 2016 yılında Pire limanına yaklaşık 200 gemi daha az gelmiştir. Yolcu sayısında olduğu gibi gelen gemi sayısında da Pire'den sonra Santorini limanı gelmektedir. 2010 yılında 700 kruvaziyer yolcu gemisinin geldiği limana 2016 yılında 572 gemi gelmiştir. Pire'de olduğu gibi 2011 yılında en çok gemiye ev sahipliği yapan Santorini limanı da 2010 ile 2016 yılları arasında gelen gemi sayısında azalma yaşamıştır. Limanların verilen yıllardaki gemi ve yolcu sayılarındaki dalgalanmalar Suriye mülteci krizinin bir sonucu olarak görülebilir. Özellikle Rodos, Midilli ve Sakız adası mülteci krizi sonucu kruvaziyer gemi trafiğinde düşüşler sergilemektedir. Yunan adaları üzerinden önce Yunanistan'a daha sonra Avrupa'ya geçmek isteyen mültecilerin Yunanistan kruvaziyer turizminde olumsuz sonuçlar doğurduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Şekil 19. 2016 Yılında Yunanistan'a Gelen Kruvaziyer Gemi Yolcularının Ülkelere Oranı
Kaynak: Bank Of Greece, 2017

Yunanistan'a gelen kruvaziyer gemi yolcularının geldikleri ülkeleri gösteren şekil 19'a baktığımızda 11 tane ülkenin Yunanistan kruvaziyer turizminde önemli bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu etkinin başında ABD (% 16.7) ve Birleşik Krallık (% 15.4) gelmektedir. Daha sonra üçüncü sırada ise Türkiye'yi (% 8.6) görmekteyiz. Yunanistan'ın hem ABD, Kanada ve İngiltere gibi kendisine konum olarak uzakta yer alan ülkeleri hem de Türkiye, İtalya gibi konum olarak yakınındaki ülkeleri kruvaziyer gemi turizmi ile kendisine çektiğini görmekteyiz.

Tablo 16
2015 Yılında Yunanistan'da Otel ve Kamp Alanı Sayı İle Doluluk Oranları

Bölgeler	Toplam	Yüzdelik Dağılım	Yatak Doluluğu (%)
Doğu Makedonya, Trakya	1.905	2.4	36.3
Orta Makedonya	8.834	11.3	45.6
Batı Makedonya	289	0.4	17.0
Teselya	2.035	2.6	29.6
Epir	943	1.2	26.4
İyon Adaları	8.471	10.8	60.0
Batı Yunanistan	1.829	2.3	33.5
Orta Yunanistan	1.404	1.8	23.2
Mora Yarımadası	2.740	3.5	27.4
Attika	8.032	10.3	47.1
Kuzey Ege	1.765	2.3	38.9
Güney Ege	18.946	24.2	59.0
Girit	21.139	27	61.9

Kaynak: ELSTAT, Yunanistan İstatistik Kurumu

Yunanistan'da otellerin ve kamp alanlarının 2015 yılında bölgelere göre mevcut sayısını ve doluluk oranlarını gösteren tabloya baktığımız zaman, Yunanistan'ın toplam 78.332 otel ve kamp alanı olduğu görülmektedir. Bu otel ve kamp alanlarının yıl boyu doluluk oranı % 49.1'dir. Girit bölgesi toplam 21.166 otel ve kamp alanı ve yıl boyu % 61.9 doluluk oranı ile ilk sırada yer almaktadır. Daha sonra 18.970 otel ve kamp alanı sayısı ile Güney Ege ikinci sırada yer almaktadır. Doluluk oranında ise ikinci sırada İyon Adaları yer almaktadır. Üçüncü olarak en fazla Otel ve kamp alanına sahip olan bölge Orta Makedonya'dır. Doluluk oranında ise üçüncü sırada % 59 ile Güney Ege gelmektedir. En az otele ve kamp alanına sahip bölge ise Batı Makedonya'dır. Bölgede toplam 289 adet otel ve kamp alanı bulunmaktadır. Otellerin doluluk oranları ise % 17'dir.

Tablo 17
2015 Yılında Bölgelere Göre Otel Sayısı ve Otellerin Nitelikleri

Bölgeler	Otel Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı	5*****	4****	3***	2**	1*
Doğu Makedonya, Trakya	384	10956	21484	10	28	89	181	76
Orta Makedonya	1195	44938	88245	43	95	264	370	423
Batı Makedonya	126	2864	5805	3	18	65	36	4
Teselya	571	14849	29016	28	109	129	227	78
Epir	397	8129	16022	10	75	147	135	30
İyon Adaları	931	47631	91555	26	106	219	504	76
Batı Yunanistan	270	9657	18815	4	37	91	110	28
Orta Yunanistan	532	15141	28923	10	38	125	291	68
Mora Yarımadası	664	19802	38791	21	113	208	240	82
Attika	664	31927	59279	32	99	145	275	113
Kuzey Ege	389	11676	22050	6	32	126	177	48
Güney Ege	2076	100016	195648	133	353	476	893	221
Girit	1558	88614	168682	93	237	352	671	205
Yunanistan, Toplam	**9757**	**406200**	**784315**	**419**	**1340**	**2436**	**4110**	**1452**

Kaynak: ELSTAT, Yunanistan İstatistik Kurumu

Yunanistan'da kamp alanları hariç 2015 yılında çeşitli niteliklerde toplam 9.757 adet otel bulunmaktadır. Otellerin toplam oda sayısı 406.200 iken yatak kapasiteleri ise 784.315'dir. Yunanistan'da otellerin 2 ve 3 yıldız ağırlıklı olduğu görülmektir. 5 yıldızlı otel sayısı 419'dur. Bölgelere göre otel sayısı ve otellerin niteliklerinin görüldüğü tablo 9'da en fazla otel sayısına sahip bölge 2.076 otel ile güney Ege'dir. Güney Ege'de yer alan otellerin 100.016 oda ve 195.648 yatak kapasitesi vardır. Bu otellerden 133 tanesi 5 yıldızlıdır. Güney Ege'den sonra Girit bölgesi 1.558 otel, 88.614 oda ve 168.682 yatak kapasitesi ile ikinci sırada yer almaktadır. Girit'te yer alan otellerin 93 tanesi 5 yıldızlıdır. En fazla otele sahip üçüncü bölge ise orta Makedonya'dır. Bölgede 1.195 adet otel bulunmakta ve bu otellerin toplam 44.938 oda ve 88.245 yatak kapasitesi vardır. 43 tane de 5 yıldızlı otel mevcuttur. En az otele sahip bölge ise batı Makedonya'dır. Bölgede yalnızca 126 otel bulunmakta ve bunların sadece 3 tanesi 5 yıldızlıdır. Otellerin 2.864 odası ve 5.805 yatak kapasitesi bulunmaktadır.

Tablo 18'de görüldüğü üzere 2015 yılında Yunanistan'da bulunan oteller ve benzeri kuruluşlarda konaklayan toplam turist sayısı 18.478.701'dir. Yunanistan 737.326 yatak ile yaklaşık 18.5 milyon turist ağırlamıştır. Ancak 2015 yılında Yunanistan'a gelen turist sayısı 23.5 milyon kişidir. Bu gelen turistlerin yalnızca 12.7 milyonu otellerde

konaklamıştır. Geriye kalan yaklaşık 11 milyon turist ise kamp alanlarında konaklamış ya da günü birlik seyahatlerde bulunmuşlardır. Attika bölgesi 53.590 yatak ile toplamda 3.805.609 turist ağırlamıştır. Yerli turistlerin en çok konakladığı bölge Attika olurken, yabancı turistler ise en çok Girit bölgesinde ki otellerde konaklamıştır. Turistlerin en çok konakladığı ikinci bölge ise Girit'tir. Bu bölgeyi daha çok yabancı turistlerin tercih ettiği görülmektedir. Genel olarak tabloya baktığımızda yabancı turistlerin orta Makedonya, Attika ve Adaları tercih ettiği görülürken, yerli turist ise orta Makedonya ve Attika bölgesini tercih etmektedir. Girit 176.672 yatak kapasitesi ile 3.316.404 turist ağırlamıştır. Batı Makedonya'da ise 5.417 yatak sayısı ile yalnızca 122.935 turist otellerde konaklamıştır. Bu durumda Batı Makedonya otellerdeki en az konaklamaya sahip bölgedir.

Tablo 18
2015 Yılında Bölgelere Göre Otellerde Kalan Turist Sayısı

Bölgeler	Gelen Turist (2015)			Yatak Sayısı
	Yerli	Yabancı	Toplam	
Doğu Makedonya, Trakya	336.095	270.610	606.705	22.183
Orta Makedonya	1.046.867	1.345.235	2.392.102	79.065
Batı Makedonya	106.624	16.311	122.935	5.417
Teselya	502.765	311.891	814.656	27.353
Epir	302.886	82.801	385.687	12.898
İyon Adaları	184.550	1.190.929	1.375.479	83.102
Batı Yunanistan	385.112	260.656	645.768	19.632
Orta Yunanistan	326.943	186.657	513.600	23.677
Mora Yarımadası	609.690	325.450	935.140	33.517
Attika	1.189.619	2.615.990	3.805.609	53.590
Kuzey Ege	102.151	251.213	353.364	22.475
Güney Ege	317.242	2.894.010	3.211.252	177.745
Girit	333.590	2.982.814	3.316.404	176.672
Yunanistan, Toplam	**5.744.134**	**12.734.567**	**18.478.701**	**737.326**

Kaynak: ELSTAT, Yunanistan İstatistik Kurumu

Yunanistan'ı ziyaret eden turistlerin çoğunlukla yaz döneminde ziyaretlerini gerçekleştirdiği tablo 19'dan bilinmektedir. Verilen tabloda yerli ve yabancı turistlerin 2015 senesinde otel vb. işletmeler ile kamp alanlarını hangi aylarda ne kadar tercih ettiği görülmektedir. 2015 yılında 18.821.179 kişinin otel ve kamp alanlarında konakladığı tablodan görülmektedir. Konaklayanlardan 12.734.567 kişi yabancı turistler iken 5.744.134 kişi ise yerli turistlerdir. Hem yerli hem de yabancı turistlerin çok büyük bir

kesimi otel ve benzeri işletmelerde konaklamayı kamp alanlarında konaklamaya tercih ettiği açık bir şekilde görülmektedir. Bununla birlikte yerli ve yabancı turistlerin ikisi de Mayıs ve Eylül ayları arasında kalan dönemde yoğun bir şekilde otelleri tercih etmektedir. Buna göre otellerde konaklayan yerli turistler en çok konaklamayı Ağustos ayında 775.802 kişi ile gerçekleştirirken yabancı turistler ise 2.362.326 kişi ile otellerde en çok Temmuz ayında konaklamışlardır. Her iki ziyaretçi grubu da kamp alanlarını en çok Ağustos ayında tercih etmiştir. Buna göre yerli turistlerden 60.935 kişi yabancı turistlerden ise 67.671 kişi konaklama yaptırmıştır.

Tablo 19
Aylara Göre Yerli ve Yabancı Turistlerin Konaklama Türleri

AYLAR	YERLİ TURİST		YABANCI TURİST		TOPLAM TURİST SAYISI		
	Otel ve Benzeri İşletme	Kamp Alanları	Otel ve Benzeri İşletme	Kamp Alanları	Otel ve Benzeri İşletme	Kamp Alanları	Toplam
Ocak	340.418	161	144.691	161	485.109	322	485.431
Şubat	374.250	83	158.157	103	532.407	186	532.593
Mart	438.955	88	250.181	281	689.136	369	689.505
Nisan	487.821	533	649.580	3.852	1.137.401	4.385	1.141.786
Mayıs	543.072	6.928	1.583.962	18.935	2.127.034	25.863	2.152.897
Haziran	509.678	12.974	2.020.795	30.526	2.530.473	43.500	2.573.973
Temmuz	563.000	38.938	2.362.326	60.880	2.925.326	99.818	3.025.144
Ağustos	775.802	60.935	2.343.064	67.671	3.118.866	128.606	3.247.472
Eylül	513.471	6.939	1.945.021	27.742	2.458.492	34.681	2.493.173
Ekim	428.633	447	919.038	3.304	1.347.671	3.751	1.351.422
Kasım	353.209	254	205.240	347	558.449	601	559.050
Aralık	415.825	159	152.512	237	568.337	396	568.733
Toplam	**5.744.134**	**128.439**	**12.734.567**	**214.039**	**18.478.701**	**342.478**	**18.821.179**

Kaynak: ELSTAT, Yunanistan İstatistik Kurumu

2011 yılından 2015 yılına kadar Yunanistan'a gelen turistlerden en az 4 gece konaklayanların yaş ve cinsiyetlerini gösteren tablo 20'ye baktığımızda, yıllık ortalama 2.7 milyon turistin Yunanistan'da en az 4 gece geçirdiği görülmektedir. 4 gece ve üstünde konaklayanların en fazla olduğu yıl 3 milyon kişi ile 2014 yılıdır. En az ise 2.6 milyon kişi ile 2013 yılıdır. 4 gece ve üstünde konaklayanların cinsiyet dağılımına baktığımızda ise kadın turistlerin bütün yıllarda erkek turistlerden daha fazla olduğu görülmektedir.

Yaş gruplarında ise 22-44 yaş aralığındaki turistlerin bütün yıllarda diğer yaş gruplarına göre daha fazla olduğu görülmektedir. İkinci olarak en fazla geceleyen yaş grubu ise 45-64 yaş aralığındaki turist gruplarıdır. 4 gece ve üstü kalan turistlerin yaş gruplarında en az değer 15-24 yaş aralığındaki turistlere aittir.

Tablo 20
Yunanistan'da En Az 4 Gece Konaklayan Turistlerin Sayısı

	2011	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**
Toplam	**2,847.3**	**2,720.4**	**2,609.2**	**3,041.1**	**2,780.6**
Erkek	1,350.1	1,279.9	1,249.4	1,462.0	1,311.6
Kadın	1,497.1	1,440.5	1,359.8	1.579.1	1,469.1
Yaş Grupları					
15-24	374.3	378.6	352.5	396.6	363.4
25-44	1,149.6	1,088.8	1,024.9	1,224.6	1,022.6
45-64	868.6	852.5	829.2	967.1	954.3
65+	454.7	400.6	402.6	452.7	440.4

Kaynak: ELSTAT, Yunanistan İstatistik Kurumu

Tablo 21
Yıllara Göre Yerli Turistlerin Cinsiyet ve Yaş Yapısı

	2010	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**
TOPLAM	**3.174.318**	**2.847.268**	**2.720.425**	**2.609.241**	**3.578.609**	**3.380.943**
Erkek	1.507.085	1.350.129	1.279.931	1.249.440	1.711.490	1.611.393
Kadın	1.667.233	1.497.139	1.440.494	1.359.801	1.867.119	1.769.550
YAŞ GRUPLARI						
15 - 24	513.833	374.334	378.570	352.520	470.253	448.170
25 - 44	1.204.267	1.149.643	1.088.772	1.024.903	1.433.416	1.263.740
45 - 64	962.901	868.559	852.457	829.204	1.153.302	1.157.869
65+	493.317	454.732	400.626	402.614	521.638	511.164

Kaynak: ELSTAT, Yunanistan İstatistik Kurumu

Yunan halkından turizm faaliyetlerine katılanların sayısını ve cinsiyet yapısını gösteren Tablo 21'den görüldüğü üzere, 11 milyona yakın bir nüfusa sahip ülkede ortalama 3 milyon kişi turizm faaliyetlerine katılmaktadır. 2010 yılında 3.1 milyon olan turizm faaliyetlerine katılım sayısı 2013 yılına kadar düşüş gösterip 2.6 milyon kişiye kadar gerilemiştir. Ancak 2014 yılında yaklaşık 1 milyon artış göstererek 3.5 milyon kişiye ulaşmıştır. 2015 yılında ise biraz düşüş yaşayarak 3.3 milyon kişi olarak gerçekleşmiştir. Turizme katılan Yunan halkının cinsiyet yapısına baktığımızda kadınların her dönemde erkeklerden daha fazla bir sayıya sahip olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra yaş yapısında ise 25-44 yaş aralığındaki bireyler turizme daha fazla katılmaktadır. Ancak 2015 ve 2015 yıllarında 45-64 yaş aralığında turizme katılma sayısı artış göstermektedir.

Tablo 22
Yıllara Göre Yerli Turistlerin Kişisel Seyahat İstatistikleri

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
TOPLAM	**6.048.083**	**5.480.341**	**4.028.931**	**3.737.526**	**5.971.533**	**5.452.650**
Erkek	2.899.570	2.618.274	1.902.316	1.762.757	2.817.543	2.540.920
Kadın	3.148.513	2.862.067	2.126.615	1.974.769	3.153.990	2.911.730
YAŞ GRUPLARI						
15 - 24	988.190	797.602	548.860	516.847	782.292	646.153
25 - 44	2.164.059	2.113.213	1.570.885	1.416.590	2.333.565	2.057.033
45 - 64	1.901.689	1.695.579	1.302.210	1.198.656	2.002.788	1.937.370
65+	994.145	873.947	606.976	605.433	852.888	812.094
GECELEME SAYISI						
1 - 3	-	-	-	-	1.693.818	1.579.779
4 - 7	3.481.615	3.089.217	3.089.217	1.718.192	2.129.777	1.942.346
8 - 14	1.217.238	1.005.505	1.005.505	978.410	1.003.930	903.635
15+	1.349.230	1.385.619	917.167	1.040.924	1.144.008	1.026.890
ULAŞIM TÜRÜ						
Havayolu	616.808	597.631	411.738	391.760	653.653	671.000
Denizyolu	1.136.296	1.101.747	736.918	775.615	1.081.431	975.308
Karayolu	4.168.272	3.692.121	2.837.988	2.521.483	4.160.917	3.729.947
Demiryolu	89.413	88.842	42.287	48.668	75.532	76.395
REZERVASYON ŞEKLİ						
Doğrudan	5.618.004	5.179.426	3.866.918	3.511.942	5.609.530	4.847.206
Acente/Tur Operatörü	430.079	300.915	162.013	225.584	362.003	605.444
KONAKLAMA TÜRÜ						
Otel Vb. Kuruluşlar	1.176.042	1.063.025	669.197	679.194	1.351.584	1.289.825
Diğer Toplu/Özel Konaklama Tesisleri	101.778	128.021	51.875	39.253	98.960	51.114
Kiralık Oda/Ev	37.062	38.321	69.234	49.923	86.958	73.053
Kiralanmamış Konaklama (Özel Mülk)	4.733.201	4.250.974	3.238.625	2.969.156	4.434.031	4.038.658

Kaynak: ELSTAT, Yunanistan İstatistik Kurumu

Yunan halkının 2010 ile 2015 yılları arasında gerçekleştirmiş olduğu turistik gezilerin, cinsiyet, yaş, geceleme sayısı, kullanılan ulaşım türü, yapılan rezervasyonun şekli ve konaklama yapılan yerin türü hakkında detaylı bilgilerin Tablo 22'de sunulduğunu görmekteyiz. Buna göre Yunan halkı 2010 yılında 6 milyon turistik seyahat gerçekleştirmiş. Bu sayı 2015 yılında geldiğimizde 5.4 milyona gerilemiştir. Verilen yıllar içerisinde kadınların yaptığı turistik geziler her yıl erkeklerin yaptığı gezilerden daha fazla olmuştur. Tablo 21'de görülen yerleşik turist sayısı ile yapılan seyahatler arasında doğru orantı olduğu görülmektedir. Turist sayısı azaldığı yıllarda seyahat sayısının da azaldığı görülmektedir. 25 ile 65 yaş aralığındaki turistlerin diğer yaş guruplarına göre daha fazla seyahat ettiği görülmektedir. Yunanistan'daki yerleşik

turistlerin yaptığı turistik gezilerin geceleme sayılarına baktığımızda ise gezilerin en fazla 4 ile 7 gece arasında olduğu görülmektedir. Daha sonra ise 1 ile 3 gece arasındaki seyahatlerin Yunan turistleri arasında fazla olduğunu tablodan görmekteyiz. Yerleşik Yunan turisti turizm faaliyetleri için karayolu ulaşımını tercih etmektedir. Verilen yıllarda her zaman en yüksek değere sahip olan karayolu ulaşımı ülke içi seyahatlerde en çok tercih edilen ulaşım türüdür. Daha sonra ise denizyolu gelmektedir. Tercih edilen rezervasyon şeklinde ise Yunanlı turistler yaptıkları gezilerde daha çok doğrudan kendilerinin organize ettikleri gezileri tercih etmektedir. Herhangi bir acente ya da tur operatörünü tercih etme oranı çok düşüktür. Yunanistan'daki yerleşik turistler yine aynı şekilde konaklama faaliyetleri içinde eş, dost, akraba ya da arkadaşlarının özel mülklerini ya da kendi yazlık evlerini tercih etmektedir. Yapılan seyahatlerin çok büyük bir kısmında bahsedilen özel mülk tercih edilmiştir. Daha sonra ise otel vb. kuruluşlar konaklama türü açısından en çok tercih edilen ikinci alandır.

Tablo 23
Yerli Turistlerin Cinsiyet ve Yaş Yapısına Göre Gezi Harcamaları (Euro)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
TOPLAM	**2.929.525.155**	**2.537.947.888**	**1.763.799.622**	**1.510.861.215**	**1.682.074.597**	**1.573.801.076**
Erkek	1.432.819.269	1.217.252.516	848.591.915	723.436.926	795.699.315	742.827.977
Kadın	1.496.705.886	1.320.695.372	915.207.707	787.424.289	886.375.282	830.973.099
YAŞ GRUPLARI						
15 - 24	385.988.232	319.424.604	212.828.248	172.182.849	185.948.416	175.842.149
25 - 44	1.130.004.606	1.023.015.860	694.919.989	586.267.427	668.453.983	579.348.959
45 - 64	963.302.363	799.389.235	575.924.642	492.814.565	556.465.312	568.456.119
65+	450.229.954	396.118.189	280.126.743	259.596.374	271.206.886	250.153.849

Kaynak: ELSTAT, Yunanistan İstatistik Kurumu

Yunan halkının kişisel turistik gezilerinde yaptığı harcamaların yaş ve cinsiyet yapısını gösteren Tablo 23'e göre 2010 yılından 2015 yılına kadar geçen sürede kaydedilen harcamaların 2014 hariç sürekli azalma gösterdiği görülmektedir. Genele baktığımızda ise 2010 yılında toplam 2.9 milyar Euro harcama yapan Yunanlı turistler 2015 yılında 1.5 milyar Euro harcama yapmıştır. Bu sonucun sebepleri arasında alım gücünün düşmesi, kişi başı gelirin azalması ve 2008 ekonomik krizinin etkilerinin artarak devam ettiği gösterilebilir. Bunun yanı sıra kadınların erkeklere göre her zaman daha fazla olduğu görülmektedir. Yaş gruplarına baktığımızda ise 25-44 yaş aralığındaki turistlerin harcamaları diğer gruptakilere göre daha fazladır. Ancak 2010 yılında 1.1

milyar Euro harcama yapan bu yaş aralığındaki turistler 2015 yılında 579 milyon Euro harcama yapmıştır. Buradan da anlayacağımız üzere Yunanistan halkı turizm faaliyetlerinde yeteri kadar özgür bir harcamaya sahip değildir. Ekonomik krizin etkileri hala ülke ekonomisinde olduğu gibi turizm faaliyetlerinde yapılan harcamalarda da kendisini göstermektedir.

Tablo 24
Seyahat Amaçlarına Göre Yerli Turistlerin Sayısı ve Harcamaları

	TURİST SAYISI		**HARCAMA (EURO)**	
	2014	**2015**	**2014**	**2015**
İş Gezileri	187.163	188.713	152.920.079	139.863.446
Kişisel Geziler	3.578.609	3.380.943	1.682.074.597	1.573.801.076
- Dinlenme, Zevk, Tatil	2.710.326	2.585.126	1.217.742.034	1.194.911.566
- Akraba ve Arkadaş Ziyareti	945.968	863.316	347.484.987	297.891.895
- Diğer Geziler	321.510	224.341	116.847.576	80.997.615
Toplam	**3.644.262**	**3.476.239**	**1.834.994.676**	**1.713.664.522**

Kaynak: ELSTAT, Yunanistan İstatistik Kurumu

Tablo 25
Seyahat Amaçlarına Göre Yerli Turistlerin Gezi Sayısı ve Gecelemeleri

	GEZİ SAYISI		**GECE SAYISI**	
	2014	**2015**	**2014**	**2015**
İş Gezileri	362.742	362.414	3.729.818	2.463.733
Kişisel Geziler	5.971.533	5.452.650	60.247.374	54.975.553
- Dinlenme, Zevk, Tatil	4.003.512	3.850.861	43.611.096	41.987.351
- Akraba ve Arkadaş Ziyareti	1.537.071	1.285.556	12.973.436	10.979.959
- Diğer Geziler	430.950	316.233	3.662.842	2.008.243
Toplam	**6.334.275**	**5.815.064**	**63.977.192**	**57.439.286**

Kaynak: ELSTAT, Yunanistan İstatistik Kurumu

Yunanistan halkından 2014 ve 2015 yıllarında turizme katılan turist sayısını, yapılan gezilerin, bu gezilerde geçirilen gece sayısının ve bu dönemler içerisinde yapılan harcamaları tablo 24 ve 25'ten görmekteyiz. Özellikle tablolardan seyahatlerin amaçlarını da aynı şekilde görebilmekteyiz. Tablolara göre 2014 yılında 3.644.262 kişinin turizme katıldığı Yunanistan'da 2015 yılında bu rakam % -4.6 azalarak 3.476.239 kişiye gerilemiştir. Turizme katılan yerli turistlerin hem 2014 hem de 2015 yılında seyahat amaçları içerisinde kişisel gezilerin payının iş gezilerine göre daha fazla yer kapladığı görülmektedir. Buna göre 2014 yılında 3.578.609 kişi gezilerini kişisel amaçlar için gerçekleştirirken 2015 yılında bu rakam % -5.5 azalarak 3.380.943 kişiye düşmüştür.

Yapılan kişisel geziler içerisinde ise özellikle dinlenme, zevk ve tatil için yapılan seyahatler ilk sırada yer almaktadır. Daha sonra ise akraba ve arkadaş ziyaretleri ve diğer geziler gelmektedir. Kişisel gezilere katılanların aksine iş gezilerine katılan kişi sayısı ise 2015 yılında bir önceki yıla göre % 0.8 oranında artış göstererek 188.713 olmuştur.

Yunanistan halkının yapmış oldukları gezi sayısı tıpkı turizme katılanlar ile doğru orantı göstermektedir. Gezilerin büyük bir kısmı kişisel geziler olurken bunlar içerisinde de dinlenme, zevk ve tatil gezileri ilk sırada yer almaktadır. Her iki türde (iş ve kişisel) yapılan gezi sayısı ise 2015 yılında bir önceki yıla göre % -8.2 oranında azalış göstererek 5.815.064'e gerilemiştir. İş gezilerine katılanların sayısının çok az bir artış göstermesine karşılık yapılan gezi sayısı ise bir önceki yıla göre % -0.1 oranında azalmıştır. Yapılan seyahatlerde geçirilen gece sayısına baktığımızda ise yerli turistlerin toplamda yaptıkları seyahatlerde 2014 yılında 63.977.192 gece geçirdikleri görülmektedir. Ancak gezi sayısının ve bu gezilere katılanların azalmasından ötürü geceleme sayıları da 2015 yılında bir önceki yıla göre % -10.2 oranında düşüş göstermiş ve 57.439.286'ya gerilemiştir. Geceleme sayılarında en fazla düşüş oranı % -33.9 ile iş gezilerinde gözlenirken kişisel seyahatlerde bu oran % 8.8 olarak gerçekleşmiştir. Kişisel seyahatlerde yapılan geceleme sayısı 2015 yılında yine iş seyahatlerinde yapılan geceleme sayılarından kat be kat daha fazladır. Buna göre kişisel gezilerde 2015 yılında 54.975.553 geceleme yapılırken iş gezilerinde 2.463.733 geceleme yapılmıştır.

Yapılan gezilerde gerçekleştirilen harcamalar ise 2015 yılında 2014 yılına göre % -6.6 oranında azalmıştır. Yerli turistler 2015 yılında 1.713.664.522 euro harcama yapmışlardır. Bu harcamaların seyahat amaçlarına göre dağılımına baktığımızda kişisel gezilerde yapılan harcamalar burada da iş gezilerinden daha fazladır. Kişisel gezilerde 2015 yılında 1.573.801.076 euro harcama yapılmıştır. Ancak bu değerler bir önceki yıla göre % -6.4 oranında azalma göstermiştir. Kişisel harcamalarda yine zevk, dinlenme ve tatil için yapılan harcamalar en fazla değere sahiptir. 2015 yılında yapılan bütün harcamaların bir önceki yıla göre azalma gösterdiği tablodan görülmektedir. Kişisel gezilerdeki azalış % -6.4 iken iş gezilerinde yapılan harcamalardaki azalış ise % -8.5'tir.

2.1. ATİNA VE ANTİK YUNAN

Yunanistan'da turizm başlığı altındaki 3 ana başlıktan ilki olan Atina ve Antik Yunan başlığında Atina ve çevresinin turizmi hakkında değerlendirmelerde bulunulacaktır. Atina şehrinin genel coğrafi özellikleri, tarihi, doğal ve beşerî çekicilikleri gibi unsurlar bu bölümde değerlendirilecektir.

Antik Yunan ya da Antik Yunanistan diye adlandırılan alan bugünkü Yunanistan ve çevresindeki ülkelerde çeşitli devlet ve uygarlıkların hüküm sürdüğü alanı kapsamaktadır. Antik Yunan medeniyetinin zirveye çıktığı tarihlere bakacak olursak, özellikle İskender döneminde Makedonya ile Hindistan arasındaki kuşakta Antik Yunan eserlerini ve izlerini görmek mümkün olacaktır. Tabi ki bu yükseliş Roma İmparatorluğu'nun işgali ile durmuştur. Atina ise aslında Antik Yunan kültürünün merkezi konumundadır. İsmi eski Yunan Tanrıçası Athena'dan gelmektedir. İlk çağlardan beri önemli ticaret ve kültür merkezi olan Atina, bugün 4 milyona yakın nüfusu ile Yunanistan Cumhuriyeti'nin başkenti ve en büyük şehri konumundadır.

Atina sadece havayolu verileri dikkate alındığında bile 2016 yılında 4.5 milyon turistin ziyaret ettiği bir turizm destinasyonudur. İçerisinde bulunduğu Attika bölgesinde 2015 yılında 4 milyona yakın turistin kamp alanları ve otellerde geceledeği, her yıl nüfusundan daha fazla turisti ağırlayan bir şehirdir. 2015 yılında Atina'ya gelen turistlerin başında İtalya, Birleşik Krallık, Almanya, Fransa, Kıbrıs ve Türkiye'den gelenler oluşturmaktadır. Pire limanı Yunanistan'ın en önemli kruvaziyer turizmine sahip alanıdır. Şehirde kalınabilecek en ünlü otellerin başında Grande Bretagne, Electra Palace, NJV Plaza, Center Square, Centrotel, Pallas Athena, Hilton, The Athens Gate vb. mekanlar yer almaktadır.

2.1.1. Atina'nın Genel Coğrafi Özellikleri

Deniz seviyesinden yüksekliği 80-100 metre civarında olan şehir, Akropolis ve Likavittos tepeleri arasında kurulmuştur. Kuzey, doğu ve batıdan üç tarafı dağlar ile çevrili, güneyinde ise liman şehri olan Pire ile bağlantısı bulunan Atina şehri, 427 km'lik bir alan üzerinde yer almaktadır (Kiel, 1991, s.74). 4 milyona yakın nüfusu ile ülkenin en

kalabalık şehri olan Atina, kültür faaliyetlerinin yanı sıra ülkede bulunan sanayi, ticaret, turizm ve taşımacılık gibi alanlarda da bölgedeki en önemli şehirlerden birisidir.

Akdeniz iklimi etkisinde bulunan şehrin iklimi ılımandır. Kış ayında fazla kar yağmayan şehirde don olayları ender görülmektedir. Ocak ayı sıcaklık ortalaması 10°C ve Temmuz ayı sıcaklık ortalaması ise 34°C'dir. Yunanistan'ın diğer bölgelerine göre Atina daha az yağış almaktadır. Yıllık ortalama yağış miktarı 414 mm civarındadır. İkliminin bu kadar uygun olması şehirde ki açık hava etkinliklerinin yaygınlaşmasını ve yıl boyunca aktivitelerin yapılmasına imkân sağlamaktadır (Anabritannica, 1986, s.568). 2011 sayımına göre çevresindeki alanlar ile birlikte toplam 3.8 milyon nüfusa sahip olan Atina'da, kadınların oranı (% 52,5) erkeklerin oranından (% 47,5) fazladır.

Fotoğraf 1. Likavittos Tepesinden Atina Akropolisi ve Şehrin Görünümü
Kaynak: http://www.urlaubart.de/wp-content/uploads/2016/05/Athen-7.jpg

2.1.2. Atina'nın Tarihsel Gelişimi

Neolitik Çağdan beri yerleşim merkezi olan Atina, şehrin yüksek kesiminde yer alan Akropolis'in etrafının surlarla çevrili olması sebebi ile kale durumunda idi. Bu mekân MÖ 1000'lerde genişlemeye başlayarak içerisine tapınaklar inşa edilmeye başlandı. Kale görünümünden çıkan Akropolis kutsal bir alan haline gelmiştir. MÖ 480 yılında Persler'in tahrip ettiği Akropolis MÖ 449'da yapılan antlaşma sonrası tekrar inşa edilmiştir. Bu imar faaliyetleri Atina-Sparta savaşı sırasında durmuş olsada daha sonra ki

dönemde tekrar başlamıştır. Bu dönemde mimari alanı dışında fikir alanında gerçekleşen yenilikler, çeşitli filozoflar ve felsefi akımları ortaya çıkmıştır (Kiel, 1991, s.74).

MÖ 86'da Romalı General Sulla tarafından ele geçirilen şehre, Roma döneminde de birçok mimari eser yapılmıştır. Bu yapılan eserler ile Atina şehri gelişmeye devam ederek Yunan uygarlığının kültür merkezi olmaya devam etmiştir. Bu devam eden kültür uygarlığı İmparator İustinianos'un felsefe okullarını kapatması ve sonra tapınakları kiliseye çevirmesi ile kültür gelişimi duran Atina şehri, daha sonra ki dönemlerde ise bir taşra kasabası görünümüne bürünmüştür (Büyük Larousse, 1986, s.981).

MS 51'de Atina, Bizans İmparatorluğu'nun hakimiyeti altındayken başlayan Hristiyanlık faaliyetleri, 4 ile 6. yüzyıllar arasında Hristiyanlığın resmen kabul edilmesi ve putperestliğin yasaklanması ile daha çok gelişme göstermiştir. 11. ve 12. yüzyıllarda eski ihtişamlı zamanlarına geri dönen şehirde Bizans tarzında kiliseler yapılmaya başlandı. IV. Haçlı Seferleri sırasında istilaya uğrayan Atina, 1204 yılından sonra 250 sene Latinlerin elinde kalmıştır (Anabritannica, 1986, s.571).

İslam ile ilk tanışması 896 yılında Müslüman denizcilerin şehri bir süreliğine ele geçirmesi ile başlamıştır. 1453'te İstanbul'un feth edilmesinden sonra 1456 yılında Fatih Sultan Mehmet'in Atina'ya gönderdiği Turahan Bey tarafından feth edilmiştir. Bu dönemde Parthenon Tapınağı camiye çevrilmiştir. Ayrıca şehrin birçok noktasına yapılan camiler ve mimari eserler ile Atina 1834 yılına kadar Osmanlı hakimiyetinde kalmıştır (Kiel, 1991, s.75-76). Ancak Atina'da günümüzde ibadete açık cami bulunmamaktadır. 1834 yılından günümüze kadar da Yunanistan'ın başkenti ve hakimiyetinde olmuştur.

2.1.3. Atina'nın Turizm Çekicilikleri

Herhangi bir bölgenin turizm faaliyetlerine imkân sağlaması ve turist çekebilme potansiyeli çekicilik, erişim ve konaklama faaliyetlerinin varlığına bağlıdır. Turistin bir bölgeyi ziyaret etme isteğini etkileyen en önemli unsur bölgenin çekicilikleridir. Bölgeye erişim ve bölgedeki konaklamanın yeterli olması ise turistin seyahatini gerçekleştirmesine yardımcı olmaktadır (Özgüç, 2007, s.44).

Atina şehrinin en önemli turizm çekiciliği tarihi ve kültürel yapılardır. Ancak bunların yanında birçok doğal çekiciliğe de sahiptir. Doğu ve batısında uzanan kıyı şeridinde masmavi plajları, koy ve körfezleri, milli parkları, park ve bahçeleri ile birçok turisti kendisine çekmektedir.

2.1.3.1. Doğal Çekicilikler

Atina şehrinin batıdan ve doğudan güneye doğru uzanan bütün kıyıları turizm amaçlı olarak kullanılmaktadır. 50 km'den fazla kıyı şeridine sahip olan şehirde 14 adet mavi bayrak sahibi plaj vardır. Şehrin batısında Pire'den Sounion'a kadar uzanan kıyı şeridi Apollo olarak adlandırılırken, Doğu'daki kıyı kesimi ise Attika olarak adlandırılmaktadır. Her iki kıyı kesiminde de yoğun yapılaşma görülmektedir (Özgüç, 2007, s.267).

Glyfada, Voula, Asteras Glyfada, Akti Tou Illiou, Porto Rafti, Alimos, Varkiza gibi 21'den fazla plaja sahip olan şehirde yüzmek, güneşlenmek gibi faaliyetlerin dışında gelen turistler her türlü su sporları, yelkenli gemiler ile seyahatler, alışveriş ve gece eğlenceleri, taverna, yeme-içme gibi çok çeşitli eğlenceleri gerçekleştirebilmektedir. Sahillerde bulunan birçok koy ve körfez Atina turizminin doğal çekiciliklerini oluşturmaktadır.

Şehirde yer alan National Garden (Ulusal Park), meclis binasının yanında yer almakta ve içerisinde 500'den fazla bitki, ağaç, kuş ve hayvan türü barındırmaktadır. Ayrıca hayvanat bahçesi, dağınık halde bulunan antik anıtların kalıntıları ve çeşitli heykeller de bulunmaktadır. Ulusal Park 19. yüzyılda Kraliçe Amalia tarafından tasarlanmıştır. 15,5 hektarlık bir arazi üzerine kurulu olan park, gündüzleri halka açıktır.

Diomedes Botanik Bahçesi Atina şehir merkezinin 8 km batısında yer almaktadır. 186 hektarlık bir alan üzerine kurulu olan bahçenin herbaryumunda[2] 19.000'den fazla kurutulmuş bitki örneği yer alırken, bahçenin ait olduğu vakfın genetik bankasında ise 800'den fazla türe ait gamet[3] yer almaktadır. Botanik bahçesi ziyaretçilere açıktır.

[2] Herbaryum: Kurutulmuş bitki örneklerinin belli bir sistemle düzenlenerek saklandığı yerdir.
[3] Gamet: Tek bir kromozom takımı içeren eşey ya da üreme hücresine verilen ad.

Şehirde bir diğer önemli park ise 1200 hektar alan üzerine kurulu olan Antonis Tritsis Parkı'dır. Atina'nın batı kesiminde yer alan Park içerisinde 6 tane gölet bulunmaktadır. Attika bölgesinin en büyük yeşil alanıdır. İçerisinde birçok kuş ve memelinin bulunduğu parkta zengin bir biyolojik çeşitlilik yer almaktadır. Park içerisinde trekking[4], koşu, bisiklet ve at sürme gibi faaliyetler yapılabilmektedir.

2.1.3.2. Tarihi ve Kültürel Yapılar

Atina şehri Neolitik Çağdan başlayarak günümüze kadar süre gelen dönem içerisinde çok çeşitli milletler ve devletler tarafından yerleşim yeri olarak kullanılmıştır. Bu yerleşmelerin sonucu olarak şu an Atina şehrinde başta Akropolis ve çevresi olmak üzere birçok tarihi, kültürel, dini yapı bulunmaktadır. Bu yapılar yıl boyunca başta Avrupa kıtasından olmak üzere dünyanın her yerinden turistleri bu bölgeye çekmektedir.

Atina'da var olan bu kültürel ve tarihi yapıları görmek isteyen, eski medeniyetlerin bıraktıkları eserlere ve kalıntılara ilgi duyan birçok turist bu bölgelere seyahat etmekte ve bu yapıların bulunduğu şehirlerde konaklamaktadır. Bu maksatlarla yapılan seyahatler de kültür turizmi olarak adlandırılmaktadır (Arınç, 2002, s.101; Uygur ve Baykan, 2007, s.33).

Atina şehrinde 21 tane kilise ve katedral yer alırken, ibadete açık cami bulunmamaktadır. Ancak Osmanlı döneminde cami olarak yapılmış ve günümüze kadar gelmiş ve şu anda müze olarak kullanılan 2 tane yapı mevcuttur. Bunlar Fethiye Cami ve Paşa Cami'dir. Ayrıca şehirde 100'e yakın müze bulunmaktadır. Bu müzelerden 17 tanesi tarih müzeleridir. Bu bölümde Atina'nın önemli tarihi yapılarından bahsedilecektir.

2.1.3.2.1. Atina Akropolisi

Yüksekte bulunan şehir manasına gelen Akropolis, Eski Yunan medeniyetlerinde kentlerin merkezindeki en yüksek noktasında inşa edilen genellikle etrafı surla çevrili, savunmaya dönük alanlara verilen isimdir. Bu alanlar savunma dışında dini ve yönetim açısından da çeşitli faaliyetlerde kullanılmaktadır. Eski Yunan şehir devletlerinin çoğunda bulunan Akropolislerin en ünlüsü ise kuşkusuz Atina

[4] Trekking: Doğada, genelde gruplar halinde yapılan, hafif tempolu sportif yürüyüşlere verilen addır.

Akropolisi'dir. Atina Akropolisi ve çevresinde birçok müze ve tarihi eser yer almaktadır. Deniz seviyesinden 152 metre yüksekte yer alan Atina Akropolisi'nin günümüzde hala ayakta olan bölümleri Parthenon, Propylaion, Athena tapınağı ve Erekhtheion'dur (Blake ve Eugene, 2016).

Eski Yunan'da Akropolis'te yönetim binaları, konsey, önemli kamu binaları, dini faaliyetlerin yürütüldüğü tapınaklar yer almaktaydı. O dönemin iktidar sahipleri Akropolis içerinde yaşamaktaydılar. Akropolisin dış mekânında ise diğer kamu binaları ile halkın evlerinin bulunduğu alanlar mevcuttu (Tekin, 1998, s.44).

5. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilen Atina Akropolisi, Mykenai döneminde hem dinsel hem de savunma amaçlı olarak kullanılan büyük bir kale formatındaydı. Ancak o dönem Atina'da Akropolisin dönüştürülmesi gündeme gelmiş daha sonra bu imar çalışmaları durmuştur. Pers istilalarının Atina Akropolisi'ni MÖ 480 ve 479 yıllarında yerle bir etmesi sonucunda, Atina Akropolisi Pers kalıntılarının üzerine inşa edilmiştir. Bu inşa sonucunda Atina savunma açısından çok güçlü bir konuma gelerek, şehrin zapt edilemez hale gelmesi sağlanmıştır (Charles, 2003, s.243; Egon, 1999, s.117).

Atina Akropolis'inde son yüzyılda yaygınlaşan sanayileşmenin ve bu süreçten kaynaklanan kirlenmeler, zamanın getirdiği deformasyonların etkisi ile meydana gelen hasarları önlemek için, 1980'lerden bu yana süren büyük bir yenileme çalışması yürütülmektedir. Sabah 8 ile akşam 7 arasında açık bulunan müze, 12 euro'luk bir giriş ücretine sahiptir. 1 Ocak, 25 Mart, Paskalya günü, 1 Mayıs, 25-26 Aralık günleri ziyaretçi girişine kapalı bulunmaktadır. 12 euro'luk bir bilet ücreti ile Partheon, Erechtheion, Nike vb. birçok tarihi ve turistik yapı ziyaret edilebilmektedir. Yunanistan istatistik kurumunun verilerine göre 2015 yılında 208.907 kişinin ziyaret ettiği akropolisi 2016 yılında ise 175.842 kişi ziyaret etmiştir.

2.1.3.2.2. Partheon Tapınağı

Atina Akropolisi'nin içerisinde bulunan 4 önemli yapıdan birisidir. Dor nizamının en güzel örneklerinden birini teşkil eden Parthenon, MÖ 5. yüzyılda Persler ile yapılan savaştan 1 yıl sonra yani MÖ 447 yılında yapımına başlanmış ve Peloponnesos Savaşı başlamadan önce MÖ 432 yılında bitirilmiştir. Eserin dış cephe yontmaları, plastik

kısımların tasarım ve boyamaları Pheidias'a aittir. Parthenon'un batısında yer alan kısmı Athena'nın Poseidon'la kavgasını, doğu kısmı ise Athena'nın Zeus'tan doğuşunu anlatmaktadır. Ayrıca tapınağın her tarafı aynı kalitede yapılmadığı gibi, önceden içerisinde yer alan Athena heykelinin orijinali yerinde yoktur (Egon, 1999, s.206).

Athena heykeli bir elinde kalkan diğer elinde ise mızrak bulunan, o dönemlerde Atinalıların yenilmez olduklarını simgeleyen, 9 metre yüksekliğinde bir heykeldir. MS 5. yüzyılda İstanbul'a getirilmesi ve 1204 yılında heykeldeki mızrağın kaybolması nedeniyle, heykelin sanki Latin istilacıları selamlıyormuş görüntüsü uyandırması sonucu heykel parçalanarak yok edilmiştir. Şu an Parthenon tapınağında yer alan Athena heykeli ise sonradan yapılmış bir kopyadan ibarettir (Sophia, 2004, s.90-91).

Fotoğraf 2. Parthenon Tapınağı
Kaynak: http://bonnier.imgix.net/the_parthenon_in_athens-s0bPr8mFR-5syXtLokmaRg.jpg

Parthenon tapınağını diğer tapınaklardan ayıran üç önemli özelliği bulunmaktadır. Birincisi, kentin 16 kilometre uzağında yer alan Pantelikon Dağı'ndan getirilen tapınağın mermerleri, her biri 22 ton ağırlığında olup, birinci sınıf mermerden oluşmaktadır. İkincisi, ince bir zekânın ürünü olan tapınak, bir hafiflik hissi uyandıracak şekilde tasarlanmıştır. Basamaklar kavisli bir yapıda iken, tapınağın köşesinde kalan sütunlar daha kalın ve bütün sütunlar içe doğru yatık durumdadır. Üçüncüsü ise, tapınağı süsleyen kabartmalar ve heykeller klasik devrimin zirvesini simgelemekle kalmayıp, o döneme kadar inşa edilmiş tapınaklar içinde en ihtişamlı ve zengin süslemelere sahip olanıdır (Charles, 2003, s.244-245).

Tarihin birçok döneminde Atina'ya hükmeden her devletin kendine göre bir misyon atadığı Parthenon tapınağı, Ortodoks Katedrali iken Burgendion döneminde Katolik Katedrali haline getirilmiştir. Fatih'in İstanbul'u fethetmesi sonrası tapınak camiye çevrilmiştir. O dönemde şehirde Müslüman bir nüfusu bulunmadığı için 78 kişilik muhafız birliği tarafından ibadet için kullanılmaktaydı (Kiel, 1991, s.74-76).

2.1.3.2.3. Erechtheion Tapınağı

Tapınağın mimarı kesin bilinmemekle beraber, MÖ 421 ile MÖ 405 yılları arasında Mnesikles tarafından Akropolis'te ki düzensiz arazi yapısı üzerine yapıldığı ileri sürülmektedir. Mimar Mnesikles, tapınağın bulunduğu alan itibari ile kutsal alanları ve dik yamaçları iyi hesaplayarak tapınağı dört farklı seviyede inşa etmiştir (Atalay, 2010, s.91). Tapınak Akropolis'te yapılan en son yapıdır.

Fotoğraf 3. Karyatidler Sundurması ve Erechtheion Tapınağı
Kaynak: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/6a/Erechtheum1.JPG

Atina Akropolisi'nde yer alan Erechtheion Tapınağı, İon nizamında yapılan kuzey girişi ile Yunanistan'da sütunlar üzerinde bezeme unsurlarının kullanıldığı ilk yapılardan birisidir (Alp, 2008, s.28). Erechtheion'da başlarındaki taçların sütün başlıklarını oluşturduğu genç kız biçimindeki altı sütunlu Bakireler Sundurması ya da Karyatidler Sundurması bulunur. Parthenon Tapınağının aksine Erechtheion Tapınağı düzensizlikten düzenin ortaya çıkmasını temsil etmektedir. Parthenon ise açıklığı ve keskinliği temsil etmektedir (Rodhes, 1995, s.134; Shannon, 2010, s.8).

2.1.3.2.4. Athena Nike Tapınağı

Kallikrates tarafından tasarlanmış olan Athena Nike Tapınağı, MÖ 5. yüzyılın ikinci yarısında Propylaia'nın güney batısındaki Myken tepelerine inşa edilmiş ilk İon düzenli tapınaktır. Yapıldığı yerde daha önceden var olan bir temelin üzerine inşa edilmiştir (Ione, 1963, s.376). 1687 yılında Tapınağın Osmanlı Devleti tarafından yıkıldığı ve 1835 yılında Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra parçaların birleştirilmesiyle tekrar inşa edildiği söylenilmektedir. Yalnızca çatı kısmındaki parçalar yerine konulmamıştır (Leonard, 1953, s.203). Tapınağın frizinde[5] yer alan kabartmalarda Yunanlıların Perslerle yaptığı mücadeleler ve tanrıların bir toplantısı anlatılmaktadır (Mansel, 1988, s.359).

Fotoğraf 4. Athena Nike Tapınağı
Kaynak: https://tr.pinterest.com/nayahansen/temples

Tapınak yapılış itibari ile kısa olan taraflarında dörder tane sütün ile çevrilidir. Tapınağın mimarı olan Kallikrates tapınağı tasarlarken İlissos'daki tapınaktan çok etkilenmesine rağmen yetersiz alan sebebiyle tapınağın boyunu kısaltmak zorunda kalmıştır. Ayrıca sandalının bağlarını bağlayan Nike figürü ilk zamanlar bu tapınakta yer alırken, daha sonraları Akropolis Müzesine taşınmıştır (Anabolu, 1996).

[5] Friz: Mimarlıkta taban krişi ile çatı arasında kalan, kabartmalarla bezeli ya da düz şerit.

2.1.3.2.5. Dionysos Tiyatrosu

Akropolis'in güney yamacında bulunan bu tiyatro tamamı taştan yapılmış olup, Lykurgos adlı devlet adamı tarafından MÖ 4. yüzyılda inşa edilmiştir. Ancak tiyatro 1700'lü yıllardan sonra yapılan kazı çalışmaları ile bilinirlik kazanmıştır. Kapasitesi 17 bin kişi olan tiyatro Dionysos[6] için yapılmıştır (Mansel, 1988, s.206). Roma İmparatoru Nero döneminde revizyondan geçirilen tiyatro, 1765 yılında yeniden keşfedilmiş ve 1800'lerin sonlarında arkeolog Wilhelm Dörpfeld öncülüğünde büyük bir restorasyon çalışması ile yenilenmiştir (Blake ve Eugene, 2016).

Tiyatroda yer alan koltukların en öndeki kısmı Dionysos'un baş rahibi ve üst düzey yetkilileri için ayrılmıştır. Buradaki oturma alanları özel mermerden yapılmıştır. Bu tiyatro eski dönemlerde birçok festivalin, Trajedi ve komedi alanlarında MÖ 6. yüzyılda tiyatro yarışmalarının yapıldığı bir alandır.

Fotoğraf 5. Dionysos Tiyatrosu
Kaynak: http://www.mccullagh.org/photo/1ds-12/theater-of-dionysus-eleuthereus

2.1.3.2.6. Herodes Atticus Odeonu

Akropolisin güney yamacında bulunan odeon[7] ünlü bilim insanı ve hayırsever olan Romalı Herodes Atticus tarafından MÖ 161'de eşi Regilla'nın anısına inşa

[6] Dionysos: Yunan mitolojisinde şarap, bağcılık, haz, cümbüş ve coşkunluk tanrısı.
[7] Odeon: Antik Yunan'da, konserler verilen, şiirler okunan, oyunlar oynanan, genellikle dikdörtgen biçiminde, üzeri kapalı yapı.

ettirilmiştir. Odeon 33 sıradan oluşan 6 bin kişi kapasiteli koltuklara sahiptir. Zamanında üstünün kapalı olduğu düşünülen odeonun Roma devrinin ihtiyaçları gözetilerek yapılmıştır. Odeon antik çağda çıkan bir yangında çok büyük bir hasar alsada yok olmamıştır. Günümüzde onarılmış olan odeonun çatısı yoktur. Atina'nın müzik ve tiyatro festivallerinde kullanılmakta olan odeon, akropolisin en çok turist çeken alanlarından birisidir (Blake ve Eugene, 2016; Mansel, 1988, s.207).

Fotoğraf 6. Herodes Atticus Odeonu
Kaynak: https://en.wikipedia.org/wiki/Odeon_of_Herodes_Atticus

2.1.3.2.7. Hephaistos Tapınağı

Theseum olarak da bilinen ancak Hephaistos[8] olarak isimlendirilen bu tapınak Dor nizamında yapılmıştır. Günümüze kadar en iyi korunmuş Yunan tapınağı olarak dikkat çekmektedir. MÖ 5. yüzyılın ikinci yarısında Agora'nın[9] batısında inşa edilen tapınak Hephaistos adına inşa edilmiştir (Charles, 1962, s.210). Tapınak büyük oranda pentelic mermerden yapılmış olup, birçok heykel ve süsleme ile donatılmıştır. 7. yüzyıldan 1834 yılına kadar Rum Ortodoks kilisesi olarak faaliyet göstermiştir (John, 2003, s.12). Tapınağın günümüze kadar bu denli sağlam kalmasında tapınağın yedinci yüzyıldan sonra kiliseye çevrilerek uzun bir zaman zarfında kullanılmış olmasıdır. Ayrıca

[8] Hephaistos: Yunan mitolojisinde Zeus ile Hera'nın oğlu, Afrodit ve Kharis'in eşi. Tanrılar ve kahramanlar için demircilik zanaatıyla uğraşarak silahlar ve zırhlar üreten ateşler tanrısı.
[9] Agora: Yunan klasik çağında, bir sitenin yönetim, siyasi ve ticaret işlerini görüşmek üzere yurttaşların toplandığı kent alanı.

19. yüzyılda tapınak Protestan mezarı olarak da kullanılmıştır. Yapılan kazı çalışmalarında birçok ceset çıkartılmıştır. Atina'daki antik dönemden kalma arkeolojik Agora'nın içinde yer alan tapınak, Agora'ya girişte 4 euro'luk bir bilet ücreti ile ziyaret edilebilmektedir.

Fotoğraf 7. Hephaistos Tapınağı
Kaynak: http://www.viagenslowcost.pt/wp-content/uploads/2012/06/theseion.jpg

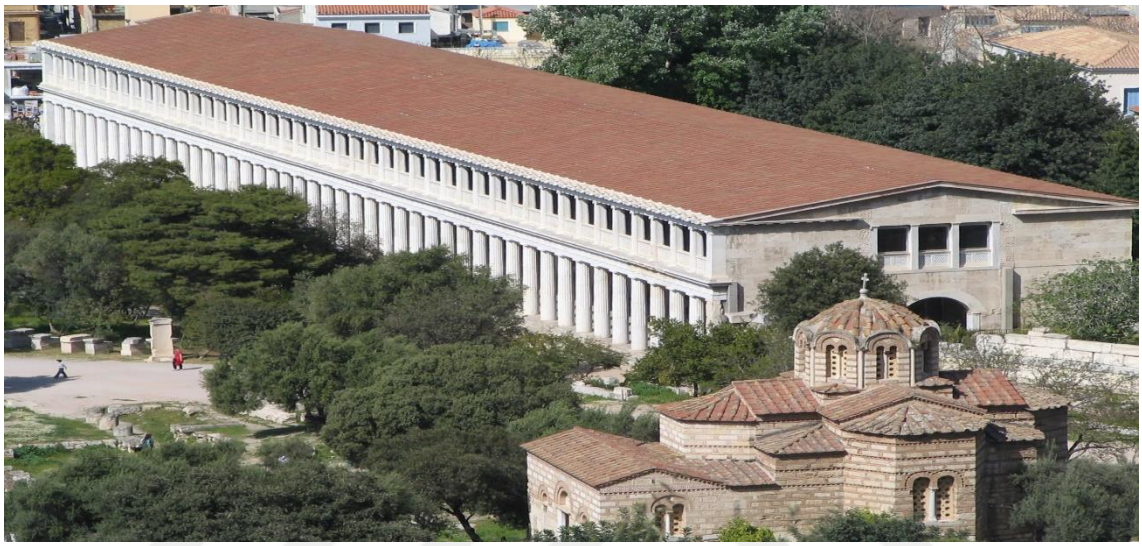
2.1.3.2.8. Attalos Stoa

Agora Meydanı'nın doğusunda Pergamon Kralı II. Attalos tarafından MÖ 159-138 yılları arasında inşa edilmiştir. Kral olmadan önce Atina'da okuyan Attalos'un şehre armağanıdır. Bu alan Atinalıların yüzyıllarca ticaret alanı olarak kullandığı bir mekandır. Ancak Stoa[10] Herulians tarafından MS 267 yılında tahrip edilmiştir. 1953-1956 yılları arasında da Rockefeller Ailesi'nin katkıları ile Atina Klasik Araştırmalar Amerikan Okulu tarafından baştan aşağı restore edilmiştir (John, 2003, s.33).

Yüzyıllar boyunca Atinalılar için ana ticaret merkezi olarak kullanılan stoa, kireçtaşı ve pentelik mermerden yapılmıştır. Zemin katında Dor düzeni kullanılırken iç kısmında İon düzeni kullanılmıştır. Eski haline birebir bağlı kalınarak restore edilen yapıda, Avrupa Birliği'ne üye olacak olan 10 ülkenin (Güney Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovakya, Slovenya) 16 Nisan

[10] Stoa: Antik Yunan mimarisinde bir sokak ya da agoranın yanında yer alan, üstü kapalı, sütunlu galerilere verilen ad. Yönetim ve ticaret merkezleri olarak kullanılmakta olup halka açık yerlerdir.

2003 tarihindeki toplu imza töreni de burada olmuştur. Antik Agora Müzesi'ne ev sahipliği yapan stoa da MÖ 5 ile 7. yüzyıllara ait kil, bronz ve cam objelerle heykeller, sikkeler ve tarihi eserler sergilenmektedir. Hephaistos tapınağı gibi Agora'nın sınırları içerisinde yer alan Attalos Stoa'ya Agora'ya girişte verilen 4 euro'luk bir bilet ücreti karşılığında ziyaret edilebilmektedir.

Fotoğraf 8. Attalos Stoa ve Atina Havariler Kilisesi
Kaynak: http://static.panoramio.com/photos/original/10759522.jpg

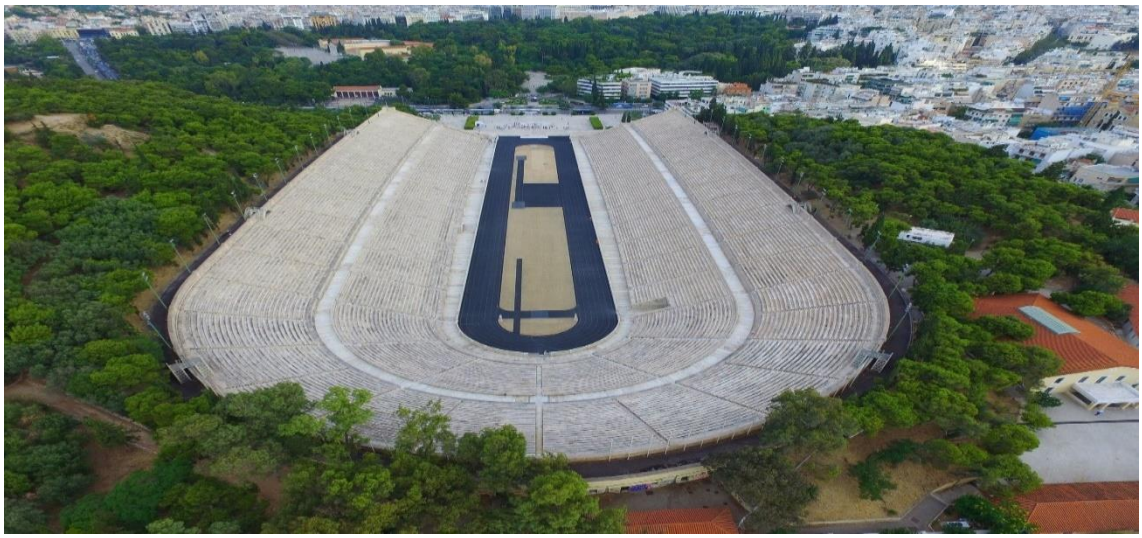
2.1.3.2.9. Panathinaiko Stadyumu

Antik Yunan eserlerinden biri olan stadyum, ilk yapıldığında karşılıklı iki tribünden oluşmaktaydı. Tamamen tahtadan yapılmış olan stadyum, Tanrıça Athena için düzenlenen oyunlar için kullanılıyordu. Daha sonraları MÖ 329'da Lycurgus tamamen mermer kullanarak stadyumu yeni baştan inşa etmiştir. Herodes Atticus ise MÖ 140 yılına gelindiğinde stadyumu 50.000 kişi kapasiteli olacak şekilde genişletmiştir. Bu genişletme esnasında stadyum oval bir hal almıştır (Jim ve Herb, 2006, s.58).

Dünyadaki ilk modern Olimpiyat Oyunlarına 1896 yılında ev sahipliği yapan, bütün parçaları mermerden yapılmış çok nadir bir eserdir. Yine aynı şekilde 1906 Ara Olimpiyatları ve 2004 Yaz Olimpiyatları'na ev sahipliği yapmıştır. Olimpiyatlarda sadece okçuluk finalleri ve maraton yarışları bu stadyumda yapılmaktadır. Kültürel aktivitelerin de yapılmasına imkân sağlayan stadyumda genel olarak turizm faaliyetleri ve konserler düzenlenmektedir. 1869 ile 2004 yılları arasında 3 kere büyük çapta yenileme çalışmasına

tabi tutulan stadyumun mimarları, Anastasios Metaksas ve Ernst Ziller'dir. 1906'daki Atina Ara Olimpiyatları öncesi yaptıkları yenileme çalışmalarını, George Averoff maddi olarak desteklemiştir (www.panathenaicstadium.gr, Son Erişim: 18.04.2017).

Mart ve Ekim ayları arasında sabah 8 ile akşam 7 arasında ziyaret edilebilen stadyum, Kasım ve Şubat ayları arasında ise sabah 8 ile akşam 5 saatleri arasında ziyaretçilere açıktır. Giriş ücreti 5 Euro'dur.

Fotoğraf 9. Panathinaiko Stadyumu
Kaynak: https://i.ytimg.com/vi/nGBqgRfyfzQ/maxresdefault.jpg

2.1.3.2.10. Osmanlı Dönemi Eserleri

Evliya Çelebi eserinde Atina'da 3 cami, 7 mescid, 2 tekke, 2'si sıbyan mektebi olmak üzere 3 tane medrese ve 3 hamamdan bahseder. Evliya Çelebi dışında farklı zamanlarda birçok farklı kaynağın adını zikrettiği cami, çeşme, tekke, medrese ve hamamdan çoğu günümüze kadar gelememiştir. Birçoğu Yunanlılar tarafından tahrip edilmiş ya da zamanla yıkılmıştır. Bu bölümde Atina'da kalan en önemli iki eserden bahsedilecektir

2.1.3.2.10.1. Fethiye Cami

Caminin ne zaman ve kim tarafından inşa edildiğine dair net bir bilgi yoktur. Evliya Çelebi bu bölgeye yaptığı ziyarette caminin adından eserinde bahsetmemektedir. Ama caminin isminden yola çıkılarak bu caminin fetih ve Fatih Sultan Mehmed ile ilgili

olabileceği gibi Atina'nın Venediklilerden geri alınması üzerine de inşa edilmiş olabilir. Zaten elde olan belgelerden birinde caminin 1791-1792 senesinde onarıldığını ve Fatih Sultan Mehmed vakfına ait bir eser olduğu da anlaşılmaktadır (Eyice, 1995, s.458).

Beş kubbeli bir cemaat yerine sahip olan cami kare şekilli olarak yapılmıştır. Orta kısmında büyükçe bir kubbesi ve etrafında 4 yarım kubbesi bulunmaktadır. Bazı tarihçilerin önceden kilise iken sonradan camiye çevrildiğine dair iddiaları mevcuttur. Ancak sırf bu dört yarım kubbeli mimari şekli bile klasik bir Türk eseri olduğunu göstermektedir. Caminin minaresinden geriye pek bir şey kalmamıştır (Eyice, 1991, s.78). Cami günümüzde restorasyonu yapılmış, ibadete kapalı ve müze olarak kullanılmaktadır.

Fotoğraf 10. Fethiye Cami
Kaynak: http://www.bakisarisakal.com/atinafethiyecamisi.pdf

2.1.3.2.10.2. Mustafa Ağa Cami

Monastıraki Meydanı'nda yer alan cami, dört beyitten oluşan kitabesinde 1763-1764 yıllarında dönemin Atina valisi olan Dizdar Mustafa Ağa tarafından inşa ettirildiği bilgisi yazmaktadır. Caminin bir diğer adı Altı Fıskiye Cami'dir. Tek kubbeli olarak barok usulünde yapılan cami kare olarak yapılmış ve son cemaat yerinde 3 tane kubbe bulunmaktadır. Caminin altında dükkanlar ve mahzen bulunmaktadır. Atina Osmanlı'nın elinden çıktıktan sonra uzunca bir süre harap bir şekilde kalan caminin minaresi Yunan hükümeti tarafından yıkılmıştır (Eyice, 1991, s.77).

Yunanlıların bağımsızlığını ilan etmesiyle askeri kışla ve depo olarak kullanılan cami, hapishane olarak da kullanılmıştır. 1915 yılında ise Yunan El Sanatları Müzesi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde müze olarak kullanılan cami içerisinde testiler, küpler ve birçok seramik eser sergilenmektedir. İbadete kapalı olan cami Atina'nın merkezi noktasında önemli bir turistik ziyaret alanıdır (Sarısakal, 2012a, s.8).

Fotoğraf 11. Mustafa Ağa Cami
Kaynak: http://www.greece-is.com/monastiraki-the-centers-small-convent

2.2. YUNANİSTAN MAKEDONYASI VE BATI TRAKYA

Bu bölümde Yunanistan Makedonya'sının üç önemli şehri olan Selanik, Serez ve Kavala incelenecektir. Bu illerin seçilmesinde Türk tarihindeki önemleri ve Yunanistan Makedonya'sındaki konumları göz önünde bulundurulmuştur. Bu illerden sonra ise Batı Trakya'nın Türk tarihi açısından önemli kentleri İskeçe, Gümülcine ve Dedeağaç incelenecektir.

Bu bölgenin uzun yıllardır Makedonya ve Yunanistan arasında isim krizine sebep olduğu bilinmektedir. Öyle ki 1991 yılında Makedonya Cumhuriyeti'nin kurulması ile sorunlar başlamıştır. Yunanlılar Makedonya bölgesinin tarihini ataları Büyük İskender'e dayandırıp Helen kültürünü savunurken, Makedonlar ise kendilerini Slav kültürünün temsilcisi kabul edip bu söylemleri reddetmektedir. Bu yüzden Yunanlılar Makedonları tanımayarak kendisine ait bölgede Makedonya'nın hak iddia etmesini engellemeye çalışmakta ve 131 ülkenin Makedonya Cumhuriyeti'ni tanımasına rağmen Yunanlılar tanımamaktadırlar (Karataş, 2013).

Yunanistan'ın kuzeyini oluşturan alan 3 coğrafi bölge ve 13 vilayetten oluşmaktadır. Yaklaşık 11 milyonluk Yunanistan nüfusunun 2,5 milyonu bu bölgede ikamet etmektedir. 34 bin km² alana sahip olan Yunanistan Makedonyası batı, orta ve doğu Makedonya olarak üçe ayrılır. Yunanistan Makedonyası'nın başkenti Selanik'tir.

2.2.1. SELANİK

Yunanistan'ın ikinci büyük kenti ve Yunanistan Makedonyası'nın başkenti olan Selanik'in geçmişi MÖ 316 yılına uzanmaktadır. O dönemden bu zamana kadar üzerinde birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan şehir günümüzde Thessaloniki adıyla anılmaktadır. Bir liman kenti olan Selanik, Khortiatis dağının eteklerine kurulmuştur. Atina'dan sonra en önemli ticaret ve sanayi merkezidir. Selanik'e 2015 yılında sadece hava yolu ile gelen turist sayısı 1.724.599'dur. Selanik şehrini ziyarete gelen turistler için en iyi konaklama imkânı sunan şehrin ünlü otelleri arasında The Excelsior, The Met, Grand Hotel Palace, Capsis, City Hotel, Mediterranean, Zaliki Boutique vb. mekanlar yer almaktadır.

Fotoğraf 12. Ano Poli'den Selanik Şehrinin Görünümü
Kaynak: en.wikipedia.org/wiki/Thessaloniki

2.2.1.1. Selanik'in Genel Coğrafi Özellikleri

Orta Makedonya bölgesinde yer alan şehir Thermai Körfezi kıyısındaki Khalkidiki yarımadasının batısında bulunmaktadır. Khortiatis dağının eteklerinde kurulmuş olan şehir Pire'den sonrada Yunanistan'ın en önemli limanıdır. En yüksek

noktası deniz seviyesinden 250 metre yüksekte olan şehrin yakınlarından fay hatları geçmektedir (AnaBritannica, 1990, s.246).

Selanik şehri Akdeniz iklimi etkisi altındadır. Şehirde Temmuz ve Ağustos aylarında 31°C'ye kadar çıkan sıcaklıklar Ocak ayında en düşük 1°C civarında seyretmektedir. Yıllık sıcaklık ortalaması ise 20°C civarındadır. Yıllık 450 mm yağış alan şehir bütün yıl boyunca uygun hava koşullarının etkisiyle turizme elverişlidir. 2011 yılı nüfus sayımında şehir merkezi nüfusu 325.182, kentin nüfusu 788.952 ve metropolitan nüfus ise 1.012.297'dir.

2.2.1.2. Selanik'in Tarihsel Gelişimi

Makedon Kralı Diadok Kassander tarafından MÖ 316 senesinde karısı Thessalonike'nin[11] adına kurulmuştur. Planlı olarak kurulan şehir ticaret merkezi olarak düşünülmüştür. Şehrin günümüze kadar kısmen ulaşan antik planında o dönem şehir kurulurken genişçe bir agora, bir tiyatro, hipodrom[12] ve anıtsal yapılar inşa edilmiştir. Hristiyanlık bölgeye Roma İmparatorluğu döneminde MS 50 yılında Aziz Pavlus tarafından getirilmiş ve oluşturduğu bir cemaat sayesinde Hristiyanlığı yaymıştır (Kiel, 2009, s.352). IV. yüzyılda imparator Theodosios'a isyan eden 7000 kişi imparator tarafından hipodrom meydanında katledilmek suretiyle isyan bastırılmıştır. MS 423 ile 750 yılları arasında Ostrogotlar, Slav ve Avarlar tarafından Makedonya çeşitli saldırılara maruz kalmış ancak hiçbirinde Selanik ele geçirilememiştir. MS 620 senesinde meydana gelen depremde Selanik'te yer alan antik şehrin mimari eserleri tamamen yıkılarak ortadan kalkmıştır (Gökbilgin, 1966, s.338).

Osmanlılar tarafından ilk defa 1387 yılında Çandarlı Hayreddin Paşa ve Gazi Evrenos Bey önderliğindeki ordular tarafından uzun süren bir ablukadan sonra ele geçirilen şehir Osmanlı idaresinin iyi sağlanamamasından ötürü elde tutulamamıştır. Daha sonra bir kez daha ele geçirilen şehir 1402 yılındaki Ankara Savaşı bozgunundan sonra yaşanan fetret devrinde Bizanslıların eline geçmiştir (Kiel, 2009, s.352). Sultan II.

[11] Şehrin adı buradan gelmekte ve Yunanca Thessalos ve Niki kelimelerinin birleşmesinden oluşmaktadır. Thessalian Zaferi anlamına gelmektedir.
[12] Hipodrom: Tarihte ilk olarak Antik Yunan ve Roma medeniyetlerinde görülen, atlı sporların yapıldığı stadyum, koşu yolu.

Murad, Bizanslılar tarafından Venediklilere para karşılığı satılan Selanik'i 1430 senesinde 1 ay süren bir abluka ve Hamza Bey öncülüğündeki ordu ile kuşatmıştır. Nihayet 29 Mart 1430 günü şiddetli çatışmalar sonrası Venediklilerden alınmıştır (Gökbilgin, 1966, s.340-341).

Lozan Antlaşması sonucunda Türkiye ile Yunanistan arasında 1923 ile 1925 yılları arasında gerçekleştirilen nüfus mübadelesi Selanik şehrinin hem nüfusunu hem de karakterini etkilemiştir. Selanik ve Kavala'dan 56 bin kişi mübadele ile Türkiye'ye gelerek Samsun, Edirne, Balıkesir, İzmir, Bursa, İstanbul ve İzmit'e yerleştirilirken, Anadolu'dan gelen Rumlar da Türklerden boşalan alanlara yerleştirilmiştir (Çapa, 1990, s.53). Yaklaşık 100 bin Rum Anadolu'dan gelip Selanik'e yerleşmiş ve 1900'de nüfusun %14'ü Rum iken 1928'de 251 bin olan Selanik nüfusunda Rumların oranı %81'e çıkmıştır (Kiel, 2009, s.356).

2.2.1.3. Selanik'in Turizm Çekicilikleri

Selanik'in en önemli turizm çekicilikleri geçmiş medeniyetlerden kalan tarihi ve kültürel yapılardır. Ancak bunların dışında doğal çekicilikler olarak sayabileceğimiz sahilleri ve plajları yer almaktadır. Şehirde her yıl belli zamanlarda düzenlenen festivaller ve birçok alışveriş mekanları, gece hayatı, yeme-içme vb. faaliyetler Selanik turizmini çekici kılmaktadır.

2.2.1.3.1. Doğal Çekicilikler

Selanik'in kent merkezinde uzunca bir sahili vardır ancak metropolitan alanında ise birçok turistik alan mevcuttur. Selanik'in 3 km'lik sahil şeridi boyunca Nea Paralia adlı kıyı parkı yer almaktadır. Bu sahil kesiminde yıl boyunca aktiviteler, konserler düzenlenmektedir. Sahil kesimi boyunca birçok kafe, bar, bisiklet ve yürüyüş yolları bulunmaktadır. Bir ucunda konser alanı diğer ucunda Selanik'in meşhur Beyaz Kule'si yer almaktadır. Birçok turistin yemek yemek, yürüyüş yapmak ya da spor yapmak için tercih ettiği deniz manzaralı bir turistik alandır. Ayrıca bu sahil şeridi boyunca 12 tane tematik park bulunmaktadır.

Fotoğraf 13. Nea Paralia Kıyı Parkı
Kaynak: https://en.wikipedia.org/wiki/Thessaloniki

Selanik şehir merkezinde yer almasa da şehirden kaçıp doğada vakit geçirmek isteyen turistler için Selanik metropolitan alanı içerisinde turistik destinasyonlar mevcuttur. Bunlardan birincisi şehir merkezine 3.5 km mesafede yer alan Seich Sou ormanlık alanıdır. Bu alanda bisiklet ve yürüyüş yolları yer almaktadır. Bunun yanında ikinci alan ise Fragma Thermis'tir. Bu alanda peyzajlı bir park, kafe, bar ve restoranlar ile nehir alanı içerisinde Thermis adlı delta görünümlü sulak bir alan yer almaktadır. Üçüncü alan Selanik şehir merkezinin 20 km güneydoğusunda yer alan Termaikos Banliyösü'dür.[13] 10 km'lik mavi bayrak sahibi sahil ve plajları ise turistler için ideal tatil alanlarını oluşturmaktadır.

2.2.1.3.2. Tarihi ve Kültürel Yapılar

Erken Hristiyan ve Bizans dönemi eserleri ile özellikle Osmanlı döneminden kalma tarihi yapıların ağırlıkta olduğu şehirde, 20'den fazla kilise ve katedral bulunmaktadır. 7 adet anıt ve heykel yer alırken, Roma döneminden kalma agora kalıntıları da yer almaktadır. Ayrıca Selanik'te 10'a yakın müze bulunmaktadır.

Selanik şehri Osmanlı askerleri tarafından kesin olarak imparatorluğun sınırları içine katılınca şehirde büyük bir imar faaliyetleri başlamıştır. Camiler, hanlar, hamamlar, çeşmeler gibi Türk mimarisinin örnekleri bu şehre de bir bir uygulanmıştır. Selanik'in barış yolu ile değil de savaş yolu ile alınmasından dolayı bu şehirdeki birçok kilise camiye

[13] Banliyö: Türkçe karşılığı Yörekent olan, genellikle oturma alanı niteliğinde şehir merkezinden uzakta veya sınırlarına yakın yerlerde bulunan şehir yöresi.

çevrilmiştir. Bu camiye çevrilen kiliselerden bazıları şunlardır: Hagios Georgios kilisesi Hortaci Süleyman Efendi Camiine, Akheiropoietos Kilisesi Eski Cuma Camiine, Hagios Demetrios Bazilikası Kasımiye Camiine, Ayasofya Kilisesi Ayasofya Camiine, Hagios Panteleimon İshakiye Camiine, Hagia Katharina Ya'kub Paşa Camiine, Panaghia Khalkeon Kazancılar Camiine, Havariyun Soğuksu Camiine çevrilmiştir (Eyice, 1954, s.165-167). Günümüzde birçoğu kiliseye çevrilmiş ya da müze olarak kullanılmaktadır.

Atatürk'ün doğduğu şehir olan Selanik, 1891 ve 1917 senelerinde iki büyük yangın görmüş ve evler, tarihi eserler bunlardan etkilenmiştir. Bu yapılardan bazıları ya tamamen kül olmuş ya da büyük hasarlar almıştır. Günümüze kadar gelmiş olsa da bu yangınlarda büyük hasarlar alan bazı yapılar şunlardır. Hamza Bey Cami, Kasımiye Cami, Ayasofya Cami (Bıçakçı, 2000, s.434). Bu hasar gören yapılardan bazıları sonradan onarılmıştır.

2.2.1.3.2.1. Roma Forumu

Selanik'te 1960 yılında yapılan kazılar sırasında kazara bulunan bu alan Antik Roma döneminden kalmadır. İki katlı çitlere ve iki tane de terasa sahiptir. İçerisinde biri yerin altında diğeri ise yerin üstünde olmak üzere iki adet Roma hamamı bulunurken, küçük bir tiyatro da yer almaktadır. Bu tiyatro gladyatör oyunları için kullanılmaktaydı.

Fotoğraf 14. Selanik'teki Roma Forumu
Kaynak: http://static.panoramio.com/photos/large/89674087.jpg

Forum ilk yapıldığında Roma döneminde inşa edilmemiş olsa da ikinci yüzyılda büyük ölçüde yenilenmiştir. Bu yenilemenin sonucunda da MS altıncı ve yedinci yüzyıla

kadar forumun ve tiyatronun Romalılar tarafından kullanıldığı düşünülmektedir. Forum ziyaretçilere açıktır.

2.2.1.3.2.2. Galerius'un Zafer Kemeri

Roma döneminden kalma olan eser milattan sonra dördüncü yüzyılda o dönem İran ile yapılan savaşlardan galip ayrılan dönemin Roma İmparatoru Galerius adına inşa ettirilmiştir. Eser daha çok Kamara adı ile bilinmektedir. Kemerin dört ana sütununda Galerius'un kazandığı savaşın zaferi anlatılmaktadır. Sütunlarda birçok işleme kullanılmıştır. Egnatia yakınlarında yer alan bu kemer Selanik'in en karakteristik eserlerinden birini oluşturmaktadır. Günümüzde kemerin sadece batı kısmı durmakta ve Selaniklilerin buluşma alanlarındandır (Greek Tourism Organisation, 2015, s.37).

Fotoğraf 15. Galerius'un Zafer Kemeri
Kaynak: http://erasmus.teithe.gr/photos/others/kamara2.jpg

2.2.1.3.2.3. Osmanlı Dönemi Eserleri

On yedinci yüzyılın ikinci yarısında Selanik şehrini ziyaret eden Evliya Çelebi şehirde bulunan Türk eserlerini şu şekilde sıralamıştır. 150 cami ve bir o kadar da mescit, 20 havra, 12 kilise, 16 imaret, 11 hamam bulunduğunu yazmaktadır (Türkoğlu, 1992, s.7). Bu eserlerin birçoğu günümüze gelememiş ya da ayakta olsalar bile birçoğu atıl durumda restorasyon beklemektedir. Bunlardan Alaca Cami, Hamza Bey Cami, II. Murad'ın yaptırdığı hamam, Beyaz kule ve Zincirli Kule günümüze kadar gelen önemli eserlerdendir (Aslanapa, 1966a, s.481-482).

2.2.1.3.2.3.1. Alaca İmaret Cami

Cami Selanik şehrinin kuzeyinde yer almakta olup, Aziz Dimitris Kilisesi'nin kuzey doğusunda bulunur. Selanik şehrinde günümüze kadar iyi korunmuş Türk eserlerinden birisidir. Cami bazı zamanlar amacı dışında darülaceze ve medrese olarak kullanılmıştır (Sarısakal, 2012b, s.2). Arapça kitabesinde yer alan bilgilere göre II. Bayezid döneminde inşa ettirilen Alaca İmaret Cami'nin banisi o dönemin Selanik Valisi İnegöllü İshak Paşa'dır. Caminin inşa tarihi ise 1484'tür. Cami planı T tipinde yapılmıştır (Oğuz, 2006, s.90). Caminin Alaca olan adının minare gövdesinde yapılan kırmızı süslemelerden dolayı verildiği bilinmektedir (Sav ve Ceylan, 2014, s.63).

Fotoğraf 16. Alaca İmaret Cami
Kaynak: http://thessaloniki4all.gr/sites/default/files/Alaca%20Imaret_007edited_5.jpg

Birbirine eş iki kubbeden ve diğer odaların üzerlerinde yer alan küçük kubbelerle örtülü olan yapının iki tarafında tabhâne odaları bulunmaktadır. Caminin cemaat bölümü üzerinde 5 adet kubbe bulunmaktadır. Tabhâne[14] odaları aralarından geçen küçük bir dehliz odaların doğrudan dışarıya bağlantılı olmasını sağlamaktadır. Balkan savaşlarından sonra Selanik şehrinin kaybedilmesiyle caminin minaresi temeline kadar yıkılmıştır (Eyice, 1963, s.44-45; Eyice, 1989, s.313).

[14] Tabhâne: Osmanlı imparatorluğunda özellikle gezici dervişlerin misafir edildiği oda. Misafirhane.

1978 yılında Selanik şehrinde meydana gelen büyük bir depremde çok fazla hasar gören Alaca İmaret Camisi, dönemin Yunanistan Kültür Bakanlığı öncülüğünde restorasyon çalışmaları yaptırılmıştır. Selanik şehrinin 1997 yılında Avrupa Kültür Başkenti seçildiği dönemde Alaca İmaret Cami etkinliklerin yapıldığı önemli alanlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır (Yapar, 2007, s.325). Cami günümüzde ibadete kapalı olup kültür etkinlikleri ve geçici sergiler gerçekleştirilmektedir.

2.2.1.3.2.3.2. Yedi Kule Kalesi

Selanik şehrinin en tepesinde yer almakta olan yapı aslında bir Bizans eseridir. Ancak kapısında yer alan Arapça kitabesinden anladığımız üzere Osmanlı döneminde çok fazla onarım görmesinin yanında Çavuş Bey tarafından 1432 senesinde kalenin giriş burcu yaptırılmıştır (Bıçakçı, 2000, s.434).

Fotoğraf 17. Yedi Kule
Kaynak: https://www.geziyorsan.com/images/epta.jpg

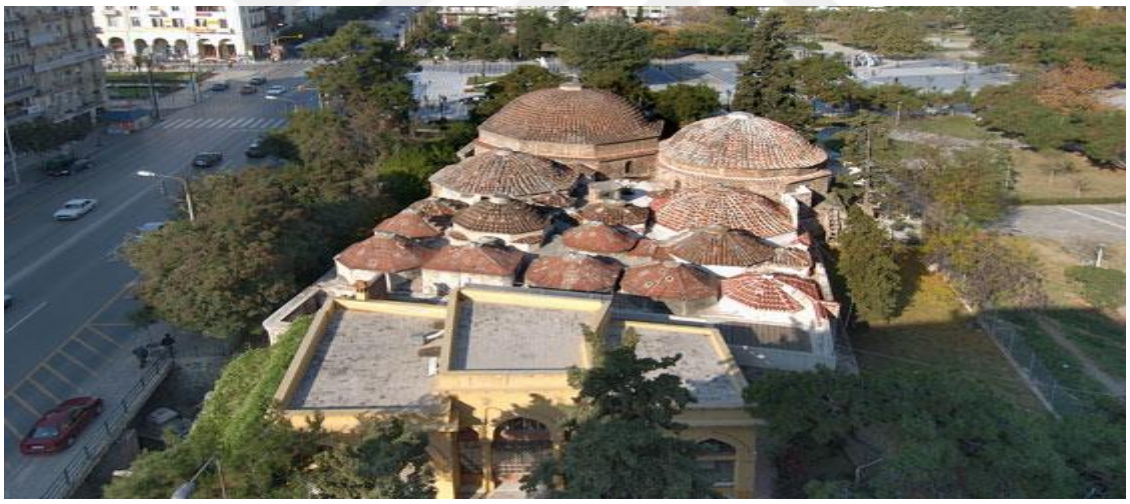
Selanik şehri boyunca kıyıya kadar uzanan bir duvarın varlığı bilinmekle beraber, günümüzde bu duvardan yalnızca kıyıdaki Beyaz Kule ayakta kalabilmiştir. Yunanlılar tarafından Venediklilere ait olarak kabul edilen bu yedi kule Evliya Çelebi tarafından Arapça kitabesinin metin bilgileri verilmesi dolayısıyla buranın bir Osmanlı eseri olduğu anlaşılmaktadır (Eyice, 2001, s.240).

Son 20 yıl içerisinde kapsamlı bir şekilde restore edilmiştir. Özellikle 1967 askeri darbesinden sonra burası hapishaneye dönüştürülmüştür. Uzun yıllar hapishane ve

infaz yeri olarak kullanılmıştır. İçerisinde Osmanlı ve Bizans dönemine ait çeşitli taş kalıntıları ve döneme ait eserler sergilenmektedir (Lowry, 2009a, s.159-160). Haftanın 6 günü (Cumartesi hariç) sabah saat 8 ile öğlen 3 arası ziyaretçilere açık bulunan kale için herhangi bir giriş ücreti ödemeden ziyaret edilebilmektedir.

2.2.1.3.2.3.3. Bey Hamamı

Sultan II. Murad tarafından Selanik'in fethi gerçekleştikten kısa bir süre sonra 1436 senesinde yaptırılmıştır. Kadınlar ve erkekler için ayrı bölümlere ve giriş kapılarına sahiptir. Bugün Yunanistan'da ayakta kalan en büyük hamam olma özelliğini taşımaktadır (Kiel, 1970, s.129). Meryem Ana Kilisesi'nin doğu kesiminde yer almakta olan Bey Hamamı, 1968 yılına kadar Cennet Hamamı adı altında işletilmiş ve hamam olarak kullanılmıştır. Daha sonra kapatılmış ve uzun süre kullanılmamıştır (Sarısakal, 2012c, s.2-6).

Fotoğraf 18. Bey Hamamı
Kaynak: http://selanikgezirehberi.blogspot.com.tr/2012/04/bey-hamam.html

Evliya Çelebi Selanik'i gezdiği dönemde hamamlar içerisinde en güzeli olduğunu ve biraz da mübalağalı bir şekilde Bey Hamamı'nı övmektedir. En uzun noktası 46 metre, iki soğukluk arasındaki mesafe 32 metre, asıl sıcaklıkları arasındaki mesafe ise 12 metredir. Hamam komple hatılsız yassı taşlardan yapılmıştır (Türkoğlu, 1993a, s.22). 1997 yılında Selanik Kültür Başkenti programları çerçevesinde restorasyonu yapılıp "Orta Çağ Laik Mimarisi" sergisiyle ziyarete açılmış ve 2006 yılında tekrar restorasyon yapılmıştır (Yapar, 2007, s.306). Günümüzde hamamın yalnızca erkekler bölümü ziyaret

edilebilir durumda olup, hamam avlusu ile kadınlar bölümünün bakıma ve restorasyona ihtiyacı olduğu için kapalı durumdadır. Zaman zaman ise hamamın ana bölümünde sergiler düzenlenmektedir. Gündüz vakitlerinde ziyarete açık olan hamam için herhangi bir giriş ücretine gerek yoktur.

2.2.1.3.2.3.4. Hamza Bey (Hafsa Hatun) Cami

Selanik'te yapılan ilk cami olan Hamza Bey Cami günümüzde Egnatia ve Benizelou caddelerinin kesişim noktasında yer almaktadır. 20. yüzyılda uzun süre sinema salonu olarak kullanılan bu yapı, Alkazar ismi ile de bilinmektedir. Cami sinema olarak kullanıldığı dönemlerde erotik filmlerin gösterime sahne olmuştur (Sarısakal, 2012d, s.2). Caminin yapılış tarihi 1467-1468 yıllarına tekabül etmektedir. Cami yaptıran ise Arapça kitabesinden anlaşılmaktadır. Selanik'in alınmasında görevli komutanlardan biri olan Hamza Bey'in kızı Hafsa Hatun tarafından yaptırılmıştır (Eyice, 1997, s.507).

Fotoğraf 19. Hamza Bey Cami
Kaynak: http://i0.wp.com/parallaximag.gr/wp-content/uploads/2_509.jpg?w=640

Aslında ilk yapıldığında mescit olarak inşa edilmiş olan Hamza Bey Cami, özellikle 1592 yılında genişletilerek camiye dönüştürülmüştür. 1619-1620 dönemlerine gelindiğinde şehirde meydana gelen yangınlar ve depremlerde büyük hasar gören Hamza Bey Cami yeniden inşa ettirilmiştir (Lowry, 2010, s.64). Sinema olarak kullanıldıktan sonraki dönemlerde harap bir şekilde kaderine terk edilen cami 1997'de Selanik'in Avrupa Kültür Başkenti olması münasebetiyle küçükte olsa bir restorasyon geçirmiştir (Dursun, 2008a, s.7). Günümüzde Hamzar Bei adı ile ya da uzun yıllar Alkazar sineması

olarak kullanıldığı için Alkazar ismi ile de bilinen cami ibadete kapalıdır. Cami boş bir şekilde çeşitli demir destekleri ile ayakta durmaktadır.

2.2.1.3.2.3.5.Beyaz Kule

Selanik şehrinin simgesi olan bu yapı esasen Bizans döneminden kalma olup, Osmanlı döneminde yeniden inşa edilmiş ve eklemeler yapılmıştır. Önceden etrafında Selanik surları ile birleşen duvarlarla çevrili iken günümüzde bu duvarlar ortadan kalkmış ve kule sahil kenarında tek başına ayakta kalmıştır. Kuleye Beyaz Kule denilmesinin yanında Kan Kule ve Yeniçeri Kulesi denilmektedir (Bıçakçı, 2002, s.434).

Fotoğraf 20. Beyaz Kule
Kaynak: http://images.idividi.com.mk/images/djevrek3.jpg

Kulenin kim tarafından ve hangi tarihte yapıldığına dair birkaç bilgi mevcuttur. Bunlardan birincisi kulenin Bizans İmparatorluğu tarafından yaptırıldığını ancak daha sonra Kanuni döneminde elden geçirildiği ileri sürülmektedir. İkinci bilgi ise Venediklilerin bu kuleyi 15. ve 16. yüzyılda inşa ettirildiği bilgisidir. Üçüncü olarak ise Evliya Çelebi'nin Selanik ziyaretinde Beyaz Kule için Kanuni tarafından Mimar Sinan Ağa'ya yaptırıldığına dair bilgi yer verilmiştir (Yapar, 2007, s.333). 1973 yılında yayınladığı bir makalede Kiel, Beyaz Kule'nin kim tarafından ne zaman yapıldığı sorularına yanıt aramaktadır. Aynı şekilde Kiel yukarıda saydığımız birkaç farklı senaryonun varlığından bahsetse de kesin olan bilginin kulenin Osmanlı dönemi eserlerinden biri olduğunu söylemektedir (Kiel, 1973, s.352-357).

Altı katlı olan kulenin yüksekliği 30 metre iken çapı 70 metredir. Osmanlı döneminde uzun bir dönem hapishane ve infaz yeri olarak kullanılan kule, II. Abdülhamid döneminde beyaza boyandığı için isminin buradan geldiği düşünülmektedir. Selanik Bizans Eforluğu tarafından 1980'lerde restore edilen ve 1985 yılından sonra da ziyaretçilere açılarak günümüze kadar gelmiş olan kule bugün de ziyaretçilere açıktır. Kule içerisinde Selanik'in tarihi hakkında bir müze de bulunmaktadır. Bu müze de Osmanlı dönemi tarihi ise yer almamaktadır (Lowry, 2009a, s.171). Pazar günleri hariç haftanın altı günü ziyaret edilebilen kulenin giriş ücreti 3 Euro'dur.

2.2.1.3.2.3.6. Yeni (Hamidiye) Cami

Yeni cami, Hamidiye Cami, Hürriyet Cami gibi çeşitli isimlerle anılan bu yapı Selanik'te Osmanlılar tarafından yapılan en son camidir. Daha doğrusu Selanik Dönmelerinden oluşan bir kısım Müslüman görünümlü Yahudi tarafından yaptırılmıştır. Yani bu cami "cemaat camisidir" (Macar, 1997, s.28). 1902 senesinde modern bir tarz da inşa edilen cami ünlü İtalyan Mimar Vitaliano Poselli'ye planları çizdirilerek yaptırılmıştır. Yapıldığı tarihten itibaren yalnızca 10 yıl cami olarak kullanılabilen yapı uzun bir müddet Selanik Arkeoloji Müzesi olarak kullanılmıştır (Sarısakal, 2012e s.2).

Fotoğraf 21. Yeni (Hamidiye) Cami
Kaynak: http://www.batitrakya.org/wp-content/uploads/2015/08/selanik-yeni-cami.jpg

Yeni Cami yapılış itibari ile Rodos'ta yer alan Murad Reis Cami'ne, İstanbul Yıldız'da yer alan Hamidiye Cami'ne benzemektedir. 1988 yılına kadar müze olarak kullanılan cami daha sonraki dönemde Selanik Belediyesi tarafından kullanılmaya

başlanmıştır. Müze olarak kullanılmaya başlandığı dönemde caminin minaresini yıkmışlardır. O yüzdendir ki günümüzde caminin minaresi bulunmamaktadır (Bıçakçı, 2002, s.437). Günümüzde hâlâ çeşitli kültür aktivitelerinin yapıldığı bir mekân olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte cami 90 yıl sonra Gümülcine'den gelen 50 kişilik medrese talebesi ve hocalarının ibadetine şahit olmuştur. Selanik Belediye Başkanı'ndan alınan izinle 30 Mart 2013 Cumartesi günü burada öğle namazı kılınmıştır (t24.com.tr, 2013, Son Erişim: 27.02.2017). İbadete kapalı bulunan cami New Mosque adı ile anılmakta olup sergi salonu olarak kullanılmaktadır.

2.2.1.3.2.3.7. Hortacı Süleyman Efendi (Sinan Paşa) Cami

Hortacı Cami olarak bilinen bu yapının aslına bakacak olursak, Roma dönemi imparatorlarından olan Caius Galerius tarafından kendisi için 305-311 yılları arasında bir mezar olarak inşa ettirilmiştir. Ancak yapı çok büyük olmuş ve imparator buraya gömülmemiştir. Daha sonraki dönemlerde Hristiyanlığın din olarak kabul edilmesi ile doğu tarafına bir apsis eklemek suretiyle bina kiliseye çevrilmiş ve Bizans döneminde Aya Yorgi adıyla kullanılmıştır (Eyice, 1998, s.244).

1590-1591 tarihlerine gelindiğinde ise Sinan Paşa kiliseyi Hortac Köyünden tasavvuf ehli bir zat olan Hortac'lı Süleyman Efendi adına satın alarak camiye çevirmiştir (Türkoğlu, 1993b, s.15). Selanik'te Egnatia Caddesi üzerinde bulunan bu camiye Sinan Paşa'nın satın aldıktan sonra önemli bir tadilat ve bakım yaptığı bilinmektedir. Ayrıca kiliseye birkaç ilavede yaptıran Sinan Paşa camiye bir de minare yaptırmıştır (Yazıcı, 2011, s.448).

Caminin kubbesi yuvarlak şekilli olarak yapılmıştır. Minaresi günümüze kadar ayakta kalabilen bu caminin pencereleri birbirine eşit olarak tasarlanmış ve üzerlerinde küçük kemerler mevcuttur. Caminin bir de haziresi mevcuttur (Sarısakal, 2012f, s.2). Günümüzde Rotonta (Roman Temple) adı ile bilinmekte olan yapı müze olarak bilinmekte ancak geçici sergilere de ev sahipliği yapmaktadır. Pazartesi günleri hariç her gün sabah saat 8 ile öğlen 3 arasında açıktır. Giriş 2 Euro'dur.

Fotoğraf 22. Hortacı Süleyman Efendi (Sinan Paşa) Cami
Kaynak: http://www.travelerpedia.net/attachments/view/Bn35C

2.2.1.3.2.3.8.Selanik Bedesteni[15]

Venizelou Caddesi üzerinde yer alan bu bedestenin yapım tarihi ve hangi padişah döneminde yaptırıldığına dair iki farklı bilgi mevcuttur. Bu bilgilerden birincisi Lowry'nin Ayverdi'den kaynak göstererek sunduğu bilgidir. Lowry'e göre 1478 yılındaki bir Tahrir Defterinde bedestenin adının geçmesinden dolayı o dönemler içerisinde (1451-1481) padişahlık yapmış olan Sultan II. Mehmed (Fatih) döneminde yapıldığını ileri sürmektedir (Lowry, 2009b, s.165). İkinci ortaya atılan ve en çok kabul gören bilgi ise 1481-1512 tarihleri arasında tahta geçen II. Bayezid döneminde yaptırıldığına dairdir. Meriç yazdığı eserinde bu bedestenin II. Bayezid döneminde İstanbul'da yapılan Bayezid Cami'ne gelir sağlamak için inşa edildiğini yazmaktadır (Meriç, 1957, s.18).

Yunanlıların yayınladıkları bazı çalışmalarda bedestenin Türklere ait olmadığı yönünde yazılan yazıların aksine bedesten mimarisinde en fazla kullanılan dikdörtgen şekilli ve orta kısmında iki paye, altı bölüm ve altı kubbeli plana en güzel örnektir. Bedesten taş ve tuğladan yapılmıştır (Eyice, 1992, s.308). Osmanlıdan günümüze kadar aynı standartlar dahilinde gelen eser günümüzde de özellikle tekstil, altın ve saat gibi kıymetli malların satıldığı bir çarşı vazifesi görmektedir. 1917 yılında yaşanan yangından önce bedestenin içinde 31 dükkân ve etrafını çevreleyen 113 dükkân mevcuttu.

[15] Bedesten: İçinde kumaş, mücevher, silah ve benzeri değerli eşyaların satıldığı kapalı çarşı.

Yangından sonra tekrar yapılandırılan bedesten, 1978 de meydana gelen depremden sonra da restorasyon geçirmiştir (Lowry, 2009a, s.165). Bedesten günümüzde Bezesteni Covered Market adı ile bilinmekte olup kapalı çarşı olarak işletilmektedir. Birçok dükkânın yer aldığı alanda alışveriş yapma imkânı bulunmaktadır.

Fotoğraf 23. Selanik Bedesteni
Kaynak: http://www.selanik.gr/images/muslim-buildings/bezesteni-03.jpg

2.2.1.3.3. Kültürel Olaylar ve Etkinlikler

Selanik'te yılın belli dönemlerinde birkaç tane önemli etkinlik ve festival gerçekleşmektedir. Bunlardan en önemlisi ilk olarak 1926 yılında düzenlenmeye başlanan Selanik Uluslararası Ticaret Fuarıdır. Her yıl Uluslararası Selanik Sergi Merkezi'nde Eylül ayında gerçekleştirilmektedir. 2016 yılında 81. kez düzenlenen fuarın yıllar geçtikçe çekim alanı genişlemiş ve günümüzde Avrupa'nın en önemli etkinliklerinden biri haline gelmiştir.

İkinci olarak en önemli etkinlik Uluslararası Selanik Film Festivali'dir. Film festivalinin tarihi 1960'a uzanmaktadır. İlki 1960 ile 1991 dönemi arasında sadece Yunan filmlerinin gösterildiği bir etkinlik olmuştur. Film festivalinin ikinci dönemi ise 1992 yılında Uluslararası Film Yapımcıları Derneği Federasyonu'nun festivali kabul etmesinin sonucunda uluslararası bir statü kazanması ile olmuştur. O dönemden günümüze kadar gelen festival, Kasım ayında düzenlenmektedir.

Üçüncü olarak ise ilki 2004 Mayıs'ında düzenlenmeye başlanan Uluslararası Selanik Kitap Fuarı'dır. Mayıs ayında düzenlenen kitap fuarı 2017 yılında 14. kez düzenlenecektir. Türkiye'den de birçok yayınevi ve yazarın katıldığı fuara 2016 yılında 40 katılımcı, 250 Yunan ve yabancı yazar katılmış ve 250 etkinlik düzenlenmiştir.

2.2.2. SEREZ

Orta Makedonya bölgesinde Selanik'ten sonra en büyük ikinci kenttir. Serez'in nüfusu 58.287'dir. Ancak etrafındaki yerleşim yerleri ile birlikte nüfusu 100 bini bulmaktadır. Serez daha çok doğal çekicilikleri ön planda olan ve eko turizm potansiyelinin ön plana çıktığı bir şehirdir. Ancak bunun yanında tabi ki köklü bir geçmişe sahip olmasından dolayı kültür turizmi potansiyeli de vardır. Ancak şehirdeki turizm aktivitelerinin Yunanistan'ın diğer bölgelerine göre istenilen seviyelerde olmadığı açıktır.

Nestos ve Struma ırmaklarının suladığı bereketli bir ova üzerinde deniz seviyesinden yaklaşık 70 metre yükseklikte kurulmuştur. Selanik-Dedeağaç demiryolu üzerinde yer alan şehir sessiz, sakin ve yeşil doğası ile dikkat çekmektedir. Yıllık sıcaklık ortalaması 15°C olan şehirde yıllık ortalama 448 mm yağış düşmektedir.

2.2.2.1. Serez'in Tarihsel Gelişimi

10. yüzyıla kadar tarihi hakkında pek bilgi bulunmayan Serez, 11. yüzyılda Bizanslılar ile Bulgarlar arasındaki çatışmalarda üs olarak kullanılmıştır. Bilinen tarihinde birçok kez el değiştiren şehir 1185'te Normanlar, 1204'te ise Latinler tarafından kuşatılarak yağmalanmıştır. 1206'da Bulgarlar, 1246'da Bizanslılar, 1307-1308 yıllarında Katalanlar, 1345'te Sırplar ve 1371'de tekrar Bizans hakimiyetine giren şehir yaklaşık 200 senede 6 kere el değiştirmiştir (Balta, 2009, s.556).

1383 yılına gelindiğinde ise Evrenos Bey ve Çandarlı Kara Halil Hayreddin Paşa tarafından fethedilmiştir. Fethedilen topraklara her zaman olduğu gibi Anadolu'dan Türkler getirilerek bu bölgelere iskân ettirilmiştir. I. Balkan Savaşı'na kadar Osmanlı idaresinde kalan Serez, 1912 yılında Bulgarlar tarafından işgal edilmiştir. 1913 ilkbaharında ise Yunanlılar Bulgarlardan Serez'i almışlardır. Günümüzde Serez, Yunan Makedonya'sında yer almaktadır (Kiel, 1971, s.430). Şehrin tarih sahnesi içinde Siris,

Sirra ve Sirrhai gibi değişik isimler ile anıldığı Osmanlı döneminde Siroz olarak anılmaktadır (Darkot, 1967, s.516).

1912-1913 Balkan Savaşı sırasında Bulgarların işgal ettiği Serez'de Müslüman halk çok sıkıntılar çekmiştir. Birçok katliam yapan Bulgarlardan kaçmak isteyen Müslümanlar 1913 senesinde önce şehir merkezine daha sonra ise Müslümanların büyük çoğunluğu Anadolu'ya göç etmiştir. Göç edemeyen Türkler ise 1923 yılında Yunanistan ile Türkiye arasında yapılan nüfus mübadelesi ile göç etmişler ve önemli bir Türk nüfusunun bulunduğu Serez'de Türklerin sayısı önemli ölçüde azalmıştır (Öztürk, 2014, s.167).

Serez barış yolu ile Osmanlı topraklarına katıldığı için şehirdeki Hristiyan nüfusuna dokunulmamış ve ibadet mahalleri olan kiliseleri camiye çevrilmemiştir. Ayrıca bölgeye iskân ettirilen Türk aileleri de sur içine yerleşmemişlerdir. Bundan dolayı da Müslümanların her türlü mimari eseri (cami, medrese, zaviye vb.) surların dışında inşa edilmiştir (Balta, 2009, s.556-557). Cihannüma eserinde yazdığına göre Serez 10 cami, 8 hamam, çarşı-pazar ve imarete sahiptir (İnciciyan ve Andreasyan, 1973-1974, s.22-23)

2.2.2.2. Serez'in Turizm Çekicilikleri

Doğal güzellikleri, arkeolojik ve tarihi eserleri ile özellikle kış döneminde Laidia kayak merkezinde kayak imkânı, Kerkini Gölü'nde göl turu, kuş gözlemciliği imkânı, Alistra Mağarası'ndaki sarkıtların oluşturduğu turizm imkânı ve Aggitis Gorge Nehri'nde nehir turizmine olanak sağlayan alanları ile eko turizm alanları geniş bir destinasyondur. Bununla birlikte Bizans ve Osmanlı dönemi eserleri bölgenin önemli turizm alanlarını oluşturmaktadır. Özellikle Osmanlıdan kalan önemli tarihi eserler görülmeye değerdir.

2.2.2.2.1. Doğal Çekicilikler

Bölgenin en önemli doğal çekiciliği Struma nehri'nin beslediği Kerkini Gölü'dür. Göl, Avrupa'daki en önemli kuş gözlemciliği alanlarından biridir. Kuşların göç yolu üzerinde bulunan bölgede yaklaşık 300 kuş türü gözlemlenmiştir. Serez merkeze 40 km uzaklıkta yer alan gölde kuş gözlemciliği dışında balıkçılık, yemek yeme, göl turuna çıkma, çeşitli aktiviteler, kano yapma, at ve bisiklet sürme gibi çok farklı aktiviteye de

imkân tanınmaktadır. Bölgenin dokusu iyi korunmuş olup etrafında 700'den fazla manda bulunmakta ve manda gözlemciliği için de önemli bir alandır.

İkinci olarak bölgenin doğal çekicilik alanlarından birisi de Alistrati Mağarası'dır. Mağara, Makedonya bölgesinde turizm için kullanılan tek mağaradır ve Avrupa'da önemli bir yere sahiptir. Mağara'nın ulusal anlamda bilinilirliği 1975 yılına dayanmakta olup, mağarada bulunan sarkıt ve dikitler 25 bin m^2 alana yayılmıştır. Yılda 120 binden fazla ziyaretçi çeken saha mağara turizmi için önemlidir.

Üçüncü önemli alan ise Vrontos Dağı üzerinde yer alan Lailias Kayak Merkezi'dir. Bu alanda Aralık-Mart ayları arasındaki dönemde kayak, snowboard, trekking gibi çeşitli faaliyetlere imkân tanınmaktadır. Yaklaşık 1850 metre yüksekte yer alan kayak merkezinde konaklama hizmeti verilmekte ve restoran, kayak eğitim merkezleri yer almaktadır. Serez şehir merkezine yalnızca 43 km uzaklıktadır.

Dördüncü olarak ise Gorge Aggitis Nehri doğal çekicilik alanlarından birisidir. Serez merkeze 45 km uzaklıkta yer alan nehir, bir kanyon içerisinden akmakta ve bu kanyon turistlerin yürüyüş yapabilecekleri, tırmanma ve çeşitli ekstrem faaliyetlere imkân sağlayan bir alandır. Bunların dışında yamaç paraşüt alanı, dağ tırmanışları için birçok alan, kaya tırmanışı, kamp alanları, vahşi yaşam ve faunaları ile birçok farklı ekoturizm meraklısı turisti kendine çekmektedir.

2.2.2.2.2. Tarihi ve Kültürel Yapıları

Şehir merkezinde 20'ye yakın kilise bulunmaktadır. Evliya Çelebi ise Serez'e yaptığı ziyaretinde burada yer alan Osmanlı eserleri hakkında şunları söylemiştir. Surun içinde Yahudi, Rum, Ermeni, Latin, Bulgar ve Sırplar yaşamaktadır. Toplam 10 Hristiyan mahallesi bulunmakta ve 2 bin adet ev mevcuttur. Surun dışında ise 30 tane Müslüman mahallesi mevcuttur. Serez de 12 büyük cami ve 91 mescid bulunmaktadır. Bununla birlikte birçok medrese, çeşme, dükkân, sebil, tekke, 26 okul, 5 hamam bulunmaktadır (Kahraman, 2010, s.125-129). 1900 yılında yapılan bir araştırmaya göre ise şehirdeki 55 mahallenin 25'inde Türkler oturmaktadır. 4389 hanenin dışında 43 han, 1115 dükkân, 29 cami, 21 kilise, 2 havra, 15 dergâh, 11 medrese, 23 mektep, 1 kütüphane mevcuttur

(Öztürk, 2014, s.165-166). Bölgede yer alan Osmanlı eserleri Türk turistlerin ve yabancı turistlerin önemli ziyaret alanlarını oluşturmaktadır.

2.2.2.2.2.1. Selçuk Sultan (Zincirli) Cami

Osmanlı dönemi evraklarında adı geçmeyen, Evliya Çelebi'nin zikrettiği cami isimleri içinde de kendisine yer bulamayan bu caminin kim tarafından ne zaman yaptırıldığına dair tam bir bilgi bulunmamaktadır. Şehrin merkezinde bulunan cami, Anatolikis Thrakis ve Adrianoupoleos sokaklarının arasında ve sadece birkaç yüz metre mesafede bulunan Osmanlı bedesteninin yakınında yer almaktadır (Lowry, 2013, s.51-52). Halk arasında adı Zincirli Cami olarak zikredilen bu eserin Lowry tarafından 2008 yılında yayınlanan bir eserde caminin inşa tarihinin ve kim tarafından yaptırıldığının yazıldığı görülmektedir. Lowry'e göre cami, II. Bayezid'in kızı Selçuk Sultan tarafından 1492 senesinde yaptırılmıştır (Lowry, 2009a, s.153).

Fotoğraf 24. Selçuk Sultan (Zincirli) Cami
Kaynak: http://gr.greekreporter.gr/files/zirzidilitzami.jpg

Caminin yapı malzemesi olarak iki sıra tuğla, bir sıra kesme taş kullanılmıştır. Merkezinde yer alan kubbesi 14 metre çapındadır. Bu ana kubbe sekiz köşeli bir kasnağa yerleştirilmiştir. Ana kubbe etrafında tonozlar yer almakta ve cami beş bölümlü olarak inşa edilmiştir. Son cemaat yerinde bir kitabe mevcuttur (Konuk, 2010a, s.317-318). Cami günümüzde Türkiye'nin Konya'da yer alan Aya Eleni Kilisesi'ni restore etmesi karşılığında restore edilmiştir. İbadete kapalı ve Tzitzirli Tzami adı ile müze olarak kullanılmaktadır. Belirli zamanlarda sergi salonu olarak faaliyet göstermektedir.

2.2.2.2.2.2. Çandarlı İbrahim Paşa Bedesteni

Osmanlı dönemindeki Türk şehirlerinde yer alan bu yapılar, ticaret alanlarında bulunan çarşıların merkezi ve değerli olabilecek mallarına alım satımının yapıldığı ve saklandığı noktalardır. Kelime kökeninin bezzazistan veya bezistan olduğu düşünülmektedir (Eyice, 1992, s.302).

Serez şehir merkezindeki Eleftherias Meydanı'nda yer almaktadır. Çandarlı İbrahim Paşa tarafından 1485 yılında yaptırılmıştır. Bedesten dikdörtgen ölçülere sahip olmakla beraber, altı bölümden oluşmakta ve bu bölümlerin üzerlerinde kubbeler bulunmaktadır. Daha önceleri kubbelerinde kurşun kaplama yer alırken sonradan kiremit ile örtülmüştür. Bu bedesten kuzey Yunanistan'da restorasyon çalışması yapılmış ilk eser olması muhtemeldir. 1930 yıllarında A. Orlandos gözetiminde restore edilmiştir (Konuk, 2010a, s.256; Lowry, 2009a, s.152).

Fotoğraf 25. Çandarlı İbrahim Paşa Bedesteni (Arkeoloji Müzesi)
Kaynak: http://www.lozanmubadilleri.org.tr/wp-content/uploads/2016/01/serez2.jpg

Günümüzde Archeologiko Mousio Bedesteni adı altında Serez arkeoloji müzesi olarak kullanılmaktadır. Eleftherias Meydanı'nda yer alan bedestene sabah 8 ile öğlen 3 saatleri arasında girilebilmektedir.

2.2.2.2.2.3. Mehmed Bey Cami

Serez şehrinin Agias Sofias Caddesi'nde yer alan cami, kapısı üzerinde yer alan Arapça kitabesinden anlaşıldığı üzere Gedik Ahmet Paşa oğlu Mehmed Bey tarafından 1492-1493 tarihleri arasında inşa ettirilmiştir. Cami kapalı durumda olup acil

restorasyona ihtiyacı vardır (Konuk, 2010a, s.300). Kiel'e göre cami ilk bakışta İstanbul'da bulunan Davut Paşa Camiine benzemektedir. Ancak yakından incelendiğinde Mehmed Bey Camiinin daha gelişmiş olduğu görülmektedir (Kiel, 1971, s.436).

Cami kesme taştan yapılmıştır. İnce bir işçiliğe sahip olmakla birlikte, mihrabı dışarı doğru çıkıntılı yapılmıştır. Harim kısmında üç sıra pencere bulunmaktadır. Daha önceden yer alan kubbesi şimdilerde bulunmamaktadır (Ayverdi, 2000, s.294). Evliya Çelebi ise tüm kubbelerin, imaret, medrese ve mektebin üzerlerinin kurşun örtülü olduğunu ve bu caminin benzerinin Üsküp'te yer alan Yahya Paşa Cami olduğunu söylemektedir (Kahraman, 2010, s.126-127). Cami günümüzde harabe bir şekilde kaderine terk edilmiş ve atıl vaziyette beklemektedir.

Fotoğraf 26. Mehmed Bey Cami
Kaynak: http://www.serrelib.gr/images/othomanika_temeni.jpg

2.2.2.2.2.4. Mustafa Bey Cami

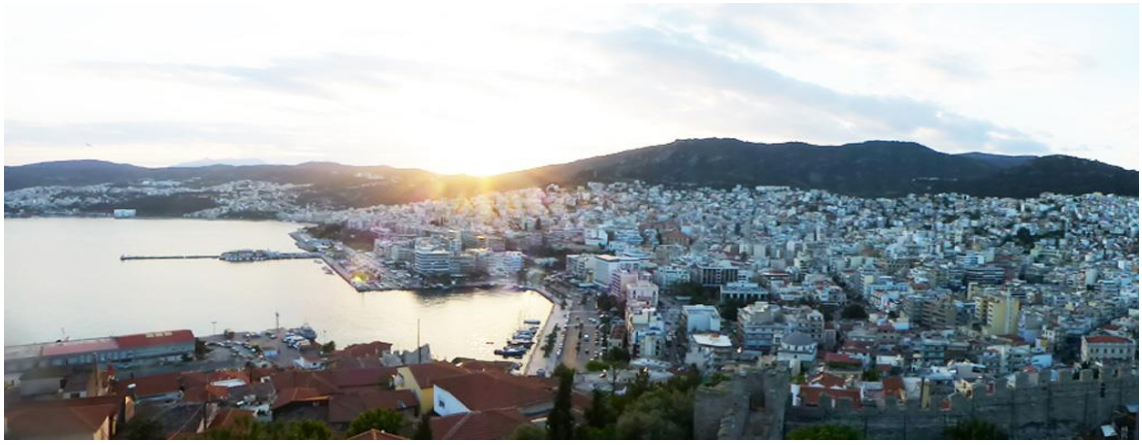
Günümüzde Kato Kamenikia Mahallesi'nde yer alan cami, Osmanlı döneminde bu mahalle Şehreküstü olarak isimlendirilmesinden dolayı Şehreküstü cami olarak da bilinmektedir (Araslı, 1986, s.301). Caminin Arapça kitabesinden anlaşılacağı üzere 1519 yılında Mehmed Bey isimli bir hayırsever tarafından yaptırılmıştır. İlk yapıldığında 15. yüzyılın sonlarında bir mescid olarak inşa edilmiş olan bu yapı, Mehmed Bey tarafından genişletilmiş ve cami olmuştur (Lowry, 2009a, s.158).

2009 yılında korumaya alınana kadar marangozhane olarak faaliyet gösteren cami harap bir halde restorasyon yapılmayı beklemektedir (Lowry, 2013, s.76). Cami bir ana ve dört tanede küçük kubbeye sahiptir. Cami moloz ve serpme tuğladan yapılmıştır. Minaresinden geriye sadece kaidesi kalmış olup, revak ile yan taraf arasında bulunmaktadır (Bıçakçı, 2003, s.350).

Fotoğraf 27. Mustafa Bey Cami
Kaynak: http://photos.wikimapia.org/p/00/03/68/54/80_big.jpg

2.2.3. KAVALA

Fotoğraf 28. Kavala Şehrinden Bir Görünüm
Kaynak: https://eurodite.eu/strategic-plan-kavala-tourism-and-culture-hotspot/

Yunanistan'da Doğu Makedonya bölgesinde aynı adı taşıyan ilin merkezi hem de bölgenin başkentidir. Osmanlı döneminde önemli bir konuma sahip olan bu sahil kenti Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın da doğum yeridir. Şehir merkezinin nüfusu 58.790'dır.

Ancak Kavala Belediyesi'nin sınırları içerisinde yer alan nüfus ise 70.501'dir. Kavala'ya 2016 yılında yalnızca havayolunu kullanarak gelen turist sayısı 89.370'dir. 350 km^2'lik bir alana sahip olan Kavala şehri deniz seviyesinden itibaren 70 metreye kadar olan yükseklikte yayılış göstermektedir. Yıllık ortalama 15°C sıcaklığa sahip olan Kavala'ya, yıllık ortalama 403 mm yağış düşmektedir.

2.2.3.1. Kavala'nın Tarihsel Gelişimi

MÖ 7. yüzyılda Taşöz Adası'nın bir kolonisi olarak kurulan şehir daha sonraları ticaret limanı ve ticaret yolları üzerinde yer almasından ötürü gelişmiş ve bağımsızlığını kazanmıştır. MÖ 4. yüzyılda ise Makedonlar tarafından ele geçirilerek Philippi şehrinin limanı haline getirilmiştir. Philippi şehrinin yıkılmasından sonra bağımsızlığını kazanan ve Roma İmparatorluğu döneminde de imparatorun desteği ile daha da güçlenmiştir. 9. yüzyılda Slav ve Bulgarların istilasına uğrayan şehir Bizanslıların elinde kalmıştır. Osmanlı hakimiyetine barış yolu ile girdiği bilinen Kavala şehri, Drama ve Serez'i 1383 yılında fetheden Deli Balaban ve Lala Şahin Paşa tarafından savaşmadan Osmanlı topraklarına katılmıştır. Ancak ilk zamanlar da burada Osmanlı devletinin biraz yumuşak bir idare ile şehri yönetmeye kalkması üzerine ortaya çıkan otorite boşluğundan faydalanan Cenevizliler Kavala'yı işgal etmişlerdir. Bunun üzerine Yıldırım Bayezid Han 1390 yılında Kavala'yı tekrar almıştır (Darkot, 1979, s.452-453; Kiel, 2002, s.60-61).

Rodos seferine çıkmadan önce Kanuni Sultan Süleyman şehirdeki su problemi için günümüze kadar ayakta kalabilen bir su kemeri inşa ettirmiştir. Saraydan yetişmiş ve Kanuni Sultan Süleyman'ın veziri olan İbrahim Paşa da şehrin gelişmesi ve İslamlaşması için bir cami, bir sebil, bir hamam, üç zaviye, bir mescid inşa ettirmiştir (Türkoğlu, 1990, s.33). İbrahim Paşa daha Kanuni Sultan Süleyman şehzade iken onunla yolları kesişmiş ve Kanuni padişah olarak tahta geçtiğinde onun vezir-i azamı olmuştur. Kanuni döneminde 12 yılı aşkın bir süre boyunca vezir-i azamlık yapan İbrahim Paşa, ilk zamanlarda "makbul" olarak Kanuni'nin gözüne girmiş ve güç kudret kazanmış olsa da daha sonra "maktul" olarak Kanuni tarafından bir gece ansızın idam edilmiştir. İdamı hakkında çeşitli iddialar mevcuttur (Emecen, 2000, s.335-337; Gökbilgin, 1979, s.908-915).

5 asır Osmanlı hakimiyetinde kalan şehir Birinci Balkan Savaşı'nda önce Bulgarlara daha sonra da Yunanistan'a kaybedilmiştir. 1923 yılında imzalanan Lozan Antlaşması sonucunda gerçekleştirilen zorunlu mübadele ile de Kavala'da yer alan Türkler Anadolu'ya göç etmiş ve Anadolu'dan gelen 25 bin Rum'da şehre yerleştirilmiştir.

2.2.3.2. Kavala'nın Turizm Çekicilikleri

Kavala genel olarak tarihi ve kültürel zenginliğinden kaynaklanan önemli bir turizm potansiyeline sahiptir. Ancak bunun yanı sıra bir liman ve sahil kenti olması nedeniyle de plaj turizmine de imkân sağlamaktadır. Yılın belli dönemlerinde yapılan festivaller, Kavala mutfağına özgü yemekler, alışveriş imkanları Kavala turizminin çekiciliklerindendir.

2.2.3.2.1. Doğal Çekicilikler

Kavala'daki en önemli doğal çekicilikler plaj ve kumsallardır. Kavala ilinin batı kesiminden başlayarak hareket eden birisi sırasıyla Ofrinio, Karianis, Sarakinas, Mirtofito, Eleohoriou, Almira plajlarını görür. Deniz, kum, güneş turizmi için oldukça elverişli olan şehirde daha sonra Yunanistan'ın kuzey bölgelerindeki en güzel sahillerden Ammolofus'a varılır. Bu plaj ve etrafında turistler için tavernalar, balık restorantları ve gece kulüpleri yer almaktadır. Şehre yaklaşırken Paliu, Toskas ve Batı plajlarını, şehrin içinde Kalamitsa, Rapsani ve Perigiali sahilleri görülmektedir. İlin batısına doğru devam edildiğinde ise Ammoglossa sahili yer almaktadır. Bu bütün sahil ve plajlar Kavala'nın yerli halkı ve turistler için önemli turizm alanlarıdır.

Kavala'da tatil yapan turistler birçok su sporu, yelkenli sporlar, binicilik, parkur, tırmanma gibi spor aktivitelerini de gerçekleştirebilmektedir. Özellikle yelken Kavala sahillerinde dersleri verilen ve yerli yabancı turistlerin ilgili oldukları bir alandır. Bunlarında yanı sıra Kavala'nın dağlık alanlarında yer alan köylerde yerel lezzetleri tatmak, doğada vakit geçirmek, dağ yürüyüşleri yapmakta mümkündür.

2.2.3.2.2. Tarihi ve Kültür Yapılar

Kavala'da inşa edilmiş olan 5 müzenin yanı sıra birçok kilise ve katedral de yer almaktadır. Şehrin yüksek kesiminde akropolis ve Kavala Kalesi yer almaktadır. Evliya Çelebi bu bölgeye yaptığı ziyaretlerinde Kavala Kalesi'nden uzun uzun bahsederken iç kaleyi, orta ve aşağı hisarları da anlatmıştır. Bölgede yer alan eserleri şu şekilde zikretmiştir: Orta Hisar'da 200 ev bulunduğunu bunların bağı bahçesinin olmadığını ve kaya üzerinde olduklarını yazar. Bununla beraber 3 cami bulunduğunu bunların Alaca Cami, Bey Cami ve Suhte Cami olduğunu söyler. 1 tane de mescid bulunmaktadır. Aşağı Hisar da ise 500 tane ev olup bahçeleri fazla yoktur. 5 mahalleden oluşan bu Aşağı Hisar da 5 adet cami vardır. Bunlardan İbrahim Paşa Cami'ni uzun uzun anlatmaktadır. 1 de mescid yer almaktadır (Kahraman, 2010, s.113-115).

19. yüzyıla ait olan Selanik Salnamesinde yazan bilgilere göre ise Kavala şehri bir sancak merkezi konumundaydı. Şehirde 7 cami, 2 mescid, 16 han, 5 medrese, 3 kilise, 1 sinagog, 12 okul (8 Müslüman 4 Hristiyan) mevcuttur (Yapar, 2007, s.255). Günümüzde ise Kavala da belli başlı eserler ayakta kalabilmiştir. Bunlardan ilk göze çarpanlar Mehmet Ali Paşa Külliyesi, İbrahim Paşa Cami, Tekke Cami ve Kanuni Sultan Süleyman'ın yaptırdığı Su Kemeri yer almaktadır.

2.2.3.2.2.1. Philippi Arkeolojik Alanı

UNESCO'nun Dünya miras listesinde bulunan Philippi, Drama ve Kavala şehirleri arasındaki ovanın güneydoğu kesiminde yer almaktadır. Makedonya bölgesinin en önemli antik şehir kalıntıları buradadır. Antik çağdan, Helenistik ve Roma dönemlerinden kalma tarihi eserlerin bulunduğu alan önemli bir turistik destinasyondur. 150 yıldır arkeolojik kazıların devam ettiği alanda eski tiyatro, Roman Forumu, macellum,[16] palaestra'nın bir kısmı,[17] Helenistik heroon,[18] erken dönem Hristiyan bazilikaları, banyolar ve birçok arkeolojik kalıntı yer almaktadır (Sakellariadi, 2010, s.15-17).

[16] Macellum: Eski Roma döneminde içinde yiyecek maddeleri, genellikle et satılan yapı ya da ticaret alanı. Aynı sözcük Yunanca da Makellum olarak da kullanılmıştır.
[17] Palaestra: Roma'da stadyumlarda bulunan güreş okullarına verilen isim.
[18] Heroon: Tanrılaştırılarak bir kahraman (heros) olarak kabul edilmiş kişilerin öldüklerinde onurlarına inşa edilen yapılara verilen ad.

Balkan savaşlarının bitmesi sonrasında bölgenin Yunanistan'da kalması ile 1914 yılında başlayan arkeolojik kazılar günümüze kadar aralıksız bir şekilde devam etmiştir. İlk kazılar Atina'daki Fransız Okulu tarafından yürütülürken daha sonra Selanik Aritoteles Üniversitesi de kazılara dahil olmuştur. 67 hektarlık bir alana sahip olan Philippi antik kenti Büyük İskender'in babasının şehridir (The Archaeological Receipts Fund, 2015, s.32). 6 Euro'luk bir giriş ücretine sahip olan arkeolojik site, kış aylarında sabah 8 ile öğlen 3 ve yaz aylarında ise sabah 8 ile akşam 8 saatleri arasında ziyaretçilere açıktır.

Fotoğraf 29. Philippi Arkeolojik Alanının Bir Kısmı
Kaynak: http://newpost.gr/storage/photos/c_1140px_600px/201410/unesco.jpg

2.2.3.2.2.2. Kavala Kalesi

Kavala şehri MÖ 5. yüzyıldan beri surlar ile çevrili bir şehirdir. Ancak bu surlar MS 361-363 yılları arasında imparator Julian, daha sonraki dönemde Justinian ve MS 926 yılında Basra Cladon tarafından kapsamlı değişiklikler ve onarımlar yapılmıştır. 1307 yılında ise II. Andronicus döneminde kentin su kaynaklarını birbirine bağlayan bir sistem uygulanarak surlar şehrin en tepesine kadar uzatılmıştır.

Osmanlı ise Kavala şehrini feth ettikten sonra 1391'de Bizans Kalesi'ni yıkmış ve günümüzde var olan kaleyi tekrar inşa etmiştir. Bugün görülen kalenin birçok kısmı 1425 yılında Osmanlı İmparatorluğu tarafından yapılmıştır. Günümüzde içerisinde açık hava tiyatrosu bulunan ve müzikal olaylar, tiyatro etkinlikleri, dans olayları vb. kültürel faaliyetler yapılmaktadır. Şehre en hâkim noktada yer alan kale önemli bir turizm alanıdır.

Halka açık olan kalenin giriş ücreti bulunmamaktadır. Pazartesi günü hariç haftanın diğer günlerinde sabah 8 ile akşam 4 arasında ziyaret edilebilmektedir.

Fotoğraf 30. Kavala Kalesi
Kaynak: http://www.kazdagitur.com/blog/yunanistanin-sahil-kenti-kavala

2.2.3.2.2.3. Osmanlı Dönemi Eserleri

Kavala'da günümüzde Osmanlı'dan kalan Mehmed Ali Paşa Külliyesi ile Konağı, İbrahim Paşa Külliyesi ve Su Kemeri önemli tarihi eserlerdir.

2.2.3.2.2.3.1. Kavalalı Mehmed Ali Paşa Külliyesi

1769 veya 1770 yıllarında Kavala'da dünyaya gelen Mehmed Ali Paşa, hızla yükseldiği askeri hiyerarşi içeresinde en son Mısır'a vali olmuştur. Tarihe adını Kavalalı Mehmed Ali Paşa İsyanı olarak yazdırmış olan paşa, 1849 yılında İskenderiye de vefat etmezden önce 1808-1821 tarihleri arasında Kavala'da kurduğu vakıf ile doğduğu topraklara günümüzde de varlığını devam ettiren büyük bir külliye inşa ettirmiştir (Kutluoğlu, 2002, s.62-65).

Kavala şehrinde bulunan alt surların yanında inşa edilen külliye Kavala Körfezine bakmakta olup, arka tarafında cadde yer almaktadır. 19. yüzyıl Osmanlı mimarisinin klasik örneklerinden olan külliye, Barok usulünde inşa edilmiştir (Lowry, 2011, s.15). Lakin Haluk Sezgin'in makalesinde Mehmed Ali Paşa'nın külliyeyi yaptırırken daha önceden bu bölgede yer alan İbrahim Paşa tarafından Osmanlı klasik üslubunda yaptırılmış medrese ve imaretin kalıntılarını tamir ettirdiği yazmaktadır. Bu tamirata ek olarak da Barok tarzında cami, medrese, köşk ve kütüphane eklemesi

yapmıştır. Sezgin'in bu sonuca varmasında iki farklı mimari üslubun gözle görülür bir şekilde kendini belli etmesi etkili olmuştur (Sezgin, 1976, s.69). Külliye içerisinde bulunan yapılar numara sırasına göre şöyledir: 1- İmaret, 2- Medrese, 3- Cami, 4- Kütüphane, 5- Medrese-i hayriye ve 6- Köşk.

Fotoğraf 31. Mehmed Ali Paşa Külliyesi
Kaynak: https://c2.staticflickr.com/6/5178/5427198463_52cae1bfa3_b.jpg

Külliye, 1913 yılının Eylül ayında İkinci Balkan Savaşı sırasında Yunanlıların eline geçene kadar hizmet verdi. 1923 yılında gerçekleşen mübadele döneminde 10 yıl boyunca mültecilere yer sağlamak için kullanıldı. Daha sonraki dönemde külliyenin mülkiyeti resmi olarak Mısır hükümetine devredildi ve hükümet kısa süreliğine burayı kafe olarak işletilmek için kiraya verdi (Lowry, 2009a, s.142).

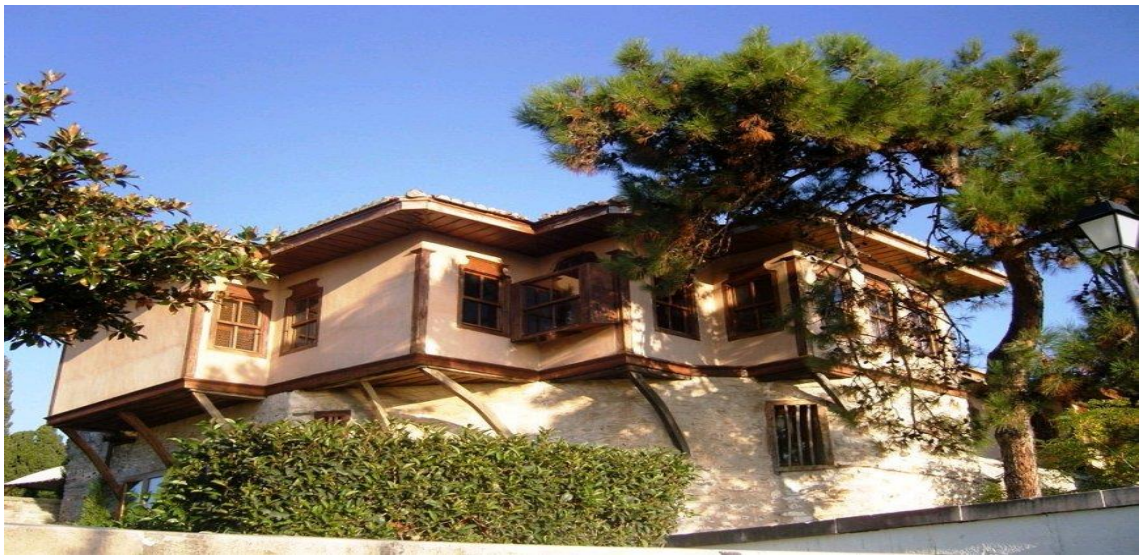
1971 yılına gelindiğinde ise cami ve medrese ev olarak kullanılırken, külliyede yer alan diğer odalar depo olarak kullanılmaktaydı. Günümüzde beş yıldızlı otel olarak işletilen bu yapı 2001 yılında 50 yıllığına kiralanmış ve alan kişi restorasyonunu yapmıştır. Avlusuna bir havuz yapılan külliye bugün temiz ve bakımlıdır (Sarısakal, 2012g, s.13). 1813 yılında faaliyete giren imaretten dönemin imam, hoca ve talebelerinin yanında şehrin ileri gelen derviş ve fakirleri de yararlanmaktaydı. 1840 yıllarda 120 talebesi bulunan imarette 60 adette hoca bulunmaktaydı. 50 adet fakir için erzak yardımı yapılırken toplam 329 görevli imaretten faydalanmaktaydı. Eski kayıtlara göre Muharrem ayında aşure ve peygamberimizin doğum günü yani Rebîulevvel ayının 12. günü şerbet hazırlanırdı (Kızıltoprak, 2012, s.142). Günümüzde Poulidou Caddesi üzerinde yer alan külliye, İmaret S.A. adı ile otel olarak işletilmektedir.

Fotoğraf 32. Mehmed Ali Paşa Külliyesinin İç Kısmı ve Cami
Kaynak: https://ssl.panoramio.com/photo/124516905#

2.2.3.2.2.3.2. Kavalalı Mehmed Ali Paşa Konağı

Şehre hâkim bir nokta da yer alan bu konak, Mehmed Ali Paşa'nın yaşadığı ya da ailesinin yaşadığı yer olarak bilinmektedir. Mehmed Ali Paşa'nın yaptırdığı külliyeye yaklaşık olarak 200 metre uzaklıkta yer almaktadır. Yapım tarihi tam bilinmemekle birlikte 19. yüzyılın başlarında yapıldığı düşünülmektedir. İki katlı bir yapı olan konak, altı taş üstü ahşap olarak inşa edilmiştir. Günümüzde müze olarak kullanılan konak, Osmanlı döneminin klasik evlerindendir (Turan ve İbrahimgil, 2004, s.501).

Fotoğraf 33. Kavalalı Mehmed Ali Paşa Konağı
Kaynak: http://www.chentick.com/uploads/yunanistan%20(460)_tn.jpg

1925 yılında Yunan makamları tarafından tarihi eser olarak kabul edilmiş ve kayıtlara girmiştir. Bahçesinde bir mezar taşı bulunmaktadır. Bu mezar taşı Zeynep Hatun'a aittir. Zeynep Hatun'un Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın annesi olduğu düşünülmektedir (Sarısakal, 2012h, s.3).

1930 yılında ilk restorasyon çalışmalarını Mısır Kralı I. Fuat ve Yunan hükümeti ortaklaşa başlatmıştır. Mısır kralının mimarı Verucci konağın restorasyon çalışmalarını yürütmüştür. Lakin yaptığı birkaç yanlış işlem yüzünden konakta 4-5 metrelik bir kot farkına sebep olmuş ve bina yüksekte kalmıştır. Bu hata daha sonra da düzeltilememiştir. Konağın yakınında bulunan Kavalalı Mehmed Ali Paşa heykelini ise Mısır'daki Yunan cemaatlerinin katkılarıyla K. Dimitriyadis yapmıştır (Çetinor, 1988, s.28). Günümüzde müze olarak kullanılan konak cüzi bir ücret karşılığı ziyaret edilebilmektedir.

2.2.3.2.2.3.3. Kanuni Sultan Süleyman Su Kemeri

Kanuni tarafından yaptırılan bu su kemeri, evvelden beri su kıtlığı çeken Kavala şehrinin su sıkıntısını gidermek için yapılmıştır. Nitekim öyle de olmuştur. Bu su kemeri yapıldıktan sonra şehir daha da gelişmeye başlamıştır. Birçok eserde su kemerinin Kanuni tarafından yaptırıldığı yazarken, Lowry eserinde bu su kemerinin İbrahim Paşa tarafından yapıldığını özellikle belirtmekte ve izahlarıyla yazmaktadır (Lowry, 2008, s.236-237).

Fotoğraf 34. Kavala'daki Su Kemeri
Kaynak: http://www.berhelturizm.com/images/upload/kavala-sehri.jpg

Evliya Çelebi eserinde bu su kemeri için; "Kanuni Sultan Süleyman'ın bir konak yerden dağları ve belleri deldirerek 60 gözlü bir su kemeri yaptırıp bir kayadan bir dağa ulaştırdığını ve yüksekliğinin 60 metre olduğunu" yazar (Araslı, 1986, s.299). Şehrin çıkışına yakın bulunan su kemeri Gümülcine yolu üzerinde yer almaktadır.

Kemerin fiziksel özelliklerine bakacak olursak, 5 metre açıklığa ve 4,5 metre genişliğe sahiptir. İki yamacı birbirine bağlayan bu su kemerinin yüksekliği yaklaşık 20 metredir. Su kemerinin bazı alanları 18. yüzyılda tadilat geçirmiş olup, bazı noktalarında kuş evleri yer almaktadır (Turan ve İbrahimgil, 2004, s.490).

2.2.3.2.2.3.4. İbrahim Paşa Külliyesi

16. yüzyılın şaheserlerinden biri olan bu cami Lowry'nin eserinde 1525'lerde yapıldığı söylenmektedir. İbrahim Paşa tarafından vezir-i azam olduğu dönemde yaptırılmıştır. Aslında İbrahim Paşa bu camiyi büyük bir külliye içerisinde yaptırmıştır. Külliyede camiden başka kervansaray, bezzazistan (dükkanları olan bir çarşı), imaret, medrese, mektep, tekke, hamam ve sebilhane mevcuttur (Lowry, 2008, s.234). Kent limanının yakınında yaptırılan bu cami dörtgen bir yapı olarak karşımıza çıkmakta olup, etrafındaki çarşı, medrese, han gibi yapılar yıkılmıştır. Yalnızca ana kubbesi ile sağındaki ve solundaki kubbeleri ayakta kalabilen diğer beş kubbesi ise günümüze kadar gelemeyen caminin kubbeleri kurşun örtülüdür (Bıçakçı, 2003, s.222).

Fotoğraf 35. İbrahim Paşa Cami (Agios Nikolaos Kilisesi)
Kaynak: http://i.hurimg.com/i/hurriyet/90/0x0/55ea98f4f018fbb8f88a6428

1923 yılında Yunanistan ile yaptığımız mübadele sonrasında Lozan Antlaşmasına dayanarak Yunanlılar tarafından kiliseye çevrilmiştir. Kilise olduktan sonra Agios Nikolaos adı ile günümüze kadar gelmiştir (Türkoğlu, 1990, s.34). Kiliseye çevrilen caminin mihrap ve minberi kaldırılmış, minaresi ise yıktırılarak kaidesi üzerine bir çan kulesi inşa edilmiştir. Caminin bahçesinde yer alan çınar ağacı ise kesilmiştir (Sarısakal, 2012i, s.2). Günümüzde Agios Nikolaos Kilisesi adı altında ziyaret edilebilmektedir.

2.2.3.2.3. Kültürel Olaylar ve Etkinlikler

Çoğunluğu yaz aylarında olmak üzere çok çeşitli kültürel aktiviteye ev sahipliği yapan Kavala'da en önemli etkinlik Philippi Festivali'dir. İlk olarak 1957 yılında yapılmaya başlanan festival Temmuz-Eylül ayları arasındaki dönemde tiyatro gösterileri ve müzik konserlerini içermektedir. Şehrin ve Yunanistan'ın en önemli kültürel etkinliklerinden birisidir.

Temmuz ayında düzenlenen bir diğer festival ise Cosmopolis'dir. Uluslararası Cosmopolis Festivali dans ve müzik grupları, geleneksel ulusal mutfaklar, sinema ve festivale katılan ülkelerin sergiledikleri ürünler ile Kavala'nın eski kentinde düzenlenmektedir. Bir diğer etkinlik ise Giannis Papaioannou Festivali'dir. Festivalde konser ve müzik seminerleri yer almaktadır. Ilios ke Petra Festivali'de (Güneş ve Taş) temmuz ayında düzenlenmektedir. Her sene Nea Karvali'deki Akontisma'da yapılan festival, yurtdışından gelen çeşitli dans grupları ile folklorik dans gösterilerine sahne olmaktadır.

Kavala'nın eski kentinde düzenlenen bir diğer festival ise Wood Water Wild Festivali'dir. Yunanistan'ın en büyük açık alan festivali Mayıs ayının son hafta sonu ya da Haziran ayının ilk hafta sonu düzenlenmektedir. 2.5 km'lik bir güzergaha sahip olan festival de, müzik gösterileri, el işi ürünlerin bulunduğu açık hava pazarı, açık hava etkinlikleri (okçuluk, tırmanış) gibi birçok aktivite yapılmaktadır. Önemli etkinliklerin bir diğeri ise Kavala AirSea Show'dur. Haziran ayının son günlerinde gerçekleştirilen etkinlik her yıl gerçekleştirilen bir hava gösterisidir.

2.2.4. İSKEÇE

Günümüzde İskeçe olarak adlandırdığımız alan daha önceki dönemlerde İsketye, İskete ve özellikle Osmanlı'nın kayıt defterlerinde Eskice adı ile anılmaktadır (Türkoğlu, 1990, s.41). Lokasyon olarak Karaoğlan Dağları'nın etekleri ve Esketze Irmağı'nın her iki kenarındaki ovaya yayılmıştır. Yunanistan'ın kuzeyinde Batı Trakya'nın İskeçe ili'nde yer almaktadır (Kiel, 2000, s.553).

Türklerin yoğun yaşadığı şehirlerden ve günümüzde Xanthi adı ile bilinmekte olan şehir Türkler açısından önemli bir noktadır. Edirne sınırına 2 saatlik bir mesafede bulunan İskeçe Türk turistlerin yoğun bir şekilde gittiği alanlardan birisidir. 2011 nüfus sayımına göre İskeçe'nin nüfusu 56.151'dir. Rakımı 50 metre olan şehrin 153 km^{2}'lik bir alanı vardır.

2.2.4.1. İskeçe'nin Tarihsel Gelişimi

Şehrin tarihi antik dönemlere kadar uzanmaktadır. Ancak şehrin adı tarihte ilk defa MS 879 yılında zikredilmektedir. O dönem de piskoposluk merkezi olan İskeçe küçük bir köy konumundaydı. Daha sonra Bulgarlar, Umur Bey ve Sırplar İskeçe üzerinde hakimiyetlerini ilan etmişlerdir (Kiel, 2000, s.553). Bazı kaynaklarda İskeçe'nin Osmanlı hakimiyetine giriş tarihi çeşitlilik göstermektedir. Hammer, Aşıkpaşazade, Oruç Bey, Hakkı Danişmend ve Ahmet Aydınlı gibi Osmanlı tarihçileri yazmış oldukları eserlerinde İskeçe'nin Gazi Evrenos Bey tarafından fethinin gerçekleştirildiği ortak bir dille zikredilirken, tarih konusunda farklı bilgiler verilmektedir. Genel olarak 1371-1376 yılları arasında değişik tarihler zikredilmektedir (Bıçakçı, İ. s.187).

Yaklaşık olarak 550 yıl Osmanlı hakimiyetinde kalan İskeçe, Selanik-İstanbul demiryolu hattının yapıldığı geçtiğimiz yüzyıla kadar kayda değer hiçbir olay olmamıştır. Osmanlının İskeçe yakınında yer alan Yenice-Karasu alanını merkez olarak kullanmasından dolayı İskeçe'deki tarihi eserler diğer bölgelerdeki kadar gösterişli ve özenli değildir. Bütün yapılar daha sade bir formda yapılmıştır. Öyle ki İskeçe'nin bu kadar pasif bir konumda kalmasını Evliya Çelebi'nin Seyahatname adlı eserinde bu bölgeyi ziyaret etmeyerek yer vermemesinden anlamakta mümkündür (Gökaçtı, 2001, s.276-277).

2.2.4.2. İskeçe'nin Turizm Çekicilikleri

İskeçe güzel doğası, plajları, şelalesi, eski köy evleri, göl ve nehir turizmi potansiyeli, tarihi eserler ve her yıl düzenlenen önemli festivalleri ile turistler için önemli bir destinasyondur.

2.2.4.2.1. Doğal Çekicilikler

İskeçe'de 7 adet plaj bulunmaktadır. Mavi bayrak sahibi olan bu plajlar deniz, kum, güneş turizmi için turistlerin ilgi gösterdiği önemli doğal çekiciliklerin başında gelmektedir. Skala Of Avdira, Mirodatou, Mandra, Porto Lagos, Ai Giannis, Magganas ve Erasmio isimli bu plajlar İskeçe'nin sahil şeridi boyunca yayılmışlardır.

En yüksek noktası İskeçe sınırları içerisinde yer alan Rodop Dağı, sakin ve huzurlu doğası ile alternatif turizm olanakları sunmaktadır. Bunun yanında Haintou ve Koja orman alanları eko turizm için önemli alanlardır. Rodop Dağları'nda yer alan Haintou Ormanı 180 dönümlük bir arazi üzerinde yer almaktadır. Çeşitli türde fauna ve floraya sahip olan ormanda 200 yaşın üzerinde birçok ağaç bulunmaktadır. Bu ormanlık alanlarda turistler için önemli yürüyüş rotaları yer almaktadır.

Trakya'nın en büyük ikinci nehrinin de bulunduğu İskeçe'de üç önemli akarsu bulunmaktadır. Kompsatos, Nestos ve Kosinthos isimli bu nehirler geçtikleri bölgelerde eko turizm için önemli alanlar oluşturmaktadır. Kompsatos Irmağı Vistonida Gölü'ne akar ve etrafında meşe ağaçları ve akarsu yatağı boyunca üzerinde Yunan taş köprülerini görmek mümkündür. Nestos Gölü ise Makedonya ile Batı Trakya arasındaki doğal sınırı oluşturmakta ve Yunanistan'ın en büyük beş gölünden birisidir. Menderesler çizerek derin bir vadi yatağında akan nehirde zengin bitki örtüsü, çeşitli türde yüzlerce kuş, kano, bisiklet turları ve trekking gibi birçok aktivite yapılabilmektedir.

İskeçe'nin önemli bir doğal çekiciliği ise Vistonida Gölü'dür. Kompsatos Irmağı'nın beslediği göl Trakya'nın en büyük gölüdür. 45 bin dönümlük bir alana sahip olan gölün en derin noktası 4 metre civarındadır. Gölün turizm için önemli etkisi kuş gözlemciliğine olanak tanımasıdır. 300'den fazla kuş türüne ev sahipliği yapan gölde balık avı da yapılabilmektedir. Göl koruma altında bulunmaktadır.

Fotoğraf 36. Vistonida Gölü
Kaynak: http://www.gtp.gr/LocPage.asp?id=60730

En son olarak ise Livaditis Şelalesi İskeçe için önemli bir doğal çekicilik alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. 60 metre yüksekliğinde olan şelale kış aylarında donmaktadır. Diğer dönemlerde turistler için güzel bir turistik faaliyet imkânı sunmaktadır.

2.2.4.2.2. Tarihi ve Kültürel Yapılar

İskeçe'de günümüzde 4 arkeolojik site, 11 kilise ve manastır, 5 müze, 1 kale yer almaktadır. Bunların dışında Osmanlı döneminden kalma birçok önemli tarihi eser bulunmaktadır. Hala önemli bir Türk nüfusunun yaşadığı bölgede Batı Trakya'da yer alan 259 caminin 96 tanesi buradadır. Bu camilerden 6 tanesi şehir merkezinde bulunmaktadır (Dede, 1975, s.124). İskeçe'deki önemli camileri sayacak olursak; Tabakhane, Çınar, Pazaryeri, Sünne Mahalle, Ahıryan Mahalle, Vezir Musahip Mustafa Paşa ve Soğucak camileridir (Dede, 1984, s.8).

2.2.4.2.2.1. Avdira Arkeolojik Alanı

3000 dönüm bir arazi üzerinde yer alan bu antik kent, Büyük Yunan Filozofu Democritos'un kentidir. Kentin MÖ 7. yüzyılda kurulduğu yapılan arkeolojik çalışmalar sonucunda bulunmuştur. MÖ 4. yüzyılda şehrin güney tarafına bir sur, bir akropolis, iki liman ve atölye alanı eklenerek genişletilmiştir. Roma dönemine kadar genişlemeye devam eden şehir Roma döneminde önemini kaybetmiştir.

Arkeolojik alanında kazılar 1950 yılında başlamıştır. Arkeolojik alanındaki en önemli yapılar batı kesiminde yer almakta ve antik dönem evleri olan Yunuslar Evi'dir. Bölgeden çıkartılan birçok tarihi eser Kavala ve Gümülcine'de yer alan müzelerde sergilenmektedir. Ancak birçok eser Avdira Arkeoloji Müzesi'nde de sergilenmektedir. Turistik olarak çok yoğun bir rağbet görmese de önemli bir tarihi alandır.

Fotoğraf 37. Avdira Arkeolojik Alanı
Kaynak: https://en.wikipedia.org/wiki/Abdera,_Thrace

2.2.4.2.2.2. Tütün Depoları

Fotoğraf 38. Tütün Depoları
Kaynak: http://www.wondergreece.gr

İskeçe tütün kalitesi açısından ünü kabul görmüş bir şehirdir. 19. ve 20. yüzyılda faaliyet göstermeye başlayan tütün işletmelerinin depoları o dönem mimarisinin en güzel örneklerini günümüzde ortaya koymaktadır. Birçoğu Avrupa'da eşsiz olan bu yapılar turistlerin ilgi gösterdiği alanları oluşturmaktadır. Günümüzde 40 depo yer almaktadır. 1995 yılında depo sayısının 57 olduğu bilinmektedir. Bu depolardan 26 tanesi sivillere

aitken, 4 tanesi kamu malı, 2 tanesi İskeçe Belediyesi'nin, 8 tanesi ise şirket ve kuruluşlarındır. Binaların birçoğu ise terk edilmiştir. (Giannopoulou vd., 2009, s.10). Müze olarak kullanılan tütün depoları da mevcuttur.

2.2.4.2.2.3. Osmanlı Dönemi Eserleri

Evliya Çelebi zamanında yaptığı ziyareti sırasında bölgede 500 ev, 1 cami, 3 medcid, 1 hamam, 1 medrese, 2 han ve 2 tekke bulunduğunu eserinde bize bildirmiştir. Günümüzde ise İskeçe'de bulunan Çınar Camii dışında Saat Kulesi ve Hamidiye Köprüsü Osmanlı döneminden kalmış olan önemli eserlerdir. Çınar Camisi Müslümanların kullanımında bulunan Yunanistan'daki ender ibadet alanlarından birisidir.

2.2.4.2.2.3.1. Çınar Cami

Çıplak Hüseyin Ağa tarafından 1775 yılında yaptırılmıştır. Abdurrahim Dede camiyi yaptırana neden "Çıplak" denildiğini kitabında uzun uzun anlatmıştır. En kısa tabiri ile camiyi yaptırırken bütün malını mülkünü cami için vakfeden Hüseyin Ağa'nın Allah yolunda malından mülkünden çıplak kalmasından ötürü bu ismi aldığı söylenmektedir (Dede, 1975, s.135; Dede, 1984, s.14).

Fotoğraf 39. İskeçe Çınar Cami
Kaynak: http://rc.pekem.org/tr/Default.asp?P=ReadGallery&Page=43

Aşağı Mahalle ve Hubyar Cami olarak da anılan Çınar Cami, iki bölümden oluşmakta ve ikinci bölüm sonradan eklenmiştir. Genişçe bir avluya sahip olan camide

bir de abdest almak için bir şadırvan bulunmaktadır. İskeçe'nin en büyük ve en önemli camisi konumunda yer almaktadır (Bıçakçı, 2003, s.194-195). Caminin bir de haziresi mevcuttur. Bu hazirede Çıplak Hüseyin Ağa'nın eşi ve annesinin mezarları yer alırken kendisinin mezar yeri bilinmemektedir. Hazirede 5 adet mezar taşı bulunmaktadır (Yapar, 2007, s.212). Cami günümüzde ibadete açık olup, Müslümanlar tarafından kullanılmaktadır.

2.2.4.2.2.3.2. Saat Kulesi

İskeçe şehrinin meydanında bulunan ve 1870 yılında Hacı Emin Ağa tarafından yaptırılan bu saat kulesi, İskeçe şehrini süslemeye devam etmektedir. Türk kimliğini en güzel şekilde İskeçe meydanın orta yerinde sergilemektedir. 1972 yılında belediye tarafından yıkılmak istenmiş olsa da bölgede yaşayan soydaşlarımızın ve dönemin valisinin de araya girmesiyle yıkım gerçekleşmemiştir. Ancak kitabesi parçalanmıştır (Öztürk, 2014, s.175).

Fotoğraf 40. İskeçe Meydanı ve Saat Kulesi
Kaynak: http://static.panoramio.com/photos/large/86232088.jpg

1943 yılında yakılana kadar Saat Kulesi'nin yanında Pazaryeri adında bir cami olduğundan bahseden Bıçakçı, daha sonraki dönemlerde Yunan hükümetinin izin vermemesinden dolayı yerine yenisinin yapılamadığını ve restorasyon imkanının bulunamadığından bahsetmektedir. Cami daha sonra Yunan hükümeti tarafından istimlak edilerek meydana dahil edilmiş ve yakınında bir kilise inşa edilmiştir (Bıçakçı, 2003, s.196).

2.2.4.2.2.3.3. Hamidiye Köprüsü

İskeçe'nin kuzeyinde yer alan Samakov Çayı üzerinde bulunan köprü, 1901 yılında Abdülhamit Han tarafından yaptırıldığı düşünülmektedir. Köprünün üzerinde bir tane yapım kitabesi bulunmaktadır. Kesme beyaz taştan inşa edilen köprü 4 ayak üzerine oturtulmuş ve 3 kamaradan oluşmaktadır. Ancak şu an iki ayak üzerinde durmaktadır. Genişliği 5 metre olan köprünün yüksekliği ise 10 metre civarındadır. Köprünün bir kısmı günümüze kadar gelebilmiştir.

Fotoğraf 41. Hamidiye Köprüsü
Kaynak: www.btaytd.com

2.2.4.2.3.Kültürel Olaylar ve Etkinlikler

Bin renk kenti olarak anılan İskeçe'de yılın birçok döneminde kültürel olaylar ve etkinlikler yapılmaktadır. Bunlardan en ünlüsü İskeçe Karnavalı'dır. Karnavalın temelinde dini motifler yer alıyor gibi görünsede dinden bağımsız olarak gerçekleşmektedir. Her yılın Şubat ayında gerçekleştirilen karnaval 3 gün sürmektedir. İnanışa göre Hz. Meryem'in Hz. İsa'yı kurtarmak için yüzünü boyaması ve bu şekilde Hz. İsa'yı kurtarması her yıl bu karnaval ile kutlanmaktadır.

Diğer bir etkinlik ise Eylül'de yapılmaktadır. Eski Kent Festivali olarak adlandırılan bu etkinlikte, ünlü ve yerel sanatçıların gösterileri, resim ve fotoğraf sergileri, tiyatro oyunları, kitap fuarları ve konserler yapılmaktadır. İskeçe'nin tarihi alanlarını keşfetmek ve eğlenmek için turistlerin ilgi gösterdiği bu festival en az karnaval kadar

meşhurdur. Son olarak ise yaz aylarında düzenlenen iki tane daha festival vardır. Birincisi Gençlik Festivali, ikincisi ise Nestos Nehri Festivali'dir. Nestos Nehri Festivali yazın sonlarına doğru 3 gün süren ve etkinliğe katılan ziyaretçilerin rafting, doğa yürüyüşü, okçuluk, dağ bisikleti gibi birçok etkinlik yapması sağlanmaktadır.

2.2.5. GÜMÜLCİNE

Yunanistan'da Rodop ilinin merkezini teşkil eden Gümülcine günümüzde Komotini adı ile anılmaktadır. 2011 nüfus sayımına göre yaklaşık 51 bin nüfusa sahip bir yerleşim yeridir. Türkiye sınırına 98 km uzaklıkta yer alan şehir, Türk tarihinin en önemli alanlarından birini oluşturmaktadır. 45 metre rakıma sahip olan şehirde yıllık ortalama sıcaklık 15°C'dir. Türkiye'ye yakın olması ve tarihimizde önemli bir yer tutması nedeniyle Türk turistlerin ziyaret ettiği alanlar arasında yer almaktadır.

Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Gümülcine isminin nereden geldiğini şu şekilde izah etmiştir: "Gümülcene ve Gümürcine yazılır ama aslı "Gümlü Çin"dir. Meşhur galat benimsendiğinden Gümlüçin'den Gümülcine derler" (Kahraman, 2010, s.81). Gümülcine'nin Osmanlı döneminden önce kullanılan birkaç ismi de şöyledir: Phoros, Porsulae, Komotene ve Gümürjina'dır (Bıçakçı, 2003, s.122).

2.2.5.1. Gümülcine'nin Tarihsel Gelişimi

Şehrin tarihi Roma dönemine yani MS 380-385 yıllarına kadar gitmektedir. Bugünkü Gümülcine'nin çekirdeğini oluşturan ilk alan Roma İmparatoru Theodosios tarafından yaptırılan kaledir. 1344 yılında Umur Bey'in şehri zapt etmesi sonucu şehir bundan sonra Gümülcine adı ile anılmıştır. Gümülcine'nin fethi ise Evrenos Bey komutasındaki birlikler tarafından 1361 yılında sağlanmıştır. Osmanlı'nın iskân siyasetinin bir neticesi olarak buraya Anadolu'dan Türk aileleri getirilerek yerleştirilmiştir. 1371-1383 yılları arasında Osmanlı'da Evrenos Bey tarafından uç merkezi olarak kullanılmıştır. Evrenos Bey burada kaldığı müddet boyunca birçok imar faaliyetini sürdürmüştür. Günümüzde Evrenos Bey adıyla anılan Gazi Evrenos Bey İmareti hala ayaktadır (Kiel, 1996, s.268).

550 sene Osmanlı hakimiyetinde kalan Gümülcine bu dönemde gelişmeye devam etmiştir. Balkan Savaşları sonucunda ilk önce 1913 yılında yapılan Bükreş Antlaşması ile Bulgaristan'a bırakılmıştır. Daha sonra ise 1920 yılında San Remo Antlaşması sonucu ile Yunanistan egemenliğine geçmiştir. Gümülcine'de önemli bir Türk varlığı mevcuttur. Gümülcine'nin yaklaşık olarak % 40'ını Türkler oluşturmaktadır.

2.2.5.2. Gümülcine'nin Turizm Çekicilikleri

Gümülcine merkezinde tarihi ve kültürel turizmin etkileri görülmektedir. Osmanlı eserleri ve Roma, Bizans eserleri yer almaktadır. Gümülcine şehrinin yakın çevresinde ise birçok doğal turizm çekicilikleri yer almaktadır. Rodop ili içerisinde yer aldığı için sahilleri, mağaraları, nehir ve gölleri, orman ve dağları ile turistler için şehirden kaçış noktalarına sahiptir. Gümülcine ve çevresinde yıl boyunca birçok etkinlik ve kültürel aktivite de yer almaktadır.

2.2.5.2.1. Doğal Çekicilikler

Rodop İli'nin merkezini oluşturan Gümülcine'de deniz olmasa da Rodop İli'nin sahile kıyısı bulunmaktadır. Bu bölgede 11 tane plaj bulunmaktadır. Bu plajlar turistlerin Gümülcine'den sonraki ziyaret alanlarını oluşturacak doğal alanlardır. Bu plajların isimleri ise şöyledir: Fanari, EOT Fanari, Arogi, Mesi, Kryoneri-Alkiona, İmeros, Prophet Ilias, Platanitis, Molivoti, Marmaritsa, Petrotes'dir.

Gümülcine'nin bulunduğu bölgede yer alan Ismaros ve Papiko dağları ise yürüyüş yapmak isteyen insanlar için yürüyüş parkurlarına sahiptir. Ismaros Dağı 700 metre yüksekliğe sahip ve nispeten küçük bir dağdır. Ancak üzerinde bir de göl bulunmaktadır. Papiko Dağı ise Trakya'daki en büyük Bizans manastırlarından birine ev sahipliği yapmaktadır. Ve birçok yerleşim yeri dağın eteklerinde yer almaktadır.

Pefki ve Nymfea ormanları ise sakinlik arayan turistler için önemli birer alandır. Petki Ormanı 1000 dönüm bir arazi üzerine kuruludur. Ormanı ilginç kılan diğer bir özellik ise burada yer alan ağaçların boylarının bir metreden daha kısa olmalarıdır. Bu yüzden nano orman olarak adlandırılan bölge Yunanistan'a özgüdür. Şehir merkezine 4 km uzaklıktaki Nymfea Ormanı ise spor faaliyetleri için önemli bir alandır. Burada tenis,

basketbol, futbol gibi sporlar için alanlar yer almaktadır. Kültürel faaliyetler içinde alanlar bulunmaktadır.

Vosvozis ve Lissos nehirleri yanında Xirolimni ve Aliki gölleri ise bölgedeki önemli turistik alanlardan birkaçıdır. Nehir ve göl turizmine imkân tanıyan bu alanlarda kuş gözlemciliği, balıkçılık, spor aktiviteleri ve doğa yürüyüşleri gerçekleştirmek mümkündür. En son olarak ise bölgede yer alan iki mağara ise mağara turizmi için kullanılmaktadır. Maroneia ve Strymi mağaraları önemli turistik alanlardandır. Özellikle Strymi Mağarası MÖ 3000 yılına kadar uzanan bir tarihe sahiptir. Mağarada bulunan farklı dönemlere ait taştan yapılmış silahlar ve mağara duvarında yer alan resimler tarihi önem taşımaktadır. Maroneia Mağarası ise sadece jeolojisi için değil mağaranın geçmişi hakkında bahsedilen mitlerden dolayı da ilgi çekici bir alandır.

2.2.5.2.2. Tarihi ve Kültürel Yapılar

Gümülcine şehrinde 1 kale, 6 müze, 5 arkeolojik sit alanı, 2 kilise ve manastır yer alırken birçok Osmanlı eseri bulunmaktadır. 17. yüzyılın ortalarında Gümülcine'ye yaptığı ziyaret sırasında Evliya Çelebi bu bölgedeki yapıları şu şekilde zikretmiştir: "4000 civarında ev, 5 cami, 11 mescit, 2 imaret, 2 hamam, 5 medrese ve diğer sosyal nitelikli eserler ile donatılmış bir kent olduğunu bize haber vermektedir" (Gökaçtı, 2001, s.271).

2.2.5.2.2.1. Gümülcine Kalesi ve Bizans Surları

Fotoğraf 42. Gümülcine Surları
Kaynak: http://www.btaytd.com

Şehrin en eski yapılarından biri olan kale ve surlar şehrin stratejik bir öneme sahip olmasından dolayı zamanın imparatoru I. Theodosios tarafından MS 379-395 yılları

arasında yapılmıştır. Yüksekliği yaklaşık olarak 10 metre olan surların 16 tane kulesi, iki ana kapısı ve iki tane de küçük kapısı bulunmaktaydı. Surlar ve kale Osmanlı'nın fethine kadar varlığını sürdürürken savaşta hasar almış ve daha sonraki dönemde 1910 yılında Bulgar işgali sırasında tamamen yok olmuştur. Günümüzde belli başlı kalıntıları yer almaktadır.

2.2.5.2.2.2. Osmanlı Dönemi Eserleri

Edirne Vilayeti'nin 1310-1892 tarihli salnamesine göre Gümülcine'de 10 cami, 15 mescid, 2 Rum 1 Ermeni kilisesi ile 1 tane de sinagogun varlığı zikredilmektedir. Salname de yer alan camilerden birçoğu günümüzde de hala ayaktadır. Günümüzde hala ayakta olan eserler şunlardır: Gazi Evrenos İmareti ve camisi, Yeni Cami, Kayalı Medresesi, Eski Cami, Serdar Mahallesi Cami, Tekke Cami, İdadiye Binası, Saat Kulesi, Şehreküstü Cami, İrcan Cami, Kır Mahalle Cami, Alankuyu Mescidi (Yapar, 2007, s.32).

2.2.5.2.2.2.1. Gazi Evrenos Bey İmareti ve Camisi

İmaret: "Osmanlı döneminde fakirlere ve medrese talebesine sıcak yiyecek dağıtmak amacıyla kurulmuş hayır müessesesi. Vesikalarda bazen imarethane olarak da geçen kavram kelime olarak "imar edilmiş, inşa edilmiş" demek olup cami, mescid, medrese, tabhâne, dârülit'âm, darüşşifa, aşevi, kervansaray, muvakkithane,[19] türbe gibi birimlerin tamamı olduğu gibi bu binalardan biri olan aşhane için de kullanılmıştır" (Tarım Ertuğ, 2000, s.219).

Gazi Evrenos Bey tarafından Gümülcine'de uç beyliği yaptığı dönemde inşa ettirilen imarethane ve caminin net olarak ne zaman yapıldığı bilinmemekle birlikte 14. yüzyılın sonlarına doğru inşa edildiği düşünülmektedir (Turan ve İbrahimgil, 2004, s.505). Evliya Çelebi bu eser için içerisinde misafirhane, hamam ve yemekhane olduğunu yılın 365 günü üç öğün fakirlere ve ihtiyaç sahiplerine türlü türlü lezzetlerin verildiğini söylemektedir. Misafirhanede kalmak için gelen konukların hayvanlarına ise imaret

[19] Arapça bir isim olan muvakkit, güneşe bakarak namaz vakitlerini bildiren kimseye verilen addır. Muvakkithane ise; muvakkitlerin namaz vaktini ve saati tespit ettikleri, küçük çapta astronomi çalışmaları yaptıkları mekandır.

tarafından yulaf verildiğini yazmaktadır. İki hamamdan biri olan eski hamam Gazi Evrenos'un iken, yeni hamam Ahmed Efendi'nindir (Kahraman, 2010, s.85).

Lowry'nin söylediği bilgilere göre imaret, 1980'lere kadar Gümülcine Kasabası'nın elektriğini temin etmek için kullanılan jeneratörlere ev sahipliği yapmıştır. Bu dönemde çok büyük hasarlar alan imarette minaresinin yok olduğu ve sonradan tekrar yapıldığı bilinmektedir. 1980'den sonra ise Maronia ve Gümülcine Piskoposluğu'na devredilmiştir. 1992 yılında ise Yunanistan Arkeoloji Hizmetleri Örgütü'nün desteği ve çabaları ile restorasyonuna başlanmıştır. 1998 yılında restorasyon çalışmaları bittiğinde imaret, Maronia ve Gümülcine Piskoposluğu Kilise Müzesi'ne çevrilmiştir (Lowry, 2009a, s.136).

Fotoğraf 43. Gazi Evrenos İmareti
Kaynak: www.batitrakya.org/yazar/ozcan-huseyin-nuri/gazi-evrenos-bey-imareti.html

Bugün Hristiyan kilise müzesi olarak kullanılan imaret, Avrupa'daki en eski Osmanlı eseri durumundadır. Ancak ne yazıktır ki Kılıç ve Lowry'nin ayrı zamanlarda yaptıkları ziyaretlerde eserlerinde yer verdikleri bilgilerden müzenin açık olduğu saatlerin kısıtlı olduğu ve söylenilen saat aralıklarına görevli papaz tarafından pek uyulmadığı dile getirilmektedir. Ayrıca müzenin tanıtım kataloğunda imaretin kurucusundan, tarihinden ve Osmanlı eseri olduğundan bahsedilmemektedir. 14. yüzyıldan kalma bir Ortaçağ eseri olarak lanse edilmektedir (Kılıç, 2012, s.270; Lowry, 2009a, s.136-137).

2.2.5.2.2.2.2. Yeni Cami

Bugün birçok eserin varlığını hala sürdürdüğü Gümülcine'de Yeni Cami bunlardan birisidir. II. Abdülhamit Han tarafından yaptırılan Saat Kulesi'nin yanında ve Eski Cami'nin 250 metre doğusunda yer almaktadır. Gümülcine'nin merkezi bir noktasında olduğunu söylemek yanlış olmaz. Üzerinde yer alan kitabeden anlaşıldığı üzere cami 1585 yılında tamamlanmış olup, Ekmekçizade Defterdar Ahmet Paşa tarafından yaptırılmıştır (Parlak, 2015, s.208-209).

Cami ilk yapıldığında bir ana kubbe ve etrafındaki beş küçük kubbeden oluşmaktaydı. 1902 yılında caminin kuzey ve batı yönlerden genişletilerek eklemelerle bugünkü halini almıştır. Yapılan bu eklemeler güney kapısındaki kitabelerde yazmaktadır (Yapar, 2007, s.34). Bu gereksiz eklemelere rağmen mermerden yapılmış olan minber ve vaiz kürsüsü ilk günkü gibi el işçiliğinin ve göz nurunun muntazam bir ürünü olarak aynı şekilde kalmaktadır (Gökaçtı, 2001, s.274).

Yeni caminin süslemesinde kullanılan birçok çini en son kalite olup Osmanlı İmparatorluğunun seramikte en yüksek zirveye çıktığı dönemin eserlerindendir. Bu camide kullanılan çiniler Türkiye sınırları dışındaki en iyi korunmuş çini süslemeleridir. Ayrıca camiye sadece kuzey ve batı yönden eklemeler yapılmış diğer yönlerine dokunulmamıştır (Kiel, 1975, s.64).

Fotoğraf 44. Yeni Cami
Kaynak: http://www.btaytd.com

Bugün nüfusunun yarısı Müslümanlardan oluşan Gümülcine'de Yeni Cami ibadete açık ve temiz bir yapıya sahiptir. Külliye olarak inşa edilen camide kitaplık, oturma odaları, ders odaları, mezarlık, türbe ve çeşme bulunmaktadır. Camide üç adet kitabe bulunmaktadır (Türkoğlu, 1989, s.44).

2.2.5.2.2.2.3. Eski Cami

Gümülcine'nin merkezindeki çarşıda yer alan cami, birçok kaynakta Atik Cami ve Hacı Hayreddin Cami isimleri ile de zikredilmektedir (Araslı, 1986, s.294). Her ne kadar Gökaçtı Geographika adlı eserinde caminin yapılış tarihinin tam net olmadığını zikretse de Turan ve İbrahimgil'in birlikte hazırladıkları Balkanlarda Türk Mimari Eserlerinden Örnekler adlı çalışmalarında caminin giriş kısmında yer alan kitabelerde caminin yapılış tarihinin 1585-1586 olduğunu söylemektedirler (Gökaçtı, 2001; Turan ve İbrahimgil, 2004).

Fotoğraf 45. Eski Cami
Kaynak: http://www.belgeselyayincilik.com/kocaeliden-balkanlara-kultur-yolculugu-2

Edirne Salnamesi'nde caminin 1854 yılında bir tamirat gördüğü, bu tamirat sırasında camiye ekstradan yapılan ilave alanlar sonucu caminin orijinal halinde değişmelerin meydana geldiğini anlamaktayız. Bunun yanında 1912 yılındaki Balkan Savaşı'nda cami Bulgarlar tarafından tahrip edilmiş olup, kapısının üzerindeki kitabesi kırılmıştır. O döneme kadar tek şerefeli bir minareye sahip olan caminin minaresi Bulgarlar tarafından yarı beline kadar yıkılıp yerine çan kulesi yapılarak cami kiliseye çevrilmiştir. Ayrıca cami haziresinde yatan IV. Murad'ın torunu Mehmed Bey'in türbesi

de yine Bulgarlar tarafından tahrip edilmiştir. İçerisinde bulunan değerli eşyalar soyulmuş olan caminin süslemeleri de tahrip edilmiştir. Bu süslemelerin 2002 yılında Batı Trakya Müslüman-Türk Azınlığının girişimleri sonucu Kütahya'dan getirilen özel çiniler ile tamiri yapılmıştır (Yapar, 2007, s.136). Cami bugün Gümülcine'deki Müslümanların hizmetinde olup ibadete açıktır. Camide yer alan tarihi hayrat ise tamiri yapılırken eskiyi korumak yerine yıkılıp yeniden yapılmıştır.

2.2.5.2.2.2.4. Saat Kulesi

Dört katlı olarak inşa edilen kulenin II. Abdülhamit döneminde Abdülkadir Kemali Paşa önderliğinde miladi 1884 senesinde yapılmıştır (Gökbilgin, 1954, s.2). Hemen Yeni Cami'nin yanı başında ve çok uzun yıllardır bu bölgede kurulmakta olan meyve pazarının orta yerinde bulunmaktadır. Karışık bir mimari üslupla yapılmış olup, II. Abdülhamit Han'ın bu şehre armağanıdır (Bıçakçı, 2003, s.147). En son 1997-1998 yılları arasında Türk vatandaşların seferberliği ile onarılan kule, bundan önce birkaç kere de Yunan devleti tarafından tadilat geçirmiştir (Yapar, 2007, s.156).

Fotoğraf 46. Yeni Cami Minaresi ve Saat Kulesi
Kaynak: http://s368.photobucket.com/user/chris-the-007/media/KOMOTINI.jpg.html

2.2.5.2.2.2.5. Şehreküstü Cami

Gökaçtı eserinde Şehreküstü Camii'nden bahsederken caminin kent merkezinden uzakta yapılmasından ötürü bu ismi aldığını ileri sürmektedir (Gökaçtı, 2001, s.274). II. Abdülhamit dönemi eserlerinden olan cami, mescitten camiye

çevrilmiştir. Ayverdi'nin eserinde mescid olarak kaydedilen cami, 1901 yılında temelden başlayarak yeniden inşa edilmiştir (Yapar, 2007, s.165). Caminin ön kısmında geniş bir avlusu bulunmakla birlikte, uzun cephelerde 4 kısa cephelerde 2 tane penceresi bulunmaktadır. Sekizgen olarak yapılan minaresi ise çok kısadır (Araslı, 1986, s.295). 28 Mayıs 1988 ve 11 Mayıs 1991 yılları başta olmak üzere cami birçok kez kimliği belirsiz kişiler tarafından saldırıya uğramıştır. Günümüzde ibadete açık bir vaziyettedir.

Fotoğraf 47. Şehreküstü Mahalle Cami
Kaynak: www.btaytd.com

2.2.5.2.2.2.6. Tekke Cami

Tekke Cami 19. yüzyıl sonlarına ait bir Osmanlı eseridir. Bahçesinde şadırvan ve tek katlı bir yapı mevcuttur. Çatısı kiremitle örtülü ve sivri olan yapı son yıllarda önemli bir tadilat geçirmiştir. Çeşmenin üzerinde sonradan eklendiği bilinen bir kitabe vardır. Kitabe 1804 tarihlidir (Araslı, 1986, s.295-296; Yapar, 2007, s.147).

Fotoğraf 48. Tekke Cami
Kaynak: Yapar, 2007, s.147

Evliya Çelebi'nin Gümülcine'deki meşhur 11 mescit diye eserinde zikrettiği mescitlerden birisi de Tekke Mescidi'dir (Kahraman, 2010, s.84). Ayverdi Tekke Mescidi'ni açıklarken bir de medreseden bahsetmektedir. Tekke Medresesi diye zikrettiği yapı günümüzde mevcut değildir (Ayverdi, 2000, s.237). Cami günümüzde ibadete açık olup Müslümanların hizmetindedir.

2.2.5.2.2.2.7. Kayalı Cami ve Medresesi

Gümülcine Kalesi'nin dışında miladi 1730 yılında İstanbul dersiamlarından Hacı Zekeriya Efendi tarafından inşa ettirilmiştir. Yaptıran kişinin mezarı caminin haziresinde bulunmaktadır (Bıçakçı, 2003, s.153). Çok amaçlı olarak tasarlanan eserde cami, medrese ve eğitim gören talebelerin kalması için yer yapılmıştır. Medrese avlusunun iç kısmında Debbağ Hacı İbrahim Efendi'nin yaptırdığı bir çeşme mevcuttur. Günümüzde cami ibadet için medrese ise öğrencilerin yurdu olarak kullanılmaktadır (Yapar, 2007, s.141).

Fotoğraf 49. Kayalı Cami
Kaynak: http://www.btaytd.com

2.2.5.2.2.2.8. İdadiye Mektebi

İdadi: "Rüştiye mezunlarını yüksek okullara hazırlamak için açılan, günümüzdeki liseye denk orta öğretim kurumu" (Öztürk, 2000, s.464). Gümülcine İdadiye Mektebi de lokasyon olarak Aşçıhasan, Hacı İpekçi ve Arifhane mahallerinin orta noktasında yer almaktadır. II. Abdülhamit döneminde yaptırılan mektep, 1882 yılında Osman beyefendi tarafından yaptırılmıştır. Bu mektebin yapımında Kadri Paşa'nın çok büyük gayretleri olmuştur. Çok geniş bir avluya sahip olan mektep iki katlı olarak inşa

edilmiştir. Çanakkale Savaşı sırasında birçok öğretim görevlisinin idadiden ayrılması sonucu 1917-1918 eğitim öğretim yılından günümüze kadar ilkokul olarak eğitim verilmeye başlanmıştır. İdadinin inşaatında asılan kitabesi günümüze kadar korunmuştur (Yapar, 2007, s.153). Günümüzde azınlık ilkokulu olarak kullanılmaktadır.

Fotoğraf 50. İdadiye Mektebi
Kaynak: http://www.btaytd.com

2.2.6. DEDEAĞAÇ

Batı Trakya'da bulunan Evros İli'nin en önemli liman kenti olan Dedeağaç, günümüzde Aleksandropolis adı ile anılmaktadır. Şehrin adı bir efsaneye dayandırılmaktadır. Bilge ve yaşlı bir Bektaşi dedesinin sürekli oturduğu bir ağaç altından bahsedilmektedir. Şehrin isminin de buradan geldiği düşünülmektedir (Karpuz, 2001, s.47). Türkiye sınırına 40 km yani yarım saatlik bir mesafede bulunmaktadır. 2011 yılında yapılan nüfus sayımına göre şehir merkezinin nüfusu 61.702 iken, belediye sınırları içindeki toplam nüfus ise 72.959'dur. Dedeağaç Evros İli'nin en büyük kentidir. Bir liman kenti olması sebebiyle deniz seviyesinden fazla yüksek olmayan şehirde yıllık ortalama sıcaklık değeri 9°C'dir. Kentin yıllık ortalama yağış miktarı ise 549.3 mm'dir.

2.2.6.1. Dedeağaç'ın Tarihsel Gelişimi

Enez Körfezi'nde bulunan şehrin tarihi hakkında uzun bir malumat yer almamaktadır. 1319 tarihli Edirne Salnamesi'nde ise Dedeağaç hakkında özetle şu bilgiler yer almaktadır: kuzeyinde Enez, güneyinde Adalar Denizi, batısında Gümülcine

ve doğusunda Sofulu kazaları bulunmakta olup 11.900 Müslüman, 7.180 Rum, 10.459 Bulgar, 659 Ermeni, 121 Yahudi ve 81 tane de Katolik nüfusuna sahiptir. Toplam 30.400 nüfusa sahip olan Dedeağaç Miri, Şahinler, Ferecik, Doğanhisar ve Semadirek adında beş nahiyeye sahiptir (Bıçakçı, 2003, s.41).

Ancak 14. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin himayesine girmesiyle başlayan bir tarihe sahiptir. Osmanlı Devleti'nin idaresinde 1860 yılına kadar küçük bir balıkçı köyü olarak varlığını sürdürmüştür. 1860 ile 1870 yılları arasında Dedeağaç adı ile kurulan şehir, ilk zamanlarda palamut meşesi ticareti ile gelişmeye başlamıştır. Ancak daha sonra 1896 yılında İstanbul-Selanik demiryolunun tamamlanması ile hızla gelişme göstermeye başlamıştır (AnaBritannica Aleksandrupolis, 1993).

Balkan Savaşları sonunda hakimiyeti önce Yunanistan'a daha sonra 1913 yılında yapılan Bükreş Antlaşması ile hakimiyeti Bulgaristan'a geçmiştir. 1919 yılında I. Dünya Savaşı sonunda imzalanan Neully Barış Antlaşması ile hakimiyeti tekrar Yunanistan'a geçmiştir (Büyük Görsel Ansiklopedisi Dedeağaç, 1984). Günümüzde hala Yunanistan'ın egemenliği altında bulunan Dedeağaç'ta nüfus mübadelesinden dolayı önemli bir Türk nüfusu yer almamaktadır.

2.2.6.2. Dedeağaç'ın Turizm Çekicilikleri

Önemli bir liman şehri olan Dedeağaç'ta doğal çekiciliklerin turizmde daha ön planda olduğu görülmektedir. Deniz kenarında yer almasından dolayı güzel ve sakin sahillere sahiptir. Özellikle yanı başında yer alan Evros Deltası kuşların göç yolu üzerinde yer almakta ve kuş gözlemciliği ile nehir turizmine olanak sağlamaktadır. Dadia Ormanı ise aynı şekilde ekoturizm alanında Dedeağaç'ın önemli bir turizm çekiciliğidir. Bunların yanı sıra yüzyılı aşkın süredir varlığını sürdüren Deniz Feneri ise şehrin sembolü durumundadır. Genç turistler için sahillerde kafe ve barların, eğlence mekanlarının ağırlıkta olduğu Dedeağaç eğlence turizmi içinde tercih edilen önemli bir alandır. Özellikle Dimokratias Caddesi alışveriş mekanlarının, kafelerin bulunduğu işlek bir alandır.

2.2.6.2.1. Doğal Çekicilikler

Dedeağaç'ta doğal çekiciliklerin başında sahil ve plajlar gelmektedir. Sakin, mavi bayrak sahibi olan bu plajların ilki EOT Beach'dir. Avrupa Birliği tarafından mavi bayrak verilen plaja girmek ücretlidir. Dedeağaç'taki tek ücretli plaj burasıdır. Daha sonra ise Dedeağaç ve çevresinde Delfini, Kokkina Vrachia, Makri, Agia Paraskevi ve Dikella plajları yer almaktadır. Temiz suları ile dikkat çeken bu plaj ve sahiller turistlerin en gözde mekanlarından birini oluşturmaktadır.

Dadia Milli Parkı ekolojik değeri ile uluslararası arenada tanınmış bir alandır. Ormanın fauna ve florası bölge için paha biçilemez bir değere sahiptir. Yüzlerce yıllık çam ve meşe ağaçlarının yanı sıra Avrupa'da yer alan 38 yırtıcı türünün 21 tanesi bu bölgede gözlemlenebilmektedir. 1980 yılında Yunan devleti tarafından Koruma altındaki alan olarak ilan edilmiştir. Doğa ile iç içe olmak isteyen, yürüyüş ve temiz hava almak isteyen turistlerin tercih ettiği milli park, bölgenin en önemli ormanlık alanıdır.

Eko turizm alanında en önemli alanların başında gelen Evros nehri ve deltası kuş gözlemciliği için en ideal alanların başında gelmektedir. Nehrin balıklarını korumak için balık tutmanın yasak olduğu alan kuş, balık, amfibi, sürüngen ve çok miktarda memeliye ev sahipliği yapmaktadır. Ramsar Sözleşmesi ile koruma altında bulunan nehir ve deltası Avrupa'nın en önemli sulak alanlarından birini oluşturmaktadır. Yunanistan'da yer alan 422 kuş türünün 316 tanesi Evros Deltası'nda gözlemlenebilmektedir. Evros Nehri dışında Ardas ve Eritropotamolar nehirleri de önemli doğal çekicilikler arasında yer almaktadır. Nehirlerin dışında Nymphoth ve Laggons Drana gölleri de önemli kuş gözlemciliği ve göl turizmi için önemli doğal oluşumlardır.

Dedeağaç ve çevresinde yer alan iki önemli mağara yer almaktadır. Mağara turizmi açısından önemli bir yere sahip olan bu iki mağara Cyclops ve Kale Tepesi'ndeki mağaralardır. Cyclops Mağarası Birinci Dünya Savaşı sırasında keşfedilmiştir. Arkeolog G. Balakakis tarafından keşfedilen mağarada Neolitik Çağ'a ait eşyalar bulunmuştur. İkinci olarak ise Didymoticho'da yer alan Kale Tepesi'nin bulunduğu alanda onlarca mağara bulunmaktadır. Yerleşmeye uygun olan bu mağaralar, Kuzey Avrupa'daki savaşlar sırasında İsveç Kralı XII. Charles'in hapsedildiği yerdir.

2.2.6.2.2. Tarihi ve Kültürel Yapılar

Dedeağaç'ta çok fazla Hristiyan ve Müslüman kültürüne ait unsurlar yer almamaktadır. Merkezde bulunan Deniz Feneri ve Osmanlı döneminden kalma Dedeağaç Cami incelenecektir.

2.2.6.2.2.1. Deniz Feneri

Dedeağaç şehrinin adeta sembolü olan bu fener, Dedeağaç Limanı'nın, Ege, Boğazlar ve Karadeniz arasındaki deniz trafiğinde önemli rol oynamaya başlamasıyla 1880 yılında bir Fransız Deniz Feneri Şirketi tarafından inşa edilmiştir. 1880'den beri hem şehrin sembolü hem de gemiler için fener vazifesi görmektedir. Limanın batı kesiminde bulunan deniz feneri, silindirik bir kaide üzerine inşa edilmiştir. Altı katlı olan yapı, 27 metre uzunluğa sahiptir. Fenerin ışığı 37 km uzaklığa kadar ulaşmaktadır.

Fotoğraf 51. Dedeağaç Deniz Feneri
Kaynak: https://www.grekomania.com

2.2.6.2.2.2. Dedeağaç Cami

Yaptıranı belli olmamakla beraber, cami de yer alan iki kitabeden birinde caminin 1906 yılında inşa edildiğine dair izler vardır. Cami 13 Mart 1993 yılında faili meçhul birtakım kişiler tarafından kundaklanmıştır. Enkaz yığınını Yunan hükümeti tamir etmiştir (Bıçakçı, 2003, s.43). İlk yapıldığında iki katlı görkemli bir bina olan cami, eğitim ve bölgedeki tıp fakültesi çatısı altında çeşitli amaçlar için kullanılmıştır. Dedeağaç caminin minareleri batı yönünde uzanmakta olup, minarelerindeki hilal

sökülmüştür. Hasan Faik Paşa'nın mezarı ve mezar taşı cami avlusunda yer almaktadır. Cami günümüzde ibadete açık bölgede bulunan Müslümanların ihtiyaçlarını karşılamaktadır.

Fotoğraf 52. Dedeağaç Cami
Kaynak: https://greece.terrabook.com

2.3. EGE ADALARI VE GİRİT

Günümüzde Ege Denizi olarak bilinen alan 20. yüzyılın başlarına kadar Adalar Denizi ismiyle bilinmektedir (Ceylan, 2004, s.1). Toplamda 214.000 km² yüzölçümüne sahip olan Ege Denizi üzerinde irili ufaklı, isimli isimsiz 10.000'e yakın ada, adacık ve kayalık bulunmaktadır. Bu 10.000'e yakın ada ve adacığın 800 ile 1000 tanesine isim verilmiş olup, geriye kalan adaların isimleri yoktur (Ak, 2014, s.285).

Ege Denizi üzerinde yer alan bu kara parçaları çeşitli kaynaklarda farklı sınıflandırmalara tabi tutulmaktadır. Ancak en temel de Ege Adalarını 5 gruba ayırmak mümkündür. Bu 5 grupta yer alan adaların isimleri ise Boğazönü, Saruhan, Menteşe, Kuzey Sporat ve Kiklat Adalarıdır (Ferudun, 2009, s.11). Ege Denizinde bu kadar çok ada bulunmasına rağmen bu adaların ancak 100 tanesinde yerleşim bulunmakta ve sadece 24 tane ada 100 km²'den daha büyük bir alan kaplamaktadır (İnce, 2013, s.103).

Ege Adaları Yunanistan turizminin neredeyse bel kemiğini oluşturmaktadır. Deniz, kum, güneş turizminin en önemli faaliyet gösterdiği alanlar Ege Adaları'dır. 2015 yılında Ege Adaları'nda toplam 20.711 adet otel ve kamp alanı bulunmaktadır. Girit'te

ise bu sayı 21.139'dur. Ege Adaları içinde en önemli destinasyon ve turistlerin en çok tercih ettikleri alan Güney Ege'dir. Güney Ege'de turistlerin tercih edebilecekleri birçok ada yer almaktadır. Ancak Santorini, Rodos, İstanköy, Mikonos, Nakşa, Paros, Kerpe, Milos, Sömbeki gibi adalar daha yoğun bir şekilde tercih edilmektedir.

Güney Ege'de 2.076 adet otel bulunmakta ve bu otellerin de 133 tanesi beş yıldızlıdır. Güney Ege Yunanistan'ın beş yıldızlı otel sayısı ve toplam otel sayısı bakımından en fazla değerlere sahip olduğu alandır. 2015 yılında bu otel sayıları ile Güney Ege toplam 3.211.252 turist ağırlamıştır. Bu değerler Yunanistan turizminde Attika ve Girit bölgelerinden sonra Güney Ege'nin en çok tercih edilen bölge olduğunu göstermektedir.

Kuzey Ege bölgesi ise toplam 1.765 adet kamp ve otel sayısı ile 13 bölge arasında 10. sırada yer almaktadır. Toplam otel sayısı 389'dur. Bu otellerin yalnızca 6 tanesi beş yıldızlıdır. 2015 yılında Kuzey Ege bölgesindeki otellerde kalan toplam turist sayısı ise Güney Ege bölgesinin aksine çok azdır. 2015 yılında Kuzey Ege'yi sadece 353.364 kişi tercih etmiştir.

Girit ise toplam 21.139 adet kamp alanı ve otel sayısına sahiptir. Bölgede 1558 adet otel yer almakta ve bu otellerinde 93 tanesi beş yıldıza sahiptir. 2015 yılında Girit'teki otellerde toplam 3.316.404 turist konaklamıştır. Ayrıca Yunanistan bölgeleri içerisinde Girit bölgesi yabancı turistlerin en çok tercih ettiği alandır. Bu bölümde Menteşe Adaları (Oniki Ada) grubundan Rodos ve İstanköy ile Girit Adası incelenecektir.

2.3.1. RODOS

Ege Denizi üzerinde Menteşe (Oniki Ada) Adaları grubu içerisinde yer alan 12'den fazla adadan birisi ve belki de en önemlisi Rodos'tur. 2011 nüfus sayımına göre adanın nüfusu 115.490'dır. 1.398 km^2'lik bir alana, 79 km'lik bir uzunluğa ve 38 km'lik genişliğe sahip olan Rodos Adası'nın kuzey kesiminde Rodos şehri yer almaktadır. Antik ve modern dönemin ticaret limanı olan Rodos günümüzde Yunanistan'ın en önemli deniz, kum, güneş ve tarihi, kültürel turizm alanlarındandır. Güney Ege'ye gelen toplam 3.2 milyon turistin 2.1 milyonu direk olarak Rodos'a gelmektedir. Turist sayılarından bile Rodos'un Güney Ege'nin en önemli turizm destinasyonu olduğu anlaşılmaktadır.

Rodos'ta ortalama iki yıldızlı olmak üzere 550'nin üzerinde otel yer almaktadır. Rodos Adası'na tatil için gelen turistler ortalama 8 gün vakit geçirmektedir. Adaya en çok hava yolu ile İngiltere, İsrail, Fransa, İtalya, İsveç ve Norveç'ten gelen turistler ilgi göstermektedir. Bunun yanında 2016 yılları arasında yıllık 350 bin civarında turist kruvaziyer gemileri ile Rodos adasını ziyaret etmiştir. Adada konaklama için Lydia, Amaryllis, AquaGrand Exclusive Deluxe Resort, Atlantis City, Vivian Studio vb. oteller hizmet vermektedir.

Şekil 20. Menteşe Adaları (Oniki Ada)
Kaynak: http://www.sosyaldeyince.com

2.3.1.1. Rodos'un Genel Coğrafi Özellikleri

Yaklaşık 1400 km^{2}'lik bir yüzölçümüne sahip olan Rodos Adası, 220 km^{2}'lik bir sahil şeridine sahiptir. Adanın en yüksek noktası deniz seviyesinden 1.216 metredir. Adanın iç kısımları kısmen dağlık ve seyrek yerleşmeler görülmektedir. Genelde daha düz olan kıyı kesimleri yoğun olarak nüfuslandığı görülmektedir. Adada çam ormanları ve selvi florasını görmek mümkün iken, Rodos geyiklerine ev sahipliği yapmaktadır. Ada tarihin birçok döneminde önemli depremler görmüş ve bu depremlerde birçok kez önemli hasarlar almıştır.

Akdeniz iklimi etkisinde olan Rodos'ta yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlı geçmektedir. Yıllık ortalama sıcaklığın 22.5°C olduğu Rodos'ta yıllık 687 mm

yağış düşmektedir. Tarihte en çok 41.2°C sıcaklık değerlerinin görüldüğü adada, görülen en düşük sıcaklık değeri ise -4°C'dir.

2.3.1.2. Rodos'un Tarihsel Gelişimi

Adanın tarihi milattan önceki dönemlere kadar uzanmaktadır. MÖ X. yüzyılda Minos Medeniyeti'nin çökmesinden sonra adaya yerleşenler bir Yunan kavmi olan Dorlardır. Rodos şehri MÖ 407'de Dorlar tarafından adada yer alan üç şehrin birleştirilmesi ile adanın kuzeyinde bugünkü Rodos'u kurmuşlardır. Etrafı surlar ile çevrili olan şehir MÖ 305 yılında Demetrios'un saldırılarını geri püskürtmüş ve şehrin koruyucu tanrısı Helios adına 30 metre yüksekliğe sahip Rodos Heykeli dikilmiştir. Dünyanın yedi harikasından biri olarak gösterilen bu heykel günümüzde mevcut değildir. MÖ 168 yılında Roma tarafından kendisine karşı politika yürüttüğü için cezalandırılan Rodos ticari üstünlüğünü kaybetmiş olsada gelişimini bu dönemlerde de sürdürmüştür. MS ikinci yüzyılda Hristiyanlığın adada yayılmaya başladığı bilinmektedir (Kiel, 2008, s.155).

Romanın yıkılmasından sonra Bizans hakimiyetine geçen Rodos, İslamiyet'in ortaya çıkması ile hareketli dönemler geçirmiştir. Muaviye tarafından MS 654 yılında adaya asker çıkartılmış ve 4 yıl boyunca ada Arapların kontrolünde kalmıştır. Bundan sonraki yıllarda da Müslümanların birçok kez akınları olmuştur. Daha sonraki dönemlerde ise Anadolu'daki beyliklerin ve Türk devletlerinin birçok kez saldırılarına ve hakimiyet mücadelesine sahne olmuştur (Örenç, 2006, s.31-33).

1522 yılının 28 Temmuz gününe gelindiğinde ise bizzat Kanuni Sultan Süleyman tarafından başlatılan ve 6 ay süren bir kuşatma sonucunda 11 Aralık 1522 günü teslim olmaya yanaşan Rodos şövalyeleri 25 Aralık 1522 günü anlaşmayı imzalamışlar ve Rodos Osmanlı hakimiyetine girmiştir (Ünen, 2013, s.29-35). Yapılan anlaşma ile 1 Ocak 1523 tarihinde adayı boşaltan Rodos Şövalyeleri sonrası şehrin baş kilisesi olan Sen Jan Kilisesi Kanuni'nin emri ile camiye çevrilmiş ve ilk Cuma namazı bu cami de kılınmıştır (Avcı, 2001, s.16). Kanuni tarafından fethi gerçekleştirildikten sonra savaşta gösterdiği başarıdan ve faydadan ötürü ilk başta Rodos'un sevk ve idaresi Kurtoğlu Muslihittin Reis'e verilmiştir. Daha sonra ki zamanlarda ise Oniki Ada ve Rodos Kaptanpaşalığa ve sonra da Cezair-i Bahr-i Sefid Eyaleti'ne bağlanmıştır (Turan, 1965,

s.78). Yaklaşık olarak 400 yıl Osmanlı hakimiyetinde kalan Rodos Adası önce İtalyanların ve daha sonra da Yunanlıların hakimiyetine girmiştir.

2.3.1.3. Rodos'un Turizm Çekicilikleri

Rodos Adası'nın en önemli çekicilikleri plajları, sahilleri ve tarihi mirasının günümüze kadar getirmiş olduğu mimari eserleridir. Ancak bunların yanı sıra alternatif turizm faaliyetlerine de imkân sağlamaktadır. Adada bulunan dağlar, akarsular ve göller adanın doğal çekicilik alanlarında alternatif turizm faaliyetleri gerçekleştirmek için önemli turistik cazibe merkezleridir. Bunun yanı sıra üzerinde yer alan birçok medeniyetin kalıntıları ve mimari eserleri adada kültür turizminin gelişmesine imkân sağlamıştır.

2.3.1.3.1. Doğal Çekicilikler

Rodos bir ada olması sebebiyle dört tarafından bulunan birçok plaj ve sahilleri ile turistleri kendisine çekmektedir. Mavi bayraklı ve temiz suyu ile deniz, kum, güneş turizminin en önemli alanını oluşturan bu sahiller etrafında birçok otel ve kamp alanı, restoran, kafe, bar vb. turistler için eğlence mekanlarını da barındırmaktadır. Rodos'un en önemli 15 plajı ise şunlardır: Anthony Quinn, Ladiko, Lindos, Agathi, Elli, Kallithea, Afandou, Tsambika, Pefki, Lardos, Prasonisi, Lalysos, Ixia, Gennadi ve Faliraki'dir.

Rodos'un en yüksek noktasını oluşturan Atavyros Dağı ve ona göre nispeten daha küçük olan Hz. Elias Dağı Rodos'un en önemli yürüyüş ve alternatif turistik destinasyonu oluşturmaktadır. Atavyros Dağı'nın bir diğer önemi ise Zeus'un ibadet yeri olduğuna inanılmasıdır. Ve dağın üzerinde boyut olarak küçük olan Kontaris Nehri akmaktadır. Arkeolojik kalıntılarında yer aldığı dağa iki farklı rota takip edilerek ulaşılmaktadır. Hz. Elias Dağı ise kafe ve otelin de bulunduğu keyifli yürüyüş alanlarına sahip ve 800 metre yüksekliğe sahip bir turizm alanıdır.

Adadaki en önemli doğal güzelliklerden birisi de Kelebekler Vadisi'dir. Sessiz ve huzurlu bir ortam olmasının yanında Haziran'ın 10'undan Eylül'ün 10'una kadar ki ara dönemde birçok çeşit kelebeği gözlemlemek mümkündür. Ayrıca bölge hakkında daha geniş bilginin sunulduğu Rodos Doğal Tarih Müzesi de bölgenin yakınında yer

almaktadır. Diğer bir önemli alan ise Rodini Parkı'dır. Rodos şehir merkezine 3 km uzakta yer alan bu parkta yoğun bir bitki örtüsü, birçok hayvan ve göl yer almaktadır.

Adada yıl boyunca akan ve suyu kurumayan tek nehir Gadoura'dır. Adanın batısında yer alan nehir balıkçılık ve turizm için önemli bir alandır. Bunu yanında Apolakkia Gölü 1999 yılında insan müdahalesi ile oluşturulmuştur. Yapay bir göl olan Apolakkia 23 metre derinliğe kadar ulaşmaktadır. Adanın batısında yer alan bu gölde turistler için görülebilecek alternatif alanlardır.

2.3.1.3.2. Tarihi ve Kültürel Yapılar

Rodos Adası'nda 4 müze, 4 arkeolojik site, 3 kale, 8 manastır ve kilisenin yanında 400 yıllık bir Türk hakimiyetinde Rodos Adasına 16 cami, 4 mektep, 15 medrese, 3 hamam, 1 kütüphane, 1 imaret, 1 saat kulesi, 8 şadırvan, 14 türbe, 4 kabristan, 13 çeşme yapılmıştır (Bıçakçı, 2003, s.264). Evliya Çelebi ise Rodos'a yaptığı seyahatte Rodos'ta 36 cami ve mescit bulunduğunu bu camilerden 6 tanesinde Cuma namazı kılındığını söylemektedir (Darkot, 1988, s.756).

Rodos'ta ki Osmanlı eserleri sadece mimari anlamda değil ayrıca birçok devlet adamı ve önemli şahsiyette burada metfundur. Bu önemli şahsiyetlerden öne çıkan birkaç isim ise şöyledir: Murad Reis, Beyzade Sultan, Sadrazam Kara İbrahim Paşa, Rodoslu Remi Paşa, Sadrazam Arabacı Ali Paşa, Sadrazam Mehmet Rami Paşa, Sadrazam Yusuf Paşa, Sadrazam Abaza Süleyman Paşa, Şair Hamşet, Şahin Giray, Fetih Giray, Canberk Giray ve Saadet Giray ile Rodos'a sürülen birçok Kırım Hanları (Rodoslu, 2015, s.95).

2.3.1.3.2.1. Rodos Kalesi ve Eski Şehir

Rodos şehri eski şehir ve yeni şehir olarak ikiye ayrılmaktadır. Eski şehir 6 kapıdan oluşan Rodos Kalesi'nin içerisinde kurulmuştur. İlk olarak Bizanslılar tarafından inşa edilen kale, Rodos Şövalyeleri'nin mekânı idi. Gotik mimarisinin bir örneği olan bu alan Yunanistan'daki nadir Gotik eserlerinden birisidir. UNESCO'nun dünya miras listesinde yer alan kale, günümüzde müze olarak kullanılmakta ve halka açık bir konumdadır. 1522 yılında 6 ay süren kuşatma sonucunda Osmanlılar tarafından ele geçirilmiştir. Savaşın kazanılmasından sonra adanın hakimiyeti Midilli Sancağı Beyi olan

Mehmed Bey'e verilmiştir. Mehmed Bey de muhasara sırasında kalenin hasar gören alanları yeniden onartmıştır (Yurdaydın, 1961, s.44).

Rodos'un İtalyanlar tarafından işgali sırasında hasar gören kale 1937-1940 döneminde de İtalyan bir mimar tarafından restore edilmiştir. Birçok önemli toplantı ya da önemli etkinliğe şahitlik eden kale bazı zamanlar dönemin kral ya da yöneticilerin tatil alanları olarak kullanılmıştır. Günümüzde müze olarak kullanılan kale ziyarete açık olup UNESCO Dünya Miras Listesi'nde kendisine yer bulmuştur.

Fotoğraf 53. Rodos Kalesi
Kaynak: https://en.wikipedia.org/wiki/Rodos

2.3.1.3.2.2. Rodos Akropolisi

Fotoğraf 54. Rodos Akropolisi'nde Yer Alan Stadyum
Kaynak: http://www.wondergreece.gr

Şehrin en yüksek noktasında yer alan akropolis, MÖ 3 ile 5. yüzyıllar arasındaki dönemde inşa edilmiştir. Akropolis'in arkeolojik kazı çalışmaları ise 1912 ile 1945 yılları arasında Atina'da bulunan İtalyan Arkeoloji Okulu tarafından gerçekleştirilmiştir. Akropolis içerisinde Apollo, Athena ve Zeus Tapınakları, Nymphaeum[20], Odeon, Stoa Binası ve stadyum yer almaktadır. Ücretsiz olarak ziyaret edilebilmektedir.

2.3.1.3.2.3. Panagia Tou Kastrou Kilisesi

Kilise 11. yüzyılda inşa edilmiştir. Eski şehir içerisinde yer alan en eski ve büyük kilisedir. İlk yapıldığında Meryem Ana'ya adanmış bir Ortodoks Kilisesi olarak faaliyet göstermiş, 1309-1522 yılları arasında ise Sancta Maria Castelli Rodi adında bir Katolik Kilisesi'ne çevrilmiştir. 1522 yılında Osmanlı Devleti'nin Rodos'u fethetmesinden sonra kiliseye bir minare ve mihrap eklenmiş ve Enderun adlı bir camiye çevrilmiştir. Uzun bir süre cami olarak faaliyet gösteren bu yapı 1988'den bu yana kilise olarak kullanılmaktadır. Günümüzde halka açık olan yapı ziyaret edilebilmektedir.

Fotoğraf 55. Panagia Tou Kastrou Kilisesi
Kaynak: https://www.gtp.gr/MGfiles/travel/image34048[9780].jpg

2.3.1.3.2.4. Kahal Shalom Sinagogu

Rodos'ta bulunan en eski ve tek sinagog'tur. 1577 yılında yapılan sinagog yalnızca büyük kutlamalar sırasında kullanılmaktadır. Sinangogun iç kısmı sefarad tarzı benimsenerek yapılmıştır. İçerisinde yer alan tevah yani dua okuma masası Kudüs'e bakacak şekilde konumlandırılmıştır. Siyah beyaz mozaiklerle döşenmiş olan sinanogun

[20] Nymphaeum: Antik Yunan ve Roma'da dişi tanrısal varlıkları kutsamak için dikilen anıtlara verilen isim.

avlusunda bir de çeşme bulunmaktadır. Sinangog'un çatısı uzunca bir süre hasarlı olarak kalmasının sonunda toplanan yardımlar ve ayrılan fonlar ile çatısı ve sinagogun kendisi restore edilmiştir. Sinagogun odalarının bazıları günümüzde müze olarak kullanılmaktadır.

2.3.1.3.2.5. Osmanlı Dönemi Eserleri

Günümüzde Rodos Osmanlı döneminden günümüze kadar varlığını korumuş bulunan sayısız tarihi esere sahiptir. Bu bölümde Osmanlı döneminden kalan camiler, külliye, kütüphane, hamam ve rüştiyeden bahsedilecektir.

2.3.1.3.2.5.1. Süleymaniye (Kanuni Sultan Süleyman) Cami

Rodos'un fethinden sonra Kanuni Sultan Süleyman'ın emri ile inşa ettirildiği bilinmektedir. Ancak tam tarihi hakkında birkaç farklı bilgi bulunmaktadır. Bunlardan ilki Kihtir'in eserinde yazdığı 1523 senesidir. Bunun dışında Çelikkol ise eserinde caminin tarihini 1530 senesine dayandırırken yaptıranı da Kanuni'nin emri ile vezir İbrahim Paşa tarafından Mimar Sinan'a veya Sinan'ın baş kalfasına yaptırıldığını yazmaktadır. Konuk ise İslam Ansiklopedisi'nde yazdığı Süleymaniye Cami adlı maddesinde caminin Evliya Çelebi tarafından 1533-34 tarihlerine ait bir tamir kitabesinin varlığından bahsedildiği ve kitabede İbrahim Paşa'nın adının yazmadığını söylemektedir (Çelikkol, 1986, s.67; Kihtir, 2015, s.219; Konuk, 2010b, s.113).

Caminin bugün bulunduğu konum ise Sokratous ve Orpheus caddelerinin kesişim alanında yer almaktadır. Bulunduğu alan hafif bir tepeliktir. Bu alan Rodos'un en turistik alanlarından birini teşkil etmektedir. Cami Rodos'un en eski ve en görkemli camisi olarak göze çarpmaktadır. Kare olarak inşa edilen yapıda bir ana kubbe ve bu yapının etrafında bulunan küçük kubbeli kare yapılardan oluşmaktadır (Konuk, 2008). Caminin son cemaat yeri yedi kubbeli olarak yapılmış ve bir de şadırvanı mevcuttur. Ayrıca cami ilk yapıldığında tek şerefeli bir minareye sahipken ancak 1882 yılında iki şerefeli olarak yeniden düzenlenmiştir (Aslanapa, 1966b, s.534).

Cami 1808 yılında tadilat görmesine karşın 1856 yılında cephanelik patlaması ve o dönem meydana gelen büyük bir deprem nedeniyle çok fazla hasar almıştır. Bunun

üzerine 1892 yılında tekrar tadilat geçiren cami de 1987 yılında minaresi üzerinde meydana gelen çatlamalar sebebi ile minaresi yıkılmıştır. Bunun üzerine Yunanistan Kültür Bakanlığınca başlatılan restorasyon 2005 yılında sona ermiştir (Konuk, 2010b, s.113). 2005 yılından sonra ibadete kapatılan Süleymaniye Cami'nden sonra Rodos'ta ibadete açık olarak sadece İbrahim Paşa Cami kalmıştır (Dursun, 2008b, s.68). Cami belirli zamanlarda müze gibi gezilebilmektedir.

Fotoğraf 56. Rodos Süleymaniye Cami
Kaynak: https://listen2mama.files.wordpress.com/2015/10/img_1001.jpg

2.3.1.3.2.5.2. İbrahim Paşa Cami

Caminin kapısı üzerinde yer alan kitabesinin tercümesinde Kanuni Sultan Süleyman tarafından 1540 senesinde yaptırıldığı yazmaktadır (Balducci, 1987, s.87). Kanunin veziri olan Maktul İbrahim Paşa'nın Mısır'a giderken Kanuni'nin fermanını yerine getirmek için Rodos'a gelerek bu camiyi yaptırdığı bilinmektedir. İbrahim Paşa'nın o dönem Süleymaniye Cami ile İbrahim Paşa Cami'ni birlikte yaptırmıştır (Çelikkol, 1986, s.70-71). Ancak Eyice'ye göre ise 1536 senesinde idam edilen Maktul İbrahim Paşa'nın bu camiyi yaptırmasına imkân olmadığıdır. Bu sav ile ilgili bir diğer dayanağı ise cami kapısının üzerinde yer alan kitabede İbrahim Paşa'nın adının geçmiyor olmasıdır (Eyice, 2000, s.339).

Süleymaniye Cami gibi kare planlı olarak inşa ettirilmiştir. 1948 yılında cami ve şadırvanı Yunan makamlarınca kültür mirası olarak tescillenmiştir. Kubbe ile örtülü olan caminin son cemaat yeri iki sıra revaklıdır. 1880 yılında yıktırılan minaresi ilk

yapıldığında iki şerefeli olarak inşa edilmişken 1927 yılında tekrar yapıldığında tek şerefeli olarak yapılmıştır (Konuk, 2008).

Fotoğraf 57. İbrahim Paşa Cami
Kaynak: http://tourkikanea.gr/wp-content/uploads/2014/06/rodos_cami-jpg20140629154826.jpg

Rodos'taki camilerin neredeyse hepsi restorasyon yapılıyor gerekçesiyle ibadete kapalı konumdadır. Açık olanlar için ise kısıtlamalar söz konusudur. İşte yukarıda da değindiğimiz gibi Süleymaniye Cami ibadete kapalıdır. Sadece bayramdan bayrama açılmaktadır. İbrahim Paşa Cami'de sözde ibadete açık olmasına rağmen sadece öğle namazı vakitlerinde açık bulunmaktadır (Kanıcı, 2015, s.15).

2.3.1.3.2.5.3. Murad Reis Külliyesi

Fotoğraf 58. Murad Reis Külliyesi

Yukarıdaki fotoğrafta da görüldüğü üzere külliye içerisinde yer alan yapılar şu şekildedir: 1- Murad Reis Cami 2- Tekke-Müftü Evi 3- Murad Reis Türbesi 4- Murat Reis Çeşmesi 5- Şahin ve Fethi Giray Han Türbesi 6- Şah Mafi Mirza Türbesi 7- Mehmet

Şekip Paşa Türbesi 8- Canberk Giray Han Türbesi 9- Havvaş Sancar Türbesi 10- Memi Paşa Türbesi 11- Serasker Mehmed Redif Paşa Türbesi

2.3.1.3.2.5.4. Murad Reis Cami

Murad Reis Külliyesi içerisinde yer alan bu eser Giorigo Papanikolau Caddesi üzerinde yer almaktadır. Her ne kadar adı Murad Reis Cami olarak geçse de aslında Ebubekir Paşa Camidir (İbrahimgil, 2012, s.21). Çünkü Evkaf Başkanlığı arşivinden çıkan belgelerde 1636 senesinde inşa edildiği anlaşılan caminin Ebubekir Paşa tarafından yaptırıldığı yazmaktadır. Öyle ki paşa bu camiyi yaptırırken yanında bir de çeşme inşa ettirmiştir (Çelikkol, 1986, s.37). Ancak caminin kapısı üzerinde yer alan kitabede ise caminin 1797 de Murabıt Hasan Bey tarafından tamir ettirildiği yazmaktadır (Balducci, 1987, s.76).

Fotoğraf 59. Murad Reis Cami ve Haziresi
Kaynak: http://img01.imgfotokritik.com/fk_new/big/3/5/9/359294/3149250-murat-reis-camii-rodos.jpg

Kare planlı olarak yapılan caminin bir minaresi mevcuttur. Kubbe ile örtülü olan cami de son cemaat yeri günümüze kadar gelememiştir (Konuk, 2008). Cami minaresinin ucunda bir ay-yıldız vardır. Ayrıca caminin minaresi günümüzdeki vaziyetinden ötürü "Harap Minare" olarak anılmaktadır (Kaşlıoğlu, 2007, s.54). 2002 yılının Ramazan ayına kadar cami için faaliyetler yürüten bir dernek tarafından kullanılmakta olan cami Ramazan Ayının başlamasıyla Arkeoloji İdaresi tarafından restorasyona alınarak kapatılmıştır (Macar, 2006, s.48). Günümüzde cami boş bir vaziyette durmaktadır.

2.3.1.3.2.5.5. Murad Reis Türbesi

Murad Reis'in net olmayan doğum tarihi hakkında tek bilgi veren Kâtip Çelebi olmuş ancak daha sonra ortaya çıkan 1599 yılındaki bir İtalyan Raporunun da yardımıyla Murad Reis'in 1527-1609 tarihleri arasındaki dönemde yaşadığı anlaşılmıştır (Acıpınar, 2014, s.215). Gazi Murad Reis, gençliğinde korsanlık yapan daha sonraları ise Osmanlı Devleti'nin Akdeniz seferlerinde birçok önemli vazifeyi üstlenen bir Türk denizcisidir. Murad Reis kendi devrinde birçok Türk denizcisinin yetişmesinde de çok büyük rol oynamıştır. Zamanın ilerleyen safhalarında Osmanlı donanmasının başına geçecek olan bu denizciler Akdeniz'de önemli işler yapmışlardır (Acıpınar, 2013, s.523).

Sultan I. Ahmet'in iltifatlarına da mazhar olan Murad Reis'e Mora Sancağı verilmiş olup, bir savaş sırasında aldığı birkaç yaradan ötürü vefat etmiştir (Çelikkol, 1986, s.39). Külliye içerisinde yer alan Murad Reis Türbesi sekizgen bir formda yapılmıştır. Türbenin bir kubbesi olup, bir kenar uzunluğu ortalama 2,5 metredir (İbrahimgil, 2012, s.62). Günümüzde türbe ziyarete açık olup genelde kadınların adak adağı bir yer görünümündedir.

Fotoğraf 60. Murad Reis Türbesi
Kaynak: plus.google.com/photos/photo/105908869139766523263/6300190140848750226

2.3.1.3.2.5.6. Murad Reis Tekkesi

Rodos Adasında Osmanlıdan kalma dört tekkeden en önemlisi olan Murad Reis Tekkesi'nin 1936 yılında müftüsü olan ve aynı zamanda külliyenin liderliğini de üstlenen Şeyh Süleyman Kaşlıoğlu tekkeyi uzun yıllar işler pozisyonda tutmuştur. Ancak 2008

yılında 2 katlı olan tekke binası Rodos Belediyesi tarafından yıktırılmış ve tekkenin yerine müzik okulu yapmak için inşaata başlanmıştır (Konuk, 2009, s.90-91).

2.3.1.3.2.5.7. Sultan Mustafa Cami

Cami Kanuni Sultan Süleyman tarafından kurulan Süleymaniye vakfı bünyesinde yer almaktadır (Örenç, 2006, s.355). Yapımına kale içindeki meydanda 1610-1620 yılları arasında Murad Reis Cami'ni yaptırmış olan Ebubekir Paşa tarafından başlanmıştır. Lakin nedeni bilinmeyen bir sebepten ötürü yapımını tamamlayamamıştır. Yarım kalan caminin tamamlanması için Sultan III. Mustafa emir vermiş ve caminin kapısı üzerinde yer alan kitabesine göre de cami 1765 tarihinde tamamlanmıştır (Denknalbant, 2009, s.512).

Fotoğraf 61. Sultan Mustafa Cami
Kaynak: http://www.rodosadasi.net/wp-content/uploads/sultan-mustafa-pasa-camii.jpg

1948 yılında Yunanistan Kültür Bakanlığı'nca koruma altına alınan cami ve şadırvan enine doğru dikdörtgen şeklinde yaptırılmıştır. 1863'deki büyük Rodos depreminde yıkılan minarenin yeniden yapılmış hali 1973 senesinde tekrardan yıkılmıştır. Günümüzde caminin minaresi yoktur (Konuk, 2008).

Cami 1977 yılından beri amacı dışında kullanılmaktadır. Cemaatin azlığı ve imam yokluğu gibi sebeplerden ötürü ibadete kapalı olan camide uzun yıllardır Rodos Türkleri tarafından nikah salonu olarak kullanılmaktadır. Amacı dışında da kullanılsa da caminin temiz kaldığı söylenebilir (Çelikkol, 1986, s.70). Günümüzde cami kapalı ve ziyaret edilmesine izin verilmemektir.

2.3.1.3.2.5.8. Recep Paşa Cami

Recep Paşa tarafından 1588 yılında yaptırılan cami Agui Fanariu ve Aristofanos sokaklarının çevrelediği meydandaki Türk mahallesinde yer almaktadır. 1948 yılında Yunan Kültür Bakanlığı tarafından her ne kadar korunmaya alınmış olsa da 20 seneden fazladır sadece etrafı çevrilip demir iskeleler ile ayakta tutulmaya çalışılmış ve kaderine terk edilmiştir (Konuk, 2008).

İç kısmında İran seramiklerinin kullanıldığı cami II. Dünya Savaşı sırasında bombaların hedefi olmuş bugünkü harabeliği ondan kaynaklanmaktadır. 1910 yılında minaresi yerel ustalar tarafından eskidiği için yeniden yapılmış olmasına karşın bombaların isabet etmesiyle hasar gören minare yeniden yapılacağını söyleyen Yunan makamları tarafından 1953'te yıkılmıştır (Bıçakçı, 2003, s.271). Uzun süre demir bir iskele ile kaderine terk edilen ve dört sütundan oluşan caminin iki sütunu 19 Aralık 2011 tarihinde gece 3 gibi çökmüş ve son cemaat yeri harabe haline gelmiştir (TCDB, 2011).

Fotoğraf 62. Recep Paşa Cami
Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Recep_Pa%C5%9Fa_Camii

2011 yılında meydana gelen bu yıkılma olayı ile alakalı ya da alakasız olarak 2014 yılında Osmaniye Milletvekili Hasan Hüseyin Türkoğlu'nun TBMM'de Dışişleri Bakanlığına verdiği 3 maddelik soru önergesinin 3. Maddesinde; *"Rodos'ta restorasyonu tamamlanan, fakat ibadete açılmayıp müze haline getirilen Süleymaniye Camii ve diğer camilerin ibadete açılması konusunda bakanlığınızca bir girişimde bulunulmuş mudur?"*

sorusu üzerine bakanlıktan gelen cevap ile caminin şu anki akıbetini anlamaktayız. Bakanlık cevap olarak Rodos'ta ki birçok cami ile ilgili malumat vermiş olup bizi ilgilendiren Recep Paşa Cami ile ilgili olarak şunları söylemiştir (TBMM, 2014).

"Recep Paşa Camii'nin ise Rodos'ta inşa edilen en eski cami olduğu tahmin edilmektedir. II. Dünya Savaşı sırasında atılan bombalardan isabet almış ve daha sonra da kullanılmaz hale gelmiştir. Minaresi yarımdır. Bütünüyle iskelelerle ayakta durmaktadır. 2012 yılında şahsım ve dönemin Kültür ve Turizm Bakanı, Yunanlı karşıtlarımıza birer mektup göndererek, Recep Paşa Camii'nin onarılmasını talep ettik. 2013 yılı şubat ayında söz konusu cami onarımına başlanmıştır. Onarımın hızla sonuçlandırılması talebimiz Yunan tarafına iletilmiştir."

2.3.1.3.2.5.9. Ağa Cami

Eski Çarşı mevkiinde yer alan cami, üzerinde yer alan kitabeye göre daha önceden var olan caminin iş görmez hale gelmesiyle Seyyid Hacı Mehmed Ağa tarafından yaptırılmıştır. Bu yüzdendir ki cami Mehmet Ağa Cami olarak kaynaklarda geçmektedir. 1948 yılında Rodos'ta ki birçok eser gibi Yunan makamlarınca tarihi eser olarak tescillenmiş ve korumaya alınmıştır. Caminin var olan bir diğer kitabesinde ise caminin 1944 yılında İkinci Dünya Savaşı zamanlarında hasar gördüğü ve Evkaf Heyeti tarafından 1948 yılında tamir edildiği yazmaktadır (Bıçakçı, 2003, s.273).

Fotoğraf 63. Ağa Cami
Kaynak: http://castellohouse-rhodes.com/wp-content/uploads/2016/07/Old-Town-Rhodes-03.jpg

1970'li yıllarda Yunanistan tarafından minaresi ve ahşap girişi birkaç sebep gösterilerek yıkılmıştır. Çoğu bölümü ahşaptan yapılan bu caminin 2004 yılında geçirdiği restorasyon ile minaresi ve ilgili alanları yeniden düzenlenmiştir (Konuk, 2008). İbadete kapalı olan caminin altında dükkanlar yer almakta ancak durumu iyidir.

2.3.1.3.2.5.10. Sultan Mustafa Hamamı

Hamamın kim tarafından yaptırıldığı tam olarak net değildir. Birinci olarak ortaya atılan görüş Sultan III. Mustafa tarafından emir verilerek kendisinin yaptırmış olduğu Sultan Mustafa Camine gelir sağlaması için caminin yakınında inşa ettirildiğidir (Denknalbant, 2009, s.512). İkinci bir görüş ise Kanuni Sultan Süleyman'ın yaptırdığını söylemektedir (Çelikkol, 1986, s.99). Ancak kuvvetli olan görüş birincisi olup Sultan III. Mustafa tarafından yaptırıldığı kabul edilmektedir. Yeni Hamam, Belediye Hamamı, The Great Hamam ve Büyük Hamam gibi değişik isimlerle anılmaktadır. Bu geçmişi köklü olan hamam UNESCO tarafından Yeni Hamam diye belgelerde isimlendirilirken, hamamın kapısında yer alan levha üzerinde Belediye Hamamı ibaresi yer almaktadır (www.rodosadasi.net/mustafa-pasa-hamami).

Fotoğraf 64. Sultan Mustafa Hamamı Girişi
Kaynak: http://www.rodosadasi.net/mustafa-pasa-hamami

Kanuni Vakfına ait olan hamam ilk yapıldığında sadece erkeklere ait bir bölümden oluşurken sonradan hamamın su haznesi bölümüne eklemeler yapılarak kadınlar içinde yer yapılmıştır. Erkeklerin bulunduğu alan bir kubbe ile örtülü ve çapı 13 metreye yakındır. 1863 depreminde zarar gören, 1873 ve 1893 yıllarında yapılan

restorasyon çalışmaları hamamın yapılış planlarında değişikliler olmasına neden olmuştur (Denknalbant, 2009, s.512-513). Hamam günümüzde bölge belediyesi tarafından işletilmektedir.

2.3.1.3.2.5.11. Hafız Ahmed Ağa Kütüphanesi

Rodos Kalesi içerisinde Süleymaniye Cami'nin karşısında yer alan Hafız Ahmed Ağa Kütüphanesi Hacı ve Hafız ünvanlı Ahmed Ağa tarafından 1793-1794 tarihlerinde inşa ettirilmiştir. Günümüzde kütüphanenin bağlı bulunduğu vakıf Yusuf Kıbrıslı tarafından sevk ve idare edilmektedir (Konuk, 2014, s.242). Ancak Hafız Ahmed Ağa'nın oğlu olan Ahmet Fethi Paşa kütüphane için İstanbul'dan birçok yazma eser ve kıymetli kitaplar ile kütüphanenin ihyasını sağladığı için kütüphaneye Fethi Paşa Kütüphanesi de denilmektedir. Bununla birlikte iki kubbe ile örtülü olan kütüphanenin iki de odası bulunmaktadır (Örenç, 2006, s.270). Kütüphanenin bir kuyu ve bir tane de çeşmesi bulunmaktadır. İçerisine girildiğinde birinci salonda antika bir çalar saat yer alırken ikinci salonda değerli yazma ve nadir 2500'e yakın kitap bulunmaktadır (Boydak, 2015, s.74).

Fotoğraf 65. Hafız Ahmed Ağa Kütüphanesi
Kaynak: http://konyaarastirmalari.blogspot.com.tr/2014/10/burada-bulunan-hafz-ahmed-aga.html

Kütüphanede yer alan 1400 ve 1600 yıllarında yazılmış iki adet nadide el yazması Kur'an-ı Kerim mevcuttur. Kütüphanenin mimari olarak iyi bir vaziyette olduğu görülürken içinde yer alan kitapların bakımlarının ve korunmasının aynı şekilde sağlandığını söylemek zordur (Gedikli, 2008). Türkler bayram namazlarını İbrahim Paşa

Cami'nde kıldıktan sonra kütüphanede toplanmaktadırlar. Kurban Bayramı'nda ise kurbanlarını kütüphane bahçesinde kesmekte ve aşure zamanı bahçede aşureler pişirilip dualar eşliğinde yenilmektedir. Rodos'ta ki bu kütüphane ortak kültürün yaşaması için birçok toplantı ve görüşmenin topluca yapıldığı bir alan görünümündedir (Kalafat, 2004).

2.3.1.3.2.5.12. Fethi Paşa Rüştiyesi

Fethi Ahmet Paşa, Sultan İkinci Mahmud'un kızı Atiye Sultan ile evlenerek damadı olmuş ve Sultan Abdülmecid'in kayınbiraderi ve yakın arkadaşıdır. Bu ilişkilerinden ötürü kendisi önemli bir itibar ve servet sahibidir (Eğecioğlu, 2010, s.18-22). Rüştiye de yer alan inşa tarihine ait kitabeye göre de rüştiyenin Hafız Ahmed Ağa oğlu Fethi Ahmet Paşa tarafından 1851-1852 yıllarında yaptırıldığı bilgisi yer almaktadır (Konuk, 2014, s.249).

Fotoğraf 66. Fethi Paşa Rüştiyesi
Kaynak: http://www.gunaydingezginler.com/wp-content/uploads/2016/01/rodos-old-town-turk-okulu.jpg

Ahmet Fethi Paşa'nın rüştiyeyi yaptırmaktaki asıl gayesi dönemin padişahı ve yakın arkadaşı Sultan Abdülmecid'in Rodos'a yaptığı ziyaret anısınadır. Rüştiye ile birlikte bir de saat kulesi inşa ettirmiştir (Çağlar, 2010, s.85). 1856 yılında ise adadaki cephaneliğe yıldırım isabet etmesi sonucu meydana gelen patlama da rüştiye ve saat kulesi ağır hasar almıştır (Örenç, 2006, s.274). II. Dünya Savaşı'nda atılan bombalar ile hasar gören rüştiye 1990'lara kadar harabe bir şekilde kapalı kalmış sonra da sözde restorasyona alınmıştır. Ancak Heybeli Ada'da yer alan Ruhban Okulu'nun kapalı olması münasebetiyle bu rüştiye de açılmamaktadır (Konuk, 2014, s.250).

2.3.1.3.2.5.13. Fethi Paşa Saat Kulesi

1852 yılında rüştiye ile birlikte inşa edilen ve Fethi Paşa tarafından yaptırılan saat kulesi, rüştiyeye ek gelir sağlamak için inşa edilmiştir. Daha sonra rüştiye ile birlikte cephane patlaması ve II. Dünya Savaşı sırasındaki bombalama hadisesinde ağır hasar almıştır (Çelikkol, 1986, s.93).

Limana hâkim bir tepe üzerinde yer alan saat kulesi Süleymaniye Cami'nin kuzeyindedir. Yunan mimarisinde ancak yerli ustalar tarafından yapılan bu yapı 3 katlıdır. Vakıf tarafından kiraya verilen kule günümüzde seyir kulesi olarak işletilmekte ve para verilerek çıkılmaktadır (Konuk, 2014, s.246-248).

Fotoğraf 67. Fethi Paşa Saat Kulesi ve Süleymaniye Cami ve Minaresi
Kaynak: http://www.rodosadasi.net/wp-content/uploads/saat-kulesi.jpg

2.3.2. İSTANKÖY

Menteşe Adaları içerisinde yer alan İstanköy Adası, 36-50 kuzey enlemleri, 27-10 doğu boylamları arasında yer almaktadır. Bodrum merkeze 20 km uzaklıkta bulunan İstanköy, Bodrum'un Akarlar Köyü'ne ise yalnızca 5 km uzaklıkta yer almaktadır. İstanköy'ün günümüzde adı Kos olarak bilinmektedir. Bu ismin de adanın ilk hükümdarının kızı olan Koa'ya izafeten bu isim verilmiştir (Ahbab, 2012, s.64).

Menteşe Adaları'nda Rodos'tan sonra en fazla nüfusa sahip ada İstanköy'dür. Adanın nüfusu 33.388'dir. 2.000 Türk nüfusunun yer aldığı İstanköy'de azınlık konumunda bulunan Türkler için hiçbir eğitim kurumu bulunmamaktadır. Okul çağına

gelen çocukları aileleri ya Türkiye'ye gönderiyor ya da Yunanistan eğitim kurumlarında okutmak zorunda kalıyorlar. İstanköy Adası azınlık haklarının Türkler için işlemediği bir alandır. Birçok çeşitli baskı ve yıldırma politikası ile adada ki Türkler haklarından mahrum bırakılmaktadır (Taşkıran, 2012, s.531-536). Dini hayatlarını istedikleri gibi yaşayamayan ve dini anlamda hiçbir kurum ve kişi tarafından Müslümanlar temsil edilmemektedir. İş kurma, dükkân açma gibi ticari faaliyetlerini yerine getirememektedirler. Bir başka kısıtlama ise Türkiye'ye gelip bir yıl boyunca geri adaya dönmeyen Türklerin vatandaşlıktan çıkartılması ve mallarına el konulması sorunudur (Kaymakçı, 2014).

İstanköy Adası 112 km uzunluğunda bir sahil şeridine sahiptir. Antik çağlardan beri yerleşme alanı olmuş olan İstanköy Adası'nda yer alan havalimanına 2016 yılında 861.668 yabancı turist gelmiştir. İstanköy Adası'nda 350'den fazla otel, kamp alanı, oda ya da ev kiralama hizmeti sunan mekanlar bulunmaktadır. Temel geçim kaynağı turizm olan adanın diğer ekonomik faaliyet kolları turizm çevresinde gelişmektedir. Deniz, kum, güneş turizmi birinci turizm faaliyeti olsa da kültür turizmi ve alternatif turizm alanları da önemli bir yere sahiptir.

2.3.2.1. İstanköy'ün Tarihsel Gelişimi

Tarihi MÖ 79'lara kadar dayanan adada Antik Yunan, Büyük İskender, Mısır, Roma, Ceneviz, İran, Bizans ve Rodos Şövalyeleri olmak üzere birçok devlet ve hükümdar yıllar içerisinde hakimiyet kurmuştur. 1512 yılından 1912 yılına kadar da Osmanlı hakimiyetinde kalmıştır (Çelikkol, 1990, s. 9-13).

Adaya ilk yerleşenlerin MÖ 5. yüzyılda Dorlar olduğu, daha sonraki dönemde MÖ 336 yılında ise Büyük İskender'in adayı feth ettiği bilinmektedir. Büyük İskender'den sonra Roma İmparatorluğu'na bağlanan ada, Bizans döneminde ise piskoposluk merkezi olmuştur. Ünlü Saint Jean şövalyeleri Rodos'ta varlıklarını sağladıktan sonra İstanköy Adası'nı da hakimiyetlerine alarak güçlü kaleler ile adayı çevirmişlerdir (Emecen, 2001, s.308-309).

Rodos ile birlikte 1512 senesinde Kanuni Sultan Süleyman tarafından fethedilen İstanköy, 390 sene Osmanlı hakimiyetinde kalmıştır. Tıp ilminin babası sayılan ve adına

yeminler edilen Hipokrat'ta MÖ 460 yılında Kos (İstanköy) Adasında doğmuştur (Kahya, 1998, s.119). 1912 yılına gelindiğinde ise ada Osmanlı hakimiyetinden çıkıp İtalyanların hakimiyetine girmiş, İkinci Dünya Savaşı sırasında bir süre Alman işgali altında kaldıktan sonra Birleşik Krallık'ın korumasında Yunanistan hakimiyetine bırakılmıştır.

2.3.2.2 İstanköy'ün Turizm Çekicilikleri

İstanköy'ün ada olmasından dolayı en önemli turizm çekiciliği sahil ve plajlarıdır. 112 km'lik bir sahil şeridine sahip olan ada, iç kesimlere doğru doğal çekiciliklerin, alternatif turizm faaliyetlerinin bulunduğu mekanlar yer almaktadır. Antik dönemlerden beri üzerinde yer alan yerleşmeler ile birçok döneme ait tarihi ve kültür eserler, Osmanlı dönemine ait eserler ile kültür turizmi de İstanköy'ün önemli turizm çekiciliklerindendir. Ayrıca İstanköy Adası'nda yıl boyunca geleneksel ve uluslararası etkinlikler, festivaller ve eğlenceler düzenlenmektedir.

2.3.2.2.1. Doğal Çekicilikler

Yukarıda da söylediğimiz üzere İstanköy'ü tercih edenlerin büyük bir kısmı yaz aylarında Deniz, kum ve güneş için tercih etmektedir. Bu plajların ve sahillerin gerisinde birçok otel, restoran ve eğlence mekanları yer almaktadır. İstanköy Adası'nda 8 tane önemli plaj yer almaktadır. Tigkaki, Paradisos, Psalidi, Agios Fokas, Marmari, Limnionas, Teologlar ve Büyü plajları adada yer alan plajlardır. Bu plajlar güneşlenme, su sporları, dalga sörfü gibi farklı aktivitelere olanak tanımaktadır.

Adanın batı kesiminde Kefalos yakınlarında yer alan Aspri Petra Mağarası neolitik dönemden kalma yerleşme bulgularını barındırmaktadır. Mağara turizmi için kullanılmaktadır. Psalidi'de bulunan Hidrobiotop Gölü ise çoğunlukla nadir Flamingo kuşlarının bulunduğu bir alandır. Göl kuş gözlemciliği için önemli bir alandır. Ayrıca adanın birçok noktasında yer alan termal kaplıcalar hem yerli halk hem de turistler için sağlık turizmi merkezlerindendir.

Ayrıca İstanköy'de yaşamış bulunan Hipokrat ve ilgili arkeolojik anıtlar adada konferans turizminin gelişmesine katkı sağlamıştır. Dünyanın birçok yerinden gelen 3 binden fazla doktor adada konferans yapmakta ve ilgili alanları ziyaret etmektedir.

2.3.2.2.2. Tarihi ve Kültürel Yapılar

Günümüzde adada 1 müze, 4 arkeolojik site, 2 kale, 8 kilise ve manastırın yanında birçok Osmanlı eseri bulunmaktadır. 400 yıllık egemenliğinde Osmanlı İmparatorluğu ada da Evliya Çelebi'nin bildirdiğine göre 6 cami, 2 mescit, 1 dergâh, 1 hamam, 7 mektep yapmıştır. Bununla birlikte yıllar içerisinde Türk nüfusu da azalarak devam etmiştir. 1912 de 4700 civarında iken günümüzde 1000 kişi bile yoktur. Bulunan Türk nüfusunun çoğu Germe köyünde yaşamaktadır (Çam, 2000, s.129). Şemsettin Sami'nin eserinde 20. yüzyıl başlarına dair verdiği bilgide İstanköy'de 17 cami, 8 kilise, 2 tekke, 1 havra, 3 debbağname, 3 hamam, 229 dükkân ve 75 değirmen bulunmaktadır (Tuncel ve Bostan, 1998, s.37).

2.3.2.2.2.1. Nerantzia Kalesi

İstanköy Limanının girişinde 14. yüzyıldan kalma olan bu kale iyi korunmuştur. Şövalyeler döneminde yaptırıldığı düşünülen kale, antik kentin kalıntıları üzerine kurulmuştur. Kalenin 4 adet yüksekçe kulesi bulunmaktadır. Bodrum Kalesi ile karşı karşıya yapılmış olan kale, 17 Mart 1816'da meydana gelen bir patlama da büyük bir kısmı yıkılmıştır. Günümüzde bulunan yapı Osmanlı döneminde yer alan birçok eklemenin ürünüdür. En son İtalyan Arkeolojik Birimi tarafından restore edilen kale 1945'deki Alman işgali sırasında cezaevi ve Alman garnizonları için kalacak yer olmuştur. Giriş ücreti 3 euro olan kale ziyaretçilere açıktır.

Fotoğraf 68. Nerantzia Kalesi
Kaynak: http://www.kastra.eu/pics/kos.jpg

2.3.2.2.2.2. Roma Odeonu

İstanköy'de şehir merkezinde bulunan odeon, 2. ve 3. yüzyıllarda Romalılar tarafından inşa edilmiştir. 20. yüzyılın başlarında yapılan arkeolojik kazılar sonucu gün yüzüne çıkartılan odeonun zamanında müzik yarışmaları için kullanıldığı düşünülmektedir. Koilon[21] güney kısımda yer alırken, orkestra ve sahne kuzeyde yer almaktadır. Odeonun ilk dokuz sırası orijinal mermerden yapılmış ve buralar zamanın önemli şahsiyetleri için ayrılmıştır. Bölgede birçok heykelde yer almakta ancak en önemlileri müzede sergilenmektedir. Kazılar sonucu bulunan ve müzede sergilenen en önemli heykellerden birisi ise Hipokrat'ın heykelidir. Odeon günümüzde kısmen restore edilmiş halde yer almakta ve ziyaretçilerin girişine izin verilmektedir.

Fotoğraf 69. Roma Odeonu
Kaynak: http://www.wondergreece.gr

2.3.2.2.2.3. Asklepion

Asklepion,[22] İstanköy'ün şehir merkezine yalnızca 5 km uzaklıkta bulunan ve 1902 senesinde ünlü arkeolog Herzog tarafından keşfedilmiş bir eski çağ hastanesidir. Sağlık tanrısı olan Asklepion'a ithaf edilen hastane MÖ 357 senesinde inşa edilmiştir. Şehrin yüksekçe bir kesiminde bulunan bu antik alan yukarıdan güzel bir manzara sunmaktadır. Asklepion'un günümüze kadar ulaşmış olan kalıntıları Roma döneminden kalmadır. Modern tıppın babası olarak kabul edilen Hipokrat burada doğmuştur. (Çiçek,

[21] Koilon: Seyircilere ayrılmış bölüme verilen isim.
[22] Asklepion: Yunan mitinde tıbbın ve sağlığın tanrısıdır.

2006, s.6). Bu sağlık merkezine zamanla hamam, kütüphane, kaplıca ve tapınaklar eklenmesiyle büyük bir kompleks haline dönüşmüştür. Giriş ücreti 8 eurodur.

Fotoğraf 70. Asklepion Antik Alanı
Kaynak: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Asclepeion_in_Kos.JPG

2.3.2.2.2.4. Osmanlı Dönemi Eserleri

Osmanlı döneminden birçok eserin günümüze kadar geldiği İstanköy adasında Cezayirli Gazi Hasan Paşa Cami, Defterdar Cami, Atik Cami, Germe Hasan Paşa Cami ve Moruk Cami bu bölümde değerlendirilecektir.

2.3.2.2.2.4.1. Cezayirli Gazi Hasan Paşa (Lonca) Cami

Caminin adından da anlaşılacağı üzere camiyi Palabıyık lakabı ile bilinen Osmanlı döneminde kaptan-ı derya ve sadrazamlık makamlarında görev yapmış büyük devlet adamı Cezayirli Gazi Hasan Paşa tarafından yaptırılmıştır. Oniki adaların birçoğunda cami, çeşme gibi kendi adı ile anılan eserleri mevcuttur (Aydın, 1993, s.501-503). İstanköy'de yaptırdığı bu cami de Hipokrat'ın öğrencilerine ders verdiği ünlü Hipokrat çınarının bulunduğu meydanda yer almaktadır. Cami 1776 senesinde inşa ettirilmiştir. Tek şerefeli uzunca bir minaresi olan caminin tavanı ahşaptır. Cami kubbeli değil kiremitle örtülü bir çatıya sahiptir (Dürüst, 1995, s.319).

Caminin bulunduğu revak on iki tane kemerin üzerine oturtulmuş ve bir de namaz kılmak için bir bölüm yapılmıştır. Fazla büyük olmayan bu caminin bahçesinde Hipokrat çınarının hemen yanı başında birde şadırvanı mevcuttur. Caminin namaz kılınan bölümüne geçmek için kullanılan kapı üzerinde Osmanlı hat sanatı ile yazılmış bir şekilde

“Selamün aleyküm tıbtum fedhuluha halidin” ayeti kerimesi yazmaktadır (Çelikkol, 1990, s.14). Yunanistan Kültür Bakanlığı tarafından 1948 ve 2001 yıllarında iki kere tescillenmiştir. Dikdörtgen olarak yapılmış bir plan ile inşa edilen cami ibadete kapalıdır. Cami harap bir şekilde restorasyon yapılmayı beklemektedir (Konuk, 2008). Yapı olarak İstanköy’deki en büyük cami olan Hasan Paşa Cami, 1902-1903 yılları arasında tamir edilmiştir. Artık çok zarar gördüğü yıllardan sonra da 1996 yılında küçük çaplı tadilatlar daha geçirmiştir. Günümüzde de bazı bölümleri desteklerle sağlamlaştırılmıştır (Özata, 2010, s.30-31). Cami ibadete açık ve Müslümanların hizmetindedir.

Fotoğraf 71. Cezayirli Gazi Hasan Paşa Cami
Kaynak: http://static.panoramio.com/photos/large/93580200.jpg

2.3.2.2.2.4.2. Defterdar (Hacı İbrahim Efendi) Cami

Bir vakıf eseri olan cami 1724 senesinde Defterdar İbrahim Efendi tarafından inşa ettirilmiştir. Şehir merkezinde bulunan cami ibadete açık olup cuma günleri kalabalık bir cemaatle Cuma namazı kılınmaktadır. Cami iki katlı olarak yapılmış ve kemerler üzerinde inşa edilmiştir (Dürüst, 1995, s.319). Caminin ikinci katında harim ile son cemaat yeri mevcut iken alt katta dükkanlar yer almaktadır. Bu dükkanlar caminin bulunduğu vakfa gelir sağlamaktadırlar. Caminin tek şerefeli bir minaresi ve bahçe kısmında bir de şadırvanı mevcuttur (Konuk, 2008).

Defterdar Cami Vakfı’nın camiye gelir sağlaması için kurduğu dükkanların sayısı 13’dür. Ayrıca vakıf bünyesinde cami gelirleri için bağ, bahçe ve tarlalarda mevcuttur. Bunun gibi birçok gayrimenkulden cami için gelirler elde edilmekte ve caminin varlığını sürdürmesi sağlanmaktadır (Ahbab, 2009, s.74).

1948 ve 2001 yıllarında tescillenen, 1993 senesinde de bir sabotaj sonucu tahrip edilen caminin günümüzde durumu diğer camilere göre iyidir. İçerisinde sürekli olarak ibadet edildiği için içi ve dışı temiz durumdadır. 2004-2005 yılları arasında yapılan restorasyonda caminin birçok noktası yenilenmiştir (Özata, 2010, s.65-67). Cami ibadete açık olup Müslümanların hizmetindedir.

Fotoğraf 72. Defterdar Cami
Kaynak: http://www.fotografturk.com/istankoy-adasinda-defterdar-camii-p272387s2

2.3.2.2.2.4.3. Atik Cami

Caminin yaptıranı bilinmemekle birlikte üzerinde yer alan kitabeden II. Abdülhamid devrinde Hacı Hasan Rıza tarafından tamir ettirildiği bilinmektedir. Bu tamiratın 1892 senesinde gerçekleştiği yazmaktadır. Günümüzde Platea Makariu ve Odos Kolokotroni caddelerinin yakınında yer almaktadır (Özata, 2010, s.60).

Fotoğraf 73. Atik Cami
Kaynak: http://www.kos-adasi.com/images/atk-cam.jpg

Kare planlı olarak yapılmış cami iki katlıdır. Minaresi yıkılmış olan caminin harap bir vaziyeti vardır. Bir ihtimale göre Evliya Çelebi'nin bahsettiği Eski Cami'nin yıkıldıktan sonra yerine yapılmış olabileceği üzerinde durulmaktadır (Dürüst, 1995, s.320). Cami günümüzde depo olarak kullanılmaktadır.

2.3.2.2.2.4.4. Germe Gazi Hasan Paşa Cami

Germe köyünde bulunan cami 1948 ve 2001 yıllarında Yunan hükümeti tarafından tescillenmiştir. 1784-1785 yıllarında Gazi Hasan Paşa tarafından inşa edildiği cami üzerinde yer alan kitabesinde yazmaktadır. İstanköy'de ibadete açık ikinci camidir. İçerisinde birçok yazı levhaları yer almaktadır (Konuk, 2008).

Dikdörtgen planlı olarak inşa edilen cami düz bir dama sahiptir. Kubbe ya da çatısı yoktur. Yan tarafında tek şerefeli minaresi yer almaktadır. Özata'nın söylediğine göre cami de yaz aylarının muhtelif zamanlarında çocuklara Kur'an-ı Kerim dersleri de verilmektedir. Cami bütün namaz vakitleri açıktır (Özata, 2010, s.76-78).

Fotoğraf 74. Germe Hasan Paşa Cami
Kaynak: http://cesmeaktuel.com/wp-content/uploads/2015/08/germe-cami-Medium.jpg

2.3.2.2.2.4.5. Moruk Cami

Caminin ismi Mora Yarımadası'ndan İstanköy'e gelmiş olan zengin Morukzade Efendi tarafından yaptırıldığı için bu ismi almıştır. Yapım tarihi belli olmamakla birlikte camide yer alan tamirat kitabesine göre 1892 yılında Hasan Rıza tarafından tamiratı yapılmıştır. 1933 yılındaki depremde de cami hasar almıştır (Konuk, 2008). Daha sonraları hasar gören yer onarılmıştır. İç kısmında çalışma yapılırken dış kısmı

bozulmadan aynı şekilde bırakılmıştır. Vakıf gelirlerini artırmak için de cami ticarethane olarak kiraya verilmiştir (Acıpınar, 2014, s.224-225). Günümüzde ibadete kapalıdır.

Fotoğraf 75. Moruk Cami
Kaynak: Ahbab, 2009, s.197

2.3.2.2.3. Kültürel Olaylar ve Etkinlikler

İstanköy'ün kent merkezinde yerel belediye tarafından her yılın Temmuz ile Eylül ayları arasından Hipokrat Festivali düzenlenmektedir. Hipokrat'ın yemininin okunduğu, tiyatro, folklor, geleneksel dans gösterilerin yapıldığı, yelken yarışları ve birçok aktivitenin bulunduğu festival yaz aylarında İstanköy turistleri için önemli etkinliklerdendir. Bunun dışında ağustos ayının ilk haftasında Agios Ioannis Bayramı adı altında Mastichari köyünde şarap festivali yapılmaktadır.

Dikaios belediyesinin düzenlediği Dikaia Festivali ise Temmuz ve ağustos aylarında gerçekleşmektedir. Dans, müzik, konser, tiyatro, spor etkinlikleri ve çocuklar için gerçekleştirilen birçok etkinlikten oluşmaktadır. Dikaios belediyesinin bir benzerini ise Irakleia belediyesi yapmaktadır. Temmuz ve Ağustos aylarında gerçekleşen bu festivalde de benzer etkinlikler yapılmaktadır.

2.3.3. GİRİT

Yunanistan'ın 13 bölgesinden biri olan Girit, doğu Akdeniz'de Kıbrıs'tan sonra büyüklük açısından ikinci Akdeniz adaları içinde ise en büyük beşinci adadır.

Yunanistan'ın bölgeleri açısından baktığımızda en fazla turist çeken bölgesidir. Toplam da 21.139 kamp alanı ve otel sayısına sahip olan Girit'te yalnızca otellerin sayısı ise 1.558'dir. Girit'te otellerin ağırlıklı olarak iki ve üç yıldızlı oldukları görülmektedir. 2015 yılında Girit'te bulunan otellerde 3.316.404 turist konaklamıştır. Attika bölgesi otellerde konaklayan turist sayısı bakımından birinci sırada iken Girit ikinci sıradadır. Aynı şekilde doğrudan yapılan uçuşlarda da Attika bölgesinden sonra ikinci olan Girit'e 2016 yılında Hanya ve Kandiye uluslararası havaalanlarına toplam 3.934.026 turist gelmiştir. Ayrıca kruvaziyer gemileri ile 2016 yılında Kandiye'ye 250 bin civarında, Hanya'ya ise 200 bine yakın turist gelmiştir. En ünlü otelleri arasında ise La Maison Ottomane, Elounda Garden, Eleonas, Kapsaliana Village, Kastro Beach, Rimondi, Casa Vitae vb. oteller yer alır.

Şekil 21. Girit Haritası
Kaynak: http://mapsof.net/uploads/static-maps/crete_integrated_map.png

2.3.3.1. Girit'in Genel Coğrafi Özellikleri

Lokasyon olarak Yunanistan anakarasının güneydoğu kesiminde yer alan Girit, Akdeniz ve Ege deniz yollarını kontrol eden stratejik bir noktadadır. Doğusunda Kaşot, Kerpe, ve Rodos adası batısında Kithira ve Andikithira adaları yer almaktadır (Ünsal, 2009, s.1). 8259 km^2 bir alana sahip olan Girit, doğu-batı yönünde 260 km uzunluğa sahip iken genişliği ise 15-50 km arasındadır. Parçalanmış bir yüzey şekline sahip olan ada çok dağlıktır. Batıdan doğuya doğru dağların yükseldiği adada en yüksek dağlar Ak dağlar ve Ida'dır. Güney kesiminde dağların denize dik uzandığı Girit, kuzey kesimde ise dağların yönü tarım için daha elverişlidir (Tukin, 1996, s.85).

Yunanistan anakarasından 160 km uzakta yer alan ada, 1.000 km'ye yaklaşan bir sahil şeridi uzunluğuna sahiptir. Genel olarak Akdeniz ikliminin etkisinde olan Girit, Kasım ve Mayıs aylarında yüksek dağlık alanlarında kar görürken alçak kesimlerde kar görülmemektedir. Yaz aylarında ortalama 20°C ile 30°C arasında bir sıcaklık değerlerine sahiptir. İkinci olarak ise kuzey Afrika iklim kuşağının etkisini de hisseden Girit, yıl boyunca güneşli ve sıcak günleri yaşamaktadır.

Girit'te altı şehir bulunmaktadır. Kandiye Girit'in başkenti ve en büyük şehridir. Kandiye dışında adada Hanya, Resmo, Lerapetra, Agios Nikolaos ve Sitia şehirleri bulunmaktadır. 2011 nüfus sayımına göre adanın nüfusu 623.065 kişidir. $Km^{2'}$ye 75 kişinin düştüğü Girit'in temel geçim kaynağı turizm ve hizmet sektörüdür. Ancak bunların yanında tarım sektörü önemli bir yer tutmaktadır.

2.3.3.2. Girit'in Tarihsel Gelişimi

Girit Adası'nın tarihi MÖ 3000 ile 1400 arasında adanın ilk sakinleri olan Küçük Asyalı'lardır. Bu grup asıl Giritliler diye tabir edilen ve Avrupa medeniyetinin temelini oluşturmuşlardır. Bu bilgilere Kandiye'de yapılan arkeolojik kazı çalışmaları sonucu varılmıştır. Bu arkeolojik kazılar adanın tarihinin MÖ 4000 yılına kadar gittiğini göstermektedir (Tukin, 1996, s.85). MÖ 1400'lere gelindiğinde ise Dorlar'ın büyük akınları sonucu Yunanistan ve Balkanlar istila edilirken, Dorlar büyük gruplar halinde Girit Adası'na yerleşmişlerdir. Bu dönemde Girit'te birbirleri ile bağı bulunmayan farklı şehirler ortaya çıkmış ve Dorlar'ın yanında Eteogiritliler, Pelasgi ve Kidonyalılar'dan oluşan farklı kabileler Girit Adası'nın halklarını oluşturmuşlardır (Adıyeke, 2000, s.10).

Roma İmparatorluğunun Balkanlara ve Yunanistan'a hâkim olduğu dönemde kendi başına bırakılan Girit, daha sonraları adanın korsanların yuvası haline gelmesi ve Roma İmparatorluğu'na zorluk çıkartmaya başlaması üzerine Girit Adası'na seferler düzenleyen Roma, MÖ 67'de adayı ele geçirmiştir. Ve tarihte uzun bir zaman sürecinde Girit Sinerayka'ya bağlanmıştır. Romanın yıkılması ile de Doğu Roma içerisindeki merkezi durumunu iyice artırmıştır (Bıçakçı, 2003, s.90).

Venediklilerin egemenliği döneminde Aydın Beylerinden Umur Bey 1341 yılında Adalar Denizi'nde kurduğu hakimiyet sonrası Girit'e de seferler düzenlemiş ve

1427 yılında da farklı bir Türk akını daha gerçekleşmiştir. Bu akınların hakimiyetlerini iyice zayıflatmış olduğunu anlayan Venedikliler daha sonraları İstanbul'un fethinden sonra Osmanlılar ile dost ilişkileri sürdürmeye çalışmıştır (Tahmiscizade, 1977, s.13). Ancak Osmanlı devletinin son fetihlerinden biri olan Girit'e seferler 1645 yılında Sultan İbrahim döneminde başlamıştır. Adada yer alan Hanya ve Resmo kentleri kolayca Osmanlı hakimiyetine girerken Kandiye Kalesi'nin fethi 24 yıllık bir gecikme ile 1669 yılında Fazıl Ahmet Paşa tarafından sağlanmıştır (Adıyeke ve Adıyeke, 2000, s.447). 244 yıla yakın süren Osmanlı hakimiyeti Balkan Savaşları sonucu imzalanan Londra Antlaşması'nın 4. maddesi gereği Osmanlının Girit'teki bütün hakimiyetinden vazgeçtiğini kabul etmesi ile 1913 yılında Girit'in Yunanistan ile birleşmesi sonucu Osmanlı hakimiyeti son bulmuştur (Öksüz, 2010, s.112).

2.3.3.3. Girit'in Turizm Çekicilikleri

Yunanistan'ın en popüler turizm merkezlerinin başında gelen Girit çoğunlukla yaz aylarında tercih edilmektedir. Geniş bir konaklama yelpazesi ve gelişmiş turizm altyapısı ile Girit turistler için önemli bir cazibe merkezidir. Adada doğal ve beşerî birçok çekicilik unsurunun bir arada yer aldığı görülmektedir. Girit'te ekoturizm alanlarının gelişmiş olmasının yanında birçok tarihi eser, antik dönemden kalma arkeolojik kalıntılar ve kültür aktiviteleri ile her türlü turist tipine hitap edilmektedir.

2.3.3.3.1. Doğal Çekicilikleri

Girit Adası 1.000 km'ye yaklaşan bir sahil şeridine sahiptir. Adada sahiller ve plajlar en önemli doğal çekiciliklerin başında gelmektedir. Kandiye'de 26, Hanya'da 25, Resmo'da 11 ve Lasithi'de 23 adet plaj bulunmaktadır. Toplamda 85'in üzerinde plaja sahip olan ada deniz, kum ve güneş turizminin en önemli yaşandığı alanların başında gelmektedir.

Sahil ve plajlarının yanı sıra adada yer alan ve hem mitolojik açıdan önemli bir yere sahip olsun hem de alternatif turizm faaliyetleri için önemli alanların başında gelen dağlar Girit'in birçok noktasında yer almaktadır. Kandiye'de bulunan Asterousia, Giouchtas ve Idi dağları, Hanya'da yer alan Lefka Ori dağı, Resmo'da Kedros ve Lasithi'de yer alan Dikti ve Sitia Alanları Girit'in dağ turizmi için önemli alanlarıdır.

Bu dağların birçok noktasında yemyeşil doğası ile birçok hayvan türünü içinde barındıran ormanlar yer almaktadır. Bu alanlarda ekoturizm faaliyetleri, doğa yürüyüşleri, etkinlikler gibi çeşitli aktiviteler gerçekleştirilmektedir. Kandiye'de Rouvas, Fourni, Charoupodasos, Prinodasos ve Azilakodasos ormanları, Hanya'da Sirikari Chestnut ve Lasithi'de Selekano, Vai Palm ve Selvi ve Çam ormanları Girit'in doğal çekicilik alanlarıdır. Girit mağara turizmi içinde birçok önemli alana sahiptir. Milattan önceki dönemlerden kalma olan bu birçok mağara önemli tarihi kalıntılar içermektedir. Kandiye'de Neraidospilio, Skotinou, Kamilaris, Agia Fotini, Sarchos ve Ideon Andron mağaraları yer alırken, Hanya'da Apokoronas ve Akrotiri, Lasithi'de de Dikteon Andron, Milatos ve Pelekiton mağaraları bulunmaktadır.

Dağlık bir araziye sahip olan Girit'te birçok kanyon yer almaktadır. Trakking faaliyetleri için en ideal ortamları sunan bu kanyonlar önemli doğa yürüyüşü alanlarının başında gelmektedir. Girit'in 4 bölgesinde de birçok kanyon bulunmaktadır. Kandiye'de Agios Nikolaos, Arvi, Ajiofarago ve Knosano kanyonları yer alırken Hanya'da Samaria, Aradena, Imbros, Agia Irini ve Therissos yer almaktadır. Bunun yanında Resmo'da Kourtaliotis, Patsos Amari, Prassano ve Myli kanyonları ile Lasithi'de Orino, Ha, Deads, Milonas, Havgas, Richti, Kristas ve Selinari kanyonları bulunmaktadır.

Adada birçok göl, nehir ve şelalede bulunmaktadır. Bu alanlar kuş gözlemciliği, sahip oldukları fauna ve flora alanları ile Girit'in önemli doğal çekicilik alanlarıdır. Bu alanların birçoğunda piknik alanları bulunmakta, kafe ve restoranlar hizmet vermektedir. Kandiye'de Anapodaris ve Almyros Gaziou nehirleri yer alırken bölgede bir de Zaros Gölü bulunmaktadır. Hanya'da ise Kournas Gölü bulunmaktadır. Resmo'ya baktığımızda Potami Baraj Gölü ve Argyroupolis Şelalesi bulunmaktadır. Lasithi'de ise Barmianon ve Voulismeni gölleri yer almaktadır.

2.3.3.3.2. Tarihi ve Kültürel Yapılar

İlk çağlardan beri birçok medeniyetin hakimiyet kurduğu Girit'te birçok tarihi eser bulunmaktadır. Girit'in tamamında 25'den fazla müze, 26'tane arkeolojik sit alanı, 8 adet kale, 30'a yakın tarihi kilise ve manastır ve bunların yanında birçok Osmanlı eseri bulunmaktadır. Ayakta kalmayı başarabilen en önemli Osmanlı eserleri günümüzde

Hanya ve Resmo'da yer almaktadır. Amacı dışında kullanılmakla birlikte ziyaretçilere açıktır.

1875-1876 tarihlerine ait Girit'in ilk salnamesine göre Hanya'da 11 cami, 5 tekke, 9 çeşme, 1 medrese, 2 muvakkithane ve 2 sebilhane, Resmo'da 8 tekke, Kandiye'de 16 tekke bulunmaktadır. 1892-93 yılına ait salnameye göre ise Hanya'da 1 medrese, 2 sebilhane, 9 çeşme, 2 muvakkithane, 6 mescid, 14 tekke, 24 cami yer alırken Kandiye'de 67 cami, 24 mescid, 2 medrese, 4 sebilhane, 3 muvakkithane, 26 çeşme varken Resmo'da 26 cami, 5 medrese, 14 mescid, 21 çeşme, 7 tekke, 1 muvakkithane mevcuttur (Şimşek, 2007, s.217).

2.3.3.3.2.1. KANDİYE

Kentin büyük hasarlar almasına ve birçok tarihi eserin büyük zararlar görmesine neden olan 1664, 1856 ve 1926'daki depremler kenti olumsuz etkilemiştir. Özellikle 1681 yılında meydana gelen depremde Kandiye'nin üçte biri yıkılmış ve 3400'e yakın insan ölmüştür. 2400 kişi yaralanmıştır (Adıyeke ve Adıyeke, 2012, s.2-3). Kandiye'de 9 müze, 10 arkeolojik site, 2 kale ve 13 kilise ve manastır bulunmaktadır. Osmanlı eseri olarak ise zamanında kiliseden camiye çevrilen ancak günümüzde kilise olarak kullanılan Fazıl Ahmet Paşa Cami ve şehrin merkezinde bulunan su sebili bulunmaktadır.

2.3.3.3.2.1.1. Venedik Kalesi

Fotoğraf 76. Kandiye Kalesi ve Kandiye Şehri
Kaynak: http://www.ussaki.com/v2/girit-kandiyede-ussaki-tekkesi/

Venedikliler tarafından Kandiye'nin savunması için inşa edilen bu kale Rocca Al Mare yani Deniz Kalesi olarak adlandırılmaktadır. Venediklilerin 1540 yılında

yapımını tamamladığı bu kale ve Kandiye'nin etrafını saran surlar iki katlıydı. Kalede çeşitli kullanımlar için 26 oda yer alırken, kalenin içinde cezaevleri de bulunmaktaydı. Osmanlı İmparatorluğu tarafından 24 yıllık bir kuşatma sonucunda ele geçirilebilmiştir. Kandiye limanında yer alan kale günümüzde turistlerin önemli uğrak alanlarındandır.

2.3.3.3.2.1.2. Knossos Sarayı

Avrupa'nın ilk uygarlığı olan Minos, MÖ iki bin yıllarında gelişim göstermiştir. Knossos Sarayı da MÖ 1700 ile 1400 yılları arasında kademeli olarak inşa edilmiştir. Kandiye'de önemli antik kalıntılardan olan saray zamanında uzun yıllar Minos uygarlığının dini, idari ve ekonomik merkezi olmuştur. 20.000 m^2'lik bir alan üzerine kurulan sarayda 1300 oda bulunmaktaydı. Sarayın sınırları içinde bir tiyatro, 4 giriş kapısı ve geniş olarak yapılmış erzak depoları yer almaktadır. Arkeolojik site 1878 yılında Minos Kalokairinos tarafından keşfedilmiş ve 1900 yılında İngiliz arkeolog Sir Arthur Evans ve ekibi tarafından 35 yıl süren bir çalışma ile gün yüzüne çıkartılmıştır. Sarayın kalıntıları günümüzde yerli ve yabancı turistlerin ziyaretine açık bulunmaktadır.

Fotoğraf 77. Knossos Sarayı'nın Bir Kalıntısı
Kaynak: http://www.wondergreece.gr

2.3.3.3.2.1.3. Osmanlı Dönemi Eserleri

1669 tarihli tahrir defterine göre ise şehirde 66 manastır, 5 kilise, 37 mahzen, 10 bahçe, 12 cami, 4 kışla, 18 bostan, 7 değirmen, 4 cephanelik, 1 hapishane, 2 karakol vardır (Gülsoy, 2001, s.303-304). 1892-1893 yılları arasında ise Kandiye'de 67 cami, 24 mescid, 2 medrese, 4 sebilhane, 3 muvakkithane, 26 çeşme bulunurken depremler ve zaman faktörünün etkisi ile günümüzde pek fazla Osmanlı eseri kalmamıştır.

2.3.3.3.2.1.3.1. Fazıl Ahmet Paşa Cami

Kandiye'nin fatihi olan Vezir-i Azam Köprülüzade Fazıl Ahmet Paşa 1669 yılında şehri feth ettikten sonra Sandito isimli manastırı kendi adına camiye çevirmiştir (Topçu, 2000, s.73). Cami 58x20 boyutlarında olup bahçesinde birçok meyve ağaçları yer almaktaydı. Cami bir külliye tarzında oluşturulmuş yanında öğrencilerin eğitim gördüğü odalar ve ayrıca 3 katlı bir ev de yer almaktaydı (Gülsoy, 2004, s.261).

Caminin kiliseden bozma olduğunu söyleyenlerin aksine Bıçakçı, Evliya Çelebi'nin verdiği bilgileri örnek göstererek buranın yeni bir yapı olduğunu kiliseden bozma olmadığını söylemektedir. Ayrıca caminin kitabesinin olmadığını ancak Orhan Köprülü'nün makalelerine dayandırarak iki kere caminin tadilat gördüğünü söylemektedir (Bıçakçı, 2003, s.107). Cami günümüzde Church Of Saint Titus adı ile tekrar kilise olarak kullanılmaktadır.

Fotoğraf 78. Fazıl Ahmed Paşa Cami
Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Kandiye

2.3.3.3.2.2. HANYA

5 müze, 5 arkeolojik sit alanı, 3 kale, 7 kilise ve manastırın yanında amacı dışında kullanılmakta birçok Osmanlı eseri bulunmaktadır. Evliya Çelebi fetihten hemen sonra ki vaziyeti ve uzun süre Fazıl Ahmet Paşa ile birlikte kaldığı Girit'te yer alan eserleri detaylı bir şekilde tarif etmiştir. 7 mahalle zaviyesi ve 3 tane tekke bulunduğunu

yazmıştır (Şimşek, 2007, s.217). Bu eserlerin dışında Evliya Çelebi'ye göre Hanya'da yer alan 6 tane caminin sadece birisi yeni yapılmış diğerleri ise kiliseden camiye çevrilmiştir. Yusuf Paşa, Hünkâr, Koca Musa Paşa, Yeniçeri Ağası Cami gibi camiler kiliseden döndürme iken Küçük Hasan Paşa Cami'ni Osmanlı yaptırmıştır (Tukin, 1996, s.88).

Bütün Girit'te olduğu gibi Hanya'da da birçok eser Yunanlıların eline geçtikten sonra ya kiliseye çevrilmiş ya da başka amaçlar için kullanılmıştır. Bu camilerin birçoğu da günümüze kadar gelememiştir. Başka amaçlar için kullanılsada bu eserlerin ziyaret edilebilmesinde herhangi bir kısıtlama yoktur. Bu bölümde günümüzde ayakta kalmış olan eserler incelenecektir.

2.3.3.3.2.2.1. İzzeddin Kalesi

1872 yılında bir Türk komutanı olan Rauf Paşa tarafından Venediklilerden kalma kalenin üzerine inşa edilmiştir. Denize bakan bir tepenin üzerinde inşa edilen kale Kalami Köyü'ne yakındır. Osmanlı İmparatorluğu'nun 19. yüzyıl mimarisinin tipik bir örneği olan bu kale Sultan Abdülaziz'in adı ile anılmaktadır. Souda Körfezi'ni savunmak için inşa edilen kale, sonraki yıllarda Yunanistan'daki cunta döneminde siyasi suçluları cezalandırmak için hapishane olarak kullanılmıştır.

2.3.3.3.2.2.2. Küçük Hasan Paşa Cami

17. yüzyılda yapılan cami Evliya Çelebi'nin yazdığına göre Osmanlı'nın yaptığı bir camidir. Diğer camiler gibi kiliseden çevirme değildir. Hanya Limanı'nın bulunduğu alanda yer alan cami günümüzde sergi salonu olarak kullanılmaktadır. Osmanlıdan kalma eserler içinde günümüzde neredeyse en iyi şekilde korunmuş eserlerden diyebiliriz. Caminin önceden var olan minaresi ise günümüzde bulunmamaktadır. Ayrıca cami Yeniçeri ve Yalı isimleri ile de anılmakta olup dikdörtgen bir şekilde yapılmıştır. Büyükçe kubbesi dört taraftan destekli ayaklar ile desteklenmiştir (Gökaçtı, 2001, s.529). Cami uzaktan bakıldığında bir örümceği ya da bir ahtapotu andırmaktadır. Günümüzde Yalı Cami adı ile bilinen yapı, halk sanatları müzesi ve sergi salonu olarak kullanılmaktadır.

Fotoğraf 79. Küçük Hasan Paşa Cami
Kaynak: http://www.anadolucografyasi.com/tag/tur

2.3.3.3.2.2.3. Hünkâr (Sultan İbrahim) Cami

Evliya Çelebi'nin de kitabında dediği gibi kiliseden camiye çevrilen bir eserdir. Venediklilerin zamanında yaptırdığı Saint Nicholas Kilisesi'nden çevrilmiştir. Günümüzde kilise olan bu yapının bir kenarında çan kulesi yer alırken diğer yanında da iki şerefeli bir minare bulunmaktadır (Gülsoy, 2004, s.253). Cami 1856 yılında meydana gelen Girit Depremi'nde hasar görmüştür. Ancak Hanya'da yıkılan cami ya da eser olmamıştır. Deprem özellikle Kandiye'yi çok etkilemiştir (Adıyeke ve Adıyeke, 2012, s.22). Cami günümüzde Splantzia Meydanında Agios Nikolaos adında bir kilise olarak varlığını sürdürmektedir.

Fotoğraf 80. Hünkâr Cami
Kaynak: http://www.yolculukterapisi.com/hanya/

2.3.3.3.2.2.4. Yusuf Paşa Cami (Müzesi)

Günümüzde arkeoloji müzesi olarak kullanılmakta olan cami zamanında Venediklilerin Saint Francisco Kilisesi'nden çevrilmiştir. Günümüzde cami olduğunu hatırlatan tek ve en önemli unsur bahçesinde yer alan sebilidir (Gökaçtı, 2001, s.529). Cami, birçok dükkân, fırın, ev gibi malları da elinde tutan Çömlekçi Köyü vakfına aittir. Vakfın 1650'de ki yıllık geliri 80 bin akçe civarındadır (Gülsoy, 2004, s.254). Müze de Bizans ve Roma eserleri dışında Minoan dönemine ait özel parçalarda sergilenmektedir.

2.3.3.3.2.3. RESMO

Girit'in liman şehirlerinden olan Resmo'da 7 müze, 5 arkeolojik sit alanı, 1 kale, 5 kilise ve manastır ve önemli birkaç Osmanlı eseri bulunmaktadır. Bu bölümde o eserlere değinilecektir.

2.3.3.3.2.3.1. Deli Hüseyin Paşa Cami

Resmo'yu Venediklilerden alan Serdar Deli Hüseyin Paşa, Venediklilerden kalma iç kalede yer alan kiliseyi Sultan İbrahim namına camiye çevirirken, dış kalede yer alan kiliseyi ise kendi adına camiye çevirmiştir. İşte bu Deli Hüseyin Paşa Cami o camidir. Camiye gelir sağlamak içinde 10 köy vakfedilmiştir (Gülsoy, 2007, s.586).

Bursa Yenişehir'de doğan ve IV. Murat ve Sultan İbrahim dönemlerinde Kaptan-ı Deryalık yapan, IV. Mehmed zamanında da 6 gün sadrazamlık yapmıştır. Başarılı ve cesur bir komutan olan Hüseyin Paşa savaşlarda gösterdiği bu cesur ve korkusuz tavırlarından dolayı deli lakabını almıştır. Köprülü Mehmed Paşa'nın her zaman kendisine rakip olarak gördüğü Hüseyin Paşa sadrazam olunca kendisinin gözden düşeceğini düşünen Köprülü, Hüseyin Paşa'yı oyuna getirip padişahın karşısında yargılatmıştır. Hüseyin Paşa suçlu bulunup 29 Aralık 1658 yılında Yedikule Zindanında boğdurularak idam edilmiştir (İlgürel, 1999, s.4-6). Cami günümüzde kültür sanat aktiviteleri için kullanılmaktadır. Bakımlı görünen caminin minaresi uzun bir süredir restore edilmek için etrafı demir platformlar ile çevrili beklemektedir.

Fotoğraf 81. Deli Hüseyin Paşa Cami
Kaynak: http://onetrips.blogspot.com.tr/2015/04/girit-gezi-rehberi-2-yunan-adalar-gezi.html

2.3.3.3.2.3.2. Sultan İbrahim Cami

Resmo'nun fethinin akabinde şehirde yer alan en büyük kilise Sultan İbrahim adına Deli Hüseyin Paşa tarafından camiye çevrilmiş ve camiye gelir sağlamak içinde 5 köy vakfedilmiştir (Gülsoy, 2004, s.256). Gökaçtı'ya göre ise bu cami IV. Mehmed tarafından babası Sultan İbrahim adına kale içinde ve kare formunda yaptırılmıştır. Büyükçe bir kubbeye sahiptir (Gökaçtı, 2001, s.534). Minaresi yıkılmış 1998 yılından sonra da uzun bir süre onarım görmüştür. Cami sağlam bir şekilde günümüze kadar gelmiş olmasına rağmen kendisinin cami olduğuna işaret eden tek emare mihrabıdır. Geriye kalan bütün alametleri ortadan kaldırılmıştır. Günümüzde ziyaretçi girişine açık ve boş bir şekilde durmaktadır.

Fotoğraf 82. Sultan İbrahim Cami
Kaynak: http://onetrips.blogspot.com.tr/2015/04/girit-gezi-rehberi-2-yunan-adalar-gezi.html

2.3.3.3.2.3.3. Valide Sultan Cami

Caminin banisi Osmanlıda II. Mustafa ve III. Ahmed dönemlerinde yönetimde önemli bir söz sahibi olan Rabia Gülnüş Emetullah Sultandır. Valide Sultan olarak bilinen ve bu yüzden de cami Valide Sultan Cami olarak isimlendirilmiştir. Cami dikdörtgen formda yapılmış üzerinde büyükçe üç büyük kubbe yer almaktadır (Gökaçtı, 2001, s.533). Camiden günümüzde ise sadece sapasağlam bir minare, bir kitapçı dükkânı içerisinde kalan bir de şadırvanı kalmıştır. Minare tek şerefeli ve evler içinde sıkışmış kalmıştır.

2.3.3.3.2.3.4. Kara Musa Paşa Cami

Kiliseden camiye çevrilmiş eserlerden birisidir. Girit'in fethinde kaptan-ı derya olan Musa Paşa'nın adı verilmiştir. Büyük kubbesi ve etrafında birkaç kubbe ile örtülüdür. Kareye yakın bir formda inşa edilmiş bu yapı günümüzde harabe bir şekildedir. Avlusunda birçok gelişi güzel atılmış mezar taşları ile kitabesi sökülmüş olan bir de çeşmesi yer almaktadır.

2.3.3.3.2.3.5. Veli Paşa Cami (Müzesi)

Fotoğraf 83. Veli Paşa Cami (Müzesi)
Kaynak: http://www.patrickcomerford.com/2012/07/in-search-of-surviving-mosques-of.html

Evliya Çelebi'nin kiliseden camiye çevrildiğini söylediği bir yapıdır. Saint Onuphrius adlı Venedik döneminde yapılmış olan kiliseden çevrilmiştir. Caminin minaresi ve kendisi sağlam bir şekilde günümüze kadar gelmiştir. Çeşitli onarımlar geçiren cami de dokuz adet kubbe bulunmaktadır. Kare planlı olarak inşa edilmiş olan

eser eşsiz özelliklere sahiptir. Minaresi tek şerefeli ve Resmo'da yer alan en eski minarelerdendir. Günümüzde paleontoloji müzesi olarak kullanılan caminin restorasyondan sonra bahçesi bir botanik bahçesi haline getirilmiştir.

2.3.3.3.3. Kültürel Olaylar ve Etkinlikler

Girit Adası'nda yılın her döneminde birçok etkinlikler düzenlenmektedir. En önemli olan etkinliklerden birisi uluslararası Matala Festivali'dir. Haziran ayında gerçekleştirilen festival Matala Plajı'nda gerçekleştirilmektedir. 1960 ve 1970 yıllarına kadar uzanan bir tarihe sahip olan festival 3 gün sürmekte ve çeşitli konserler düzenlenmektedir. Bir diğer önemli etkinlik Resmo Rönesans Festivali'dir. Bu festivalin amacı kentin kültürel mirasının korunması ve önemli tarihi eserlerin tanıtımı amaçlanmaktadır. Önemli tiyatro gösterileri ve konserler gerçekleştirilmektedir.

Girit'te her yaz birçok köyde şarap festivali düzenlenmektedir. Bunların en önemlisi ise Ağustos ayında Resmo'nun Anogia Köyü'nde düzenlenen şarap festivalidir. Kandiye'de düzenlenen Choudetsi Festivali ise 4 gün süren geleneksel yemekler ve içeceklerin sergilendiği bir etkinliktir.

Girit'te bazı zamanlarda dini bayramlar için kutlamalar da gerçekleştirilmektedir. Bunlardan Girit'in en büyük dini festivali Meryem Ana adına yapılmaktadır. 15 Ağustos'ta gerçekleştirilen bu festival Girit'in birçok köyünde yapılmaktadır. 23 Nisan'da Agios Georgios bayramı kutlamaları ve 25 Ağustos'ta da Aziz Titus için büyük bir şölen düzenlenmektedir.

SONUÇ

Hizmet sektörü ağırlıklı bir ekonomiye sahip olan Yunanistan'da 2015 yılı verilerine göre GSYİH 195 milyar dolardır. 2015 yılında milli gelirin 18 bin dolar olduğu ülkede toplam kamu borcu ise 311 milyar eurodur. 2015 yılında gerçekleşen ithalat ve ihracat rakamlarına göre ise ithalat 46 milyar dolar, ihracat ise 27 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Dış ticaret açığının 19 milyar dolar olduğu ülkede ticaret hacmi ise 74 milyar dolardır. 2015 yılında işsizliğin % 24 olduğu Yunanistan'da her dört kişiden birisi işsizdir.

2015 yılı verilerine göre hizmet sektörünün Yunan ekonomisindeki payı % 82 civarındadır. Hizmet sektörü içerisinde ise turizm 727 bin kişilik bir istihdam sağlamakta, ekonominin doğrudan % 15'ine, dolaylı olarak ise % 30'una kadar etki etmektedir. Yunan ekonomisi için vazgeçilmez konumda olan turizmin ekonomideki payı her geçen gün artış göstermektedir. Üzerinde bulunduğu coğrafyanın sağladığı imkanları en iyi şekilde değerlendirmeye çalışan Yunanlılar, deniz, kum, güneş turizminin en elverişli olduğu alanlara sahiptir. Ege üzerinde yer alan 2000'e yakın adası ve Girit ile yaz aylarında turistleri kendisine çekmektedir.

Birçok sahil ve plaja sahip olan Atina ve çevresi, Yunanistan'daki köklü bir tarihi geçmişin getirmiş olduğu kültürel turizm imkanlarına da sahiptir. Antik Yunan medeniyetinin beşiği olarak kabul edilen ancak bunun yanı sıra Roma, Bizans ve Osmanlı dönemlerinden kalma en güzel mimari ve arkeolojik eserlere de sahiptir. Ülke de özellikle Atina ve çevresinde var olan Akropolis, Parthenon, Erechtheion, Nike, Hephaistos gibi tapınaklar ve antik Yunan ve Roma medeniyetinden kalma birçok tiyatro, odeon, stadyum ve çeşitli arkeolojik kalıntılar yer almaktadır. Bunun dışında Osmanlı döneminden kalma Fethiye ve Mustafa Ağa camileri de şehrin merkezinde yer almaktadır. Atina Avrupa kıtasında ibadete açık cami bulunmayan tek başkent olarak dikkat çekmektedir. Fethiye ve Mustafa Ağa camileri de cami vasfının dışında kullanılmaktadır. Her yıl 4.5 milyondan fazla insanı kendisine çeken Atina'nın bulunduğu bölge içerisinde yer alan Pire limanı kruvaziyer turizm için önemli alanların başında gelmektedir.

Ülkenin birçok noktasında dikkati çeken Osmanlı eserlerini en yaygın olarak Yunanistan Makedonyası'nda da görmekteyiz. Osmanlı döneminden kalma cami, han, hamam, mescit, köprü vb. birçok eser bulunmaktadır. Birçoğu bakımsız ve kaderine terk edilmiş olsalar dahi Yunan makamlarınca restore edilmiş ve turizme kazandırılmış eserler de mevcuttur. Bakımsız ve kaderine terk edilmelerinin yanı sıra restore edilen birçok eser ise yıllardır amacı dışında kullanılmaktadır. Camilerin birçoğu sergi salonu, toplantı alanı, dükkân ya da erotik sinema salonu olarak bile işletilmiştir. Günümüzde camilerin çoğu kiliseye çevrilmiş ya da müzeye dönüştürülmüştür.

Yunanistan Makedonyası ve Batı Trakya'da başta Selanik, Serez, Kavala, İskeçe ve Gümülcine olmak üzere kültür turizmi ağırlıklı olmakla birlikte birçok doğal turizm potansiyeli de bulunmaktadır. Bölgede yer alan dağlar, göller, nehirler ve kanyonlar gibi doğal oluşumların bulunduğu alanlarda kuş gözlemciliği, trekking, kayak, mağara turizmi, su sporları, dağ tırmanışları, doğa yürüyüşleri, ekstrem sporlar vb. birçok turistik faaliyet yapılabilmektedir. Yerel lezzetlerin tadılabildiği birçok ekoturizm alanı içerisinde yer alan köyler alternatif turizm alanlarını oluşturmaktadır.

Yunanistan'ın en çok turist çeken bölgesi olan Ege adaları ve Girit deniz, kum, güneş turizmi üzerine kurulu alanlardır. Haziran ile Eylül dönemleri arasında yoğun turist çeken adalar, çoğunluğu iki ve üç yıldızlı olmak üzere 4023 adet otele sahiptir. Yerli turistin fazla rağbet göstermediği adalar, yabancı turistlerin tercih ettiği alanlardır. Rodos, Girit, İstanköy, Santorini, Sisam gibi alanlar, ada turizminde Yunanistan'da en önemli alanları oluşturmaktadır. Plaj turizmi yanında Rodos, İstanköy ve Girit adaları üzerinde yer alan tarihi ve kültürel eserlerde mevcuttur.

Yunanistan'ın neredeyse her bölgesinde festival ve etkinlikler düzenlenmektedir. Uluslararası ve yerel olmak üzere dini bayramlar, ulusal günler, festivaller, konser ve tiyatro etkinlikleri gibi birçok etkinliğin düzenlendiği ülkede dünyaca ünlü festivaller arasında Epidaurus Festivali ile Selanik Film Festivali başı çekmektedir. Yılın her döneminde Yunanistan'ın çeşitli bölümlerinde bir etkinliğe denk gelmek mümkündür.

Bu çalışmada Yunanistan'ın coğrafi özellikleri ve ekonomisinin yanında belirli başlıklar altında detaylı bir şekilde turizmi incelenmiştir. Ekonomide turizmin ağırlığının her geçen gün arttığı, tarihi eser sayılan ecdad yadigarı eserlerin korunmadığı ya da amacı dışında kullanıldığı, Yunanistan'a gelen turistlerin çok büyük çoğunluğunu Avrupa'dan gelenlerin oluşturduğu ve turizminin daha çok iki unsur üzerine yani plaj turizmi ve kültür turizmi üzerine kurulu olduğu görülmektedir.

Yunanistan turizminde yelpazeyi genişletmek için ekoturizm alanında daha fazla gelişme gösterilmeli, Avrupa kıtası dışında kalan turistlerinde ülkeye gelmesi için çalışmalar yapılmalıdır. Avrupa dışında kalan ülkelerden gelecek turistleri teşvik edecek

kampanya ve reklamlar bu konuda yardımcı olabilir. Gerekirse bölgeden bölgeye ya da ülkeden ülkeye farklı teşvikler ve kampanyalar uygulanabilir. Örneğin Türkiye'den Ege adalarına gidecek olan turistler için vize muafiyeti sağlanabilir. Bunun yanı sıra nasıl ki Avrupalı turistler kendi tarihi eserlerini görmek için Yunanistan'a geliyorsa, Türkler de Osmanlı eserlerini görmek için Yunanistan'a gitmektedir. Bunun içindir ki Türk milletinin ata yadigarı tarihi eserlerin daha iyi korunması ve restore edilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Acıpınar, M. (1-4 Kasım 2013-Turgutreis-Bodrum). Gazi Murad Reis: Hayatı, Son Seferleri ve Adına Yazılan Halk Şiirleri. 2. Turgut Reis ve Türk Denizcilik Tarihi Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı 2015. Muğla: Bodrum Belediyesi.

Acıpınar, M. (2014). Rodos ve İstanköy'de Türk Eserleri. Rodos ve İstanköy Türklüğü Kitabı. İzmir: Rodos, İstanköy ve Onikiada Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği.

Adıyeke, A. N. (2000). Osmanlı İmparatorluğu ve Girit Bunalımı (1896-1908). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Adıyeke, A. N. ve N. Adıyeke (2000). Newly Discovered In Turkish Archives: Kadı Registers And Other Documents On Crete. Turcica. Cilt 32. Sayfa 447-463.

Adıyeke, A. N. ve N. Adıyeke (2012). 1856 Girit Depremi. AÜ Tarih Araştırmaları Dergisi. Cilt 31. Sayı 51. Sayfa 1-38.

Ahbab, Y. (2009). Yakın Dönem Tarihimizde İstanköy Adası. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ak, G. (2014). Tarih, Deniz ve Egemenlik: Ege'nin Isporadları "Menteşe Adaları"nın Dünü ve Bugünü. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmalar Dergisi. Cilt XIV. Sayı 29. Sayfa 283-313.

Aleksandrupolis (1993). AnaBritannica: Genel Kültür Ansiklopedisi İçinde; Cilt 1. İstanbul: Ana Yayıncılık.

Alp, A. O. (2008). Helenistik-Roma Dönemi Anadolu Mimarlığında Bezemeli Kaideler. Anatolia Dergisi. Sayı 34. Sayfa 27-46.

Anabolu, M. U. (1996). Yunan ve Roma Mimarlığı. İstanbul: Dragon Yayınları.

Andreasyan, H. D. ve P. L. İnciciyan. (1973-1974). Osmanlı Rumelisi Tarih ve Coğrafyası. Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi. Sayı 2-3. Sayfa 11-88.

Araslı, A. (1986). Avrupa'da Türk İzleri. İstanbul: Tercüman Gazetesi

Aris, İ. (2015). The contribution of tourism to the Greek economy in 2014-summary presentation of key figures. Sete Intelligence. Sayfa 1-16.

Aslanapa, O. (1966a). Yunanistan'da Türk Eserleri ve Türklerin Durumu. Türk Kültürü Dergisi. Sayı 41. Sayfa 477-485.

Aslanapa, O. (1966b). Rodos'ta Türk Eserleri. Türk Kültürü Dergisi. Sayı 42. Sayfa 531-541.

Atalay, G. (2010). Antik Devirde Mimari Kurallar ve İnşaat Teknikleri. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Atalay, İ. (2001). Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası. İzmir: Meta Basımevi.

Atasoy, E. (2010). Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası. İstanbul: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Atina. (1986). AnaBritannica: Genel Kültür Ansiklopedisi İçinde; Cilt 2. Sayfa 568-571. İstanbul: Ana Yayıncılık.

Atina. (1986). Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi İçinde; Cilt 2. Sayfa 979-981. İstanbul: Gelişim Yayınları.

Avcı, N. (2001). Rodos'a Karşı İki Büyük Fetih Girişimi ve Adanın Osmanlılar Tarafından Alınması. Eskişehir Osmanlı Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Sayı 1. Sayfa 15-30.

Aydın, M. (1993). Cezayirli Gazi Hasan Paşa. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cilt 7. Sayfa 501-503.

Ayverdi, E. H. (2000). Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri: Bulgaristan, Yunanistan, Arnavutluk Cilt IV. İstanbul Fetih Cemiyeti. İstanbul.

Balducci, H. (1987). Rodos'ta Türk Mimarisi. C. Rodoslu (Çev.), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Balta, E. (2009). Serez. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cilt 36. Sayfa 556-558.

Bıçakçı, İ. (2003). Yunanistan'da Türk Mimari Eserleri. İslam Tarih, Sanat ve Kültürünü Araştırma Vakfı Yayınları. İstanbul.

Bıçakçı, İ. (21-23 Nisan 2000-Sofya). Selanik'teki Türk Mimari Eserleri. Balkanlar'da İslam Medeniyeti Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri Kitabı (2002). İstanbul: İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi. Sayfa 433-447

Boydak, F. Ş. (2015). Rodos Fethi Paşa Vakfı Hafız Ahmet Ağa Kütüphanesi'nde Bulunan XVI. Yüzyıla Ait Bazı Yazma Eserlerdeki Unvan Sayfası Tezhibleri. İstem Dergisi. Yıl 13. Sayı 26. Sayfa 73-93.

Ceylan, M. A. (2004). Ege Adalarında Türkçe Yer Adları Üzerine Bir İnceleme. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Charles, F. (2003). Mısır, Yunan ve Roma: Antik Deniz Uygarlıkları. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Charles, H. M. (1962). The Sculptures Of The Hephaisteion. Hesperia: The Journal Of The American School Of Classical Studies At Athens. Cilt 31. Sayı 2. Sayfa 210-219.

Çağlar, B. (2010). İngiliz Said Paşa ve Günlüğü (Jurnal). İstanbul: Arı Sanat Yayınevi.

Çam, N. (2000). Yunanistan'daki Türk Eserleri. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Çapa, M. (1990). Yunanistan'dan Gelen Göçmenlerin İskânı. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi. Sayı 5. Sayfa 49-69.

Çelikkol, Z. (1986). Rodos'taki Türk Eserleri ve Tarihçe. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Çelikkol, Z. (1990). İstanköy'deki Türk Eserleri ve Tarihçe. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Çetinor, B. (1988). Kavala'da Mehmedali Paşa Konağı. İlgi Dergisi. Sayı 54. Sayfa 25-30.

Darkot, B. (1967). Serez. İslam Ansiklopedisi. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. Cilt 10. Sayfa 516-518.

Darkot, B. (1979). Kavala. İslam Ansiklopedisi. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. Cilt 6. Sayfa 452-453.

Darkot, B. (1988). Rodos. İslam Ansiklopedisi. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. Cilt 9. Sayfa 753-758.

Dede, A. (1975). Rumeli'nde Bırakılanlar. İstanbul: Otağ Yayınevi.

Dede, A. (1984). Tarih ve Memleketim: "İskeçe'deki Türk Eserleri". İstanbul: Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği.

Demiral, N. (2009). Avrupa Birliğine Tam Üyelik Sürecinde Yunanistan, Portekiz, Polonya ve Bulgaristan Deneyimleri Işığında Avrupalılaşma Olgusunun Türk Kamu Yönetimine Etkisi. Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Despoina, A. (2005). Analysis And Evaluation Of A Traditional Cultural Landscape As A Basis For İts Conservation Management A Case Study İn Vikos-Aoos National Park-Greece. Dissertation. Freiburg: Albert-Ludwing Universitat Fakultat Für Forst-Und Umweltwissenschaften.

Doğanay, H. ve S. Zaman. (2013). Türkiye Turizm Coğrafyası. Pegem Akademi Yayınları, Erzurum.

Dursun, H. (2008a). Sende Benim Gibi Yarsiz Kalasın Selanik. Emanname: Seyahat ve Kültür Dergisi. Sayı 13. Sayfa 4-13.

Dursun, H. (2008b). Rodos'ta Bir Teravih Namazı. Emanname: Seyahat ve Kültür Dergisi. Sayı 13. Sayfa 64-71.

Dürüst, M. K. (1995). İstanköy Adasında Osmanlı Dönemi Hatıraları. Ekrem Hakkı Ayverdi Hatıra Kitabı İçinde. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti.

Efstrations, T., N. M. Vassilios ve M. Petros. (2006). The Tower Of The Winds In Athens. The Compendium. Cilt 13. Sayı 4. Sayfa 4-8.

Egon, F. (1999). Antik Yunan'ın Kültür Tarihi. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Eğecioğlu, Ö. (2010). Strauss ve Lanner'in Fethi Ahmet Paşa'ya İthaf Ettiği Valsler. Sanat Dünyamız Dergisi. Sayı 118. Sayfa 14-24.

Emecen, F. (2000). İbrahim Paşa, Makbul. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cilt 21. Sayfa 333-335.

Emecen, F. (2001). İstanköy. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cilt 23. Sayfa 23. Sayfa 308-310.

Eugene, V. ve E. Blake (2016). Athens; National Capital, Greece. Encyclopedia Britannica Online. Son Erişim: 15.03.2017.

Eyice, S. (1954). Yunanistan'da Türk Mimari Eserleri. Türkiyat Mecmuası. Cilt 11. Sayfa 157-182.

Eyice, S. (1963). İlk Osmanlı Devrinin Dini ve İçtimai Bir Müessesi: Zaviyeler ve Zaviyeli Camiler. İktisat Fakültesi Mecmuası. Cilt 23. Sayı 1-2. Sayfa 3-80.

Eyice, S. (1989). Alaca İmaret Camii. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cilt 2. Sayfa 313.

Eyice, S. (1991). Atina: Türk Mimari Eserleri. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cilt 4. Sayfa 76-79.

Eyice, S. (1992). Bedesten. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cilt 5. Sayfa 302-311.

Eyice, S. (1995). Fethiye Camii. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cilt 12. Sayfa 458-459.

Eyice, S. (1997). Hamza Bey Camii. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cilt 15. Sayfa 507-508.

Eyice, S. (1998). Hortaci Süleyman Camii. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cilt 18. Sayfa 244-245.

Eyice, S. (2000). İbrahim Paşa Camii. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cilt 21. Sayfa 339-340.

Eyice, S. (2001). Kale. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cilt 24. Sayfa 234-242.

Ferudun, A. (2009). Ege'de, Türkiye ve Yunanistan Arasındaki Aidiyeti Tartışmalı Ada, Adacık ve Kayalıklar Sorunu. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gedikli, O. (2008). Rodos'ta Türk İzleri-2. Ufuk Ötesi Aylık Gazete. Sayı 70. www.ufukotesi.com/yazigoster.asp?yazi_no=20080188. Son Erişim: 19.12.2016.

Gökaçtı, M. A. (2001). Geographika: Yeniden Keşfedilen Yunanistan. İstanbul: İletişim Yayınları.

Gökbilgin, M. T. (1954). Bir Seyahatten Hatıralar ve İntibalar: Gümülcine'de Mevcut Türk Eserleri II. Bilgi Mecmuası. Sayı 81. Sayfa 1-2.

Gökbilgin, M. T. (1966). Selanik. İslam Ansiklopedisi. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. Cilt 10. Sayfa 337-349.

Gökbilgin, M. T. (1979). İbrahim Paşa. İslam Ansiklopedisi. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. Cilt 5/2. Sayfa 908-915.

Gökdeniz, A., Y. Dinç, N. A. Aşık, L. Münger, H. Taşkır (2009). Türkiye'de İç Turizm Kavramı ve İç Turizmde Önemli Bir Destinasyon Olan Ayvalık'ta Müşteri Arz ve Talebine Yönelik Ampirik Bir Araştırma Işığında Geliştirme Stratejileri. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Cilt 12. Sayı 22. Sayfa 216-231.

Gözenç, S. (1998). Avrupa Ülkeler Coğrafyası. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Greek National Tourism Organisation (2015). Thessaloniki. Greek National Tourism Organisation. https://www.thessaloniki.travel/pdf/Thessaloniki_EN.pdf. Son Erişim: 27.02.2017.

Gülsoy, E. (2001). Kandiye. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cilt 24. Sayfa 303-305.

Gülsoy, E. (2004). Girit'in Fethi ve Osmanlı İdaresinin Kurulması (1645-1670). İstanbul: Tatav Yayınları.

Gülsoy, E. (2007). Resmo. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cilt 34. Sayfa 585-587.

Gümüş, E. (2006). Eğitim Fakülteleri İçin Ülkeler Coğrafyası. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Güner, İ. ve M. Ertürk. (2006). Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Güney, E. (2013). Türkiye'nin Komşuları: Ülkeler Coğrafyası, Ekonomi, Jeopolitik. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Hacısalihoğlu, M. (2013). Yunanistan; Tarih ve Ülkede İslamiyet ve Türk-Müslüman Azınlık ve Kültür Varlıkları. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cilt 43. Sayfa 586-595.

Ione, M. S. (1963). Kallikrates. Hesperia: The Journal of the American School of Classical Studies at Athens. Cilt 32. Sayı 4. Sayfa 375-424.

İbrahimgil, A. (2012). Rodos, Murat Reis Külliyesi Belgelemesi ve Restorasyon Önerisi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

İlgürel, M. (1999). Hüseyin Paşa, Deli. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cilt 19. Sayfa 4-6.

İnce, F. (2013). Lozan Barış Antlaşması ve Ege Adaları. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi. Sayı 53. Sayfa 101-128.

Jim, E. ve W. Herb. (2006). Archery Ancient Sport-Modern İmage. Journal Of Olympic History. Sayı: 2. Sayfa: 56-65.

John, McK. (2003). The Athenian Agora: A Short Guide To The Excavations. American School of Classical Studies at Athens. Greece.

Kahraman, S. A. (hzl.). (2010). Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: Gümülcine, Kavala, Selanik, Tırhala, Atina, Mora, Navarin, Girit Adası, Hanya, Kandiye, Elbasan, Ohri, Tekirdağı. Yapı Kredi Yayınları. 8. Kitap 1. Cilt. İstanbul.

Kahya, E. (1998). Hipokrat. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cilt 18. Sayfa 119-121.

Kalafat, Y. (2004). Rodos'ta Türk Halk Kültürü. Prof. Dr. Abdurrahman Güzel'e Armağan. İ. Çetin (Hzl). Ankara: Gazi Eğitim ve Kültür Vakfı.

Kanıcı, T. (2015). Rodos'ta Tek Vakitlik Cami. Yedikıta Tarih ve Kültür Dergisi. Sayı 86. Sayfa 14-18.

Karataş, R. (2013). Makedonya'nın İsim Sorunu. www.tuicakademi.org/makedonyanin-isim-sorunu. Son Erişim: 21.11.2016.

Karpuz, H. (2001). Yunanistan, Batı Trakya Günlüğü. İpekyolu Derğisi. Yıl 14. Sayı 166. Sayfa 1-48.

Kaşlıoğlu, Ş. (2007). Rodos'ta Saklı Zamanlar. A. F. Örenç [Ed.] İstanbul: Doğu Kütüphanesi.

Kaymakçı, M. (2014). Rodos ve İstanköy Türklerinin Sorunları Üzerine. Türk Yurdu Dergisi. Yıl 103. Sayı 324.

Kılıç, A. (2012). Guzât Vakıflarına Bir Örnek: Gümülcine'de Gazi Evrenos Bey Vakfı. Balkanlarda Osmanlı Vakıfları ve Eserleri Uluslararası Sempozyumu. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları. Sayfa 259-276.

Kızıltoprak, S. (2012). Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın Kavala'daki Külliyesi. İSMEK El Sanatları Dergisi. Sayı 14. Sayfa 138-143.

Kiel, M. (1970). Notes On The History Of Some Turkish Monuments İn Thessaloniki And Their Founders. Balkan Studies. Cilt 11. Sayı 1. Sayfa 123-156.

Kiel, M. (1971). Observations on the history of Northern Greece during the Turkish rule: historical and architectural description of the Turkish monuments of Komotini and Serres, their place in the development of Ottoman Turkish architecture, and their present condition. Balkan Studies. Cilt 12. Sayı 2. Sayfa 415-462.

Kiel, M. (1973). A Note On the Exact Date Of Construction Of The White Tower Of Thessaloniki. Balkan Studies. Cilt 14. Sayı 2. Sayfa 352-357.

Kiel, M. (1975). Gümülcine'deki Türk Anıtlarının İncelenmesi Türk Mimarisinin Gelişmesindeki Yeri ve Şimdiki Durumu. Elpe, F. (Çev.), A. Dede (Hzl.), Rumeli'nde Bırakılanlar İçinde. İstanbul: Otağ Yayınevi.

Kiel, M. (1991). Atina. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cilt 4. Sayfa 74-76.

Kiel, M. (1996). Gümülcine. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cilt 14. Sayfa 268-270.

Kiel, M. (2000). İskeçe. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cilt 22. Sayfa 553-555.

Kiel, M. (2002). Kavala. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cilt 25. Sayfa 62-65.

Kiel, M. (2008). Rodos. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cilt 35. Sayfa 155-158.

Kihtir, T. (2015). Balkanların Osmanlı Tarihi 1352-1913. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Koday, S. (2005). Doğu Anadolu Bölgesinde Hayvancılık. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Matbaası.

Konuk, N. (2008). Midilli, Rodos, Sakız ve İstanköy'de Osmanlı Mimarisi. Ankara: Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları.

Konuk, N. (2009). Rodos'taki Murad Reis Tekkesi'nin Müzik Okulu Olması Üzerine. Uluslararası Suçlar ve Tarih Dergisi. Sayı 5-6. Sayfa 83-102.

Konuk, N. (2010a). Yunanistan'da Osmanlı Mimarisi. Ankara: Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları.

Konuk, N. (2010b). Süleymaniye Camii. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cilt 38. Sayfa 113-114.

Konuk, N. (2014). Rodos Osmanlı Mimarisi'nden Örnekler: Kütüphane, Saat Kulesi ve Rüştiye. Rodos ve İstanköy Türklüğü Kitabı. İzmir: Rodos, İstanköy ve Onikiada Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği.

Kurt, H. (2013). Yunanistan; Fiziki ve Beşeri Coğrafya. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cilt 43. Sayfa 583-586.

Kutluoğlu, M. H. (2002). Kavalalı Mehmed Ali Paşa. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cilt 25. Sayfa 62-65.

Leonard, H. (1953). Hellen-Latin: Eski Çağ Bilgisi. Baydur, S. Y. (Çev.), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

Lowry, H. W ve İ. E. Erünsal. (2011). Aslına Dönüş; Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın Kavala Kasabası İle Bağları, Mimari Eserler, Kitabeler ve Belgeler. K. Tanrıyar (Çev.), İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.

Lowry, H. W. (2008). Osmanlı Döneminde Balkanların Şekillenmesi, 1350-1550: Kuzey Yunanistan'ın Fethi, İskanı ve Altyapı Gelişmesi. A. Cemal (Çev.), İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.

Lowry, H. W. (2009a). Osmanlıların Ayak İzlerinde: Kuzey Yunanistan'da Mukaddes Mekanlar ve Mimari Eserleri Arayış Yolculukları. H. Girginer ve Ş. Girginer (Çev.), İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.

Lowry, H. W. (2009b). Ottoman Architecture in Greece: A Review Article With Addendum & Corrigendum. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.

Lowry, H. W. (2010). The Evrenos Family & The City Of Selanik (Thessaloniki): Who Built The Hamza Beğ Cami'i & Why?. K. Tanrıyar (Çev.), İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.

Lowry, H. W. (2013). Serez'deki Selçuk Sultan Cami ve Erken Dönem Osmanlı Mimarisindeki Yeri. M. A. Öztürk (Çev.), İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.

Macar, E. (1997). Selanik Dönmelerinin Yaşayan Simgesi Yeni Cami. Tarih ve Toplum Dergisi. Sayı 168. Sayfa 348-349.

Macar, E. (2006). Lozan'dan Günümüze Oniki Ada Türklerinin Sorunları. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi. Sayı 34. Sayfa 35-52.

Mansel, A. M. (1988). Ege ve Yunan Tarihi. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Meriç, R. M. (1957). Beyazıd Camii Mimarı: II. Sultan Bayezid Devri mimarları ile bazı binaları Beyazıd camii ile alakalı hususlar, sanatkârlar ve eserleri. AÜ. İlahiyat Fakültesi Yıllık Araştırmalar Dergisi. Cilt 2. Sayı 0. Sayfa 5-74.

Mustafa Paşa Hamamı. (t.y.). http://www.rodosadasi.net/mustafa-pasa-hamami. Son Erişim: 18.12.2016.

Oğuz, Z. (2006). Multi-functional Buildings Of The T-type İn Ottoman Contex: A Network Of İdentity And Territorialization. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öksüz, M. (2010). Girit Meselesi'nin Belirsizlik Yılları (1908-1913). Karadeniz Araştırmaları Dergisi. Sayı 25. Sayfa 93-114.

Örenç, A. F. (2006). Yakın Dönem Tarihimizde Rodos ve Oniki Ada. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.

Özata, S. (2010). İstanköy (Kos)'de Arşiv Belgelerine Göre Türk Devri Yapıları. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özey, R. (2010a). Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği. İstanbul: Aktif Yayınevi.

Özey, R. (2010b). Türkiye ve Komşu Ülkeler Coğrafyası. İstanbul: Aktif Yayınevi.

Özey, R. (2016). Balkanlar ve Balkan Ülkeleri Coğrafyası. Ankara: Pegem Akademi.

Özgüç, N. (2007). Turizm Coğrafyası Özellikler ve Bölgeler. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Öztürk, C. (2000). İdadi. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cilt 21. Sayfa 464-466.

Öztürk, H. (2014). Balkan Çarşıları. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Kültürel ve Sanatsal Araştırmalar Yayın No: 2014-2.

Pak, V. (2007). Akdeniz Çanağı ve Avrupa Birliği Ülkeleri İçinde Çok Boyutlu Ölçekleme Analizi İle Türkiye Turizminin Yeri. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Panathenaic Stadyumu. (t.y.). www.panathenaicstadium.gr. Son Erişim: 18.04.2017.

Parlak, C. (2015). Gümülcine'de Kurulmuş Olan Defterdar Ahmed Efendi Vakfı (XVII-XVIII. Yüzyıllar). Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi. Cilt 5. Sayı 10. Sayfa 199-235.

Rodoslu, C. (2015). Rodos ve İstanköy Adalarında Gömülü Tarihi Simalar. Ankara: Biyografi Net Yayınları. II. Baskı.

Sakellariadi, A. (2010). Strategic Participatory Planning in Archaeological Management in Greece: The Philippi Management Plan for Nomination to UNESCO's World Heritage List, Conservation and Management of Archaeological Sites. www.academia.edu/620082/Philippi_Management_Plan.

Saray, M. (2006). Türkiye ve Yakın Komşuları. Ankara: Divan Yayıncılık.

Sarısakal, B. (2012a). Atina Mustafa Ağa Cami. www.bakisarisakal.com/atinamustafaagacamisi.pdf.

Sarısakal, B. (2012b) Selanik Alaca İmaret Camisi. www.bakisarisakal.com/selanikalacaimaretcamisi.pdf.

Sarısakal, B. (2012c). Selanik Hamamları. www.bakisarisakal.com/selanikhamamlari.pdf.

Sarısakal, B. (2012d). Selanik Hamza Bey Camisi. www.bakisarisakal.com/selanikhamzabeycamisi.pdf.

Sarısakal, B. (2012e) Selanik'te Yaptırılan Son Cami Hamidiye Camisi (Yeni Cami). www.bakisarisakal.com/hamidiyecamisiyenicami.pdf.

Sarısakal, B. (2012f) Selanik Hortacı Camisi. www.bakisarisakal.com/selanikhortacicamisi.pdf.

Sarısakal, B. (2012g). Kavalalı Mehmet Ali Paşa Külliyesi. www.bakisarisakal.com/kavalalimehmetalipasakulliyesi.pdf.

Sarısakal, B. (2012h). Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın Evi. www.bakisarisakal.com/kavalalimehmetalipasaevi.pdf.

Sarısakal, B. (2012i). Kavala Maktul İbrahim Paşa Camisi (Aziz Paul Kilisesi). www.bakisarisakal.com/kavalamaktulibrahimpasacamisi.pdf.

Sav, M. ve H. M. Ceylan (2014). Prof. Dr. Semavi Eyice'nin Gözüyle Eski Eser, Vakıflar ve Restorasyon. Vakıf Restorasyon Yıllığı. Yıl 2014. Sayı 8. Sayfa 55-63.

Selanik'teki Yeni Camii'de 90 Yıl Sonra Namaz Kılındı. (2013). www.batitrakya.org/bati-trakya-haber/selanikteki-yeni-camiide-90-yil-sonra-namaz-kilindi.html. Son Erişim: 01.12.2016.

Sezgin, H. (1976). Kavala'da Mehmed Ali Paşa Külliyesi. Arkitekt Dergisi. Cilt 1976. Sayı 1976-02 (362). Sayfa 65-69.

Shannon, J. S. (2010). The Erechtheion: Deciphering The Fragments Of The Ionic Frieze. Yüksek Lisans Tezi. Louisiana: Louisiana State University Agricultural and Mechanical College.

Sophia, P. (2004). The Parthenon and The Erechtheion: The Architectural Formation Of Place, Politics and Myth. The Journal of Architecture. Volume 9. Sayfa 77-104.

Şimşek, S. (2007). Doğu Akdeniz'de Tahrip Olan Bir Kültür Mirası: Girit'te Tarikatlar ve Tekkeler. A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi. Sayı 32. Sayfa 215-244.

Tahmiscizade, M. M. (1977). Girit Hatıraları. Miroğlu, İ. ve İ. Şahin (yay. hzl.) İstanbul: Tercüman Gazetesi.

Tarım Ertuğ, Z. (2000). İmaret. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cilt 22. Sayfa 219-220.

Taşkıran, C. (2012). Oniki Ada ve Oniki Ada Türkleri. Türk Yurdu Dergisi. Yıl 101. Cilt 32. Sayı 295. Sayfa 531-536.

TBMM. (2014). Hasan Hüseyin Türkoğlu'nun Soru Önergesi ve Verilen Yanıt. http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-36432sgc.pdf. Son Erişim: 17.12.2016.

TCDB. (2011). No: 309, 23 Aralık 2011, Yunanistan'daki Recep Paşa Camii Hk. http://www.mfa.gov.tr/no_309_-23-aralik-2011_-yunanistan_daki-recep-pasa-camii-hk_.tr.mfa. Son Erişim: 17.12.2016.

The Archaeological Receipts Fund (2015). Archaeological Site Of Philippi. Athens: Hellenic Republic – Ministry Of Culture And Sports.

Topçu, S. M. (2000). Köprülüzade Fazıl Ahmet Paşa'nın Bani Kişiliği. Dergi Karadeniz. Sayı 8. Sayfa 68-88.

Tukin, C. (1996). Girit. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cilt 14. Sayfa 85-93.

Tuncel, M. ve İ. Bostan (1998). Dünden Günümüze Ege Adaları. İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi. Sayı 6. Sayfa 27-58.

Turan, Ö. ve M. Z. İbrahimgil (2004). Balkanlardaki Türk Mimari Eserlerinden Örnekler. Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayın No: 97.

Turan, Ş. (1965). Rodos ve 12 Ada'nın Türk Hakimiyetinden Çıkışı. Belleten Dergisi. Cilt XXIX. Sayı 113. Sayfa 77-119.

Türk, A. ve C. Erarslan (2016). Yunanistan Borç Krizinin Nedenleri ve Sonuçları: Yapay Sinir Ağları İle Bir Analiz. Gaziantep Univeristy Journal of Social Sciences. Cilt 15. Sayı 2. Sayfa 281-302.

Türkoğlu, M. (1989). Gümülcine'nin Tarihi. Batı Trakya'nın Sesi Dergisi. Yıl 2. Sayı 10-12. Sayfa 29-53.

Türkoğlu, M. (1990). İskeçe. Batı Trakya'nın Sesi Dergisi. Yıl 3. Sayı 21-22-23. Sayfa 41-56.

Türkoğlu, M. (1992). Selanik'te Tarihi Türk Eserleri I. Batı Trakya'nın Sesi Dergisi. Yıl 5. Sayı 43. Sayfa 6-8.

Türkoğlu, M. (1993a). Selanik'te Tarihi Türk Eserleri II. Batı Trakya'nın Sesi Dergisi. Yıl 1993. Sayı 51. Sayfa 22-23.

Türkoğlu, M. (1993b). Selanik'te Tarihi Türk Eserleri III. Batı Trakya'nın Sesi Dergisi. Yıl 1993. Sayı 52. Sayfa 14-16.

Uygur, S. M. ve E. Baykan (2007). Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıklar Üzerindeki Etkileri. Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi. Sayı 2. Sayfa 30-49.

Ünen, U. (2013). XVIII. Yüzyılda Osmanlı İdaresinde Rodos Adası. Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ünsal, E. (2009). Girit'in Türk Hakimiyetinden Çıkışı. Yüksek Lisans Tezi. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

World Tourism Organization. (2016). UNWTO Tourism Highlights 2016 Edition. Sayfa 1-16.

World Travel & Tourism Council. (2015). Travel & Tourism Economic Impact 2015-Greece. Sayfa 1-18.

Yapar, B. (2007). Yunanistan'daki Türk Eserlerinde Kitabeler (Dedeağaç, Dimetoka, İskeçe, Gümülcine, Selanik, Kavala, Yenice-Karasu). Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yazıcı, N. (2011). Osmanlı Mimarlığında XVI. Yüzyılın Önemli Bir Banisi: Yemen Fatihi Gazi Sinan Paşa ve Camileri. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. Cilt 4. Sayı 17. Sayfa 437-456.

Yunanistan. (1991). Atlaslı Coğrafya Ansiklopedisi İçinde; Cilt 1. Sayfa 122-125. İstanbul: Arkın Kitabevi.

Yunanistan. (1993). Temel Britannica: Temel Eğitim ve Kültür Ansiklopedisi İçinde; Cilt 19. Sayfa 206-210. İstanbul: Ana Yayıncılık AŞ.

Yunanistan. (1994). Yeni Rehber Ansiklopedisi İçinde; Cilt 20. Sayfa 263-266. İstanbul: İhlas Holding AŞ.

Yunanistan. (2004). AnaBritannica: Genel Kültür Ansiklopedisi İçinde; Cilt 22. Sayfa 498-508. İstanbul: Ana Yayıncılık AŞ.